ahmet taner kışlalı

Kemalizm Laiklik ve Demokrasi

7. BASKI

İMGE kitabevi

Ahmet Taner Kışlalı
Kemalizm Laiklik ve Demokrasi
ISBN 975-533-086-0
© İmge Kitabevi Yayınları, 1994
Tüm hakları saklıdır.
Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

1., 2., 3. Baskı: 1994
4. Baskı: 1995
5. Baskı: 1997
6. Baskı: 1999
7. Baskı: Ekim 2001

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Hasan Tahsin Benli

Kapak
Elvan Özsezgin

Düzelti
Muna Cedden

Baskı ve Cilt
Cantekin Matbaası (312) 384 34 35-36

İmge Kitabevi
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (312) 419 46 10 - 419 46 11 • Faks: (312) 425 29 87
İnternet: www.imge.com.tr • www.imgekitabevi.com
E-Posta: imge@imge.com.tr • imge@imgekitabevi.com

İmge Dağıtım

Ankara
Konur Sokak No: 43/A Kızılay
Tel: (312) 417 50 95/96 - 418 28 65
Faks: (312) 425 65 32

İstanbul
Mühürdar Cad. No: 80 Kadıköy
Tel: (216) 348 60 58
Faks: (216) 418 26 10

Ahmet Taner Kışlalı

Kemalizm Laiklik ve Demokrasi

7. Baskı

İMGE kitabevi

Beni düşünmeye, araştırmaya ve
üretmeye zorlayan tüm okurlarıma...

A. T. K.

İçindekiler

Önsöz 11
Üçüncü Baskıya Önsöz 13

I. BÖLÜM: KEMALİZMLE HESAPLAŞMAK 15
- Kemalizmle Hesaplaşmak 17
- Kemalizm Bir İdeoloji midir? 19
- Kemalizm ve Demokrasi 22
- Kemalizm ve Laiklik 36
- Kemalizm ve Ulusçuluk 41
- Kemalizm ve Halkçılık 48
- Kemalizm ve Devletçilik 53
- Kemalizm ve Devrimcilik 57
- Kemalizm ve Ordu 67
- Kemalizm ve Gençlik 74
- Kemalizm ve Kadın 77
- Kemalizm ve Demokratik Toplumculuk 82
- Kemalizm Eskidi mi? 86

II. BÖLÜM: KEMALİZM ÜZERİNE 89
- 70 Yılın Muhasebesi 91
- Bir "Diktatör"e Saygılar 95
- Atatürk Özelleşiyor! 99
- İdeolojik Ayrım Artıyor! 102
- "Pülümür'ün Yaşsız Kadını" 106
- Liberalizmin Büyük Çıkmazı! 109
- "Tarihsel Sentez"e Doğru! 113
- Evet, Atatürk Suçludur! 117
- SHP Yol Ayrımında! 120
- SHP Nereye Götürülmek İsteniyor? 123
- Danışman, Bakan ve Said-i Nursi 126
- "Liberal Çiftlik" 130
- "Atatürk'e Evet, Ama Yaptıklarına Hayır!" 134
- Kurtulun Artık Şu "Altı Ok"tan! 137
- "Aydın"lar ve "Entel"ler! 141
- Bu Sese Kulak Verin! 145

III. BÖLÜM: LAİKLİK ÜZERİNE 149
- İslam ve Laiklik 151
- "Milli İhanet Eğitimi" Genişliyor! 169
- İntihar Eden Devlet! 172
- Müslümanlık ve Çağdaşlaşma 176
- Milli Eğitim Bakanı'na Açık Mektup! 179
- İmamlaşan Valiler, Kuklalaşan Bakanlar 182
- Vicdanınız Rahatladı mı Sayın Bakan? 186
- Yapılacak Şey Çok, Ama Devlet Adamı Var mı? 190
- Cehalet ya da İhanet Bitmedi ki, Savaş Bitsin! 193
- Demirel ve Ayaz 196
- DYP ve ANAP "Gaflet" İçinde? 199
- "Gaz Odaları" Bir Düşmüş Meğer! 202
- "Kara Çarşaf" ve Mussolini 206
- "Onlar"dan Sorular 210
- RP'nin Önlenebilir Tırmanışı! 214

- Türkiye'de Humeyni Olmaz,
Ancak Erbakan Olur (1) 218
- Türkiye'de Humeyni Olmaz,
Ancak Erbakan Olur (2) 221
- RP, ABD, 12 Eylül ve Ötesi 225
- Refah'ın Düzeni 229
- RP'ye Evet, Ama 233

IV. BÖLÜM: DEMOKRASİ ÜZERİNE 237
- Demokrasi Nedir? 239
- Bir Hint Efsanesi 252
- Söz Meclis'ten Dışarı 255
- İşçisiz Sol ve Solsuz Demokrasi (!) 258
- Ecevit ve Türk Solu 262
- Demokrasimizin DEP'e Gereksinmesi Var, Ama 266
- PKK Kimi Temsil Ediyor? 270
- DEP'li mi, DEP'siz mi? 274
- PKK'ya Karşı Ne Yapmalı? (1) 278
- PKK'ya Karşı Ne Yapmalı? (2) 281
- Burkay'ın Doğruları ve Yanlışları 285
- Burkay, Anter ve "Çuvalını Seçmek" 289
- "Bask Modeli" Öcü mü, Çözüm mü? 293
- Terör ve Demokrasi 297
- Yanlışlıklar Trajedisi 301
- Örgüt mü? Halk mı? Para mı? 305
- Ne Olmalı? 309
- Sol İyileşirse, Türkiye de Kurtulur! 312
- Niçin? Nasıl? 315
- Tarihsel Bir Fırsat! 318
- Çocuklardan Ders Almak! 321
- Ecevit'in Çıkmazı! 324
- 'Dazlak'lığın Psikolojisi 328
- Kadın ve Siyaset 331
- Darbe Olur mu? 335

- Suç Askerlerde mi, Yoksa Sivillerde mi? 339
- Köy Enstitüleri Yeniden Açılmalı! 343
- Gençlik ve Siyaset 347
- Bu Ne Biçim Sağcılık? 351
- Cumhurbaşkanı'na Açık Mektup! 354
- Elbette Olmalı! 357

Önsöz

Bu kitabın oluşumuna katkı yapan başlıca iki etken var: Birincisi, *Atatürk'e Saldırmanın Dayanılmaz Hafifliği* başlığını taşıyan kitabımın gördüğü inanılmaz ilgi. İkincisi, o kitaptaki *Kemalizm* bölümü ile yetinmeyip, daha açıklama ve ayrıntı getirmem yönündeki yoğun istem.

Kitabın *Kemalizmle Hesaplaşmak!* bölümü, özellikle bu gereksinmeyi karşılamak üzere kaleme alındı. Bu bölümde sadece Kemalizmin altı ilkesi daha derinlemesine ele alınmıyor, aynı zamanda Kemalizmin orduya, kadına, gençliğe vb. yönelik yaklaşımına da değiniliyor.

İlk bölümün yanıtlamayı amaçladığı asıl soru ise şu: *Kemalizm eskidi mi?* İşlevini tamamladı mı?

Kemalizm Üzerine başlığını taşıyan ikinci bölümde, Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmış bazı köşe yazıları var. Kemalizmin niçin Türkiye'nin gündeminden inmediğini gösteren yazılar bunlar.

Üçüncü bölüm *Laiklik Üzerine* başlığını taşıyor. Bu bölümde yer alan ilk yazı, uzunca bir giriş niteliğinde;

Müslümanlık ve laiklik konusunu irdeliyor. Diğer yazılar ise, yine laiklik üzerindeki güncel tartışmalarla ilgili.

Dördüncü ve son bölüm *Demokrasi Üzerine*. Bu bölüm de, demokrasi üzerine kuramsal bir inceleme ile başlıyor; demokratik yaşamın tartışmalı sorunları ile sürüyor.

Türkiye'de yaşayan ve kendisini toplumundan sorumlu hisseden herkesin, *Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi* bağlantısını iyi kurması gerektiğine inanıyorum.

Bu, hem daha iyi bir *yarın* kurmak için gerekli hem de, *Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi* karşıtları önünde güçlü olmak için önemli.

Kitabın amacına ne ölçüde ulaşabildiğini zaman gösterecek. Ama beni daha çok düşünmeye, araştırmaya ve üretmeye zorlayan okurlarımın katkısı şimdiden belli.

Ankara, 15 Temmuz 1994

Üçüncü Baskıya Önsöz

Üç ayda üç baskı!

Genellikle az okuyan ve özellikle de "ciddi" şeylerin çok daha az okunduğu bir toplumda, bu olayı nasıl açıklamalı?

Olayın Atatürk'e ve Kemalizm'e yönelik ilginin giderek daha da artmasıyla ilgili yanı açık... Kemalist Devrim, kırk yıldır "Karşı-Devrim"ini yaşıyor. O karşı-devrimci sürecin ürünleri giderek somutlaştı. Somutlaştıkça da, Türkiye'de giderek artan olumsuzlukların, toplumu bir cendere gibi sıkmaya başlayan çıkmazların nedenleri daha iyi anlaşılmaya başlandı.

Bu batağın sorumlusunun "Kemalizm" olduğu savına dayalı düşünsel ve siyasal çabalar ise daha çirkinleşti.

Şimdi "tepki"nin yarattığı tepkiyi yaşıyoruz. Giderek de daha yoğun bir biçimde yaşayacağız!

"Atatürk'e Saldırmanın Dayanılmaz Hafifliği" kitabımın bir buçuk yılda 8 baskı yapmasının temel nedeni, "Karşı-Devrim"in yarattığı tepkidir. Ama "Kemalizm Laik-

lik ve Demokrasi" artık saldırıya karşı bir tepki olmaktan çok, Kemalizmin "özü ve anlamı" üzerinde yoğunlaşıyor.

Kemalizmin "yeniden doğuşu"nun arkasındaki gerçekleri araştırıyor.

Kitabın gördüğü ilgi, aynı zamanda, getirdiği Kemalizm yorumunun heyecan yarattığını, tutarlı görüldüğünü ve giderek benimsendiğini de gösteriyor.

Ben inandığım doğruları yazıyorum. O doğrular paylaşıldıkça da, daha iyi yarınlara dönük umudum artıyor.

O umudu yaratan, adım adım gerçekleşmesine katkıda bulunan ve bulunacak olan herkese derin bir saygı ve şükran duyuyorum.

Ankara, 29 Ekim 1994

Birinci Bölüm

KEMALİZMLE HESAPLAŞMAK

Kemalizmle Hesaplaşmak!

Türkiye'deki üçlü ideolojik bölünme, giderek netleşiyor.

Bir yanda, Atatürk'e saygı ve bazen sevgi duyan, ama Kemalizme karşı olanlar var. Atatürk'ü -daha çok- bu yurdu düşmanlardan kurtarmış bir kahraman olarak benimsiyorlar. Ama Kemalizmin birçok ilkesine, kısmen ya da tamamen karşılar. Laiklik, devletçilik, devrimcilik ve halkçılık karşısındaki tutumları çok açık. Cumhuriyetçiliğe karşı değiller; ama içerdiği demokrasi anlayışı, onlar için fazla geniş. Ulusçuluğa karşı değiller; ama onların ulusçuluk anlayışı -en azından son yıllara kadar- Kemalist ulusçuluktan çok farklı: "Irk"ın ve "din"in öne çıktığı, ağırlık taşıdığı bir ulusçuluk. Çok zaman "yayılmacılık" eğilimleri de taşıyor.

İkinci kesimdekiler, hem Atatürk'e hem de Kemalizme karşılar. Halifeliği ve hatta padişahlığı kaldırdığı için, kimisi Atatürk'e kızgın, kimisi de düşman. Laikliği içlerine sindirebilmeleri söz konusu bile değil. Onlar açısından önem taşıyan "ümmet" olduğu için; Kemalist ulusçuluğu

kabul etmeleri de olanaksız. Demokrasiyi içeren bir cumhuriyetçilik ile devrimcilik ve halkçılık da tümüyle ideolojilerinin dışındadır. Sadece devletçilik ilkesi, görünüşte onlara ters düşmemektedir.

Geriye kalıyor, hem Atatürk'e hem de Kemalizme sahip çıkanlar. Atatürk ile Atatürk'ün önderliğinde gelişen Türk devrimini ve ideolojisini bir bütün sayanlar. Bir bütün olarak benimseyenler. Yirmi birinci yüzyılın gerektirdiği yenilenmeyi, Kemalizmin ışığında gerçekleştirmek isteyenler.

Bunların dışında, dördüncü bir ideolojik gelişmeye artık yer yok!

Kemalizmi yadsıyan bir sol, bir dönem Türkiye'de olanaklıydı. Ama artık, ülkenin ve dünyanın nesnel koşulları buna izin vermiyor. 1980 öncesinde, Kemalizmden soyutlanmış Türk solu, giderek toplumdan da soyutlandı. Bu soyutlanmanın verdiği yenik düşme psikolojisi içinde, şiddete yöneldi. Bu, toplumuna yabancılaşmasını hızlandırdı. Umutsuzluk, "intihar" anlamına gelebilecek bir bireysel terörizme kadar uzanan sürecin perde gerisindeydi.

1980'lerin sonlarından bu yana dünyanın yaşadığı değişimler, bu yolu da tıkamıştır. Türk solu için, bir "sol sapma" olanağı kalmamıştır. Artık, Kemalizmden soyutlanmış bir Türk solu için, "sağ sapma"nın dışında bir çıkış yoktur! Bu çıkışın adı da "2. Cumhuriyetçilik"tir. Yani "Özalcılık"tır! "Yeni sağ"cılıktır.

Türkiye'nin son kırk yılına, "orta sağ" iktidarlar damgasını vurdu. Yani Atatürk'e "evet", ama Kemalizme "hayır" diyenler. "2. cumhuriyetçiler" ise, Kemalizme çok açık ve katı bir biçimde karşı çıkmakla kalmıyorlar; aynı zamanda Atatürk'e karşı olduklarını da -genelde- saklamıyorlar. Ve böylece, ideolojik kutuplaşmada ikinci kesimde yer alıyorlar.

Tıpkı "dinciler" ve "Kürtçüler" gibi.

Böylece -bir kez daha- Kemalizm, Türkiye'deki ideolojik sınıflandırmanın eksenini oluşturuyor. Tarihsel bir dönemeçte, bütün siyasal akımlar, Kemalizm karşısındaki tutumlarını netleştirmek zorunluğu ile karşı karşıyalar.

Demokratik toplumcuların, "ikircikli" tavırlarını sürdürmelerine artık olanak yok: Ya ufalanma sürecinde yürümeyi sürdürecekler, ya da Kemalizm ile -bir kez daha- açık bir biçimde hesaplaşacaklar!. Ve yeniden tutarlı, inandırıcı ve güçlü olacaklar!..

Kemalizm Bir İdeoloji midir?

Tarihsel hesaplaşmanın konusu açık: Kemalizm 1920'li yıllarda işlevini yerine getirip bitti mi? En azından bazı ilkelerini çöp kutusuna atmak zamanı geldi mi? Yoksa 21. yüzyıla hazırlanan bir Türkiye'de, geçerliğini hâlâ koruyor mu?

Ama daha önce yanıtlanması gereken iki soru var: Niçin Atatürkçülük değil de Kemalizm? Ve Kemalizm bir ideoloji midir, değil midir?

İdeolojiler, toplumsal gereksinmeleri karşılayan, o gereksinmeleri duyan kesimlerce benimsenmiş, kendi içlerinde tutarlı inanç sistemleridir. Benzer koşulları paylaşanların, o benzer koşullarının ürünü olan sorunlarına çözüm getirirler. Özleri aynı kalmakla birlikte, değişen koşullara koşut olarak yenilenebilen, yenilenmeye açık olan ideolojiler ölmezler. Katılaşan, kalıplaşan ideolojiler ise, günün birinde tarih sayfalarındaki yerlerine gömülürler.

Sağcı ideolojiler daha çok duygulara, solcu ideolojiler ise akla seslenirler. İnsanın bilinçli çabasının koşulları iyileştirebileceğine, sorunlara çözüm getirebileceğine olan güveni yansıtırlar. Kemalizm de, akla ve insancıl değerlere dayalı "çağdaş" bir toplum özlemine yanıt veren, geri kalmışlıktan kurtulma istencini yansıtan bir ideolojidir.

İki nedenden dolayı, "Kemalizm" sözcüğünü "Atatürkçülük" sözcüğüne tercih etmek daha doğru olur: Atatürkçülük yıpratıldığı için, bir; Kemalizm uluslararası dile girdiği için, iki.

Cumhuriyetimizin son kırk küsur yılı, "Atatürkçülük" adına Atatürk'e yapılan ihanetlerle doludur. Bir başka kesim ise, Atatürkçülüğü, Atatürk'ün sağlığında yaptıklarının "bekçiliği" biçiminde anlamıştır. Kalıplaştırmıştır, dondurmuştur. Oysa bu, Atatürk'ün önderliğinde gelişen ideolojinin ve devrimin özüne aykırıdır.

Kemalizm "ilerici" bir ideolojidir. Ne geçmişin bekçiliğidir, ne de kalıplaşmış bir inanç sistemi. Değişen koşullar içinde, sürekli ve akılcı bir yenilenmeyi ve o yenilenmenin ilkelerini içerir.

Kemalist ideolojiyi ve o ideoloji doğrultusunda gelişmiş olan Türk devrimini anlayabilmek için, hangi koşullarda oluştuklarını iyi değerlendirmek zorundayız.

1920'lerin Anadolusunda, bugünün Bangladeşinden daha yoksul bir toplum var. Kişi başına düşen yıllık ulusal gelir, 67 dolar. Her on erkekten ancak birisi okuma yazma biliyor. Kadınlar arasında ise, bu oran binde dörde kadar düşüyor.

Ticaret yaşamı, büyük ölçüde Müslüman olmayan azınlıkların elinde. Taş işçiliğinden kuyumculuğa kadar, birçok bilgi ve beceri isteyen dallarda da durum aynı. Sanayi yok. Toplu iğne bile yurt dışından getiriliyor.

Osmanlı borçları için "Düyun-u Umumiye İdaresi" kurulmuş. Birçok madde üzerindeki damga ve vergileri toplayacak olan bu kurula yabancılar egemen. Başkanlığını bir dönem Fransa, bir dönem İngiltere yapıyor. Üst düzey yönetici ve görevlilerin hepsi Avrupalı. Anadolu'daki görevliler ise yerli Hıristiyanlar.

Uzak cephelerde uzun süren savaşların ürünü bitkin bir ordu. Önemli bir bölümü işgal altında bir ülke. Büyük

bölümü ortaçağ koşulları içinde bir toplum.

28 Mayıs 1921 tarihli bir Alman gazetesinde (Münchener Neuste Nachrichten) şu satırlar var: *"Küçük Asya'nın kalbinden doğan ve* 'Fraklı Yağmacılar'a gülerek, 'Benim onayım dışında alınan bütün kararlar, sadece bir kâğıt parçasıdır' *diyen kişiden başka, artık hiç kimse Türkiye'nin geleceğine inanmak istemiyor."*

Bu çöküş süreci içinde düşünen kafalar, çıkış yolu arayan aydınlar elbette ki yok değildi. Devrimci düşüncelere, 1860'lardan başlayarak, Osmanlı aydınları arasında da rastlanıyordu. Namık Kemal'den Prens Sabahattin'e, Ali Suavi'den Celal Nuri'ye, Şemsettin Sami'den Ziya Gökalp'e kadar bir birikim oluşuyor ve Mustafa Kemal'i etkiliyordu. Dilin Arapça ve Farsça sözcüklerden arındırılmasından, çok kadınla evliliğin yasaklanmasına ve Latin harflerinin kabul edilmesine kadar birçok düşünce vardı, savunulan ve tartışılan.

Mustafa Kemal çok geniş bir tarih bilgisine sahipti. Yerli ve yabancı yüzlerce düşünürün kitaplarını okuyor ve kafasında çözüm yolları oluşturuyordu. Gerçekçiydi. Yıkılan bir imparatorluğu kurtarmaya çalışmanın yanlışlığını görüyor, çıkış yolunun bir "ulusal devlet" kurmaktan geçtiğine inanıyordu. Osmanlı devletinin, Türk tarihindeki *"din ile devlet işlerini karıştırmanın son kurbanı"* olduğunu düşünüyordu.

İdeolojisinin çerçevesi, Mustafa Kemal'in kafasında daha genç bir subayken oluşmaya başlamıştı. Erzurum Kongresi öncesinde, 8 Temmuz 1919 günü sabaha karşı Mazhar Müfit Kansu'ya şunları not ettirdiğini biliyoruz: "Zaferden sonra şekli hükümet cumhuriyet olacaktır. Bu bir... İki, Padişah ve hanedan hakkında zamanı gelince icab eden muamele yapılacaktır. Üç, tesettür kalkacaktır. Dört, fes kalkacak, medeni milletler gibi şapka giyilecektir."

Kalem Kansu'nun elinden düşmüştü. Şaşkın "Darılma,

ama paşam, sizin de hayalperest taraflarınız var" dediğinde de, Mustafa Kemal gülmüştü: "Bunu zaman tayin eder, sen yaz... Beş, latin harfleri kabul edilecek." Olayın gerisini Mazhar Müfit Kansu anılarında şöyle anlatıyor: "Paşam kafi, dedim ve biraz da hayal ile uğraşmaktan bıkmış bir insan edası ile 'Cumhuriyet ilanına muvaffak olalım, üst tarafı yeter' diyerek defterimi kapattım."

Kemalizm ve Demokrasi

Nasıl ki her bitki her iklimde yetişemezse, demokrasinin oluşabilmesi ve yaşayabilmesinin de belirli koşulları vardır.

Sanayileşme, kentleşme, yoksulluktan kurtulma, belirli bir eğitim düzeyine ulaşma. Çoğulcu, tek bir gücün egemen olmasına izin vermeyecek ölçüde güçlerin paylaşıldığı, gücün gücü dengelediği, örgütlü bir toplum. Yaygın ve etkili bir kitle iletişim ağı.

Bunlar bir anlamda demokrasinin *nesnel* koşullarıdır. Ama bu koşulların büyük ölçüde var olması, demokrasinin de kendiliğinden var olacağı anlamına gelmez. Çünkü demokrasinin bir de *öznel* koşulu vardır: Demokratik kültür. *Hoşgörü ve uzlaşma*ya dayalı olan demokratik kültür ise, ancak demokrasinin bir yaşam biçimine dönüşmesiyle ve uzun zamanda oluşur. Hoşgörüsüzlüklerin, uzlaşmazlıkların yarattığı sıkıntılar çekilerek, bilincine varılarak, ağır ağır oluşur.

1920'lerin Anadolusunda, bu koşulların hemen hiçbirisinin bulunmadığını biliyoruz.

Yoksul ve eğitimsiz bir tarım toplumu. Batı'da demokrasiyi yaratan iki temel sınıftan da yoksun. Ne gerçek anlamıyla bir burjuvazi ne de gerçek anlamıyla bir işçi sınıfı var... Radyo yok. En büyük gazeteler, ancak 3-4 bin basabiliyor... Demokratik kültür değil, büyüğe *itirazsız* uyulan,

tartışmaya yer vermeyen bir kültür, aile düzeyinde de egemen, toplum düzeyinde de.

Birkaç aydın dışında, özgürlük ve demokrasiyi ne bilen var, ne de isteyen.

Atatürk'e saldıranların *Kemalizmde demokrasi yoktur* savını iyi değerlendirebilmek için, sadece 1920'lerin 1930'ların Anadolusunun koşullarını anımsamak yetmez. O dönemin Batı'sına, bugünkü demokratik ülkelerin o dönemdeki durumlarına da bakmak gerekir.

1930'larda, bugünkü anlamda katılımcı bir demokrasi, Avrupa'nın hiçbir yerinde yok. İtalya 1922, Portekiz 1927, Japonya 1930, Almanya 1933, İspanya 1938 yılında *faşist* bir yönetime geçmiş. Merkezi bir yönetim biçimi olan Fransa da giderek faşizme teslim olacaktır.

Ve ünlü sosyolog Max Weber bile, demokrasiyi şöyle tanımlıyor: *"Demokraside, halk güvendiği bir önder seçer. Seçilen önder,* 'Şimdi sesinizi kesin ve bana itaat edin' *der. Artık halk ve parti onun işine karışamazlar."*

Almanya, İtalya ve Japonya gibi sanayileşmiş ülkelerin bile, demokrasiye kendi *iç dinamik*leri ile değil, savaş yenilgisiyle birlikte *dayatılan* koşullar nedeniyle geçtiklerini unutmamalıyız! Unutmamalıyız ki Kemalizmin erdemlerini ve demokrasi karşısındaki tavrını daha iyi anlayabilelim!

❧

Demokrasinin ne "nesnel" ne de "öznel" koşullarının bulunduğu bir toplumda; demokrasinin gerileyip faşizmin yükseldiği bir dünyada; acaba Mustafa Kemal ne düşünüyordu? Toplumunu nasıl bir yönetim biçimine hazırlamak istiyordu?

Atatürk için, Kemalizmin *cumhuriyetçilik* ilkesi ile *demokrasi* eşanlamlı idi: *"Cumhuriyet rejimi demek, demokra-*

si sistemi ile devlet şekli demektir. Biz cumhuriyeti kurduk, on yaşını doldururken demokrasinin bütün gereklerini sırası geldikçe uygulamaya koymalıdır. Milli egemenlik esasına dayalı memleketlerde siyasi partilerin var olması tabiidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde de birbirini denetleyen partilerin doğacağına şüphe yoktur."

Atatürk için, demokrasi her şeyden önce bir özgürlük sorunu idi: *"İrade ve egemenlik milletin tümüne aittir ve ait olmalıdır. Demokrasi sosyal yardım veya iktisadi teşkilat sistemi değildir. Demokrasi maddi refah meselesi de değildir. Böyle bir görüş vatandaşların siyasi hürriyet ihtiyaçlarını uyutmayı amaçlar. Bir ulusu oluşturan bireylerin o ulus içinde, her çeşit özgürlüğü, yaşamak özgürlüğü, çalışmak özgürlüğü, düşünce ve vicdan özgürlüğü güven altında bulunmalıdır."*

Atatürk *özgürlük* düşüncesini topluma yaymak için büyük çaba gösterdi. Hem de bunu, özgürlük ve demokrasinin yükselme döneminde değil özgürlük ve demokrasinin *kötü* ve *zararlı* olduğu düşüncesinin Avrupa'ya büyük ölçüde egemen olduğu bir dönemde yaptı. Kendi el yazısı ile kaleme aldığı *Medeni Bilgiler* kitabı, halka özgürlük ve demokrasiyi öğretmek için hazırlanmış bir *el kitabı* gibiydi. Daha sonra okullarda *ders kitabı* olarak okutuldu.

Örneğin bu kitapta -demokrasinin temel öğelerinden olan- *kamuoyu* şöyle anlatılıyordu: *"Ulusal egemenlik temeline dayalı temsili bir hükümette kamuoyu büyük rol oynar. Basın yayın ve toplantı özgürlükleri olmadan ve kamuya ilişkin işler hakkında geniş bir eleştiri ortamı bırakılmadan kamuoyu görevini yerine getiremez. Ulusal egemenlik ve temsili hükümet düşüncesinin yayılması ve yükselmesi ancak kamuoyunun etkinliği ile olabilir."*

Kitaptaki *basın özgürlüğü* ile ilgili düşünceleri, Atatürk'ün ne ölçüde içten bir *özgürlükçü* olduğunun da kanıtıydı: *"Basın yayın özgürlüğünden ortaya çıkabilecek olum-*

suzlukları ortadan kaldıracak etkin yol, kesinlikle geçmişte olduğu gibi basın yayın özgürlüğünü kısıtlama yolu değildir. Basın yayın özgürlüğünden doğacak sakıncaların ortadan kaldırılması yolu, yine doğrudan basın yayın özgürlüğüdür."

Özgürlük ve demokrasinin ne olduğunu bilmeyen ve dolayısıyle böyle bir istemi bulunmayan bir halka, özgürlük ve demokrasiyi öğretmek için büyük çaba sarf eden bir *"diktatör"* olabilir mi?

Atatürk'ün, daha sonra Cumhuriyet Halk Partisi ismini alacak olan *Halk Fırkası*'nın tüzüğünü hazırlarken, bu partinin *laik demokrat* olduğunu vurgulamaya özen gösterdiğini de biliyoruz. Zamanın Fransa Büyükelçisi'ne söyledikleri ise, hiçbir yanlış anlamaya meydan bırakmayacak kadar açıktır:

"Kişisel iktidar gibi zararlı bir örnek bırakarak ölmeyeceğim. Parlamenter bir cumhuriyet kuracağım."

Atatürk'ün hem padişah, hem halife olması için hiçbir engel yoktu. Tersine, yakın çevresinden ve hatta yurt dışındaki Müslümanlardan, bu yönde telkinler geliyordu. Ama o, bunları hiç düşünmeden reddediyordu. Cumhurbaşkanlığını bile geçici bir görev olarak düşünmekteydi. Fethi Okyar'ın 9 Ağustos 1930 tarihli mektubuna verdiği yanıtta şu satırlar vardı: *"Bildiğiniz gibi resmi görevim dolayısıyla ben bugün Cumhuriyet Halk Fırkasının Genel Başkanlığını fiilen yapamamaktayım. Fiili Başkanlık İsmet Paşa tarafından yerine getirilmektedir. Cumhurbaşkanlığı görevimin bitiminde, bizzat kurduğum Cumhuriyet Halk Fırkasının Başkanlığını fiilen yerine getireceğim tabiidir."*

Mustafa Kemal'in *demokrasi*yi hedeflediği, cumhuriyet ile demokrasiyi ayrı şeyler olarak düşünmediği açıktır. Üstelik ülkenin koşulları uygun olmadığı, dünyanın koşulları ters yönde geliştiği bir dönemde, bu düşüncesinden sapmamıştır. Baskı rejimlerinin hepsini eleştirmiştir. Faşist, komünist ya da mesleklerin temsiline dayalı *korporatif* sis-

temlerin Türkiye açısından özenilir olmadığını vurgulamıştır.

Ama bu kadarı yetmez. Kemalizmin "demokrasi" karşısındaki tutumunu, sadece sözlere bakarak değerlendiremeyiz. Asıl önemli olan, Kemalizmin demokrasiye ulaşabilmek için neler yaptığıdır.

Mustafa Kemal, Samsun'a ayak bastığı andan gözlerini yaşama kapadığı ana kadar, kişisel bir yönetim kurmamaya özen gösterdi. Baskı ve tehditle değil, insanları inandırarak adımlarını atmaya öncelik verdi.

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın bile, oldukça demokratik bir mecliste tartışılarak, zaman zaman sert bir biçimde eleştirilerek, denetlenerek yürütülmüş olması son derece önemli ve anlamlıdır. Mustafa Kemal bu tercihini yaparken, elbette ki harekete içte ve dışta belirli bir yasallık kazandırmak amacıyla da hareket etmişti. Ama Birinci Dünya Savaşı'nda -çeşitli cephelerde- zafere ulaşmış tek Osmanlı paşasıydı. Daha o zamandan büyük bir ulusal kahramandı. Ulusal hareketi bir *"emir-komuta zinciri"* içinde yürütme kolaylığını seçebilirdi.

Bunu yapmamıştır. Demokrasinin, halk desteğinin, kendisi açısından bir temel tercih sorunu olduğunu hemen her davranışında göstermiştir. Devrim tehlikeye düşüp de sert önlemlere başvurmak zorunda kaldığında, bunu hiçbir zaman *doğal* saymamıştır. *"Onlar ancak başka önlemlerle önüne geçilemeyecek büyük tehlikeler karşısında kalındığı zaman, zorunlu olarak onaylanır"* demiştir.

Kurtuluş Savaşı sırasında görev yapan ilk TBMM'de bile, sayıları 120'yi bulan milletvekilinden oluşmuş bir *muhalefet* grubu vardı. Örneğin, sıtma ve frengi ile savaş yasası çıkarılırken, *"hastalığın mikroplar yüzünden değil, Allah'ın*

*takdiriyle oluştuğu"*nu savunuyorlardı.

Muhalefet, 1923 yılında Meclis yenileneceği zaman, Mustafa Kemal'i milletvekili seçtirmemek için *oyun*lar düzenleyebilecek kadar cüretliydi. Seçim yasasına şöyle bir hüküm eklenmesini önermişlerdi: *"Doğum yeri bugünkü sınırlarımız içinde bulunmayan, ya da herhangi bir yerde beş yıl süreyle kesintisiz yaşamamış olanlar milletvekili seçilemezler."*

Hedefin Mustafa Kemal olduğu açıktı. Doğum yeri olan Selanik ulusal sınırlar dışında kalmıştı. Cepheden cepheye koştuğu için de, hiçbir yerde beş yıl kalma gibi bir olanağı olmamıştı. Mustafa Kemal söz aldı, kendisini *en basit yurttaşlık haklarından* yoksun bırakma girişimi üzerindeki düşüncelerini söyledi. Oyun bozuldu. Yurdun her yanından, önerge sahiplerine protesto telgrafları yağdı.

Atatürk'ün ve Atatürk döneminin demokrasi açısından değerlendirilmesinde, anlamlı bir örnek de 1924 Anayasası tartışmalarıdır. Bir kere, Atatürk'ün -bazı telkinlere karşın- cumhurbaşkanına hükümeti de kurma yetkisi veren bir "başkanlık sistemi"ni hiç düşünmediğini biliyoruz. Üstelik yeni anayasa, cumhurbaşkanına meclisi dağıtma ve yasaları veto etme yetkisini bile tanımamıştır. Bu yetkiler birçok demokratik anayasada bulunduğu ve özellikle de veto yetkisini Atatürk'ün kendisi istediği halde, Meclis bu önerileri reddetmiştir.

Cumhurbaşkanına, seçimlerin yenilenmesini sağlamak amacıyla, hükümetin de görüşünü alarak meclisi dağıtma yetkisi tanıyan madde, 130 milletvekilinden 126'sının oylarıyla tasarıdan çıkarıldı. Veto yetkisi isteğinden ise, sert eleştiriler üzerine Atatürk'ün kendisi vazgeçti. Bu konularda karşı tutumun öncülüğünü yapmış olan Mahmut Esat Bozkurt ve Şükrü Saraçoğlu gibi isimler de, beklenilenin tersine Atatürk'ün saygı ve beğenisini kazandılar. Hükümetlerde önemli görevler üstlendiler.

9 Eylül sadece İzmir'in kurtulduğu gün değil, aynı zamanda Cumhuriyet Halk Partisi'nin -bir yıl sonra- *Halk Fırkası* adıyla kurulduğu gündür. Ama Atatürk devrimini gerçekleştirmek için böyle bir örgütlenmeye gitmek gereğini duyarken, başka partilerin kurulmasını yasaklayan hiçbir hukuksal düzenleme yoktu. 1924 yılında da, Atatürk'ün eski silah arkadaşlarından bir grup, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*'nı kurdular.

Bu parti ne istiyordu? Neyin muhalefeti idi? Daha çok demokrasi, daha çok özgürlük, daha hızlı atılımlar istediği için mi kapatıldı?

Hayır! Gerek hareketin öncüleri olan Rauf Orbay ve Kâzım Karabekir gibi isimler, gerekse partinin programı, gerçek amacı saklamak gereğini bile duymamışlardır. Amaç, daha çok geç olmadan *"saltanatı ve halifeliği geri getirmek"*tir. Devrimi ve dolayısıyle demokrasiye gidişi önlemektir.

Mustafa Kemal, *karşı-devrim*ci olmayan, demokrasiye bağlı bir siyasal muhalefetin bir an önce doğması konusunda sabırsızdı. Kendi partisi içinde oldukça geniş bir düşünce özgürlüğü ve tartışma ortamı bulunduğu halde, bunu yetersiz görüyordu. *Serbest Fırka*'nın oluşumu (1930), doğrudan doğruya onun çabalarının ürünüdür.

"Hiçbir totaliter rejim tasavvur edemeyiz ki, bir muhalefet yaratmak amacıyla kendiliğinden bir teşebbüste bulunsun" görüşünü savunan Ergun Özbudun'a katılmamak olanaklı mı? *Serbest Fırka*'nın kurulması aşamasında, Atatürk'ün Fethi Bey'e (Okyar) yazdığı mektupta şu satırlar vardır: *"Büyük Millet Meclisi'nde ve millet önünde millet işlerinin serbestçe münakaşası ve iyi niyet sahibi zatların ve fırkaların düşüncelerini ortaya koyarak milletin yüksek menfaatlerini aramaları, benim gençliğimden beri aşık ve taraftar olduğum bir sistemdir."*

O dönemde -ağırlıkları olmadığı için- pek bilinmeyen

başka partiler de kurulmuştu. Ama *"devletçi"* CHP'nin karşısında "liberal" *Serbest Fırka*'nın, Atatürk'ün *gereksinme* duyduğu demokratik muhalefeti yaratabileceği, demokratikleşme sürecini hızlandırabileceği umuluyordu. Oysa bu parti de hızla *karşı-devrim*ci bir niteliğe kaydı. Ekonomik ve toplumsal görüş farkları arka plana itilirken, rejim sorunu ön plana çıktı. Fethi Okyar bile, konuşmalarında şapkanın *kâfirlik* olduğunu, *fesin ve şeriatın* geri gelmesi gerektiğini savunmaya başladı.

Atatürk'ün, bu olumsuz gelişimi gördüğü halde, müdahale etmemesi, partiyi kapatma yoluna gitmemesi önemlidir. Ama bu kez de Fethi Bey, başında Mustafa Kemal gibi bir ismin bulunduğu parti ile sert bir savaşıma girmekten ve giderek ülkede bir iç karışıklık çıkması olasılığından ürkmüş, partisini kendi elleriyle kapatmak gereğini duymuştur.

Gerçi *tek parti*nin içinde ideolojik bir çoğulculuğa izin veriliyordu. (Bu, baskı rejimlerinde düşünülmesi bile olanaksız bir durumdu!) Altı Ok'un bir ilkesi de *devletçilik* olduğu halde, Celal Bayar ve arkadaşları, parti içinde açıktan *liberalizm* yanlısı bir tutum takınıyor ve önemli görevlere gelebiliyorlardı. Ama Atatürk bunu da yeterli görmeyerek, TBMM'ye *bağımsız* milletvekillerinin de girebilmelerini ve grup oluşturmalarını sağladı. Yasal *muhalefet*in yararına ve hatta zorunlu olduğuna kesinlikle inanıyordu.

Atatürk'ün *saltanat* kaldırılırken, bazı dirençleri kırabilmek için tehdit edici konuşmalar yaptığını, devrime yönelik ayaklanmaları *şiddet*e başvurarak bastırdığını biliyoruz. Ama doğruluğuna inandığı yöntemin ne olduğunu, hiçbir yanlış anlamaya yer vermeyecek kadar açık bir biçimde ortaya koymuştur:

"Düşünce akımlarına karşı, düşünceye dayanmayan güçle karşılık vermek, o akımı yok etmedikten başka; herhangi bir kişiyle, herhangi bir insanla konuşulduğu zaman, onun

herhangi bir düşüncesini güç zoruyla reddederseniz o direnir. Direndikçe kendi kendini aldatmakta daha çok ileri gidebilir. Bu nedenle düşünce akımları, baskıyla, şiddetle, kuvvetle reddedilemez. Tam tersine güçlendirilir. Buna karşı en etkili çözüm, gelen düşünce akımına, karşı bir düşünce akımı vermektir."

Mustafa Kemal sadece özgürlüklerden ve demokratik muhalefetten yana değildi; aynı zamanda *yargı bağımsızlığını* da savunuyordu. *"Yargısı bağımsız olmayan bir devletin kendi bağımsızlığı tartışılır"* diyordu. Böyle bir düşüncenin, bir diktatör tarafından savunulmasına olanak var mıdır?

Ünlü Fransız siyaset bilimci Maurice Duverger'nin *Kemalist Tek Parti* yönetimini özenle incelediğini biliyoruz. Duverger, bu yönetim biçiminin, mutlak baskı rejimin geçerli olduğu toplumlarda demokrasinin gerektirdiği ortam ve koşulları hazırlamak ve sonunda tam bir demokrasiyi gerçekleştirmek amacına yönelik olduğu görüşündedir. Duverger, Kemalizmin, demokrasi geleneği bulunmayan gelişmekte olan ülkeler için, demokrasiye hazırlanma ve geçiş yolunda *en uygun ideoloji* olduğunu savunmaktadır.

Kemalist tek partinin görevi, toplumu çoğulcu bir demokrasiye hazırlamaktı. Tek partili sistem, olayların zorlamasıyla doğmuş, ama sürekli değil, sadece bir geçiş dönemi için öngörülmüştü. Başlangıçtaki memur-eşraf komiteleri görünümündeki *ocak* örgütlenmesine dayalı yapısı, totaliter partilerden çok kitle partilerine benziyordu. Partinin kapısı herkese açıktı. Falih Rıfkı Atay, *Çankaya* adlı yapıtında bu durumu şöyle anlatıyor:

"Onun partisine, tek parti adını verenler yanılmaktadırlar. Halk Partisi, en koyu gericilikten en ileri fikre kadar, bütün eğilimleri, itiraz edilmez bir prensipler disiplini içinde dizginlemeye çalışan bir karma parti idi. Bu karma parti içinde bizler yabancı idik ve yadırganırdık. Atatürk'e: 'Davaya inanmayanları tasfiye ediniz, inananları etrafınızda top-

layınız' *gibi telkinlerde bulunduğumuz çok olmuştur."*

Başka bir deyişle, Atatürk'ün tek partisi, dışında bulunmayan çoğulculuğu içinde taşıyordu. Geleceğin muhalefeti ve daha sonraki demokratik iktidarı da, gene oradan çıktı. Partinin ideolojisini yansıtan altı ilke Anayasa'da da yer aldığı halde, o ilkelere ters düşen iktidarların, *tek parti anayasasından* hemen hiç yakınmaları olmadı.

Maurice Duverger, *Siyasal Partiler* kitabında Kemalist tek partiden uzun uzun söz ederken şöyle demektedir: *"(..) üyelik herkese açıktı; ihraç ve temizlik mekanizması mevcut değildi; üniformalar, geçit törenleri ve sert bir disiplin yoktu. Gerçekten parti içi demokrasi oldukça ileri görünmekteydi. Resmen her kademedeki yöneticiler seçimle iş başına geliyorlardı. Nüfuzlu kişiler etrafında birçok hiziplerin, faşist yöntemlere göre tasfiye edilmeksizin kurulabilmiş olmaları da kayda değer. Örneğin* İsmet İnönü *ile* Celal Bayar *arasındaki rekabet, Atatürk'ün sağlığında ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin içinde başlamıştı. Bu son nokta özellikle önemlidir. Hizipler bir tek parti içinde serbestçe gelişebildikleri takdirde, tek parti, siyasal rekabetleri ortadan kaldırmaksızın sınırlayan bir çerçeveden ibaret kalır; tek parti dışında yasaklanan çoğulculuk, parti içinde yeniden doğar ve orada da aynı rolü oynayabilir."*

CHP, toplumu çok partili demokratik yaşama hazırlayan bir siyasal okul görevini yerine getiriyordu. Ama Atatürk'ün en yakınları bile, faşizmin yükselişinden ve özellikle de İtalyan modelinden etkilenmişlerdi. CHP'yi *faşist* bir modele göre yeniden yapılandırma çalışmalarının -İsmet İnönü'nün bile onayından geçerek- Atatürk'ün önüne kadar ulaştığını biliyoruz. Atatürk'ün bu öneriyi *saçma*, modeli hazırlayan yöneticileri de *zorbalar* olarak nitelendirdiği çok sert tepkisi ünlüdür ve düşündürücüdür.

Atatürk'ün yaptığı ve yapmaya özen gösterdiği bazı şeyler var ki, günümüzün *katılımcı* demokrasi anlayışını

daha o zamanlar benimsediği inancını bize veriyor. (Bu açıdan, Kemalist demokrasi anlayışı, 12 Eylül Anayasası'nın demokrasi anlayışından çok daha ileridir!)

Dünyada ilk kez bir bayram çocuklara armağan edilmiş ve bu vesile ile onlara, ülkenin gelecekteki sahipleri oldukları bilinci aşılanmaya çalışılmıştır. 23 Nisan günleri, çocukların kentlerdeki önemli kamu görevlilerinin makamlarına oturmalarının, onların görevlerini geçici olarak devralmış gibi davranmalarının, bir oyun havasının ötesinde anlamı olduğu açıktır.

Belki yine ilk kez bir önder, devrimini gençlere emanet etmiş ve onlardan, gerektiğinde ülkede siyasal iktidara sahip olanlara karşı çıkmalarını istemiş; 1924'te de seçmen yaşını 18'e indirmiştir. Daha o yönde hiçbir istek, hiçbir gereksinme yokken, Türk kadınına siyasal hak ve özgürlüklerini -demokrasinin ana yurdu sayılan bazı Batılı ülkelerden önce- veren, kadının siyasal yaşamda ağırlık kazanmasına çaba gösteren de Atatürk'tür. Eğer bugün Almanya'da her 100 üniversite öğretim üyesinden ancak birisinin kadın olması karşılık, bu oran Türkiye'de tam otuz katı yüksekse, bunda Kemalist devrimin katkısı yadsınabilir mi?

Yurdu bir kültür ağı gibi saran 404 *Halkevi* ile sayıları 4 bini bulan *Halkodası* da, kâğıt üzerinde tek partiye bağlı olmakla birlikte, büyük ölçüde bağımsız ve demokratik bir yapıya sahip kılınmıştır. Bu kurumlar aracılığı ile halk sadece eğitimini ve kişiliğini geliştirmek olanağını bulmamış; aynı zamanda toplumsal ve siyasal yaşama etkin bir biçimde katılma fırsatını da elde etmiştir. Halkevlerindeki çalışmalarda başarılı olanlara, seçimlerde CHP listesinden aday gösterilme yolu açılmıştır.

1940 yılında kurulan *Köy Enstitüleri* de, Kemalist devrimin ürünüdür. Orada verilen eğitim, sadece içerik olarak değil biçim olarak da, *demokratik kültür*ün yerleşmesine

büyük katkı yapmıştır. Köy Enstitüleri, köylünün toplumsal ve giderek siyasal yaşama katılmasının önemli bir aracını oluşturmuştur.

Zaten Kemalist eğitimin amacı belliydi. Amaç *ümmet* anlayışına sahip bir topluma *ulus* bilinci kazandırmak, *kulu yurttaşa* dönüştürmekti. Atatürk öğretmenlere şöyle seslenıyordu: *"Biz sizden düşüncesi özgür, vicdanı özgür, anlayışı özgür kuşaklar istiyoruz."*

Atatürk, *sivil toplum* örgütlenmesine dayalı *katılımcı* bir demokrasiye inandığının somut örneklerini vermiştir.

Anadolu Ajansı, bir *devlet dairesi* değil de bir anonim ortaklık olarak yeniden kurulduğunda, yıl 1925'ti. Anaparanın tümünü devlet koyduğu halde, payların yarısı çalışanlara verilmişti. Daha sonra Türkiye'de ilk radyoyu da kuracak ve TRT'nin anası olacak olan *Telgraf Telefon Anonim Şirketi* 1927 yılında kurulduğunda, tüm payları özel kişilerindi. Bir devlet kuruluşu olan Ziraat Bankası'nın karşısında, *İş Bankası;* bir *özel girişim* örneği olarak kuruldu ve Atatürk de paydaşları arasında yer aldı.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, halka *kooperatifçiliği* öğretmek, toplumda kooperatifçiliği özendirmek için büyük çaba sarfedenlerin başında yine Atatürk vardı. *Silifke Tarım Kredi Kooperatifi* ile *Ankara Memurlar Tüketim Kooperatifi*'nin bir numaralı üyesi Atatürk'tü.

Atatürk, öncüsü olduğu devrim açısından çok önem verdiği *Türk Dil ve Tarih Kurumları* için önerilen devletçi modelleri geri çevirmişti. Hatta Fransız Akademisi modelini bile uygun bulmamıştı. Onların birer dernek olarak yapılanmalarını sağlamakla yetinmedi; parasal açıdan da, devletten ve geleceğin siyasal iktidarlarından bağımsız kılmak için, onları kendi *mirasçıları* olarak belirledi.

Bütün dünyada katılımcı demokrasinin, özerk kurumların moda olduğu bir dönemde mi yapıldı bunlar?

Tam tersine! Her şeyin devletin içinde olduğu, aile da-

hil hiçbir kurumun devlet denetimi ve düzenlemesi dışında kalamadığı, faşizmin ve komünizmin yükselme döneminde ve bu yöndeki telkinlere karşın yapıldı! Atatürk'ten 27 Mayıs Anayasasına, Türkiye'ye bağımsız ve demokratik kurum anlayışını Kemalistler getirdiler. Daha dünyada açık bir *sivil toplum* anlayışının bulunmadığı bir dönemde, son derece yoksul ve eğitimsiz bir toplumda, baskıcı geleneklere karşın, geleceğin *sivil toplum*unun tohumları birer birer atıldı.

Aslında tarihsel olgu ve olaylar, ancak dönemlerinin koşulları içinde değerlendirildiğinde bir anlam taşırlar. Belirli bir anda belirli bir toplumdaki yönetim biçimi de, ancak iki türlü değerlendirilebilir: Ya aynı toplumda daha önce var olan yönetim biçimi ile ya da aynı dönemde benzer koşullara sahip olan başka toplumların yönetim biçimleriyle karşılaştırarak.. Her iki yaklaşımda da, Kemalist Türkiye'nin *oldukça demokratik* sayılması gerektiği açıktır. Atatürk yönetiminin, kendisinden önceki Osmanlı rejiminden de, aynı dönemde ya da daha sonraları var olan -benzer koşullardaki- geri kalmış ülke rejimlerinden de *çok daha demokratik* olduğu tartışma bile götürmez.

Tarihçi Sina Akşin -alışılmışın dışına çıkarak- bir başka yaklaşım deniyor. Kemalist tek parti yönetimini, aynı dönemin Avrupa ülkelerinin yönetimleriyle karşılaştırıyor. Vardığı sonuç şudur:

"Bugün demokrasimiz, Atatürk döneminin attığı, İnönü döneminin pekiştirdiği sağlam temeller sayesinde, Atatürk döneminden çok daha ileridedir. Ama Atatürk döneminde Avrupa ortalamasından daha ileriyken, 1945'ten beri o ortalamanın gerisindeyiz. Mutlak olarak ilerledik, ama Avrupa'ya göre geriledik."

Mustafa Kemal, halk tarafından seçilmeyi ve başkanlık sistemini niçin istemedi? TBMM Genel Kurulu, cumhurbaşkanlığı süresinin 7 yıl olmasını, Mustafa Kemal'in Meclis'i dağıtma yetkisine sahip kılınmasını ve başkomutanlık yetkisi taşımasını acaba nasıl reddetti? Nasıl reddedebildi?

Hitler dönemi Almanya ve Avusturyasını terk eden 142 bilim adamı, başta ABD, Batı'nın gelişmiş ve varlıklı ülkeleri dururken, niçin Türkiye'ye gelmeyi tercih etti? Birçoğu dünya çapında olan bu solcu ya da Yahudi bilim adamlarını, güç koşullar içindeki bir geri kalmış ülkede on yılı aşkın süre hizmet etmeye iten gerekçe acaba neydi? Gelişmiş bir ülkenin baskı rejiminden kaçıp, geri kalmış bir ülkenin baskı rejimine sığınmış olmaları düşünülebilir miydi?

Atatürk -resmi ya da özel- hiçbir dış geziye çıkmadığı halde, dünyanın birçok önde gelen devlet adamı, yoksul ve geri kalmış bir ülkenin devlet başkanını ziyaret etmek için adeta sıraya girmişlerdi. İngiliz kralından İsveç veliahtına, Fransız başbakanına kadar, Atatürk'e ve Kemalist Türkiye'ye gösterilen bu ilgi çok anlamlıydı.

1920'lerde *eski dünya*da Avrupalı olmayan ve bağımsız kalabilmiş sadece dört ülke bulunuyordu. Ama Türkiye dışında kalan Çin, Habeşistan (Etiyopya) ve İran da zamanla istilaya uğradı. Mussolini'nin bir demeci, bu ortamda Türkiye'de tedirginlik yaratmıştı. Bunun üzerine Mussolini, Türk büyükelçisine hemen şu mesajı vermek gereğini duydu: *"Türkiye bu kapsamın dışındadır. Çünkü bir Avrupa ülkesidir."*

60 yıl öncesinin Türkiye'si, faşist İtalyan diktatörünün bile bu düzeltmeyi yapmak gereğini duyduğu koşullarda, acaba niçin bugünkünden daha Avrupalı sayılıyordu?

Atatürk'ün başlattığı, toplumu ve siyasal yaşamı demokratikleştirme sürecinin önemli bir aşamasını tamamlayarak *tek parti*li döneme son veren İsmet İnönü, daha ileri-

ki yıllarda şöyle demiştir: *"Atatürk'ü devlet idaresinde, istiklalci, cumhuriyetçi ve demokratik rejimci olarak tarif etmek lazımdır. (...) Eğer sağlığı müsaade etseydi, belki de İkinci Dünya Savaşı'ndan önce bile, gene bizzat Atatürk, eserini tamamlayacaktı."*

Kemalizm ve Laiklik

Mustafa Kemal, gerek partisinin içinde gerekse dışında, farklı ideolojik görüşlere karşı son derece hoşgörülü idi. Ama ödün vermediği tek bir konu vardı: Laiklik! *Serbest Fırka* 'nın önderliğini üstlenecek olan Fethi Okyar'a yazdığı mektupta yer alan şu satırlar, bu konuda çok aydınlatıcıdır: *"Memnuniyetle tekrar görüyorum ki, laiklik esasında beraberiz. Zaten benim siyasi hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur.. Laik Cumhuriyet esası dahilinde fırkanızın her türlü siyasi faaliyetinin bir engelle karşılaşmayacağına güvenebilirsiniz efendim."*

Laiklik -en genel tanımı ile- din ile devlet işlerinin ayrılmasıdır. Toplum ve devlet yaşamının akla ve bilime dayatılmasıdır. Toplumun *din* adına ve binlerce yıl önce konmuş, o günün sorunlarına çözüm getiren kurallara göre yönetilme zorunluğunun kaldırılmasıdır. *Aklın iman karşısında özgürleştirilmesidir.* Laik toplum düzeni, bütün din ve inançtan insanların, eşit koşullarla aynı kurallara uymak durumunda bulundukları, hiç kimseye dinsel ayrıcalık ve üstünlük tanımayan bir toplum düzenidir.

Laiklik, *din*in kendisinin değil, din adına baskı ve zor balığın devre dışı bırakılmasıdır; uzun bir evrim süreci içinde, koşulların zorlamasıyla doğmuştur.

Laikliği tarih sahnesine getiren nedenlerin, *çağdaş toplumlar*da da geçerliğini koruduğunu görüyoruz. Bu nedenler ikidir: 1) Değişen koşulların yarattığı sorunlara, akla ve bilime uygun çözümler getirebilmek; 2) Farklı inançtan

olan toplum kesimlerinin, bir arada ve barış içinde yaşayabilmelerini kolaylaştırmak.

Tarih, dinsel kökenli isyanlarla, savaşlarla ya da kıyımlarla doludur. Ve bu örnekler, sadece Hıristiyan dünyasında değil, İslam dünyasında da çoktur.

Dünya nüfusunun beşte birini Müslümanlar oluşturuyor. Oysa -Türkiye dışındaki- tüm İslam ülkelerinin, dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeye katkısının, neredeyse *yok* düzeyinde olduğu biliniyor. Bütün Arap toplumlarının bilime ve teknolojiye toplam katkısının, küçük İsrail toplumunun sadece yüzde 4'ü kadar olduğu da bir gerçek.

Atatürk'ün, Kemalizmin altı ilkesi içinde, niçin en çok *laiklik* konusunda duyarlı olduğunu anlamak zor değildir. Laiklik, *devletçilik* dışındaki diğer ilkelerin hepsinin de ön koşulları içinde yer alır: Demokrasinin ön koşuludur; çünkü laiklik olmadan gerçek bir düşünce özgürlüğü de olamaz, gerçek bir özgür seçim de. Milliyetçiliğin ön koşuludur; çünkü laiklik olmayan yerde önem taşıyan öğe ulus değil, inananların oluşturduğu *ümmet*tir. Devrimciliğin ön koşuludur; çünkü laikliği kabul etmemiş bir toplumda, bilimin ve çağın gereklerinin gerisinde kalmış kurumları değiştirmenin tartışması bile genellikle yapılamaz. Halkçılığın ön koşuludur; çünkü bir din devletinde halkın istekleri değil, dinsel *seçkin*lerin düşünceleri önemlidir.

Laiklik karşıtı yönetimler, genellikle, çoğunluk dinine dayalı bir *azınlık diktası*dır!

Mustafa Kemal'in kaldırdığı *halifelik*, Emevi ve Abbasilerde bir dinsel iktidar olarak kullanılmıyordu. Daha çok siyasal iktidara meşruluk kazandıran bir unvan niteliği taşıyordu. Tüm dünya Müslümanları üzerinde bir dinsel iktidar olduğu savı ise zaten geçersizdi. Örneğin 13. yüzyılda Bağdat'ta, Endülüs'te ve Mısır'da üç ayrı halife varlığını sürdürebiliyordu. Ünlü İslam düşünür ve toplumbilimcisi

İbn Haldun, halifeliğin dinsel değil siyasal bir makam olduğunu açıktan söylüyordu.

Müslüman Türk devletlerinde ise, durum daha da farklıydı. Örneğin Selçuklularda, *dine* dayatılmış bir siyasal iktidar kavramı yoktu. Osmanlılar da, din ve devlet işlerini kurumsal olarak ayırmış gibiydiler. *Şeyhülislam* din işlerine, *Sadrazam* ise devlet işlerine bakıyordu. Osmanlı padişahları *halife* ünvanı taşımaya başladıktan sonra bile, *fetva*lar gene Şeyhülislam'dan alınmaktaydı. Üstelik toprak düzeninden başlayarak, toplumsal yaşamın birçok alanı *dinsel* hukuk dışında düzenlenmişti.

Tarihteki hemen her devrim, *din*le değil, ama din adına *eski* düzeni savunan, eski düzenin güçleriyle bütünleşmiş olan*dinci güçler*le karşı karşıya gelmiştir. Bu güçler, kendilerinin etkisini azaltacak her girişimi *dinsizlik* olarak nitelendirmekten çekinmemişlerdir. Padişahın ve düşmanın çıkarları ile bütünleşerek, Kurtuluş Savaşı sırasında Mustafa Kemal ve arkadaşları için idam fermanı çıkaranlar da yine bu tür din adamları olmuştur.

Oysa Atatürk'ün dinle ilgili görüşleri açıktır: *"Din lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur. Yalnız şurası var ki, din Allah ile kul arasındaki bağlılıktır. Softa sınıfın din simsarlığına müsaade edilmemelidir. Dinden maddi menfaat temin edenler iğrenç kimselerdir. İşte biz bu vaziyete karşıyız ve buna izin vermiyoruz. Bu gibi din ticareti yapan insanlar masum halkımızı aldatmışlardır; Bizim ve sizlerin asıl mücadele edeceğimiz ve ettiğimiz bu kimselerdir. Hangi şey ki, akla, mantığa, halkın menfaatine uygundur; biliniz ki, o bizim dinimize de uygundur. Eğer bizim dinimiz aklın mantığın uyduğu bir din olmasaydı, mükemmel olmazdı, son din olmazdı."*

Atatürk, başka bir konuşmasında da şöyle demektedir: *"Temeli çok sağlam bir dinimiz var. Malzemesi iyi, fakat bina yüzyıllardır ihmal edilmiştir. Harçlar döküldükçe yeni harç*

yapıp binayı takviye lüzumu hissedilmemiştir. Aksine olarak birçok yabancı unsur ve yorumlar, boş inançlar binayı daha fazla hırpalamıştır."

Atatürk, İslam dininin zamanla özünden uzaklaştığına inanıyordu. Yorumlar ve boş inançlarla, birçok yabancı öğe Müslümanlığa sızmıştı. Oysa çağdaş insan, bilerek, aklını kullanarak inanmalıydı: *"Türkler dinlerinin ne olduğunu bilmiyorlar. Bunun için Kuran Türkçe olmalıdır. Türk Kuran'ın arkasından koşuyor; fakat onun ne dediğini anlamıyor. Benim maksadım, arkasından koştuğu kitapta ne olduğunu Türk anlasın."*

Atatürk, laiklik anlayışını, kendi el yazısı ile kaleme aldığı *"Medeni Bilgiler"* kitabında, iki öğeye dayatıyordu: 1) Sadece din ile devlet işlerinin değil, dinin de siyasetten ayrılması; 2) Yasaların dine göre değil, toplumun gereksinmelerine göre yapılması.

3 Mart 1924 tarihinde Şeriye Vekaleti'ni kaldıran yasanın 4. maddesinde de şu hüküm yer almıştı: *"Türkiye Cumhuriyeti'nde insanlar arası ilişkileri düzenlemek üzere kanun yapmak yetkisi yalnızca TBMM'ndedir."* Bu, artık dine dayanılarak yasa yapılmayacağının belki dolaylı, ama açık bir anlatımıydı.

Atatürk'ün, *"Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur"* ve *"Yaşamda en gerçek yol gösterici bilimdir"* özdeyişleri de onun laiklik anlayışının uzantılarıdır.

Yunanlıların İzmir'den kaçarken yaktıkları camileri yeniden yaptıran Atatürk'tü. İşgal altındaki ülkelerde kılınması *caiz* olmayan cuma namazını kılmak olanağını Anadolu Müslümanlarına sağlayan Atatürk'tü. Eğitimi laikleştirmek amacıyla getirdiği *Tevhid-i Tedrisat Kanunu*'nun (Eğitimin Birliği Yasası) 4. maddesinde, din adamı yetiştirmek için ayrı okullar öngören de O'ydu. Ama bütün bunlar, eski düzen özlemi içindeki bazı çevrelerin, her yeniliğe karşı çıkmalarını ve Atatürk'ü *dinsizlik*le suçlamala-

rını engelleyememişti.

Atatürk, 28 Temmuz 1925'te şöyle demiştir: *"... Yunan serpuşu olan fesi giymek caiz olursa, şapkayı giymek neden olmaz?.. Bizans papazları ve Yahudi hahamlarının kisveyi mahsusesi olan cüppeyi (onlar) ne vakit, ne için ve nasıl giydiler?."*

1994'ün ilk aylarında ölen, Fransa'daki Müslümanların manevi önderi Şeyh Abbas ise, Atatürk'ün İslam karşısındaki tutumunu şöyle değerlendirmiştir: *"Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünde din adamları çok olumsuz roller oynadılar. Mustafa Kemal din adamlarının hatalarını ve yarattıkları tehlikeyi anladığı için, devrimine önce onlardan başladı. O din adamlarının cehaletinden korkmakta, onların ülke için tehlike yarattıklarını düşünmekte haklıydı. O'nun savaş açtığı din adamlarının tanıttıkları, savundukları İslam ile gerçek İslam arasında dağlar kadar fark vardı. Türklerin babası, dünyaya hâkim bir Osmanlı İmparatorluğu'nu çökmüş, parçalanmış haliyle buldu. Bu koca imparatorluğun çöküşüne de İslam'ın yanlış tanınması, yanlış yorumlanması neden olmuştu. Atatürk cehalete karşı savaştı, İslam'a karşı değil..."*

Türkiye'nin, demokrasiyle yönetilen ve çağı yakalama şansına sahip tek Müslüman ülke oluşunda, *laiklik* ilkesini benimsemiş oluşunun rolü olmadığını söylemeye olanak var mıdır?

İran *Halkın Mücahitleri* örgütünün önderi Mesut Racavi, bakın ne diyor: *"Ben istemez miyim İran da Türkiye gibi laik bir Müslümanlar ülkesi olsun? Ama benim ülkem Türkiye'den yüzyıllarca geri kaldı. Bize Atatürk gibi bir önder lazımdı, Şah geldi. Siz çok şanslı bir ülkenin çocuğusunuz!.."*

Ve şu sözler de, Cezayir Yüksek Devlet Konseyi Başkanı Muhammed Budiaf'a ait: *"En büyük eksiğimiz, bizde bir Mustafa Kemal Atatürk'ün çıkmamış olmasıdır..."*

Kemalizm ve Ulusçuluk

Çağdaş anlamda *ulus*, feodal düzenden çıkılırken doğmuştur. Kapalı-yöresel tarım ekonomilerinden ulusal pazar ekonomisine geçilirken, insanlar ülke düzeyinde birbirleriyle ilişki içine girdiler. Aynı topluma ait olmanın bilinci gelişti. *Biz* duygusu, derebeyliğin bölgesel sınırlarından ulusal sınırlara kadar genişledi. Bölgesel diller Latince ile birleşerek ulusal dile dönüştü. Ortak dil ve aynı yurdu paylaşmanın bilinci, giderek ulusal kültürü doğurdu. Ve ulusal kültür de *ulus*u yarattı. Bu oluşum süreci içinde, ne *ırk*ın ne de *din*in doğrudan bir rolü olmuştur!

Ulusal devlet, aynı zamanda yüz yüze ilişkilerin önemini yitirdiği bir çerçeveydi. Kurumsal ilişkiler içinde, birey kendisini çok daha güçsüz ve yalnız hissediyordu. Dayanışma duygusuna, manevi dayanağa olan gereksinmesi artmıştı. İşte, yurtseverliği giderek milliyetçiliğe dönüştüren bu ortamdır. Ulusçuluk, aynı topraklar üzerinde benzer koşulları paylaşan insanların, dışa karşı korunma ve dayanışma gereksinmelerini karşılayan bir ideolojidir ve giderek *egemenlik ulusundur* ilkesini gündeme getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çokuluslu yapısı içinde Türk milliyetçiliği çok geç gelişti. Çünkü ne derebeylikten ulusal devlete geçme durumu, ne de bir bağımsızlık savaşımı gereksinmesi vardı. Üstelik imparatorluğun dağılmasını önlemek için, etnik kökenlere önem vermemeye, özellikle de Türk öğesini vurgulamamaya özen gösterilmekteydi. İmparatorluk halklarının çoğunluğunu Müslümanlar oluşturduğu için; *"millet"* değil, inananların birliğini vurgulayan *"ümmet"* ülküsü ön plana çıkarılıyordu.

Süleyman Nazif gibi bir Osmanlı aydını bile şöyle demiştir: *"Önce Müslüman, sonra Osmanlı, sonra Türk'üm."* Kız kardeşini Türk olmayan bir Müslümana verebileceğini, ama Müslüman olmayan bir Türk'e vermeyeceğini söyle-

miştir.

Batı Avrupa'da toplumsal-ekonomik gelişmeler sonucu önce ulus olgusu doğmuş, sonra o ulusa uygun bir ulusal devletin yaratılması açısından, ulusçu ideoloji bir işlev görmüştür. Türkiye'de ise durum tersineydi. Önce geleneksel kurumların yıkıntıları üzerinde yeni bir devlet kuruldu; sonra bu devlet *ulus*u yaratmaya çalıştı. (Geri kalmış ülkeler açısından durum hemen her zaman aynıdır.)

Eski Türklerde oldukça gelişmiş bir *ulusal bilinç* bulunduğunu gösteren kanıtlar var. Örneğin, sekizinci yüzyıldan kalmış olan *Orhun Anıtları* arı bir Türkçe ile yazıldığı gibi, bütün Türkleri birleştirmek gibi bir ülküyü de yansıtıyordu. Oysa aynı tarihlerde Avrupa'da yaşayan toplumlarda, ne böyle gelişmiş bir arı dil, ne de bu düzeyde bir *ulusal bilinç* vardı.

Türklerde "ulus bilinci"nin gerilemesinin 1453'lerden, yani İstanbul'un fethinden başladığını söylemek yanlış olmaz. Artık çokuluslu bir yapı içinde *devşirme sistemi* egemen olacak, Türk öğesi bilinçli bir çaba ile geri plana itilecekti. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu içinde, sadece Türkler iktidarı denetleyip sınırlayabilecek durumdaydılar. Fatih'ten başlayarak, iki yüzyılı aşkın bir süre, doğuştan Türk olan hemen hiçbir kimse sadrazamlığa getirilmedi.

Yusuf Akçora, 1911 yılında şu satırları yazmıştır: *"Vatan ve millet idealini biz mekteplerimizden değil, tesadüfen elimize geçen ecnebi kitaplardan, yahut etrafımızda, içimizde yaşayan yabancı milletlerin faaliyetlerinden öğrendik."* Gerçekten de, Türk milliyetçiliği bir iç gelişmeden çok dış etkilerin sonucu filizlenmiştir.

Kırım ve Kazan Türkleri başta olmak üzere, Çarlık Rusyasında yaşayan Türk topluluklarında *ulus bilinci* Osmanlı Türkleri'nden önce gelişti. Bunda, özellikle Çar 3. Aleksander ile başlayan milliyetçi baskıların önemli rolü vardı. Ruslar ve Ortodokslar dışındaki ulus ve dinlere hoş

görü gösterilmemesi, bu ülkede yaşayan Türkleri milliyetçi tepkilere itmekte gecikmedi.

Kırımlı İsmail Gaspıralı, 1883'te çıkardığı *"Tercüman"* gazetesinde, Türk ulusunun kendi dilini koruyarak Batılılaşması gerektiğini savunuyordu. Türk dili, Arapça, Farsça ve diğer yabancı dillerden geçmiş sözcüklerden giderek arındırılmalıydı. Türk kadınına özgürlük ve erkeklerle eşit haklar verilmesi de, Gaspıralı'nın hedefleri arasındaydı. Bir Azeri Türkü olan Hüseyinzade Ali Bey de, Türk milliyetçiliğinin doğuşunda önemli yeri olan isimlerdendir ve Ziya Gökalp'i çok etkilemiştir.

Türk ulusçuluğunun gelişmesinde ikinci önemli etkiyi Rumeli'nin kaybının yaptığını söyleyebiliriz. Evlerini, topraklarını terkederek anayurda gelmek zorunda kalan Rumelili Türkler, kendilerine yapılan eziyeti dile getirerek, milliyetçi duyguların doğmasına katkı yapmışlardır. Ama uzaktaki yurtlarına *Turan* adını vererek, bir bakıma Turancılık akımının başlatıcısı olanlar Macarlar'dır. 1910'da Kont Telaki Pal'ın başkanlığında kurulan Turan Derneği'nin *Turan* adlı yayın organının ön kapağı Macarca, arka kapağı eski yazı Türkçe yayımlanmıştır.

Gecikmiş Türk milliyetçiliği, kuşkusuz ki sadece dış etkenlerin dolaylı bir ürünü, bir tür tepki ideolojisi sayılamaz. Ali Engin Oba'nın da değindiği gibi, Türk ulusçuluğu, aynı zamanda *"Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmak üzere olduğunun Türk aydınlarınca hissedilmeye başlandığı bir dönemde, bu çöküşü engellemek için aranan çarelerden biri olarak ortaya çıkmış"*tır.

Kemalist ulusçuluk, işte bu birikimin, bu sürecin bir ürünüdür. Ama giderek Mustafa Kemal'in damgasını taşımış, kendine özgü bir nitelik kazanmıştır.

Kemalizmin *ulusçuluk* ilkesi, hangi gereksinmeyi ya da gereksinmeleri karşılıyordu?

Bağımsızlık ve çağdaşlaşmak!.. Bağımsızlığını kazana-

mayan bir toplum, kendi *iç dinamikleri* ile gelişemezdi. Ne olanaklarının tümünü kendi gelişmesi için kullanabilir, ne de kendi çıkarlarını dış güçlerin çıkarlarının önüne geçirebilirdi. Öyleyse ilk aşama *bağımsızlık*tı. Atatürk bağımsızlığı sadece *siyasal* bağımsızlık olarak anlamıyor, *tam* bağımsızlığı savunuyordu. Ekonomik bağımsızlığına sahip bulunmayan bir toplum, siyasal açıdan da tam bağımsız olamazdı.

Şöyle diyordu: *"Tam bağımsızlık denildiği zaman elbette siyasi, mali, iktisadi, askeri, kültürel ve benzeri her hususta tam bağımsızlık ve serbestlik demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan mahrumiyet, millet ve memleketin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından mahrumiyet demektir."*

Türk Kurtuluş Savaşı, Hindistan'dan Cezayir'e, hemen tüm esir halkların aydınlarında heyecan yaratmış, bir *umut* ışığı oluşturmuştur. Bu güçlü Batı'ya, emperyalist devletlere karşı kazanılan ilk bağımsızlık hareketiydi. Bu nedenle de, giderek "evrensel" bir önem kazandı. Atatürk, tüm sömürge durumundaki ülkelerin, kendi deyimiyle *mazlum milletler*in birer birer bağımsızlıklarını kazanacağını çok önceden tahmin etmişti.

Kemalist ulusçuluk anlayışının dışa yönelik hedefi, *"çağdaş uluslar topluluğunun eşit haklara sahip bir üyesi olmak"*tı. Mustafa Kemal, nasıl kendi ulusu için eşitlik istiyorsa, tüm uluslar için de eşitliği savunuyordu. Saldırgan değil barışçı, başka ulusları egemenlik altına almaya değil özgürleştirmeye yönelik bir ulusçuluk anlayışına sahipti. *"Biz kimsenin düşmanı değiliz, yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız"* demekteydi. O'na göre, Türk yurttaşı önce kendi ulusunun varlığı ve mutluluğu için çalışmalı; ama aynı zamanda, başka ulusların barış içinde gelişmesinden de yana olmalıydı. *"Yurtta barış, dünyada barış"* sözü Kemalist ulusçuluğun özünü iyi yansıtıyordu.

Atatürk, insancıl ve evrensel bir ulusçuluk anlayışına sahipti. İnsanlığa şöyle bir gelecek vaadediyordu: *"Sömürgecilik ve yayılmacılık yeryüzünden yok olacak ve yerlerine, uluslar arasında hiçbir renk, din, soy farkı gözetmeyen yeni bir uyum ve işbirliği çağı egemen olacaktır."*

Atatürk'ün ulusçuluk ve ulusalcılık anlayışını en özlü bir biçimde değerlendiren bir anlatım, Unesco'nun 1981'i *Atatürk Yılı* ilan eden kararda var. Birleşmiş Milletler'e üye 156 ülkenin oybirliği ile aldığı bu kararda, Atatürk şöyle tanımlanıyordu: *"Uluslararası anlayış ve barış yolunda çaba harcamış üstün bir kişi, olağanüstü bir devrimci, sömürgecilik ve emperyalizme karşı savaşan ilk lider, insan haklarına saygılı, dünya barışının öncüsü, insanlar arasında hiçbir renk, din, ırk ayrımı gözetmeyen eşsiz bir devlet adamı..."*

Kurtuluş Savaşı'nda büyük yenilgiye uğrattığı Yunanistan'ın Başbakanı Venizelos, Atatürk'ü "Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermişti. Bölge ve dünya barışına yaptığı katkılardan dolayı Atatürk'ün düşmanlarca bile övülmesi, O'nun ulusçuluk anlayışının evrenselliğini gösteren çok ilginç bir kanıttır.

Kemalist ulusçuluğun içe yönelik hedefi ise, çağdaş bir ulus yaratmaktı. Ve Atatürk'ün insanlar arasında *renk, din ve soy farkı* gözetmemek gerektiğine olan inancı, O'nun *ulus* anlayışına da elbette yansıyacaktı. O anlayışta ne *ırka* yer vardı, ne de *dine*. Bir *ulusu* var eden temel öğeler olarak; ortak geçmiş, ortak dil (ana dil değil) ve ortak kültür sayılıyordu. Ve böyle bir anlayış, sadece ulusların doğuş sürecindeki tarihsel gerçeklere uymakla kalmıyor; aynı zamanda Anadolu gerçeğine de uygun düşüyordu.

Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklerin sayısı, o tarihteki Anadolu nüfusunun sadece yüzde 10'u kadardı. Sultan Orhan'dan sonra, Osmanlı padişahlarının çoğu yabancı kadınlarla evlenmişlerdi; tahta geçenlerin çoğunun anneleri Türk değildi. Anadolu insanı bin yıl boyunca öy-

lesine karışmıştı ki, kimin *safkan* hangi kökenden olduğunu belirlemek olanağı kalmamıştı. Ve zaten böyle bir belirlemenin de hiçbir anlamı yoktu.

Bugün Iraklı da Arap'tır, Cezayirli de. Yani ikisi de aynı *ırk* tandır. Ama aynı *ulus*tan değildir. Çünkü bir ulusu ulus yapan dayanışma duygusuna, benzer biçimde duyup düşünüp davranmak alışkanlığına sahip değildir. Ama Cezayirli *Berberi* ile Cezayirli Arap aynı ulustandır.

Atatürk, Anadolu'nun geçmiş bütün kültürlerine, Türk ulusunun ortak *mirası* olarak sahip çıkarken; aynı zamanda Anadolu'da yaşayan herkesin, bu ulusun *asıl* üyesi olduğunu da vurgulamış oluyordu.

Atatürk'ün *ulus* anlayışına ne ırk ne de din öğesini katmasının doğruluğunu, Bosna faciasını yaşarken bir kez daha anlıyoruz. Müslüman Boşnakları acımasızca öldüren, kadınlarının kızlarının ırzına geçen, evlerini eşyalarını yağmalayıp yakan Sırplar başka bir *"ırk"*tan mıdır? Boşnak da, Sırp da Slav kökenli değil midir? İkisi de aynı dili konuşmamakta mıdır?

Bosna ve Kuzey İrlanda örneklerinde de görülüyor ki; *ırk* birliği *bir ulus*un oluşmasına nasıl ki yetmiyorsa, *din* ya da mezhep ayrımının öne çıkarılması da, bir *ulus*un ortaya çıkmasını engelleyebilmektedir. Oysa Ziya Gökalp bile, Batı'nın tekniğini, İslam'ın dinini, Türk'ün kültürünü bir araya getirerek bir *ulus* yaratmak düşüncesindeydi.

Atatürk ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı bir konuşmada, Türk, Kürt, Laz, Çerkes birlikte bir bütün oluşturduğunu vurgulamıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında hep *Türkiye milleti* deyimini kullanmıştır. Daha sonraları, karmaşık bir etnik yapıdan kendine güvenen çağdaş bir ulus yaratmak için çaba gösterdiğinde de, örneğin *"Ne mutlu Türk olana"* dememiş, *"Ne mutlu Türk'üm diyene"* demiştir. onun için *Türk*, Anadolu toprakları üzerinde yaşayan, *kederde, kıvançta* dayanışma içinde olan insanların or-

tak adıdır. 1935 yılındaki resmi tanımlamaya göre de *"ulus, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı yurttaşlardan meydana gelen siyasal ve sosyal bir bütündür."*

Atatürk, kendi el yazısıyla kaleme aldığı "Medeni Bilgiler" kitabında, Türk ulusunu şöyle tanımlıyordu: *"Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir."* 1924 Anayasasının 88. maddesi de, aynı anlayışı farklı bir anlatımla somutlaştırmıştır: *"Türkiye halkına, din ve ırk ayırt edilmeksizin, vatandaşlık bakımından Türk denir."*

Gözden uzak tutulmaması gereken bir nokta da, Atatürk'ün *"Ne mutlu Türküm diyene"* özdeyişini tarihe geçirdiği ortamdır. Bu söz, Avrupa'da ve giderek dünyada ırkçılığın yükseldiği bir dönemde söylenmişti. Azımsanmayacak sayıda Türk aydını da bu ırkçılığın etkisi altındaydı. *"Ne mutlu bana ki Türk yaratıldım"* diye şiirler yazan, Refet Işıtman gibi milletvekilleri vardı. *Mehmet Emin Yurdakul*'un *"Dinim, ırkım uludur"* dizesi dillerdeydi. Ve Atatürk, *"Ne mutlu Türküm diyene"* derken, aynı zamanda ırkçı yaklaşımların önüne de bir set çekmiş oluyordu.

Atatürk, ulus kavramına *din* öğesini dahil etmemesini ise şöyle savunuyordu: *"Türkler İslam dinini kabul etmeden de büyük bir millet idi. Bu dini kabul ettikten sonra, bu din, ne Arapların, ne aynı dinde bulunan Acemlerin ve ne de sairenin Türklerle birleşip bir millet teşkil etmelerine tesir etmedi. Bilakis, Türk milletinin milli bağlarını gevşetti; milli heyecanını uyuşturdu. Bu pek tabii idi. Çünkü* Muhammed*'in kurduğu dinin amacı, bütün milliyetlerin üzerinde, hepsini kapsayan bir ümmet siyaseti idi."*

Peki bir *ulus* olmak niçin bu kadar önemliydi?

Çünkü *çağdaş* toplum olabilmenin ilk koşulu, uluslaşma aşamasını geride bırakmaktı. Üstelik *ulus* olma, aynı zamanda *demokrasi*ye geçebilmenin de bir ön koşulu idi. Aşiret, boy, kabile aşamasını geride bırakmadan çağdaşlaşabilmek, demokratik bir toplum oluşturmak olanaksızdı.

Kemalist ulusçuluk üzerinde inceleme yapmış olan Baskın Oran, vardığı sonucu şöyle özetliyor: *"Atatürk milliyetçiliği kendi bölgesinde olduğu kadar, bütün dünyaya örnek olabilecek birtakım üstün nitelik örnekleri vermiştir... Birincisi, Avrupa'nın ırkçı rejimlerden çok etkilendiği bir dönemde Atatürk milliyetçiliği kesinlikle ırkçı olmamıştır. İkincisi, Atatürk milliyetçiliği, yayılmacı bir milliyetçilik değildir. Kurtuluş Savaşı içinde amaçladığı sınırların ötesinde bir toprak istemi olmamıştır. Buna bağlı olarak, tam anlamıyla barışçı olmuştur. Atatürk milliyetçiliğinin barışçı politikasının bir uygulaması olan İkinci Dünya Savaşı dışında kalış, kimbilir kaç kuşak Türk genci için paha biçilmeyecek bir nimet olmuştur."*

Kemalizm ve Halkçılık

Kemalizmi inceleyen birçok siyaset ya da toplumbilimci; halkçılığın, cumhuriyetçilik ve laiklik ilkeleri ile birlikte *"demokrasi"* yi oluşturduğunu savunurlar. Atatürk başlangıçta halkçılığı şöyle tanımlıyordu: *"Bugünkü varlığımızın asıl niteliği milletin genel eğilimlerini ispat etmiştir. O da halkçılıktır, halk hükümetidir, hükümetlerin halkın eline geçmesidir."* Zamanla bu ilkenin de içeriği gelişti ve Halk Partisi'nin programlarında üç öğeyi içermeye başladı: Siyasal demokrasi, yasalar önünde eşitlik, sınıf çatışmalarının kabul edilmemesi ve toplumun dayanışma içinde gelişmesi.

Kemalizmin diğer ilkeleri için de geçerli olan bir soruyu, burada da yinelemek gerekir: Halkçılık, hangi gereksinmeyi ya da gereksinmeleri karşılamak için gündeme gelmiştir? Örneğin ulusçuluğun içerdiği *ulus egemenliği* düşüncesi niçin yeterli sayılmamıştır?

Bu ikinci sorunun yanıtını *Fransız Devrimi*'nde bulabiliriz. Fransız Devrimi -başlangıçta- kişi egemenliğinin yerine ulus egemenliğini geçirmiş, ama bu, ulusu oluşturan

tüm bireylerin o egemenliğin kullanımına katılması anlamına gelmemişti. O hak, sadece belirli düzeyde vergi verenlere, yani varlıklılara tanınmıştı. Başka bir deyişle, ulus egemenliği *halkın egemenliği* anlamına gelmemiş, ulusun içindeki *ayrıcalıklı* bir kesimin egemenliği olmuştu. Örneğin Fransız işçisi, oy hakkını elde edebilmek için 59 yıl beklemek ve çok kan dökmek zorunda kalmıştı.

Oysa Mustafa Kemal'in önderliğinde gelişen ideoloji, sadece uluslar arasında değil, ulusları oluşturan toplum kesimleri ve bireyler arasında da eşitliğe inanıyordu. Ayrıcalıklara karşıydı. Seçkinciliğe karşıydı. Osmanlıda çok belirgin olan *seçkin-halk* ikilemini gidermeye, en azından azaltmaya yönelikti.

Halkçılık ilkesi, işte bu gereksinmelerin ürünü olarak Kemalizm içindeki yerini almıştır. Ve zaman zaman da *demokrasi* ile eşanlamlı olarak kullanılmıştır. Kurtuluş Savaşı yürütülürken henüz Cumhuriyet ilan edilmemişti. Ortada henüz gerçek anlamıyla bir *ulus* da yoktu. Ama *"her konuda hesap soran, kıyasıya eleştiren"* bir Meclis vardı. Turhan Feyzioğlu *"Büyük bir savaşın, ulus adına bir parlamento tarafından yönetilip yürütülmesi, dünya tarihi açısından da üzerinde durulmaya değer bir olaydır"* derken haklıdır. İsmet İnönü de bu konuda şöyle demektedir: *"Ulusal mücadelenin bir meclis kurularak onunla beraber yürütülmesi son derece güç fakat olağanüstü isabetli bir karar olmuştur."*

Kemalist *halkçılık*, toplumun en yoksul ve en eğitimsiz kesimini güçlendirmek, toplumsal dayanışmayı sağlamak istiyordu. 1920'lerin Anadolusunda, Batı'dakinin benzeri aristokrasi ve burjuvazi gibi ayrıcalıklı sınıfların varlığını öne sürmek zordu. Öyleyse yeni ayrıcalıklar yaratılmamalı, yasalar önünde tam bir eşitlik sağlanmalıydı. Toplumda ne bir bireyin, ne bir ailenin, ne bir zümrenin ne de bir sınıfın egemenliği olmamalıydı.

Atatürk'ün adının başına "Halk" sözcüğünü koyduğu

partisinin programı, Kemalizmin halkçılık anlayışını şöyle somutlaştırmıştır: "*Bizim için insanlar yasa önünde tamamen eşit muamele görmek zorundadır. Sınıf, aile, fert arasında bir ayrım yapılamaz. Biz, Türkiye halkını çeşitli sınıflardan oluşan bir bütün olarak değil, sosyal yaşamın gereksinimlerine göre çeşitli mesleklere sahip olan bir toplum olarak görmekteyiz.*" Kadın-erkek eşitliğinden, tüm yurttaşların devlet organları önünde eşit muamele görmesi için alınan tüm önlemler, hep bu anlayışın doğal bir uzantısıydı. Faşizmin tersine, halk devlet için yoktu, devlet halk için vardı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde girişilen reformlar, hep devleti kurtarmak amacına dönüktü. Oysa Mustafa Kemal, halka güç kazandırmadan, halka dayanıp onun yaratıcı gücünden yararlanmadan çağdaş bir topluma ulaşılamayacağının bilincindeydi. 1922'de Meclis kürsüsünden şunları söylüyordu:

"*Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür... Diyebilirim ki, bugünkü yıkım ve yoksulluğun biricik nedeni bu gerçeğin gafili bulunmuş olmamızdır. Gerçekten, yedi yüz yıldan beri dünyanın çeşitli ülkelerine göndererek kanlarını akıttığımız, kemiklerini el topraklarında bıraktığımız ve yedi yüz yıldan beri emeklerini ellerinden alıp savurduğumuz ve buna karşılık her zaman aşağılama ve alçaltma ile karşılık verdiğimiz ve bunca özveri ve bağışlarına karşı iyilik bilmezlik, küstahlık, zorbalıkla uşak durumuna indirmek istediğimiz bu soylu sahibin önünde büyük bir utanç ve saygıyla gerçek durumumuzu alalım.*"

Mustafa Kemal, yine Kurtuluş Savaşı yıllarında Meclis önünde yaptığı bir konuşmada, halkçılığın toplumsal-ekonomik içeriğini şöyle açıklıyordu:

"*Toplumsal uğraş yönünden düşündüğümüz zaman, biz yaşamını, bağımsızlığını kurtarmak için çalışan kimseleriz, zavallı bir halkız! Bundan ötürü her birimizin hakkı vardır.*

Yetkisi vardır. Fakat çalışmakla bir hakkı elde ederiz. Yoksa arka üstü yatmak ve yaşamını çalışmaktan uzak geçirmek isteyen kişilerin bizim toplumumuz içerisinde yeri yoktur. O halde söyleyiniz baylar! Halkçılık toplumsal düzenini emeğine, hukukuna dayatmak isteyen bir toplumsal öğretidir."

Bugün solun temel ilkelerinden olan *"emek en yüce değerdir"* özdeyişini, Atatürk'ün yukarıdaki düşüncelerinden soyutlamak olanağı var mıdır?

Kemalizmin seçkinciliğe karşı olduğu ve halkçılık ilkesinden hareketle gerçekleştirilen birçok atılımın, Osmanlı geleneğinin ürünü olan seçkin-halk ikilemini aşmaya yönelik bulunduğu açıktır. Bu ikilemin en belirgin olarak görüldüğü alan ise *kültür*dü. Ve öncelikle de, kültürün temeli demek olan *dil*di. Halkın dili Yunus Emre'nin dili idi ve yüzyıllar boyunca arılığını korumuştu. Oysa seçkinin dili Arapça ve Farsça yüklüydü. Yazılı dilde yabancı sözcük oranı yüzde 70'lere varıyordu. Seçkin kültürünün halktan bu ölçüde kopuk oluşu, kültür alanındaki kısırlaşmanın ana nedenlerindendi.

Atatürk, bir yandan *"Türk dilini yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmak"* amacıyla *dil devrimi*ni başlattı. Öte yandan, halkın okuma-yazma öğrenmesini kolaylaştırmak, eğitim düzeyini yükseltmek ve *çağdaş uygarlığa* daha kolaylıkla açılmasını sağlayabilmek için *abece*yi değiştirdi. Arapça-Farsça yüklü Osmanlıca terk edilip, türetme ile zenginleştirilmiş olan Türkçe yazı ve bilim dili olmaya başladı. Öğrenilmesi çok güç olan, 482 işaretli Arap yazısının yerini, 29 harften oluşan yeni yazı aldı. Büyük bir okuma-yazma seferberliğine girişildi.

Atatürk şöyle diyordu: *"Bu memleketin asıl sahibi, toplumumuzun esas unsuru olan köylüdür. İşte köylüdür ki, bugüne kadar eğitim ışığından yoksun bırakılmıştır. Takip edeceğimiz eğitim siyasetinin temeli evvela mevcut cahilliği yok etmektir. Bütün köylüye okumak, yazmak ve vatanını, mille-*

tini, dinini, dünyasını tanıtacak kadar coğrafi, dini ve ahlaki bilgi vermek ve dört işlemi öğretmek, eğitim programımızın ilk hedefidir."

Atatürk'ün yüzde 8,16'lık bir okur-yazar oranıyla ortaçağ karanlığını yaşayan bir toplumda başlattığı bu eğitim ve kültür atılımı, bütün dünyada büyük ilgi topladı. Yurdun her yanında "Halk Dersaneleri" kurulmuştu. 7'den 70'e insanlar, Büyük Önder'in kendilerine aşıladığı bir heyecan içinde çaba gösteriyordu.

İngiltere'de *Heceyi Sadeleştirme Cemiyeti* adı altında toplanan bilim adamlarının, 28 Şubat 1929 tarihinde, Atatürk'e yolladıkları mektupta şu satırlar vardı:

"... Ulusal alfabeyi ıslah için attıkları adımdan dolayı hem yüce şahsınızı ve hem de hükümetinizi tebrik eder, eğitim ve öğretim yılında geçmişin enkazını çocuklarının ayaklarına takılmaya bırakan bizim gibi milletlere yol gösterdiklerinden dolayı teşekkür ederiz."

3 Ocak 1929 tarihli The New York Times gazetesi de şöyle yazıyordu: *"Türkiye, hiç değilse bir bakımdan eski cumhuriyetleri utandıracak biçimde yeni yıla girdi. Tellallar, davullar çalarak bütün köylere yayıldılar. Yeni yazı dilini, Arap alfabesi yerine Latin alfabesini öğrenmeleri için 16 ile 40 yaş arasındaki herkesi Millet Mekteplerine çağırdılar. Dört ay içinde Türkiye'nin okur-yazar bir ülke olması planlanmıştır... Mustafa Kemal'in Türkiye'yi okutmak için gösterdiği ilgi bizde de olsaydı, okullara devamı sağlayacak bir yol bulabilir, bunun için gerekiyorsa davul da çalabilirdik."*

Zamanın İran hükümdarı Şah Rıza Pehlevi, Türkiye'yi ziyareti sırasında Amasya Valisi'ne şöyle demişti: *"... Sizin devrimler çok önemli, ama harf devrimi hepsinden önemli. Ne yazık ki biz bunu yapamadık..."*

Atatürk'ün *harf devrimi*nden yaklaşık 40 yıl sonra, Mao Çin'de *kültür devrimi*ni başlatıyordu. En güçlü dönemini yaşamaktaydı ve ülkenin tartışmasız tek egemeniydi.

Binlerce şekilden oluşan Çin alfabesinin yerine Latin harflerini koymak istemiş, ancak gerçekleştirememişti. New York Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Taro Yamane, sınıftaki Türk öğrencilere, büyük bir hayranlık içinde şu soruyu yöneltecektir:

"Atatürk konusunda bana bilgi verir misiniz? Yazı Devrimi'ni nasıl başardı?"

Kemalist halkçılık, *ayrıcalıksız, sınıfsız* bir toplum öngörüyordu. Ama bu yaklaşım, ne toplumsal sınıfları kaldırmayı amaçlayan Marksist anlayışı ne de sınıf çatışmasını şiddet ve baskı ile yasaklayan faşist anlayışı yansıtmaktaydı. Kemalizm, Kurtuluş Savaşı Türkiyesinde, Marksist anlamda bir *egemen sınıf* ve yine Marksist anlamda bir işçi sınıfı bulunmadığı varsayımından yola çıkıyordu. Öyleyse varolmayan bir sınıf çatışması ve ayrıcalıklı toplum kesimleri yaratılmamalıydı. (Kemalizmin *çoğulcu demokratik toplum* özlemi, zaten başka türden bir eğilimin içinde barınmasına olanak vermeyecek kadar açıktır.)

Ekonomik büyümeyi sağlamak için toplumdaki tüm olanaklar değerlendirilmeye çalışılırken, giderek ekonomik güce sahip *ayrıcalıklı* bir kesimin doğmuş olması, Kemalizmin Suna Kili'nin vurgulamaya özen gösterdiği bir temel özelliğinin gözden kaçmasına neden olmamalıdır:

"Atatürkçülük, herhangi bir sınıfın egemenliğini reddeden, ılımlı toplumculuğu öngören, her türlü sömürüye karşı bir dünya görüşüdür. Atatürkçü halkçılık, yönetimde, siyasada, kalkınmada, gelirlerin dağılımında, devlet ve ulus olanaklarının kullanılmasında halk yararının gözetilmesini amaçlar."

Kemalizm ve Devletçilik

Ekonomik anlamda devletçilik, liberalizmin karşıtıdır. Hem devletin ekonomik yaşama müdahale etmesini ve de-

netlemesini, hem de -gereken durumlarda- devletin ekonomik yaşamda bizzat girişimci olarak yer almasını öngörür. Komünist rejimlerdeki kolektivist ekonomilerden farkı, bütün üretim araçlarının devletin elinde bulunması gibi bir temel ilkesinin olmamasıdır.

Kemalizmin diğer ilkeleri gibi *devletçilik* de, 1920' lerin Anadolusundaki koşulların ürünüdür. Altyapısı ve sanayisi neredeyse yok düzeyinde olan bir ülke söz konusudur. Yoksul, yüzyıllardır ihmal edilmiş olan bir halk, nasıl kalkınacak ve hak ettiği çağdaş yaşam düzeyine ulaşacaktır?

Çağdaş uygarlığı temsil eden Batı, uzun ve ızdıraplı bir yoldan geçerek o noktaya ulaşmıştı. Batılı ülkeler zenginleşir ve gelişirken sadece geri kalmış ülkeleri sömürmemişler, aynı zamanda kendi halklarını -insancıl olmayan koşullarda- kuşaklar boyu çalıştırmışlardı. Kapitalist gelişmenin temelindeki sermaye birikimi, kan ve gözyaşı ile oluşmuştu.

Türkiye'nin ise, zaten kendisi geri kalmış bir ülkeydi. Ne sömürgeleri vardı, ne de yüzyıllar boyu bekleyecek zamanı. Halkın sırtından, birkaç kuşağı daha yoksul tutma pahasına bir kalkınma ise, Kemalizmin *halkçılık* özüne aykırıydı.

Buna karşın, 1923-1930 döneminde, kalkınma için gerekli yatırımları yapması özel girişimlerden beklendi. Bir yandan ödenmesi gereken Osmanlı borçları, öte yandan Lozan Antlaşması'na bağlı Ticaret Sözleşmesi'nin bazı hükümleri, devletin ekonomik yaşama kapsamlı bir biçimde karışmasını engelliyordu. Ama bu işlevi yerine getirmeye özel kişilerin ne yeterli parası, ne yeterli deneyimi, ne de yeterli teknik bilgisi vardı. Dünyayı sarsan 1929 ekonomik bunalımı ise, liberal ekonomi politikalarının tam bir başarısızlığını vurguluyordu. İşte Kemalizm, ülkeyi kalkındırmak, halkı çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak için *devlet-*

çilik ilkesini, bu sürecin sonunda benimsedi. Böylece hem altyapı ve sanayi devlet eliyle kurulabilecek, hem de hakça bir paylaşım yapılacak ve ekonomik gücü kullanan bir sınıfın halkı ezmesine olanak verilmemiş olacaktı.

Atatürk, 1935 yılında İzmir fuarının açılışı vesilesiyle, Kemalizmin devletçilik anlayışının liberalizm ve sosyalizmden farkını ortaya koymak gereğini duyuyor ve şöyle diyordu: *"Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik, sosyalizm nazariyatçılarının ileri sürdüğü fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye has bir sistemdir. Devletçiliğin bizce manası şudur: Fertlerin hususi teşebbüslerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını ve birçok yapılamayanları göz önünde tutarak, memleket iktisadiyatını devletin eline almasıdır... Devlet hususi teşebbüsle yapılmamış olan şeyleri bir an evvel yapmak istedi ve muvaffak oldu. Bizim takip ettiğimiz bu yol, liberalizmden başka bir sistemdir."*

Atatürk bu düşüncesini başka bir konuşmasında daha da açacak ve şöyle diyecekti: *"Dünyada iki mühim iktisadi ekol tatbik edilmektedir. Büyük harbin sonunda komünizm tatbik edildi. Fakat halka vaadedilen şeyler aynen temin edilemedi. Ruslar bazı prensiplerinden geri döndüler. Bir devrime teşebbüs edip sonradan dönmektense ağır ağır ilerlemek en doğru yoldur. İkinci ekol liberalizmdir. Bu da eskimiştir. Bizim tatbik ettiğimiz ekol devletçiliktir. En ileri iktisadi yol budur."*

Halk Partisi'nin 1935 programı ise, Kemalizmin devletçilik anlayışına oldukça net bir çerçeve çizmiştir: *"Özel çalışma ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi gelişmişliğe eriştirmek için, milletin genel ve yüksek yararlarının gerektirdiği işlerde, özellikle iktisadi alanda devleti fiilen ilgilendirmek önemli esaslarımızdandır. İktisat işlerinde devletin*

ilgisi fiilen yapıcılık olduğu kadar, özel girişimleri teşvik ve yapılanları düzenleme ve denetlemektir."

Tek partinin genel sekreteri Recep Peker'in şu sözleri, yukarıdaki düşüncelere daha bir açıklık getirici niteliktedir: *"Programımızda bütün üretim araçlarını devletleştiren, serbest ticaret ve mülkiyet tanımayan, serbest sermayenin çalışmasına müsaade etmeyen ve bütün iktisat faaliyetlerini benimseyen aşırı devletçilik fikirlerine yol açmayacak bir açıklık vardır... Ticaret faaliyetlerini serbest tutmakla beraber, yapılması lazım olan işlerden şahsi teşebbüslerin başaramıyacaklarını veyahut şahsi teşebbüse bırakmakta zarar tasavvur gördüklerini devlete yaptırmak yolunu takip ediyoruz."*

Kemalist devletçilik, hızlı bir ekonomik büyümeyi sağlamak için devletin lokomotif görevini üstlenmesi anlamına geliyordu. Devlet ekonomiye yön verecek, kıt kaynakların akılcı kullanımını planlayacaktı. Devlet özel girişimcilerin ilgilenmediği, başarılı olamadığı, ya da kamu yararı gördüğü alanlarda yatırım ve işletmecilik yapacaktı.

Genç Cumhuriyet, Osmanlı'dan ekonomik bir enkaz devralmıştı. Osmanlı'dan yeni devlete kalan dış borç tutarı, 1924 bütçesinin 7 katından fazlaydı. Atatürk yaşama gözlerini kapadığında ise, bu borcun devlet bütçesi içindeki yeri, yüzde yarımın bile altına düşmüştü. Savaş sonrasının Kemalist Türkiyesi bir yandan bu borçları ödedi, dış yardım almadı; öte yandan da, enflasyonsuz çok hızlı bir ekonomik kalkınma gerçekleştirdi. Türk lirasını, Alman markından ve İngiliz sterlininden daha değerli bir konuma getirdi.

Kemalist Türkiye, devletçiliğin iki büyük yararını gördü: Bir yandan, özellikle altyapı ve sanayi yatırımları sayesinde, oldukça hızlı bir ekonomik büyüme gerçekleştirildi. Öte yandan, sanayileşmenin devlet eliyle oluşumu sayesinde, Türk işçisi Batı'daki örnekleri gibi, birkaç kuşak boyu harcanmadı. 1929-1939 arasındaki on yılda dünya sanayi

üretimi yüzde 19 artarken, Türkiye'de sanayi üretimi artışı yüzde 96'yı buldu. Çok daha elverişli koşullardaki Sovyetler Birliği ve Japonya dışında hiçbir ülke, bu alanda Türkiye'den daha hızlı bir büyüme sağlayamadı. Giderek oluşmaya başlayan sanayi işçisi, nasıl hiçbir savaşım vermeden seçme ve seçilme haklarını elde ettiyse; yine kan dökülmesine, kuşaklar boyu süren büyük acılar çekilmesine gerek kalmadan, insancıl çalışma koşullarına kavuştu. Kemalizmin *sürekli* devrimcilik anlayışını daha sonra sürdürenler, sendikalaşma, grev ve toplu sözleşme gibi hakları vermek için de, işçi sınıfının rejimi zorlamasını beklemediler.

Kemalizm ve Devrimcilik

Devrim nedir?

Bu sorunun tek bir yanıtı yoktur. Tanım Fransa için başka, Türkiye için başkadır. Fransa'da *"devrim"* bir evrimin yarattığı birikim sonucunda, kaçınılmaz olarak gelmiştir. Türkiye'de -ve benzeri ülkelerde- ise, geri kalmışlıktan kurtulmanın, gelişmişlerle arayı kapatmanın bir *aracı* olarak kullanılmıştır; tarihsel bazı koşullardan yararlanılarak, *bilinçli* bir çabanın ürünü olarak doğmuştur.

Fransız Devrimi, evrim sürecinde önde yer alan bir toplumda rastlanabilen devrimlerin en ünlü örneğini oluşturur. Koşullar ve toplumdaki güç dengesi değişmiş, ama eski koşullara göre oluşan ve eski güç dengesini yansıtan toplumsal ve özellikle de siyasal kurumlar değişmemekte direnmiş, toplumsal-ekonomik gelişmeyi zorlaştırmaya başlamıştır.

Fransa'da kentsoylular (burjuvazi) yeni bir toplumsal sınıf olarak doğmuş, güçlenmiş, ama güçleri ölçüsünde siyasal rejimde etkili olamamışlardır. Başka bir deyişle, toplumun altyapısı değişmiş, ama üstyapı bu değişikliğe uymamıştır. Burada söz konusu olan, eski kurumları yeni

koşullara, yani üstyapıyı altyapıya uydurmaktır. Değişen koşullarla, koşulların yarattığı gereksinmeleri karşılaması gereken kurumlar arasındaki çelişkileri gidermektir.

Geri kalmış toplumlarda görülen devrimler ise, koşulları -yukarıdaki anlamda- oluşmamış devrimlerdir. Amaç, belirli tarihsel koşulları değerlendirerek, bu toplumların evrimini hızlandırmak, bazı evreleri atlamaktır.

Gelişmiş ülkelerdeki devrimciler, koşulların gereğini yerine getirmek ve gereksinimlerin doğurduğu devrimci ideolojiyi izlemekle yetinmek durumundadırlar. Oysa geri kalmış ülkelerin devrimcileri, toplumun henüz ulaşamadığı bir aşamaya göre, kitlelerin henüz gereksinmesini duymadıkları kurumlar oluşturmak; böylece gelişmiş ülkelerle aralarındaki açığı bir ölçüde olsun kapatmak zorundadırlar. Kendilerinden çok önce o aşamaya ulaşmış olan toplumların deneyimlerinden ders alma gibi bir olanakları vardır. Ama o devrimin doğal taşıyıcısı, itici gücü olan toplumsal sınıfın bulunmaması nedeniyle de, işleri çok daha zordur.

Evrim sonucu oluşan devrimlerde, devrim "yeni insan"ın ürünüdür. Geri kalmışlarda ise, devrimin kendisi "yeni insan"ı yaratmak zorundadır. Öncelikle bir "kültür devrimi" olmak zorundadır.

Ancak eski düzenin savunucusu olan güçlerin -tarihsel nedenlerle- zayıflamış oldukları bir andan yararlanarak iktidara gelebilirler. Yani devrim, *devrimci gücün* gücünden çok, eski düzeni ayakta tutan güçlerin zor durumda bulunmasından yararlanılarak gerçekleşir. Temel devrimci gücün yokluğu ya da zayıflığı ise, ideolojiye büyük ağırlık verilerek ve o ideoloji etrafında iyi örgütlenmiş *"bilinçli"* bir çekirdek oluşturularak dengelenmeye çalışılır.

Gabriel Almond şöyle diyor: *"Batı'nın devlet adamları, aşağıdaki şeyleri gerçekleştirmek için yeterince zamana sahiptiler: 1) Önce bir ulus oluşturmak; 2) arkasından, bir hü-*

kümet otoritesi ve yasaya saygı alışkanlığı yaratmak; 3) daha sonra, seçimlerin, siyasal partilerin, çıkar gruplarının ve iletişim araçlarının gelişmesiyle uyrukları yurttaş haline getirmek; 4) sonunda da, refah isteklerini karşılamak.." Oysa geri kalmış ülke devrimcileri, bu sorunların tümüyle birden karşı karşıyadırlar. Çünkü yüzyıllar sürecek bir evrimi beklemeye zamanları ve *tahammül*leri yoktur.

Toplumdaki güçler dengesinin değişmesine karşın, eski güçler dengesinde ağır basan güçlerin çıkarlarına ve dünya görüşlerine göre biçimlenmiş olan kurumların değişmemekte direnmesi, devrimin *nesnel* (objektif) koşulunu oluşturur. Var olan düzeni eleştiren ve yeni bir düzenin ilkelerini içeren ideoloji ise, devrimin *öznel* (sübjektif) koşulu sayılır. Devrimi bilinçsiz bir ayaklanmadan, kızgınlık birikimlerinin kırıp dökmeye dönüşmesinden ayıran ana özellik, sahip olunan *devrimci bilinç,* yani *bilinç* öğesidir.

Evrim sonucu doğan devrimlerde, ideoloji evrime koşut olarak doğar, devrimci eylem içinde gelişir. Böyle bir devrimde ideolojinin ağırlığı, nesnel koşulların çok gerisinde kalır. Oysa geri kalmış ülkelerde nesnel koşullar henüz oluşmamış olduğu için, ideolojinin önemi artar. İdeoloji, devrimi olanaklı kılan ortamdaki eksikliği giderme, boşluğu doldurma işlevini üstlenir.

Burada ideoloji, yine devrimci eylem içinde bazı değişikliklere uğramakla birlikte, devrim öncesinde en azından genel çerçevesiyle vardır. Ve çoğunlukla da, ana çizgileriyle gelişmiş ülkelerden aktarılmıştır. Amaç zaten o ülkelerin düzeyine daha hızlı bir biçimde ulaşmak olduğu için, bunu doğal karşılamak gerekir.

Her devrim, belirli toplumsal güçlere dayanarak gerçekleşir. O güçlerin yeterince gelişmediği ortamlarda ise, devrimci ideolojinin kendisi, yarattığı bilinç ve kitleler üzerindeki etkisiyle devrimci bir güç oluşturabilir. Bir ayaklanmanın, bir hükümet darbesinin, bir bağımsızlık sa-

vaşının, tarihi hızlandırmak amacındaki bir devrime dönüşmesinde, devrimci ideolojinin etkisi büyüktür. Ama ideolojinin devrimdeki ağırlığının artması ölçüsünde, dogmatikleşme tehlikesi de artar. Çünkü söz konusu ideoloji, bir anlamda, varolması istenilen, ama henüz varolmayan koşulların ürünüdür. Somut gerçekliği henüz yoktur.

Mustafa Kemal de, Lenin de, tarihin kendilerine hazırladığı bir fırsatı değerlendirdiler. Birinci Dünya Savaşı, Rusya'da da, Anadolu'da da -ekonomik ve toplumsal- büyük sorunların doğmasına neden olmuştu. Lenin, Çarlık ordusunun perişan olması sayesinde, küçük ama iyi örgütlü ve bilinçli bir güce dayanarak siyasal iktidarı ele geçirdi. Mustafa Kemal ise, ülkesini düşman işgalinden kutarınanın kendisine kazandırdığı olağanüstü etkiyi kullanarak devrimini gerçekleştirebildi. Padişahın ordusunun devrimin ordusuna dönüşmesinin koşullarını da Kurtuluş Savaşı hazırlamıştı.

Lenin'in, Rusya'nın koşullarına uydurmaya çalıştığı Marksist ideoloji -yukarıda değindiğimiz nedenlerden dolayı- giderek bir *dogma*ya dönüştü. Mustafa Kemal ise, liberalizm ve sosyalizmden de yararlanarak Türkiye'nin koşullarına göre oluşturmaya çalıştığı *devrimci ideoloji*nin dogmalaşma tehlikesinin bilincindeydi. İdeolojik kalıplaşmanın hızlı bir değişim süreciyle bağdaşmayacağını biliyordu. En ileri kurumların bile, günün birinde eskimeye mahkûm olduğunu görüyordu.

Mustafa Kemal'in Türk devrimini hangi koşullar için de gerçekleştirdiğini biliyoruz. Ama yaptıklarını gereği gibi değerlendirebilmek için, önce *devrim*le ilgili düşüncelerini incelemekte yarar var.

Kemalist "devrimcilik" iki temel öğeden oluşur: 1) Bu

kimiş kurumları yıkıp, çağın gereklerine uygun yeni kurumlar oluşturmak; 2) Değişmeye ve yeniliklere sürekli olarak açık kalmak, kalıplaşmamak... Atatürk "*devrimcilik*" ilkesinin birinci öğesini şöyle tanımlıyor:

"*Devrim, Türk milletini son yüzyıllarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak, yerlerine ulusun en medeni gereklere göre ilerlemesini temin edecek yeni kurumları koymuş olmaktır.*"

Sürekli devrimcilik anlamına gelen ikinci öğe ise şu düşüncenin ürünüdür:

"*Ben, manevi miras olarak hiçbir ayet, hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevi mirasım ilim ve akıldır. Benden sonrakiler, bizim aşmak zorunda olduğumuz çetin ve köklü zorluklar karşısında, belki gayelere tamamen eremediğimizi, fakat asla taviz vermediğimizi, akıl ve ilmi rehber edindiğimizi tasdik edeceklerdir. Zaman süratle ilerliyor; milletlerin, toplumların, kişilerin mutluluk ve mutsuzluk anlayışları bile değişiyor. Böyle bir dünyada, asla değişmeyecek hükümler getirdiğini iddia etmek, aklın ve ilmin gelişimini inkâr etmek olur. Benim Türk milleti için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadadır. Benden sonra beni benimsemek isteyenler, bu temel eksen üzerinde akıl ve ilmin rehberliğini kabul ederlerse, manevi mirasçılarım olurlar.*"

Atatürk bu nedenle, Kemalizmi bir öğreti (doktrin) olarak geliştirmek isteklerine karşı çıkmıştır. Sürekli değişme içinde olan bir hareketin kalıplaştırılmasının, gerilemeye yol açacağını savunmuştur. "*Kemalizm, benim yerimde benden ileri olmaktır*" sözü de ona aittir.

Atatürk nasıl bir devrimcilik anlayışına sahipti? Devrimi yürütürken benimsediği yöntem neydi? Esin kaynağı neresiydi?

Bu soruların yanıtlarını -hiçbir yanlış anlamaya yer vermeyecek kadar- açıklıkla veriyor: "*Bozuk zihniyetli mil-*

letlerde büyük çoğunluk başka hedefe, aydın denen sınıf başka zihniyete sahiptir. Aydın telkinle, aydınlatma ile büyük çoğunluğu kendi amacına göre ikna etmeyi başaramayınca, başka yollara başvurur. Halka zorbalık etmeye başlar. Başarıya ulaşmak için, aydın sınıfla halkın zihniyet ve hedefi arasında tabii bir uyum olması gerekir. Yani aydın sınıfın halka telkin edeceği ilkeler, halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalıdır. Bu halk bir defa karşısındakinin samimiyetle kendine yardımcı olduğuna inanırsa, her türlü hareketi derhal kabule hazırdır. Bunun için gençlerin her şeyden evvel millete güven vermesi gereklidir."

1923 yılında Konya'da yaptığı bu konuşma, seçkinciliği yadsıyan, halkla bütünleşmeye ve dolayısıyle demokratik yöntemlere büyük önem veren bir halkçı-devrimcilik anlayışını yansıtıyordu.

1 Kasım 1937'de TBMM'yi açış konuşmasında da şöyle demekteydi: *"Biz ilhamlarımızı gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz. Bizim yolumuzu çizen, içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin bin bir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticelerdir."*

Atatürk çok geniş bir tarih kültürüne sahipti. Başka toplumların deneyimlerinden yararlanmaktan yana, ama *"taklit"*e karşıydı. *"Biz kendimiz olmalıyız!"* düşüncesini savunuyordu.

Kemalist Türk Devrimi, her şeyden önce bir *Aydınlanma Devrimi*'dir. Dine dayalı düşünce kalıplarının yerini, aklın ve bilimin ışığının almasıdır. Immanuel Kant'ın deyimi ile, *"insanın kendi suçu ile düştüğü bir ergin olmama durumundan kurtulması"*dır. İnsanın doğuştan sahip olduğu *"devredilemez, vazgeçilmez ve dokunulmaz"* haklarının kabul edilmesidir. Kısacası, insanın ortaçağ karanlığından kurtulup aydınlığa çıkmasıdır.

İlhan Selçuk, Anadolu'nun "Aydınlanma Devrimi"nin

şöyle bir sürecin ürünü olduğunu söylüyor: *"Emperyalizme karşı bağımsızlık... Padişahçılığa karşı cumhuriyetçilik... Şeriata karşı laiklik... Tutuculuğa karşı devrimcilik... Ümmetçiliğe karşı milliyetçilik..."* Aslında, buna bir de *"seçkinciliğe karşı halkçılığı"* eklemek gerekir.

Geri kalmış ülkelerin genellikle kıt olan kaynakları içinde, en bol malzeme insandır. Üstelik diğer kaynakları harekete geçirebilecek güç de, yine o insan öğesidir. Bu nedenle, geri kalmış ülke devrimleri, her şeyden önce insanı değiştirmeye, daha etkili, daha bilinçli bir *yeni insan* yaratmaya, insanın düşünüş ve davranış biçimlerini değiştirmeye yönelik bir *kültür devrimi* olmak zorundadır. Geri kalmış ülke devrimlerinin kaderi, bu yeni insanı yaratabilmelerindeki başarıya bağlıdır.

Başka türlü anlatmak gerekirse; Batı'da toplumsal-ekonomik yapıdaki değişmeler "yeni insan"ı yarattı, o yeni insan da devrimi gerçekleştirdi. Oysa bu evrimi geçirmemiş olan ülkelerde, devrim yeni insanı yaratmak zorundadır. Devrim yeni insanı yaratmalıdır ki, yeni insan da geri kalmışlık kısır döngüsünü kıracak temel gücü oluştursun.

Mustafa Kemal, tarihin tanıdığı en cüretli, en büyük ve kapsamlı kültür devriminin baş mimarıdır. Dilde, dinde, hukukta, yazıda, giyside, eğitimde, tarihte yaptığı reformlar; inanılmaz boyuttaki bir kültür devriminin, bir bütün içinde çok anlamlı olan parçalarıdır.

Hiçbir toplumsal hareket, dayandığı toplum kesimlerinin olanaklarını aşamaz. Her önder, ne kadar büyük olursa olsun, belirli bir toplumsal tabana dayanmak zorundadır. Ve dayanmak zorunda kaldığı toplumsal tabanın gücünü ne ölçüde harekete geçirebiliyorsa, o ölçüde başarılı sayılır. Kemalist devrimciliği ve Kemalist devrimciliğe yönelik

eleştirileri değerlendirirken, bu gerçeği göz önünde bulundurmak zorundayız.

Mustafa Kemal'in birinci hedefi ulusal bağımsızlığı sağlamak, ikinci hedefi ise ulusu *çağdaş uygarlık* düzeyine yükseltmekti. Ulusal bağımsızlığı sağlamadan ikinci hedefe yönelmek ise zaten söz konusu olamazdı. Oysa ulusal bağımsızlığa yönelirken dayanabileceği güçler sınırlıydı: Asker-sivil bürokratlar, küçük tüccar niteliğindeki zayıf bir kent-soylu kesimi ve büyük toprak sahipleri. Daha önce de belirttiğimiz gibi bunun dışında güç alabileceği örneğin bir işçi sınıfı yoktu. Ulusal bağımsızlık hareketini örgütleyip sonu gelmeyen savaşlardan yorgun düşmüş Anadolu köylüsünü harekete geçirirken, bu sacayağına dayanmak zorundaydı. Topluma, yirminci yüzyılın sonlarında bile hiçbir İslam ülkesinin ele almaya cesaret edemediği dönüşümleri kabul ettirebildi. Ama, örneğin sıra *toprak reformu*na geldiğinde başaramadı. Çünkü geçmişte dayanmak zorunda kaldığı, hareketinin tabanında yer alan güçlerden birisi de *toprak ağaları* idi.

Kemalist devrimciliğe yönelik *bürokratik, tepeden inmeci* suçlamalarının hiçbir bilimsel yanı yoktur. Mustafa Kemal'in dayanmak zorunda bulunduğu toplumsal taban içinde en *ilerici* güç, asker-sivil bürokrasi idi. O günün Anadolusunda, bu kesimden daha ileri niteliklere sahip bir toplumsal sınıfın varlığını kim ileri sürebilir?

1. Meşrutiyet, 2. Meşrutiyet, İttihat Terakki hangi toplum kesiminin ürünüdür? Terakkiperver Fırka'yı, Serbest Fırka'yı, Demokrat Parti'yi, Adalet Partisi'ni kimler kurmuştu? Karabekir, Gümüşpala, Demirel, Calp, Sunalp, Özal ve benzerlerinin *paşa* ya da *sivil bürokrat* olmaları bir rastlantı mıdır?

Demokrasinin temelini bütün toplumlarda *orta sınıf*lar oluşturmuştur. Geri kalmış ülkelerin gerek gelişme çabalarındaki büyük zorlukları, gerekse demokrasiyi yaşata-

mamaları, büyük ölçüde orta sınıflarının yokluğu ya da zayıflığından kaynaklanmaktadır. Mustafa Kemal ve genç Türkiye'nin şansı, altı yüz yıllık bir imparatorluğun ürünü olan oldukça güçlü bir asker-sivil bürokrasi olmuştur. Geri kalmış ülkelerin büyük çoğunluğunun böyle bir şansa sahip olmamalarının nedeni ise, bir devlet geleneklerinin bulunmayışıdır. Yüzyıllar boyu, siyasal bağımsızlıklarından yoksun olarak yaşamış oluşlarıdır.

Tepeden inmecilik suçlamaları da, aynı nedenden dolayı saçmadır. Son çözümlemede *karşı-devrimci* bir tutumdur. Çünkü tepeden değil tabandan bir hareketin oluşması için yüzyılların geçmesini beklemek anlamını taşımaktadır. Üstelik de Mustafa Kemal, *halkçı-devrimci* yaklaşımı ile, hemen her adımı halkı yanına alarak atmayı başarmıştır.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız *geri kalmış ülke devrimlerinin farkı*, Kemalist Türk Devrimi'ne yönelik bu tür suçlamaların gülünçlüğünü ve tarihi bilmemekten kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Rus Devrimi bir *bilinçli öncüler* hareketi değil midir? İlk Sovyet anayasası, niçin kentlerde her 25 bin kişiye bir milletvekili öngörürken, kırsal kesimde ancak her 125 bin kişiye bir milletvekili seçme hakkı tanımıştı? Bu durum, devrim kendisini güvencede hissedinceye kadar, 1936 anayasasına gelinceye dek niçin sürmüştü?

Roger-Gerard Schwartzenberg şöyle diyor: *"Avrupa'nın 19'uncu yüzyıldaki evriminde, devlet oyuncudan çok seyirciydi. Üçüncü Dünya toplumlarında, tersine, her şey devletten hareketle, modernci seçkinlerden oluşan hükümetlerden hareketle başlıyor. Bu seçkinler, geleneksel toplumdan açık bir biçimde ilerdedirler ve tüm ülkeyi geliştirme amacına yönelmişlerdir."*

Ya yoksulluk ve karanlıkta yaşamayı sürdürmek, ya *ilerici öncü*lerin peşine takılmak ve zamanla onları aşmak: Geri kalmış ülkeler için, bunların dışında bir seçenek ne

yazık ki yoktur!. Ve Kemalist devrimcilik, devrimi sürdürecek yeni ve daha ileri güçlerin doğmasını sağladığı ve onlara yolu açık tuttuğu için, 70 yıl sonra da ayakta kalabilmiştir.

Tarihte *"kansız devrim"* yoktur. Olamaz da!

Ama Türk Devrimi, Mustafa Kemal'in olağanüstü kişiliğinden ve *"halkçı"* niteliğini öne çıkarmasından dolayı, tarihin tanıdığı en kansız devrimdir. İstiklal Mahkemeleri'nin, casus, bozguncu, asker kaçağı ve isyancılar dahil, idama mahkûm ettiklerinin toplam sayısı 1700 dolayındadır. Üstelik bu mahkemelerde görev alanların çoğu sivildi ve hatta içlerinde iki müftü bile vardı.

Tarihçi Prof. Herbert Metzig, 1920'li yıllarda şunları yazmıştı: *"Atatürk'ün reformları ve sözleri göklerde bayrak gibi dalgalanıyor. Bu bayrak dünyaya barışı getirecektir. Ve bizler, bu büyük insanın düşüncelerini bile takip edebilecek güçte değiliz."*

Fransız araştırmacı François Georgeon ise, aradan yetmiş yıl kadar geçtikten sonra şu değerlendirmeyi yapıyor: *"Kemalizm, Avrupa dışında da güçlü yankılar uyandırdı. Bugün Üçüncü Dünya adını verdiğimiz, Latin Amerika'dan Uzakdoğu'ya kadar uzanan alanda, Türkiye'nin 1919'dan sonraki atılım ve uygulanan reformları çoğunlukla tutku dolu bir dikkatle izlendi. Bağımsızlığı kazanmak, ekonomik-sosyal kalkınmayı sağlamak için uygulanacak reçetelerle ilgili olarak Kemalizmden alınacak dersler araştırıldı."*

Ama Türkiye'nin son 40 yılı, Atatürk'ün yapıtına yönelik bir *karşı-devrim* sürecinin giderek tırmandığı, 12 Eylül ve Özal yönetimlerinde doruğa vardığı bir dönemdir. Atatürkçülük adına Atatürk'ün kurduğu kurumların birer birer kapatılması olgusu 12 Eylül yönetiminde yaşandı. Önce Atatürk'ün kurduğu parti kapatıldı; arkasından sıra Türk Dil ve Tarih Kurumlarına, Çocuk Esirgeme Kurumu'na kadar geldi.. Atatürk'ün kurduğu Türk Hava Kuru-

mu'nun gelirlerini bile Diyanet İşleri'ne bağışladılar. "Zorunlu" din dersini Anayasa'ya soktular. Devrim Tarihi derslerinin adını bile değiştirip, Kemalizme karşı olanların ellerine terk ettiler.

Ve sonunda Turgut Özal'ın açtığı yoldan, Kemalizmi yıkmak isteyen tüm güçler, karşı-devrimci bir cephede birleştiler: *2. Cumhuriyet*... Yeni Osmanlılar, Yeni Mandacılar, Kürtçüler ve Dincilerin oluşturduğu bir güçbirliğidir bu.

Atatürk devrimini yürütürken üç ayrı cephede savaş vermişti: Karşısında bir yanda dış güçler vardı. Bir yanda, dış düşmanın -Sultan'ın da yardımı ile sağladığı- yerli işbirlikçileri. Ve bir yanda da, Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal'in yanında yer alan, ama sıra *çağdaşlaşmaya* gelince ona karşı çıkan, yakın ya da uzak dostları.

Geleceğin *2. Cumhuriyet* ihanetini ise, Atatürk sanki daha Cumhuriyet'i kurarken sezmiş gibiydi. *Söylev*'deki şu bölüm çok düşündürücüdür: *"Gelecek kuşakların, Cumhuriyet'e hiç acımadan saldıranların başında* 'Cumhuriyetçiyim' *diyenlerin yer aldığını gördükleri zaman şaşacaklarını hiç sanmayınız! Tersine, Türkiye'nin aydın ve Cumhuriyetçi çocukları, böyle* 'Cumhuriyetçi' *geçinmiş olanların gerçek düşüncelerini irdeleyip saptamakta hiç de güçlük çekmeyeceklerdir."*

Kemalizm ve Ordu

Geri kalmış ülkelerde, sermaye sahipleri de, emekçi kesimler de güçsüzdür. Bu iki sınıfın güçsüzlüğü, ordunun rejim içindeki ağırlığını arttırır. Bu ağırlık, geri kalmışlık ölçüsünde ve bunalım dönemlerinde daha da artar. Sivil seçkinlerin güçsüzlüğü, asker seçkinlerin önemini büyütür.

Karşı koyacak, denge oluşturacak bir gücün ya da güçlerin yokluğu, askeri darbeleri ve askere dayalı yönetimleri kolaylaştırır. Güçlü partilerin, güçlü sendikaların, dernek-

lerin, etkili ve bağımsız kitle iletişim araçlarının bulunmayışı karşısında, iyi örgütlenmiş tek güç olarak ordunun önemi çok artar. Örneğin on yıl kadar önce dünyada varolan 56 askeri diktatörlüğün hepsinin de geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerde bulunması, herhalde bir rastlantı sayılamazdı.

Geri kalmış ülkeler, aynı zamanda küçük varlıklı bir kesimle büyük yoksul çoğunluk arasında denge oluşturacak, *sentezi gerçekleştirecek* güçlü bir orta sınıftan da yoksundur. Oysa orta sınıf, ordunun siyasete doğrudan karışmasının önlenmesinde önemli bir işleve sahiptir. Örneğin 19. yüzyılda İspanyol ordusu Fransız ordusundan daha liberaldi. Ama güçlü bir orta sınıfın bulunmadığı İspanya'da, ordu yüzyıl boyunca birçok darbe yaptı. Bir anlamda orta sınıfın boşluğunu dolduruyordu.

Buna karşılık, bütün 19. yüzyıl boyunca ve daha sonraları, birçok kez fırsat çıktığı halde, Fransız ordusu siyaset sahnesinde görülmedi. Hatta içinde sağcı eğilimler ağır bastığı halde, solcu hükümetler döneminde de görevini aynı saygı ölçüleri içinde sürdürdü. Çünkü Fransız devriminin ürünü olan güçlü bir orta sınıf vardı.

Sovyet Marksizminin bazı kuramcıları da, geri kalmış ülke ordularına farklı bir biçimde bakmışlardır. Mirskii ve Pokataeva, 1966 yılında birlikte yayımladıkları bir incelemede, *Üçüncü Dünya* ülkelerindeki orduların, kapitalist ülkelerdekinden çok daha bağımsız bir güç oluşturduğu görüşünü savunuyorlardı. Onlara göre ordunun siyasal tutumu, tutuculuktan devrimci köktenciliğe kadar değişebilirdi. Ordu bir sınıf değildi, ama subayların sınıfsal kökenlerinin aritmetik toplamından da oluşmuyordu. Askeri hizmet, onlara yepyeni bir nitelik ve bütünlük verebilmekteydi. Geri kalmış ülke orduları, *modernleşmek* zorunluğundan dolayı, ilerlemenin simgesi idiler. Ama, her ödünü vermeye hazır üst düzey subaylar ile bazı koşullarda kök-

tenci tutumlar takınabilecek alt düzeydekiler arasında bir ayrım yapılmalıydı.

Kemalizm-ordu ilişkisini değerlendirmeden önce, genel düzeyde altını çizmemiz gereken bir nokta daha var: O da, geleneksel sağ-sol ayrımının, askerlerin siyasal eğilimlerinin belirlenmesinde her zaman geçerli olmadığıdır.

Askerlerin siyasal tercihleri, belirli ideolojilerden çok belirli kurumlara ya da belirli olaylara yönelik olarak oluşur. Örneğin kralcı-cumhuriyetçi ayrımı veya laik ile antilaik ayrımı, askerlerin siyasal tutumlarının belirlenmesinde, soyut bazı ideolojik değerlendirmelerden daha geçerli olabilir. Askersel yaşamın kendine özgü koşulları ve eğitim biçimi, sağcı ya da solcu bir ideolojinin aynen benimsenmesine genellikle izin vermez. Örneğin Fransa'da 1900-1940 arasında milletvekilliği yapmış olan askerlerin çoğunluğu sağcı sayılıyordu. Gelenekçi ve milliyetçiydiler. Ama solun önerdiği toplumsal reformlara, ekonomik çıkar gruplarının temsilcileri kadar karşı çıkmıyorlardı.

Türk yakın tarihi de bu açıdan aydınlatıcıdır: 27 Mayıs sürecinde, Kemalizmi 1960'lara taşımış olan *ilerici* bir anayasayı getiren de askerlerdi; yirmi yıl sonra 12 Eylül pençesi altında Kemalizmin hemen tüm kurumlarını yıkan, Atatürk'ün vasiyetini bile çiğnemekten çekinmeyen de..

Yaşlı bir Moğol bilge kişisi Cengiz Han'a şöyle demişti: *"Bütün fetihlerinizi at üstünde yaptınız, ama ayağınızı yere basmadan oraları yönetebilir misiniz?"* Yüzyıllar sonra, bu sözlerin altında yatan gerçeği Napolyon şöyle ifade etmiştir: *"Süngülerle herşey yapılabilir, ama üzerine oturulamaz!"*

Atatürk'ün Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı yürütürken dayandığı en büyük güç, kuşkusuz ki ordu idi. Ama ülkeyi *orduya dayanarak* yönetmedi. Kemalizmi, ordunun eğilimlerine göre biçimlendirmedi. Kafasındaki devrim için *ordunun desteğini* sağladı, o kadar!.

Kemalizm içinde *ordu*nun yeri nedir?

Bu sorunun yanıtı önce Atatürk'ün sözlerinde, sonra da tutumunda aranmalıdır.

Yıl 1911. Vardar'da verilen akşam yemeğinde, alay komutanı Andertin, bardağını *"Arnavutluk ayaklanmasını bastıran Osmanlı ordusu onuruna"* kaldırır. Bunun üzerine Mustafa Kemal söze girer ve şöyle der:

"Türk ordusu için iç savaşta başarıya ulaşmak bir zafer değildir. Bu olayın onuruna, ülkeyi seven bir adam olarak ve Türk subayı olarak sevinip kadeh kaldıramam. Bundan ancak üzüntü duyabilirim. Arkadaşlar, bana dikkat edin, sözlerime kulak verin. Osmanlı ordusu değil Türk ordusu bir gün gelecek Türk varlığını, Türk'ün bağımsızlığını kurtaracaktır. İşte asıl o vakit sevineceğiz, öğüneceğiz. İşte o vakit Türk ordusu görevini yapmış olacaktır."

Bu sözler, Atatürk'ün ordunun işleviyle ilgili genel yaklaşımını yansıtır. Ama Kemalizm açısından asıl önemli olan, Atatürk'ün kafasındaki *ordu-siyaset* ilişkisidir. 1924'te TBMM'yi açış konuşmasında şu tümceler vardır:

"Sayın üyeler, ülkenin genel yaşamında ordunun siyasetten soyutlanması cumhuriyetin her zaman göz önünde tuttuğu temel bir ilkedir. Şimdiye kadar izlenen bu yolda Cumhuriyet orduları vatanın güvenilir ve güçlü bekçileri olarak saygın ve kuvvetli kalmışlardır."

Atatürk daha ileriki yıllardaki bir konuşmasında da şöyle demiştir: *"Arkadaşlar, tüm tarih bize gösteriyor ki, uluslar yüce hedeflerine ulaşmak istediklerinde bu coşkularının karşısında üniformalı çocuklarını bulmuşlardır. Tarihin bu geneli içinde büyük bir istisna bizim tarihimizde, Türk tarihinde görülür. Bilirsiniz ki Türk ulusu ne vakit yükselmek için bir adım atmak istemişse, önünde hep önder olarak, yüksek ulusal ülküyü gerçekleştirecek hareketlerin kılavuzu ola-*

rak, kendi kahraman çocuklarından oluşan ordusunu görmüştür.. Bu evlatlarımız arasında yarının kahramanlarını yetiştiren öğretmenlerimiz de vardır.. Ben büyük ordumuzun subaylarından ve onlarla birlikte olan, fikriyle, vicdanıyla ve bilim anlayışıyla ulusal kahramanlığa katılmaya hazır Türk gençlerinden söz etmiş oluyorum."

Atatürk'ün *ulusal irade ve ordu* ile ilgili görüşünü, hiçbir yanlış anlamaya olanak bırakmayacak kadar açık gösteren bir olay vardır. Meclis'in İstanbul'dan Ankara'ya naklinin gecikmesi üzerine Mustafa Kemal'in çok sinirlendiğini gören Yunus Nadi sorar: *"Paşam niçin önemsiyorsunuz; siz ordu istiyordunuz, ordu işte burada!"* Yanıt çok kısa ve nettir: *"Ben her kerameti Meclis'ten bekleyen bir insanım. Orduyu ancak milletin iradesi, yani Meclis oluşturabilir!"*

Atatürk konuyla ilgili hemen tüm konuşmalarında, orduyu ulusun üzerinde değil *ulusun emrinde* bir güç olarak tanımlamaya özen göstermiştir. Ordunun *ilerici* yönünü vurgulamıştır. *Ordu-siyaset* ilişkisiyle ilgili tutumunu ise, daha gencecik bir subayken, hem de çok açık ve *katı* bir biçimde ortaya koymuştur. İttihat ve Terakki'nin 1909 Selanik Kongresi'nde yaptığı konuşma ünlüdür:

"Subaylar partide kaldığı sürece, ne güçlü bir partiye ne de güçlü bir orduya sahip olabiliriz. Üçüncü kolorduya bağlı subayların çoğunluğu aynı zamanda partinin de üyesidirler, etkili bir güç oluşturduklarını ise söylemek zordur. Buna karşılık, parti de halkı kendine çekme imkânına sahip değildir; çünkü gücünü ordudan almaktadır. Partide kalmak isteyen subayların ordudan istifa etmeleri kararını burada verelim. Ayrıca geleceğin subaylarına siyasal ilişkiler kurmayı yasaklayan bir kanunun kabulüne de ihtiyacımız vardır."

Atatürk'ün *"ya üniforma ya siyaset"* tavrı o kadar nettir ki Cumhurbaşkanı olduktan sonra, halkın karşısına hep sivil kıyafetle çıkmaya bile özen göstermiştir. Üstelik *mareşal* üniformasını yaşamı boyunca taşımak hakkına sahip oldu-

ğu halde; ve asker kökenli olmayan birçok devlet başkanının bile, resmi törenlerde üniforma taşıdıkları bir dönemde..

Kemalizm-ordu bağlantısını iyi anlamak için, Türk ordusunun evrim çizgisini ve yapısal özellikleri gözden uzak tutmamak gerekir. Ordu, konumu gereği geri kalmış ülkelerde genellikle çağdaş teknolojiye ve düzenli örgütlenmeye ilk açılan kurum konumundadır. Osmanlı ordusu da, bunun çok belirgin bir örneğini oluşturmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme döneminde; ordunun çağdaş eğitimden, bilimden ve teknolojiden hızla yararlanamaması durumunda, devletin varlığını sürdürmekte zorlanacağı inancı giderek yerleşmişti. Bu nedenledir ki, çağdaş mühendislik, tıp ve veterinerlik eğitimini Osmanlı toplumuna ilk kez askerler getirdiler. Bunun gereği olarak, yabancı dil eğitimi de askerler aracılığıyla topluma girdi. Mehter takımının yerine askeri bando kurulurken, çok sesli müzik de gündemde yerini almış oldu. İlk Osmanlı ressamlarının tümüne yakını, Batı Avrupa'da haritacılık öğrenimi gören subaylar ve bu arada paşalardı.

Ordu çağdaşlaşmaya açılmış ilk kurum olarak o günün Osmanlı toplumunun ilerisinde olmasaydı, belki Birinci ve İkinci Meşrutiyet hareketleri de yaşanmayacaktı. Önce Abdülaziz'i ve daha sonra da Abdülhamit'i anayasaya dayalı bir yönetime zorlayabilecek -ordu dışında- bir güç yoktu. Böylece Türk ordusu, toplumda sadece yeniliklerin değil, toplumsal hakların ve siyasal özgürlüklerin de öncüsü ve güvencesi gibi görünmüştür.

Araştırmalar, geri kalmış ülkelerin çoğunda, ordunun genellikle ayrıcalıklı bir sınıfın tekelinde olduğunu gösteriyor. Oysa bu Türk ordusu için geçerli değildir. Varlıklı aileler, özellikle geçmiş dönemlerde çok güç koşullarda geçen *Doğu hizmeti* zorunluğunu da göz önüne alarak, çocuklarının subay olmasını istememişlerdir. Ama dar gelirli toplum

kesimleri için, askeri eğitim, toplumsal konumlarının yükselmesinin aracı olarak görülmüştür. Bizim 1971 yılında yaptığımız bir araştırma, Türk ordusunun subay kesiminin yaklaşık dörtte üçünün, orta ve alt gelir grubundaki ailelerden geldiklerini ortaya koyuyordu. Askeri eğitimin parasız oluşu, özellikle yatılı askeri liselerin kapanmasına kadar, dar gelirli aile çocuklarının orduya katılmaya heves etmelerinde önemli bir etkendi.

Ordu gerek Atatürk gerekse İnönü dönemlerinde, yani Kemalizmin iktidarda olduğunu varsayabileceğimiz bir zaman diliminde, siyaset sahnesinin dışında kalmıştır. Bunda ordunun bu iki isme duyduğu saygının ve güvenin elbette ki etkisi olmuştur. Ama bu durumun yaratılmasında, Kemalizmin bilinçli bir tercihinin rolü olmadığını söylemeye de olanak yoktur! Ve Kemalizmi *militarizm* ile suçlamak eğer bir bilgisizlikten kaynaklanmıyorsa, bir *kötü niyet*ten kaynaklanıyor demektir. Böyle bir sav, tarihsel gerçeklere karşı en azından saygısızlıktır.

1950 seçimlerini Atatürk'ün kurduğu parti kaybedip de, 27 yıllık iktidarını devretmeye hazırlanırken, bazı komutanlar Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü ziyaret etmişlerdi. Önerileri -ordunun desteği ile- Atatürk'ün bu en yakın çalışma arkadaşının CHP iktidarını sürdürmesiydi. Buna "peki" demek Kemalizme ihanet olurdu ve İsmet Paşa da "hayır" dedi.

Türk ordusunun her müdahaleden sonra kışlasına çekilmesine yabancılar hayret edebilirler. Oysa Türkiye'de hiçbir *cunta*, Atatürk'ü ve Kemalizmi açıktan yadsımadan, kalıcı bir askeri yönetim kuramaz. Böyle bir ideolojik yadsımaya gitmesi durumunda ise, ordunun desteğini yitireceği için, iktidarını sürdürmesi zaten olanaksızlaşır.

56 askeri diktatörlüğün olduğu bir geri kalmışlar kesiminde, orduyu 55 yıl sonrasında bile kışlasına dönmek zorunda bırakmak, Kemalizmin erdemi ve başarısıdır!

Kemalizm ve Gençlik

Atatürk niçin *en büyük eseri* saydığı Cumhuriyeti gençliğe emanet etti? Niçin geleceğin siyasal iktidarlarının *kişisel çıkarları* nedeniyle düşmanla işbirliği yapabileceği olasılığını bile düşündü de, gençlikten bir an için bile kuşkulanmadı?

Genç insan, yeniliklere açık insandır. Köklü değişikliklerden korkmayan insandır. Daha iyi bir yarın umut eden ve bunun için çaba göstermeye hazır olan insandır.

Gençliği diğer kuşaklardan ayıran bu temel tutum farkını yaratan etkenlerin başında, *bireysel enerji* düzeyi gelir. Enerji, değişikliklere uyum yeteneği ve kolaylığı demektir. Yıllar geçtikçe enerjisi azalan kişi, uyum göstermek için yeni çabalar gerektirecek köklü değişikliklerden korkmaya başlar. Üstelik, yeni durumlara uyum göstermek için zamanının da giderek azaldığını hissetmektedir.

Yıllar geçtikçe insanlar sadece yaşlanmazlar, genellikle olanakları da artar. Toplumda daha iyi bir konuma gelirler. Ve yıllar boyu süren çabaların ürünlerini yitirme korkusu, yaşlıları tutucu olma yönünde etkiler. Yaşlı insanın, toplumda ulaştığı konumu ve sahip olduğu maddi olanakları yitirmesi durumunda, onları yeniden elde etmek için gereken ne yeterli enerjisi ne de zamanı vardır.

Çağdaş toplumlarda gençlik, genellikle yetki ve sorumlulukların dışına itilmiş bir kesim oluşturur. Gençlik düzenle bir çıkar bağı içine girip, bütünleşmemiştir. Üstelik de, kendisi dışında kimsenin sorumluluğunu yüklenmemiştir. Davranışlarını ayarlarken ya da toplumda bazı köklü değişimlerden yana tutum takınırken, bir anlamda özgürdür. Oysa evlenmek ve çocuk sahibi olmakla somutlaşmaya başlayan sorumluluklar zinciri, ileriki yıllarda adımlarını çok daha dikkatle ve ihtiyatla atmasını gerektirecektir.

Gençlik yıllarında etkisi altında kalınan ve benimsenen bazı siyasal görüşler, yıllar geçtikçe ılımlılaşmanın yanı sıra, aynı zamanda -belirli ölçüler içinde- gerçekleşme olanağına da kavuşabilirler. Gerçekleşmeleri oranında bunların değişmemesini istemek ve böylece siyasal yelpazede soldan başlayıp sağa doğru kaymak da doğal bir gelişmedir. Örneğin, bir ülkede mutlak krallık varken anayasal krallığı savunmak solda olmak anlamına gelir. Oysa anayasal krallık gerçekleştikten sonra da onu savunmayı sürdürenler, yeni solu oluşturan cumhuriyetçiler karşısında sağa kaymış olurlar.

Her toplumsal hareket giderek kurumsallaşmaya ve dolayısıyla da uysallaşmaya, tutuculaşmaya yüz tutar. Oysa bu gençlik hareketleri için söz konusu değildir. Çünkü gençlik, sürekli yenilendiği için kurumsallaşamayacak, kalıplaşamayacak bir güçtür.

Ve tüm bu özelliklerinden dolayı, gençlik *idealist*tir. Onun inandığı *ülkü*lerin peşinden koşmasına engel olacak çıkar bağları yoktur. Buna ek olarak da, gelişmiş ülke gençlerinin kişiliklerinde *bireysel* değerler ağır basarken, geri kalmış ülke gençliği için *ulusal* değerler öne çıkar.

Kemalizm neyi öngörüyordu?

Toplumu çağa taşımayı kolaylaştıracak en ileri kurumları getirmek ve eskidikçe onları da yenilemek! Bu bir *sürekli devrim* anlayışıydı. Atatürk en ileri kurumların bile günün birinde *eskimiş düzen*e dönüşmesinin kaçınılmaz olduğunun bilincindeydi. *Sürekli devrim* sürekli ileriden yana olmak demekti. Bu nedenle de, *sürekli devrimci*de iki temel nitelik gerekiyordu: Çıkarlarının hiçbir zaman düzenle bütünleşmemesi ve yeniliklere uyum gücü.

Bu iki nitelik sadece ve sadece gençlikte olduğu içindir ki Atatürk en çok gençliğe güvenmiştir. 30 Ağustos 1924'te Dumlupınar'da şöyle diyordu:

"Gençler, cesaretimizi pekiştiren ve sürdüren sizsiniz.

Siz almakta olduğunuz terbiye ve kültürle insanlık erdeminin, vatan sevgisinin, fikir özgürlüğünün en değerli simgesi olacaksınız... Ey yükselen yeni kuşaklar, gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk, onu yüceltecek ve sürdürecek olan sizsiniz."

Atatürk gençlere güveniyor ve onlara *sürekli savaşım* öneriyordu: *"Yeni Türkiye devleti tüm Türklük özelliklerini, yani onun dinç, kararlı, erdemli olma özelliklerini kendinde toplamıştır. Gençler biz size geçmişten, geçmişin boş inançlarından, geçmişin kalıntılarından arındırılmış yeni doğuş getirdik. Olayların zorunlu sonucu demek olan bu doğuş sizin değerli katkılarınız ve aydın desteğinizle ortaya çıktı. Bu yeni varlığı büyütüp yüceltmek size yöneltilmiştir. Bu görevde başarılı olacağınıza, gördüğüm kanıtlara bakarak kuvvetle inananlardanım..."*

"Sayın gençler, yaşam savaşımdır. O nedenle hayatta sadece iki şey vardır: Yenmek, yenilmek. Size, Türk gençliğine verdiğimiz ve bıraktığımız vicdani armağan, sadece ve hep yenmektir ve inanıyorum ki hep yeneceksiniz. Ulusun saygınlığı ve yükselme koşulları bakımından yapılacak işlerde ve atılacak adımlarda hiç duraksamayınız. Ulusu o yükselişe ulaştırmamızı önleyecek engellere hep birlikte göğüs gereceğiz.. Kesinkes o amaca ulaşacağız... Bu ulus sizin gibi evlatlarıyla hak ettiği yüceliğe erişecektir!"

Atatürk'ün *Gençliğe Hitabı*'nı herkes neredeyse ezbere bilir. Ama oradaki düşünceleri pekiştiren *Bursa konuşması*, geçmişin anti-Kemalist siyasal iktidarlarınca neredeyse yasaklanmıştır.

1933 Şubat ayı başlarında, Bursa Ulucami'de toplanan yüz kadar *gerici*, Türkçe ezan karşıtı bir ayaklanma girişiminde bulunur ve bastırılır. Çekirge yolundaki bir köşkte, akşam yemeği sırasında olay Atatürk'e anlatılırken, birisi şöyle diyecek olur: *"Bursa gençliği olayı hemen bastıracaktı, fakat zabıta ve adliyeye olan güveninden ötürü.."*

Atatürk sözünü keser ve sesini yükseltir:

"Türk genci devrimlerin ve rejimin sahibi ve bekçisidir. Bunların lüzumuna, doğruluğuna herkesten çok inanmıştır. Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı duydu mu, bu memleketin polisi vardır, adliyesi vardır, demiyecektir. Hemen müdahale edecektir. Elle, taşla, sopa ve silahla, nesi varsa onunla kendi eserini koruyacaktır."

"Polis gelecektir, asıl suçluları bırakıp, suçlu diye onu yakalayacaktır. Genç, polis henüz devrimin ve Cumhuriyet'in polisi değildir diye düşünecek, fakat asla yalvarmayacaktır. Mahkeme onu mahkûm edecektir. Yine düşünecek, demek adliyeyi de düzeltmek lazım, diyecektir."

"Onu hapse atacaklar. Kanun yolundan itirazlarını yapmakla beraber; bana, İsmet Paşa'ya, Meclis'e telgraflar yağdırıp, haklı ve suçsuz olduğu için serbest bırakılmasını, korunmasını istemeyecek, diyecek ki: Ben kanaatimin icabını yaptım. Müdahale ve hareketimde haklıyım. Eğer buraya haksız olarak gelmişsem, bu haksızlığı meydana getiren nedenleri düzeltmek de benim vazifemdir..."

Tarihte bu sözleri söyleyebilen başka bir devrimci çıkmış mıdır? Başında bulunduğu devletin bile *"zaaf"* içinde olabileceğini düşünen, geleceğin siyasal iktidarlarından kuşkulanabilen, ama gençliğe böylesine *"sınırsız"* bir güven besleyen, böylesine *"açık çek"* veren, gençliği böylesine *"son çare"* olarak gören bir devrimci yoktur! Ve Atatürk, hem gelecek iktidarlar hem de gençlik konusunda yanılmamıştır!

Kemalizm ve Kadın

Kadın, Eski Türklerde erkeğe eşit bir konumdaydı. Bu bir yandan, göçebe yaşamının ürünü olan ilkel demokratik geleneklerden, öte yandan da *Şamanizm* 'den kaynaklanıyordu. Türklerin İslam öncesindeki dini olan Şamanizm, ka-

dının *"kutsal"* olduğu inancını getirmişti. Erkek sadece tek bir kadınla evlenebilirdi. Kadın toplumsal yaşamda erkeğin yaptığı hemen her şeyi yapabilirdi. Örneğin kale muhafızı, vali, elçi ve hatta hükümdar olması olanaklıydı. Ev ve çocuklar üzerinde, ana ve babanın hakları aynıydı.

Eski Türk toplumlarında, devlet başkanlığı, Hakan ile Hatun'un ortak sorumluluğu ile yürütülürdü. Yasa niteliğindeki *"emirname"*ler, her ikisince imzalanmadan uygulanmazdı. Elçi kabulü dahil, bütün önemli törenlerde, Hakan ile Hatun beraber bulunurlardı. Kadınlar savaşın her aşamasına erkeklerle eşit koşullarda katılırlardı. Hatun bizzat *"savaş kurulu"*nun üyesiydi. Tarihte devlet başkanlığı yapmış ilk kadınlar da Türklerdi. Delhi Türk Devleti'nde Raziye Sultan, Kirman'daki Kutluk Devleti'nde Türkan Hatun bunun en ünlü örneklerini oluşturuyordu.

Eski Türklerde kadının örtünmesi ve erkeklerden kaçması gibi bir gelenek yoktu. Bu ortam, İslam dininin kabul edilmesinden sonra da Orta Asya'da büyük ölçüde sürdü. Kastilya Elçisi Klaviya'nın anılarında, 1404 yılında Timurlenk'in Semerkant'ta verdiği şölene, erkeklerin yanında kadınların da katıldıklarını yazıyor. Aynı bölgeyi 1860'larda dolaşan Macar Türkolog Vambery de, göçebe Türklerde kadınların erkeklerden kaçması gibi bir adetin bulunmadığını aktarıyor.

İslam dinini kabul ettikten sonra, Türk toplumunda kadının konumu giderek değişmeye başladı. Bu konuda, dinin getirdiği kurallardan çok, İran ve Arap kültürlerinin olumsuz etkileri görülüyordu. Örneğin İranlılar, eski dinleri Zerdüştlüğün etkisi ile, kadını kirliliğin ve kötülüğün simgesi sayıyorlardı. İslam öncesi Arap dünyasında ise, kadının deve kadar bile değeri yoktu.

Türkler Anadolu'da, hatta Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında, Orta Asya'daki kadın-erkek eşitliğine dayalı geleneklerini büyük ölçüde korudular. Harem yoktu ve ka-

dınların yüzleri açıktı. Örtünme olayı, Bizans'ın etkisiyle ve Fatih döneminden sonra başladı. Çok kadınla evlilik ve harem ise, daha çok saray ve saray çevresinde yaygınlaştı.

Türklerin İslam dinini kabul etmesinden sonra, yerleşmeye yüz tutan bu ve benzeri uygulamalar, hemen sadece kentler için geçerli olmuştur. Tarlada çalışarak, evde halı-kilim dokuyarak üretime doğrudan katılan köylü kadını açısından Orta Asya'daki gelenekler geçerliğini büyük ölçüde korumuştur. Göçebe yaşamını sürdürenler açısından ise çok az şey değişmiştir.

Atatürk, Türk kadınını yeniden topluma kazandırmakta kararlıydı. Şöyle diyordu:

"Daha esenlikle, daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır. Büyük Türk kadınını çalışmamıza ortak etmek, yaşamımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınını bilimsel, ahlaki, sosyal, ekonomik yaşamda erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı ve desteği yapmak yoludur esenlikli yol. Eğer kadınlarımız... erdemin gerektirdiği davranış ve hareketlerle aramızda bulunur, ulusun bilim, sanat ve sosyal hareketlerine katılırsa, bu durumu inanın ulusun en tutucusu bile beğenmekten kendini alamaz."

Atatürk, kadınların toplum yaşamında erkekler kadar başarılı olacaklarına inanıyordu: *"Çok büyük şükranla görüyoruz ve görmekteyiz ki, hanımlarımız her yerde erkeklerle fikir ve aydınlık yolunda yarışırcasına yürüyorlar. Yine şükranla belirtmek gerekir ki, kadınlarımız hiçbir yerde erkeklerin gerisinde değildir. Hemen her yerde kadınla erkek arasında bir eşitlik görüyorum. Bu durum övülmeye değer. Kadınlarımızın daha az uygun koşullarda erkeklerden geri kalmayışı ve belki aynı koşullarda erkeklerden ileri gidişi övünülecek bir durumdur."*

Atatürk, kadınların giyimleri konusunda ise ölçülülüğü savunmaktaydı: *"Bizim örtünme konusunda dikkate alacağımız şey, bir yandan ulusun ruhunu öte yandan yaşamın gereklerini düşünmektir. Örtünmede her iki yöndeki aşırılıklardan kaçınmakla bu iki gereksinimi de karşılamış olacağız. Örtünüş biçimimizde ulusun manevi gereksinimini tatmin için İslam ve Türk yaşamını başlangıcından bugüne etraflıca açıklığa kavuşturmamız gerekir. Bizim kadın yaşamında, kadının giyiniş biçiminde yenilik yapmamız söz konusu değildir. Belki sadece dinimizde, ulusal geleneklerimizde, tarihimizde zaten var olan, herkesçe beğenilen adetlere geçişi düzenlemek söz konusu olabilir. Kendi zevkimize, kendi terbiye ve düzeyimize göre istediğimiz kıyafeti seçebiliriz. Ancak, tüm ulusun kabul edebileceği biçimleri, tüm ulusun yaşamında uygulama olanağı bulunan kıyafetleri herhalde genel eğilime uygunlukta görmek doğru olur. Bazı ulusların zevk âlemlerini ülkemizde uygulamaya kalkışmak elbette hata olur. Bu yol sosyal yaşamımızı ileriye ve erdeme götürmez."*

"Kadın konusunda biçim ve kıyafet ikinci derecede kalır. Kadınlarımız için asıl savaşım alanı, başarılı olunması gereken alan, kültürle, aydınlıkla, gerçek erdemle donanmaktır. Ben sayın hanımlarımızın Avrupa kadınlarının gerisinde kalmayacaklarına, aksine pek çok yönden onların üstüne çıkacaklarına, nur ve kültürle donanacaklarına kuşku duymayan, buna kesinlikle inananlardanım."

Atatürk, Tevfik Fikret'in bir sözünü çok seviyor:

"Elbet sefil olursa kadın, alçalır beşer."

Türk kadınının durumundaki iyileştirmelerin Atatürk'ten önce -ürkek adımlarla da olsa- başladığı bir gerçektir. Ama Kemalizm, bu konuda da, sonuna kadar hızlı ve kararlı bir biçimde gitmiştir.

Kız çocuklarının ilk ve ortaokula gitmesi izni 1858'de verilmişti. Ebe okulu, kız sanat okulu ve kız öğretmen okulu aynı dönemde açıldı. İlk kadın yazarlar ve kadınlara yönelik ilk yayın organları ortaya çıktı. İlk kadın derneği, savaş yaralılarına yardım amacıyla 1867 yılında kuruldu.

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra, kadınların toplumsal konumlarıyla ilgili bazı önemli gelişmeler daha görüldü. İlk kız lisesi, 1913 yılında İstanbul'da açıldı. Kadın gazete ve dergileri arttı. Halide Edip Adıvar, Kadın Haklarını Savunma Derneği'ni (Müdafaa-i Hukuku Nisyan) kurdu. 1914'te bugünkü adıyla Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu öğretime başladı. 1921'de de, Fen ve Edebiyat Fakültelerinde kızlar erkek sınıflarına girdiler.

Bir olay vardır ki, Atatürk'ün kadının topluma kazandırılması konusuna ne kadar önce ve kesin karar verdiğinin göstergesidir: Kurtuluş Savaşı'nın en *kritik* anlarından biri yaşanmaktadır. Düşmanın ilerleyişi karşısında, TBMM'de heyecan egemendir. Hükümet merkezinin Ankara'dan Kayseri'ye taşınması önerileri yapılmaktadır. Ve Atatürk, o ortamda Ankara'da topladığı öğretmenler kurultayında, *kadın ve erkek* Türk insanına verilecek eğitimin ilkelerini saptamaktadır.

Kadının *vatandaş* sayılmasına bile karşı çıkan milletvekillerinin neredeyse çoğunlukta olduğu bir Meclis'te ve Kurtuluş Savaşı'nın en korkulu günlerinde, Türk kadınını en ileri toplumlardaki yasal haklara sahip kılmak için ilk adımlar atılmıştır. Türk kadını 5 Aralık 1934'de seçme ve seçilme hakkına kavuştuğu zaman, demokrasinin beşiği sayılan bazı Batı ülkelerinin kadınları henüz bu hakka sahip değildiler.

Atatürk, Cumhuriyetle birlikte geleceğin sivil toplumunun temellerini atarken, ilk kurulan sivil toplum örgütünün, 1924 yılında Türk Kadınlar Birliği oluşu da anlamlı ve önemlidir. Ve Atatürk'ün kadını özgürleştirmek, etkin

ve etkili biçimde toplumsal yaşama katmak için niçin böylesine kararlı davrandığı sorusunu akla getirmektedir. Bunun yanıtı açıktır. Kadın toplumun yarısıdır ve toplumunu bir an önce çağa taşımak savaşımı veren bir devrimci için, kadını etkin kılmamak, bu savaşımda yarı yarıya hız yitirmek demektir.

Kemalizm ve Demokratik Toplumculuk

Adına ister *sosyal demokrasi*, ister *demokratik sosyalizm*, isterse *demokratik sol* densin, *demokratik toplumculuk* bir sentezdir. Liberalizm ile sosyalizmin tarihsel bir bireşimidir. Hakça paylaşım ile özgürlükleri bir arada gerçekleştirmek istencinin, barışçı bir toplum özlem ve gereksinmesinin ürünüdür.

İnsanlar için ilk önce önemli olan, yaşamlarını sürdürebilmektir. Açlığın olduğu yerde özgürlüğün anlamı yoktur. Ama ana gereksinmeler karşılandıkça, özgürlüğün kendisi de gereksinme olur. İnsan aydınlandıkça, özgürlüğe olan gereksinmesi de artar. Demokrasi, ana gereksinmelerini karşılama çabası içindeki kitleler açısından bir *araç*tır. Durumunu düzeltmesine yardımcı olduğu ölçüde anlam taşır. Ama aydınlar için sadece bir araç değil, aynı zamanda bir *amaç*tır. Bir *vazgeçilmez* yaşam biçimidir.

Son yüzyılın tarihi, aynı zamanda iki sav arasındaki çarpışmanın tarihidir: Birinci sava göre; özgürlükler - kaçınılmaz olarak- paylaşımdaki haksızlıkların düzeltilmesi gibi bir sonuç verecektir. Çünkü demokrasilerde iktidarları belirleyen oy çoğunluğu silahı kitlelerin elindedir.

İkinci sava göre ise; hakça paylaşım olmadan, sınıfsal ayrıcalıklar ortadan kalkmadan ne gerçek anlamda demokrasi olabilir ne de özgürlük. Çünkü ekonomik gücü elinde bulunduranlar -kitle iletişim araçları dahil- toplumu yönlendirebilecek tüm silahlara sahiptirler.

"Önce demokrasi, sonra hakça paylaşım" diyen model, uzun bir deneyim çizgisinin sonunda bile, henüz hedefinden uzaktadır. Dengeli ve barışçı bir toplum kuramamıştır. *"Önce hakça paylaşım, sonra özgürlük"* diyen model ise, ancak acılar ve sarsıntılarla demokrasiye geçebilmek aşamasındadır.

Demokratik toplumculuk bir *üçüncü yol*dur: Ne özgürlükleri ne de hakça paylaşımı erteleyen, ikisini de diğerinin ön koşulu sayan, sağlıklı bir topluma ancak bu bireşimle varılabileceğine inanan bir *yol!*

Atatürk komünizme karşıydı. Üretim açısından getirdiği modeli yeterli görmediği gibi, birey hak ve özgürlüklerini, demorasiyi içermemesini de kendi amaçlarına uygun bulmuyordu. İçte bir komünist örgütlenmeye de karşıydı; çünkü bunun *"kayıtsız koşulsuz Rusya'ya bağlanma"* anlamına geleceğine inanıyordu. Böyle bir durum ise, *tam bağımsızlık* ülküsüne tersti.

Şöyle diyordu: *"Komünizm sosyal bir konudur. Ülkemizin durumu, sosyal koşulları, dinsel ve ulusal geleneklerimizin baskısı, Rusya'daki komünizmin bizde uygulanmasının elverişli olmadığı inancını doğrular niteliktedir. Biz ne Bolşevikiz, ne komünist. Ne biri, ne öbürü olamayız. Çünkü biz milliyetçi ve dinimize saygılıyız. Bizim hükümet biçimimiz tam bir demokrat hükümettir."*

Mustafa Kemal'in 1921 yılında TBMM'deki bir tartışma sırasında sarf ettiği şu sözleri de ilginçtir: *"Komünizme karşı çare vardır. O da komünizmin ilkelerini, kurallarını, ülkemizde uygulanabilirliğini anlamak ve tüm ulusumuza anlatmaktır. Bu gerçekler ulusumuzun çoğunluğunca tam olarak anlaşılırsa, ya yeteneğimiz vardır, yaparız ya da uygulanabilir değildir, anlarız. Korkar, yapmayız. Ancak uygulana-*

bilirliği olmadığı halde uygulamaya kalkışacak olanlara karşı hükümet her yola başvurmakta kendini haklı sayar."

Atatürk komünizme karşıydı; ama *halkçılık* ve *devletçilik* ilkeleri bir arada değerlendirildiğinde, ortaya *ılımlı bir toplumculuk* çıkıyordu. Çünkü Atatürk *halk* derken, gerçek üreticiyi, geçimini emeği ile sağlayanı anlıyordu. *Devletçilik* anlayışı ise, toplum yararının öne çıkarılmasını ve devletin *"kamu yararı"*nı gözetmesini de içermekteydi.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Türkiye'de *"işyerlerinde çalışan işçi sayısı"* 70 bin dolayında idi. Bu nedenle de emekçi sınıfı işçi değil çiftçi temsil ediyordu. Ve halkçılığı *"toplumsal düzenini emeğe dayatmak"* biçiminde -yani bugünkü deyimiyle *"emek en yüce değerdir"* biçiminde- anlayan Atatürk şu düşüncedeydi:

"Milletimizin yüzde 80'i çiftçidir. Öyleyse Halk Fırkası dendiğinde bu asıl kitle kastedilmektedir. Yalnız çiftçilerin ve köylülerin haklarını sağlamak için öbür sınıflara karşı parti mi kuracağız? Hayır. Köylünün düşmanı olabilecek olanlar kimlerdir? Çok çiftlikleri ve geniş toprakları olan insanlardır. Oysa arkadaşlar bizim ülkemizde böyle geniş toprakları olanlar kaç kişidir? Ve acaba mevcut olan geniş toprak ve çiftlik sahipleri düzeyinde, her köylüye toprak vermek için ülkemizin toprakları yetmez mi?"

Seçkinciliğe karşı halka, bireyciliğe karşı topluma öncelik veren; sınıf egemenliğine karşı olan; sömürünün her türünü reddeden ve *çoğulcu demokrasi*ye inanan Kemalizmi, ideolojiler yelpazesinde nereye yerleştirebiliriz?

Kemalizmin Atatürk'ten sonraki en büyük ismi olan İsmet İnönü, 1965 yılında bu sorunun yanıtını *ortanın solu* olarak vermiş ve eklemişti: *"Biz zaten 1923'ten beri ortanın solundaydık; adını şimdi koyuyoruz!"* Ortanın solunun daha açık tanımı ise *ılımlı toplumculuk* ya da -daha doğru anlatımı ile- *demokratik toplumculuk*tur. Nitekim, 12 Eylül yönetiminin kapattığı Atatürk'ün partisinin son tüzüğünde,

CHP'nin *demokratik sol* bir parti olduğu yazılıdır.

Ne 1920'lerin *halkçı* fırkası ile 1960'ların "ortanın-solu"ndaki CHP'si, ne de *ortanın solu* ile *demokratik sol* arasında bir kopukluk ya da çelişki vardır. Hepsi de Kemalizmin devrimci anlayışının -değişen koşullar içindeki- aşamalarıdır. Ve aynı süreç, 27 Mayıs Anayasası'na *sosyal devleti* yerleştirmiştir.

Kemalistlerin öncülüğünde hazırlanan bu anayasanın *demokratik toplumcu* özünü Bülent Ecevit şöyle özetliyor:

"Mülkiyet ve miras hakkını tanıyan, ama bu hakların toplum yararına aykırı olamıyacağını da belirten; toprakta da özel mülkiyeti esas tutan, ancak bu mülkiyet hakkından, geçimi toprağa bağlı herkesin yararlanabilmesi için, bireylerin elindeki toprak genişliğinin sınırlanabileceğini söyleyen; özel girişime serbestlik tanıyan, hatta güvenlik sağlayan, ancak özel girişimi 'milli iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlarına uygun' *yürümeye mecbur tutan; yatırımlarda toplum yararını öncelikle gözetmeyi emreden; ücret adaletini ve bütün halk için sosyal güvenliği gerekli kılan; öğrenimde fırsat ve olanak eşitliğini şart koşan; kooperatifçiliğin geliştirilmesiyle devleti görevli kılan; tarımda emeğin değerlendirilmesini isteyen; doğal servet ve kaynakları, devletin hüküm ve tasarrufu altında tutan Anayasamız..."*

Batı'da demokratik sosyalist ya da sosyal demokrat partilerin uzun yıllar süren savaşımlar sonunda gerçekleştirdiklerini, Türkiye'ye Kemalizm getirmiştir: Genel ve eşit oy hakkı, sekiz saatlik iş günü, ücretli izin, çeşitli sosyal sigortalar, gelir düzeyine göre değişen vergi sistemi, parasız eğitim vb. bu listenin sadece bir bölümüdür. Türk Dil ve Tarih Kurumlarından üniversiteye, TRT'ye, yargıya kadar, özerk ve bağımsız kurum anlayışını da Türkiye'ye getiren Kemalizmdir. Üreticiyi ve tüketiciyi *kooperatifler* aracılığıyla örgütleme çabaları da, aynı ideolojik çerçevenin parçalarıdır. Türk işçisine *grev ve toplu sözleşme* hakkını, uzun

ve kanlı bir savaşım değil, Kemalist devrimci çizgi sağlamıştır. *"Yurtta barış, dünyada barış"* ülküsü bile, demokratik toplumculuğun çok bilinen barışçıl ilkeleri ile çakışmaktadır.

Batı'da sosyal demokrat ya da demokratik sol nitelikli hareketlerin uzun çabalar, acılar ve kayıplar sonucu gerçekleştirebildiği bu kazanımlar, Türkiye'de -Kemalist devrimcilik anlayışı içinde- çok daha kısa sürede ve acısız, kayıpsız sağlanmıştır. Kemalizmin bir *liberal demokrasi*yi değil, *sosyal demokrasi*yi hedeflediği açıktır.

Yukarıda da söylediğimiz gibi, demokratik toplumculuk, liberalizm ile sosyalizmin tarihsel bir sentezidir. Cumhuriyetçilik, laiklik ve ulusçuluk ilkelerini *liberalizm*den; devletçilik, halkçılık ve devrimcilik ilkelerini ise *sosyalizm*den esinlenerek oluşturan Kemalizm; bu yüzyılın 21. yüzyıla devretmeye hazırlandığı bu sentezi daha 1920'lerde yakalamış olmanın onuruna sahiptir!

Kemalizm Eskidi mi?

Kemalizmin 1920'ler Türkiyesini çağa taşıyan temelleri attığına kuşku yok. Ama acaba, dünya ve Türkiye 70 yıllık bir değişim geçirdikten sonra da, yeni bir yüzyıla girerken geçerliliğini koruyor mu? Hiç değilse bazı ilkelerinden vazgeçmek zamanı gelmiş midir?

Kemalist *ulusçuluk*, ulusların eşitliğini ve özgürlüğünü savunur. Ulus kavramına ne *ırk* ne de *din* öğelerini sokmuştur; ulusu, *"ortak geçmiş, ortak dil ve ortak kültür"*e dayalı bir olgu olarak tanımlamıştır. Etnik milliyetçiliğin yarattığı vahşetlerin ve ıstıraplı bölünmelerin yaşandığı; aynı ırktan ve aynı dilden insanların, din ya da mezhep farklarından dolayı birbirlerini öldürdükleri bir dünyada... ve üzerinde 17 dilin konuşulduğu, 28 uygarlığın mirasçısı bir Türkiye'de.

Acaba Kemalist "Ulusçuluk" eskimiş midir?

Kemalist *Cumhuriyetçilik*, özgürlükçü, sivil toplumcu, katılımcı bir *demokrasi"* anlayışını içerir.

Baskı rejimlerinin yıkıldığı, en ileri toplumların *katılımcı* demokrasi ile yönetildikleri bir dünyada... Ve Atatürk'ün 70 yıl önce oluşturduğu *sivil toplum* örgütlenmelerinin devletleştirildiği, demokratik kültürün gerilediği, katılımın zorlaştırıldığı bir Türkiye'de...

Acaba Kemalist "Cumhuriyetçilik" eskimiş midir?

Kemalist *laiklik*, dine saygılı, ama dinin siyasete karıştırılmasına karşıdır. Aklın ve bilimin ışığında sorunlara çözüm arayan bir toplum; akla ve bilime dayalı bir "milli eğitim" öngörür. Bazı kuşakların demokrasinin, bazı kuşakların ise bir din devletinin gereklerine göre yetiştirilmesine karşıdır.

Aklın ve bilimin ışığında ilerleyen toplumların geliştiği, köktendinciliğin tutsağı olanların karanlıkta kaldığı bir dünyada... Ve bir din devleti kurmak, toplumu yeniden Ortaçağ karanlığına çekmek isteyenlerin giderek seslerini yükselttikleri; laik eğitim gören kuşakların karşısına *şeriatçı* kuşakların çıkarıldığı; *milli* eğitimden içişlerine kadar, devletin şeriatçı işgaline uğramaya başladığı bir Türkiye'de...

Acaba Kemalist "Laiklik" eskimiş midir?

Kemalist *halkçılık*, sınıfsal ayrıcalıkları reddeden, seçkinciliğe karşı çıkan, toplumsal düzende emeğe öncelik tanıyan bir *toplumculuk* anlayışını yansıtır.

Demokrasilerin *emek-sermaye* dengesine dayandığı; demokratik toplumcuların *emeği en yüce değer* ilan ettikleri bir dünyada... Ve emeğin -anayasa zoru ile- siyaset meydanının dışında bırakılmaya çalışıldığı bir Türkiye'de...

Acaba Kemalist "Halkçılık" eskimiş midir?

Kemalist *devletçilik* ekonomide özel kesime karşı olmayan, hatta destek olan, ama toplum yararının gerektirdi-

ği durumlarda devletin devreye girmesini ve kıt kaynakların akılcı kullanımını devletin gözetmesini öngören bir temel üzerine oturtulmuştur.

Acımasız bir ekonomik rekabetin yürürlükte olduğu, bazı büyük devletlerin bile -ulusal ekonomiyi korumak için- teknoloji üretimine doğrudan destek vermek gereğini duyduğu bir dünyada... Ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının ulusal düzeyde *yaşamsal* sorunlar yarattığı, dünyada gelir dağılımı en bozuk on ülke arasında yer alan bir Türkiye'de...

Acaba Kemalist "Devletçilik" varlık nedenini yitirmiş midir?

Kemalist *devrimcilik,* eskimiş kurumları değiştirip, çağın gereklerine uygun yeni kurumlar oluşturma gereksinmesinden doğmuştur. Koşullar değiştikçe, aklın ve bilimin ışığında sürekli yeniienmeyi, en ileri çözümleri bulup uygulamayı öngören bir *sürekli devrim* anlayışına sahiptir.

Koşulların çok hızlı değişip, kurumların hızla eskidikleri bir dünyada... Ve son kırk yılını Kemalizme karşı olan, Atatürk'ün adını ağızlarından düşürmeden Atatürk'e ihanet eden iktidarların egemenliğinde geçiren; bazı kurumlarına egemen olan zihniyette 1930'ların bile gerisine düşen bir Türkiye'de.

Acaba Kemalist "Devrimcilik" eskimiş midir?

Bu kitabın *Kemalizmle Hesaplaşmak* bölümü, bu altı soru ile noktalanmış oluyor. Her sorunun yanıtını, teker teker, herkes kendi vicdanında vermelidir!

İkinci Bölüm

KEMALİZM ÜZERİNE

70 Yılın Muhasebesi

1920'lerin Türkiyesi...

Sanayi yok. Savaşlar sadece ekonomiyi değil, toplumu da çökertmiş. Kişi başına düşen ulusal gelir 70 dolar...

Taş işçiliğinden kuyumculuğa kadar, tüm *usta*lar ya Rum, ya Ermeni, ya Yahudi. Ticaret yaşamı da hemen tümüyle onların elinde.

Toplu iğne bile dışarıdan geliyor.

Daha sonra İstanbul Üniversitesi'ne dönüşecek olan Darülfunun'daki öğrenci sayısı 2100... Mustafa Kemal'in arkadaşları, İstanbul'dan Ankara'ya gelen trenin yolunu her akşam umutla gözlüyorlar. Acaba biraz mürekkep yalamış birilerine rastlar-da, *genel müdür falan* yapabilirler mi diye...

Şeyhülislamların, *"İnsan ölmeden yer altına inemez"* diye fetva verip... Dünyanın ilk üç metrosundan biri olan *tünel*de yıllarca ancak hayvan taşınmasına izin verdikleri bir toplum vardır o günlerde.

Bir ortaçağ toplumu vardır.

Ama bir *ulus* yoktur...

Kemalist Türk Devrimi'nin ereği, laik-demokratik bir sanayi toplumu idi... Ve Batı, o *çağdaş* topluma, yüzyıllarca sadece başka halkları sömürerek değil, aynı zamanda kendi halkını sömürerek ulaşmıştı. Kuşaklar boyu kan dökerek, çocukları yeraltında günde 14-16 saat çalıştırarak ulaşmıştı...

İngiltere'de devrim 1688'de başlamış, ama insanların *hukuksal eşitliği* ancak 229 yıl sonra gerçekleşebilmişti.

Amerikan Devrimi'nin o noktaya ulaşabilmesi içinse, iki buçuk yüzyıl bile yetmemişti. İkinci Dünya Savaşı sırasında, o *çağdaş* Amerikan toplumu, kendi yurttaşlarını *toplama kamplarına* almakta sakınca görmemişti. Japon kökenli olma *suçunu* işlemiş 100 bin yurttaşını...

Yasalar önünde eşitlik ilkesiyle yola çıkan Fransız Devrimi bile... *Kendi işçisine oy hakkı vermek için*, 59 yıl ve binlerce yuttaşının kanının dökülmesini beklemişti.

Sanayileşmiş ülkeler oldukları halde... Ne Japonya ne Almanya ne İtalya, *çağdaş demokratik toplum*a kendi iç dinamikleri ile geçtiler. Demokrasiyi onlara savaş yenilgisi getirdi...

70 yılda Türkiye nereden nereye geldi?

1929-39 arasındaki on yılda dünyada sanayi üretimi yüzde 19 artarken, Türkiye'de yüzde 96 arttı. Ekonominin ve toplumun altyapısının temelleri oluşturuldu.

Bu toplumun insanı, bu toplumun kadını, hukuksal ve siyasal eşitliği, birçok Batılı ülkeden daha önce elde etti. Türk işçisi, ne seçme ve seçilme hakkı için, hatta ne de grev ve toplusözleşme hakkı için kan dökme durumunda kaldı. Batı'da uzun bir evrim ve çabanın ürünü sosyal hak-

ların hepsine, hemen hiçbir savaşım vermeden sahip oldu.

Ne feodal yapıdan ne babasının adından destek alan çağdaş bir genç kadın... Hem de *ılımlı sağ* bir partinin, kırsal kesim ağırlıklı delegelerinin oyları ile genel başkanı oldu. Başbakan oldu...

Diyarbakır Devlet Tiyatrosu, geçen mevsimi yüzde 88 doluluk oranı ile kapattı. Üstelik *Şeki*spir bile oynayarak...

Klasik müzik konserlerini, Ankara Hipodromu'nda on binlerce genç izledi...

Yıl 1993... Türkiye, çağdaşlığı ucundan yakalamış tek Müslüman ülke...

Ve bütün bunlar, Kemalist Türk Devrimi'nin ürünü...

❧

Ama aynı Türkiye, tam 60 milyar dolar dış borç yükünün altında...

Eğitimin birliği yasası ayaklar altına alınmış. Laik liselerde eğitim görenlerin sayısı son 20 yılda 3 kat artarken, imamhatip okullarını bitirenlerin sayısı 14 kat artmış.

Valiler, kaymakamlar, savcılar, yargıçlar, *milli*(!) eğitim yönetimi imamlaşıyor. Bakanlıkları zaptedilen bakanlar kuklalaşıyor.

Bazı valiliklere, kamu görevlileri -koltuklarının arasında- *Zaman* gazetesi dışında bir gazete ile giremiyorlar.

Derviş Vahdeti'ler artık tek kişi değiller, yüzlerceler...

Kemalistleri bir otele sıkıştırıp yakanları, sıradan avukatlar değil; laikliği yıkmaya azimli partilerin üst düzey yöneticileri savunuyorlar...

Devlet örgütü yozlaşmış... Siyasal yaşam yozlaşmış... Güneydoğu kan gölüne dönmüş...

Ve bütün bunlar da Türkiye'nin son 40 yılına damgasını vuranların, yani Kemalizm karşıtlarının marifeti...

60 yıl kadar önce, Mussolini -Türkiye'yi de kapsadığı izlenimini veren- bir tehdit savuruyor. Mustafa Kemal'in tepkisi de gecikmiyor.

Mussolini, bulabildiği ilk fırsatta Türk büyükelçisi ile görüşecek ve şu mesajı verecektir:

"- O sözlerim sizinle ilgili değildi. Çünkü Türkiye bir Avrupa ülkesidir!.."

Kemalist Türkiye'yi, ırkçı bir diktatör bile *"Avrupalı"* sayıyordu. Kemalizm karşıtlarının getirdiği noktada ise, Avrupalı sayılabilmek için kapı kapı dilenen bir ülkedir Türkiye...

Kemalistlerin birleşip, yeniden *yazgı*sına egemen olmasını bekleyen bir ülke!..

(Cumhuriyet, 31 Ekim 1993)

Bir "Diktatör"e Saygılar!

Bugün 10 Kasım.

Köşemin -Atatürk gerçeğine ışık tutacak- iki konuğu var: Biri bizden, biri dışardan.

Birisi, dünyaca ünlü siyaset bilimci Prof. Maurice Duverger. Ötekisi ise, yaşamı boyunca Mustafa Kemal'e karşı savaşım vermiş solcu bir yazar: Zekeriya Sertel.

Birisi olayı, bilimin ışığında değerlendiriyor. Ötekisi de aklın... Kemalizme yönelik akıl ve bilim dışı değerlendirmelerin gerçek niteliği, belki -böylece- daha iyi anlaşılır diye düşündüm...

"Atatürk'ün ölümü, geniş halk kitleleri arasında derin bir keder yaratmıştı. Memleketin yüreği durmuştu. Halkın Atatürk'ü ne kadar sevdiği şimdi daha iyi belli oluyordu."

Zekeriya Sertel, anılarında önce bu manzarayı çiziyor. Sonra da geçmişe yönelik bir özeleştiri yapıyor:

"Vicdanımla bir hesaplaşma yapmak gereğini duydum.

Sağlığında biz bu adama karşı hürriyet ve demokrasi savaşı yapmıştık. O'nun hareketlerini diktatörce buluyorduk... Ağaçları görüyorduk, ama ormanı bütün büyüklüğüyle göremiyorduk... Halife ve padişahtan yana olanlar O'na cephe almışlardı. İttihatçılar O'na karşı suikast düzenlemişlerdi. Emperyalistler de memleket içinde isyanlar çıkarmışlardı. İstanbul'da bütün halifeci, padişahçı ve gerici basın, Atatürk'e karşı yaylım ateşi açmıştı. Bütün bu koşullar içinde hürriyet ve demokrasi gelişebilir miydi?"

Bütün bu olumsuz ortama karşın, acaba Atatürk bir diktatör müydü? Sertel, bu sorunun yanıtını da veriyor:

"Kişi yönetiminden çok meclis egemenliğine, yani halk egemenliğine önem verdi. Bütün koşullar O'nun Doğulu bir diktatör olmasına elverişliydi. Fakat, asker olmasına rağmen, yumuşak, sevimli ve akıllı bir otorite kurdu. Bu otorite diktatörlükte olduğu gibi korkuya değil, sevgiye dayanıyordu.... Günün koşullarının elverdiği ölçüde hür bir rejim kurdu. Biz eleştirilerimizi özgürce yapabildik. Nâzım Hikmet *en devrimci şiirlerini O'nun döneminde yazdı."*

Sertel, yaşamının son dönemlerinde Atatürk'ü şöyle değerlendiriyordu:

"Bugün memlekette ilerici kuvvetler Atatürk ilkelerine dayanarak savaşabiliyorlar. Onun için Atatürk dün de büyüktü, bugün de büyüktür, yarın da büyük olacaktır. Biz, uğrunda savaştığımız özgürlüğe de, demokrasiye de ancak O'nun açtığı yoldan ulaşabiliriz."

Sertel, Atatürk öncesini, Atatürk'ü, Atatürk sonrasını yaşamış. Sonuçlar çıkarmış.... Duyguların yerini aklın aldığı bir yaşam döneminde, tarihe karşı tanıklık görevini yerine getiriyor...

Prof. Maurice Duverger ise bir *siyasal rejimler* uzmanı.

Ayrıntılar içinde kaybolup ormanı görememesi olanaksız.

İncelediği somut verilerden yola çıkarak -yapıtlarında özel bir önem verdiği- Kemalizmi hak ettiği yere oturtuyor:

"Kemalist tek partinin birinci özelliği, demokratik bir ideolojiye sahip bulunmasıydı. Tek partinin şefleri için, ideal çoğulculuktu... Mustafa Kemal'in siyasal rejimi, çoğulculuğun üstün bir değer olduğunu kabul ediyor ve çoğulcu bir devlet felsefesi içinde işlevini yerine getiriyordu. Üstelik, Türk tek partisinin, yapısal açıdan da totaliterlikle hiçbir ilgisi yoktu."

Yani Duverger'ye göre, Kemalizm demokratik bir ideoloji. Kemalist tek parti de, oldukça demokratik bir yapıya sahip... Peki, bütün bunlara karşın, Atatürk yönetimi bir diktatörlük müydü?

Duverger, bu sorunun yanıtını vermeden önce, Kemalist devrimin özünde neler yaptığını sıralıyor: Geleneksel soylu sınıfın yerine, halktan gelen yeni bir seçkin kesimi geçirmek. Eski toplumsal eşitsizliklerin yerine, belli bir toplumsal eşitlik getirmek...

Ve hükmünü veriyor: *"Yeni rejim, eskiye göre daha demokratikti!"*

Atatürk döneminde niçin demokrasinin tüm kurum ve kuralları yoktu?

Olamazdı da, onun için...

Fransız devriminden yarım yüzyıl sonra bile, Fransız işçisinin oy hakkı var mıydı? Amerikan devriminden bir buçuk yüzyıl sonra bile, ABD'de ırklar arasında tam bir hukuksal eşitlik sağlanmış mıydı?

Atatürk bir ortaçağ toplumundan yola çıktı. Cumhuriyet'i kurduktan sonra 15 yıl yaşadı. Ve sınıf-cinsiyet-ırk-din ayrımı olmadan, tüm yurttaşlar arasında *hukuksal eşit-*

liği, o inanılmaz kısa süreye sığdırdı...

Bilim her olguyu *kendi koşulları içinde* değerlendirir.

Atatürk yönetimi, kendi koşulları içinde, olabilecek *en demokratik* yönetimdi. Ve bu açıdan, Türkiye'nin bugünkü yönetiminden *daha demokratik*ti!

Ölümünün 55. yıldönümünde... Sağdan ve *sol*dan (!) en aşağılık saldırıların üzerinde yoğunlaştığı bir *diktatörü* (!), en içten saygı ve sevgilerimle anıyorum...

(Cumhuriyet, 10 Kasım 1993)

Atatürk Özelleşiyor!

Yıllardır rozet takmazdım.

Ortaokulda Fenerbahçe rozeti taşıdığımı anımsıyorum. Kabataş Lisesi ve SBF'de öğrenci iken de eğitimimi yaptığım bu saygın kurumların rozetlerini taşımıştım.

Ama öğrencilik yaşamımın sona ermesinden bu yana, yakam hep boş kaldı.

Halen taşıma hakkına sahip bulunduğum TBMM üyesi rozetini satın bile almadım.. Üyesi olmakla her zaman onur duyduğum, Atatürk'ün kurduğu partinin rozetini takmak gereğini de duymazdım...

Şimdi ise yakamda Atatürk rozeti var.

Taşımak gereğini duymayıncaya kadar taşıyacağım!

Tıpkı evimin salonundaki Atatürk fotoğrafı gibi... (Atatürk'ün portresini de eskiden ne çalışma odama ne de evime asmak gereğini duyardım!..)

Sevgili Uğur Mumcu'nun ölümünden bu yana herşey birden hızlandı sanki... Ve son seçimlerdeki RP'nin *önlenebilir tırmanışı* bu hızı daha da arttırdı...

Uğur aramızdan ayrıldığında, Atatürkçü Düşünce Derneği'nin belki sadece adı ve üç de şubesi vardı. Bir yıl dolmadan şube sayısı 17'ye yükseldi. Son üç ay içinde de 42 oldu... Okullardan gelen konferans isteklerine yetişmeye çalışıyorlar.

Atatürkçü Düşünce Dernekleri, yurtdışında da ve özellikle de Almanya'da yaygınlaşırken, üniversitelerde de *Atatürkçü Düşünce Toplulukları* patlamasıyla karşılaşıldı.

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği de son bir yılda çemberlerini kırdı. Gençlerden gelen yoğun ilgi üzerine, *Genç Kadro* adı altında yeni bir birim oluşturmak zorunda kaldı.

*Türk-İslam sentezi*ni resmi ideolojiye dönüştüren 12 *Eylül yönetiminin kapattığı Halkevleri yeniden açıldı*. Sayıları 100'ü geçti. Ecevit'in son başbakanlığı döneminde bağışladığı arsa üzerinde, Ankara'da yeni bir genel merkez binası bile yapıldı.

Var olan örgütlerden biri mi? Yeni bir örgüt mü?

Yurdun birçok köşesinde, küçük ya da büyük gruplar şimdi bunu tartışıyorlar...

❧

Son yerel seçimler, Türkiye'de Atatürk'e ve devrimine sahip çıkanların ne büyük bir *ezici* çoğunluk oluşturduğunu gösterdi.

Ama örgütlü ve *kararlı* küçük bir azınlık, örgütsüz ve çekingen büyük bir çoğunluğa her zaman egemen olabilir!

Demokrasilerde *mucize* çözümler yoktur!.. *"Birileri gelip bizi kurtarsın"* mantığına yer yoktur!..

Kemalizmin bu topluma kazandırdıklarını yitirmek is-

temiyorsak kabuklarımızdan çıkmak zorundayız. Kendi kendimize *"Ben ne yapabilirim"* sorusunu sormak zorundayız.

Bıkmadan usanmadan, tek tek insanları uyarmaya, harekete geçirmeye çalışmak zorundayız.

Ve insanlar, şimdi bunu yapmaya başladılar.

Düşünüyorlar, tartışıyorlar... Örgütleniyorlar...

Atatürk resimleri, Atatürk rozetleri, Atatürk kitapları, doğum günü armağanı oluyor...

Özellikle ciddi şeylerin az okunduğu bir toplumda, *Atatürk'e Saldırmanın Dayanılmaz Hafifliği* kitabı bir yılda 21 bin satıyor...

Ürküntü, yerini silkinmeye ve gürlemeye bırakıyor...

Atatürk resmi, devlet zoruyla asılırken benim evimde Atatürk resmi yoktu.

Marmaris'teki general emeklisinin devleti yönettiği dönemde, her tümceye Atatürk ile başladığı ve Atatürk'e ihanet edildiği günlerde, gençler Atatürk'ten uzaklaşmıştı.

Devletleşmiş Atatürk, şimdi özelleşiyor ve yeniden büyüyor!

Laikliğe, devrimciliğe, halkçılığa, devletçiliğe ve hatta cumhuriyetçiliğe ihanet etmiş bir devlete karşı, şimdi halk Atatürk'e ve yapıtına sahip çıkıyor!

Tıpkı İsmet İnönü'nün dediği gibi: *"Namuslular da en azından namussuzlar kadar cesur olmadıkça, bir memleket için kurtuluş yoktur!.."*

(Cumhuriyet, 20 Nisan 1994)

İdeolojik Ayrım Artıyor!

Yıllardır edindiğim bir alışkanlık var.

10 Kasım'a rastlayan bir dersimi Kemalizme ayırırım. Öğrenciler sessizce dinler. Bazen bir-iki soru çıkar... Hepsi bu kadar.

Bu yıl değişik bir olay yaşadım.

200'ün üzerinde öğrencinin tıklım tıklım doldurduğu sınıfta sinek uçsa duyulabilirdi. Ben de kendimi o havaya kaptırmışım. Bir de baktım ki ders biteli on beş dakika olmuş.

Bu gecikmeden dolayı gençlerden özür diledim. Ders iki saat üst üste devam ediyordu. Ara verdikten sonra, asıl ders konumuza geçeceğimizi söyledim.

O ana kadar çıt çıkmayan sınıfta, büyük bir *protesto* dalgası yükseldi. Kimse çıkmak istemiyordu... Asıl ders konusunu da istemiyorlardı...

İkinci saatin sonunda, yemeğe gitmeden devam etmek isteyenler büyük çoğunluktaydı. Kemalizmi ertesi gün de konuşmak zorunda kaldım.

Tanınmış bir isim. Bir yazın adamı. Bu nedenle de, iznini almadan adını yazmak istemedim. Değerli dostum Emin Özdemir'in eski bir öğrencisi...

İnançlı, bilinçli bir Marksist.

Son aylara gelinceye kadar her yerde şu düşünceyi savunuyor:

"- Atatürk imgesini diri tuttukça, hep onun adına bağlı kaldıkça, Türkiye yeni bir yere ulaştırılamaz... Yazgısı değiştirilemez!.."

Ve aynı kişi, geçenlerde eski hocasına şöyle diyor:

"- Bunca yıldan sonra, Atatürk'ün ve sizin çizginize geldik. 2. Cumhuriyetçilere karşı, Atatürk'ü ve cumhuriyeti şimdi biz eski Marksistler savunuyoruz. Siz güçlüsünüz, ama Atatürk'ün gücü her şeyin üzerinde! Hepimizi aynı noktada birleştirdi..."

Prof. Dr. Türkan Saylan, laik-demokratik bir yaşam biçimini benimsemiş sessiz çoğunluğu seslendirmek, meydanı Atatürk düşmanlarına bırakmamak için çaba gösterenlerden biri. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Başkanı. Mesleğinde de toplumsal yaşamda da çok saygın bir isim..

TBMM Adalet Komisyonu'nda Terör Yasası görüşülürken bırakıp Çorum'a İlahiyat Fakültesi açmaya giden, komisyonun SHP'li Başkanı Cemal Şahin'e bir mesaj yolluyor. Aymazlığı ile tasarıdan *laikliğe karşı* eylemlerin çıkarılmasına yardımcı olan bu *bilinçli sosyal demokratı* (!) istifaya davet ediyor.

Atatürk'ün siyasal mirasına sahip çıkma savındaki bir partinin önemli bir konuma getirdiği bu kişiden aldığı ya-

nıt ise aynen şöyle:

"Çok şükür sizler gibilerinin oylarıyla buralara gelmediğimden şanslı olduğum söylenebilir. Sataşmanızı ve sıkıntınızı anlıyorum. İşiniz yoksa size iş teklifi yapıyorum. Sizler gibi infaz mangalarından ülkemiz kurtulduğu gün, 60 milyon insanın rahat edeceğine inanıyorum..."

Ve son tümcesini ekliyor: *"Allah mağdurların yardımcısıdır."*

❧

"Ideolojilerin sonu mu?" diye kitaplar yazılmasının üzerinden uzun yıllar geçti. Komünist dünyanın çökmesi üzerine *"İdeolojiler artık bitti"* diye çığlıklar atılmasının üzerinden ise sadece uzun aylar...

Toplumsal ayrıcalıklar sona mı erdi, varlıklı-yoksul ayrımı yok mu oldu, tüm insanlık *hakça* bir düzen içinde mi yaşıyor ki ideolojiler bitmiş olsun!?..

Hangi toplumda *huzursuzluk* varsa nerede açık ya da örtülü bir savaş yaşanıyorsa bilin ki orada *ideolojiler* de vardır!

Fizikteki gibi toplumda da boşluk olmaz... Değişen koşullara yanıt veremediği için sönen bir ideolojinin yerini, yeni koşulların ürünü olan bir başka ideoloji alır...

Türkiye'de Kemalizmden soyutlanmış sol, giderek toplumdan da soyutlandı. Boşlukta kalmanın verdiği umutsuzluk *şiddeti* doğurdu, şiddet de toplumdan soyutlanmayı hızlandırdı.

Komünizmin çöküşü ile birlikte, Kemalizmden soyutlanmış Türk solu için *sol sapma* yolu da tıkanmış oldu. Kemalizme sığınmak ile *sağ sapma* içine girmek dışında bir seçenek kalmadı..

Numaracı cumhuriyetçi, holding solcusu bir *güruh* çıktı ortaya... Kimileri, sosyal demokratları da kendileri ile

birlikte Özalcı sağın kuyruğuna takmayı denediler, ama başaramadılar...

İdeolojiler sona ermedi, sadece biçim ve içerik değiştirdi. Türkiye gibi *geçiş* halindeki toplumlarda ise ekonomik önemleri azalırken toplumsal ve siyasal ağırlıkları arttı...

Zaman RP gibi, MHP gibi, hatta DSP gibi *ideolojik çizgileri net* partilerin lehine çalışıyor.

Bir yanda laikliğe bağlı toplum kesimlerine öte yanda laiklik karşıtlarına göz kırpmayı *kurnazlık* (!) sanan, her kesime *mavi boncuk* dağıtma sevdasındaki partilerin ise altlarındaki toprak ağır ağır kayıyor..

Şahinlerden, numaracı cumhuriyetçilerin kamburundan kendilerini tamamen kurtaramamış olan *sol*un (!) bugünkü acıklı hali, DYP ve ANAP'ın yarınki hali olacaktır!..

(Cumhuriyet, 8 Aralık 1993)

"Pülümür'ün Yaşsız Kadını"

Sidney'de bir Türk sormuştu:

- Kürtlerin de bir ulus olmaya hakları yok mu?

Sorunun öncesi vardı... Uluslaşamadan, aşiretleri, kabileleri geride bırakmadan çağdaşlaşılamayacağını anlatmıştım. Atatürk'ün, 17 dilin konuşulduğu bir toplumdan *ulus* yaratma çabalarının niçin *devrimcilik* olduğunun altını çizmeye çalışmıştım.

Soru ilk bakışta akla yakın gibiydi. Oysa *öz*ün anlaşılamadığını gösteriyordu.

Bir *ulus*u etnik kökenlerine göre *ulusçuk*lara bölmek, tarihsel açıdan *ilericilik* olamazdı. Yeniden *feodal bölünme*ye bir başka biçim altında dönmek anlamına gelirdi.

Ve adı da *gericilik* olurdu.

Tıpkı Yugoslavya'nın bugünkü bölünmüşlüğünün *ileri* değil, yapılan yanışlıkların bedeli olan bir *geri* adım olması gibi... (Toplumu bir arada tutan *ortak* değerleri değil, *farklılık*ları kurumlaştıran yanlışlıkların!..)

Somut bir soru:

- İşçi sınıfını bir bayrak etrafında birleştirmek mi ilerici-

liktir, yoksa gücünü ve olanaklarını parçalara ayırmak mı?

❧

Ayrımcılık gericiliktir!

İster ırka, ister dine, ister cinsiyete, ister yaşa... İsterse etnik kökene ya da bölgeciliğe dayansın...

Bölerek ilerlenmez, bölerek gerilenir!

Avrupa Birliği, geriliğin ürünü olarak değil, ilerlemenin gereği olarak doğdu. Doğmak zorunda kaldı.

Feodal beyliklerin *ulus* oluşturması ileri bir adımdı. Şimdi ulusların *birlik* oluşturması ileri bir adımdır...

Türkiye'de bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını azaltmaya çalışmak ilericiliktir. Gelir dağılımındaki çarpıklıkları azaltmaya çalışmak ilericiliktir.

Herkesin aynı hak ve özgürlüklerden, aynı olanaklardan yararlanmasını savunmak ilericiliktir...

Yurttaşları arasında ayrım yapan devlet, *kötü* bir devlettir. İnsanları etnik kökenlerine göre *biz* ve *onlar* diye ayıran yurttaşlar, *kötü* yurttaştırlar.

Gericidirler!

❧

Atatürk'ün ulus tanımı üç öğeye dayanıyordu: Ortak tarih, ortak dil (anadil değil!), ortak kültür.

Elbette ki *ırk* ve *din* birliği de varsa, ulusal bağların daha güçlü olabileceğini söyleyebiliriz. Ama bunlar, Kemalist ulusçuluğun *olmazsa olmaz* koşulları değildir.

Atatürk'ün *ulus* kavamına *ırk*ı sokmaması doğrudur!

Iraklı ile Faslı belki aynı *ırk* tandır. Ama aynı *ulus* tan değildir... Tuareg'ler Arap değildir, ama Faslıdır. Tıpkı Berberiler'in de Cezayir ulusundan olması gibi.

Bir Arap ulusu yoktur, Arap ulusları vardır.

Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türklerin sayısı 800

bin ile 1 milyon 200 bin arasında değişiyordu. Oysa o tarihte Anadolu'nun nüfusu bunun on katı idi.

Kim *safkan* olduğunu öne sürebilir? Çoğunun anası yabancı olan Osmanlı padişahları *safkan* mıydı?

Etnik kökeni Korsikalı olan Napolyon Fransız değil miydi? İtalyan kökenli Yves Montand ile Michel Platini'ye, *"Onlar Fransız değil, İtalyan"* diyebilen tek aklıevvel var mı?

Türk milli takımının kaptanlığını yapmış olan Lefter bir Rum, ama Türk... Tıpkı Arnavut kökenli Şemsettin Sami gibi. Tıpkı Slav kökenli Mimar Sinan gibi...

İstanbul'da Arap baba, Alman anadan doğmuş Türk tanıyorum. ABD'de de, Türk ana ve babadan doğmuş Amerikalı!..

Ve Atatürk'ün *ulus* kavramına *din*i sokmaması da doğrudur!

Bugün -ikisi de Slav kökenli olan- Boşnaklarla Sırplar, niçin birbirlerini acımasızca öldürüyorlar? *Irk* farkından değil, *din* farkından!..

Ozan ne güzel söylemiş:

"Pülümür'ün bir dağ köyünde gördüm onu/yaşını sordum bir giz gibi güldü/kimi seksen dedi köylülerden kimi yüz/yüzüne baktım bir giz gibi güldü/bir asa vardı elinde/bir solmuş krallığın/kadifeden harmanisi üzerinde/bir Hititliydi o/bir Selçukluydu/bir Ermeniydi bir Kürttü, bir Türk..."

Anadolu insanının gerçeği, Sayın Ecevit'in bu dizelerinden daha güzel anlatılabilir mi?

Tıpkı Sayın Cem Özer'in şu sözleri gibi:

"- Annem Ermeniydi, babam ise Çerkez... Ben Türküm!.."

(Cumhuriyet, 21 Mayıs 1994)

Liberalizmin Büyük Çıkmazı!

İnsanoğlu niçin araç-gereç geliştirir?

Daha az emekle, daha az zamanda, daha çok ve iyi iş yapabilmek için... Sorunlarını daha kolay çözebilmek için...

Makinelerin, bilgisayarların, robotların varoluş amacı nedir?

İnsana hizmet etmek!

İnsan yaşamını kolaylaştırmak. İnsana daha iyi yaşam koşulları sağlamak. İnsanın kendine ayıracağı zamanı arttırmak.

Yani? İnsanoğlunun mutluluğunu sağlamak!..

Teknoloji ilerledikçe, insan daha az emekle, daha az zamanda, daha çok üretebiliyor. Zamanının daha azını çalışmaya, daha çoğunu kişiliğini geliştirmeye ve sevdiği işlerle uğraşmaya ayırmasına olanak doğuyor.

Bu koşullarda doğal olan, insanın üzerindeki *"baskı"*nın (stres) azalması, giderek daha huzurlu ve daha mutlu olmasıdır.

Acaba öyle mi?
Değilse niçin değil?

Diyelim ki, bir fabrikada bin işçi çalışıyor.

Yeni bir teknoloji geldi. Aynı üretimi daha az zamanda yapma olanağı doğdu.

İki seçenekle karşı karşıya kalırız: Ya aynı sayıdaki işçi, günde sekiz saat yerine örneğin altı saat çalıştırılır... Ya da, çalışanlardan iki yüz kadarının işine son verilir...

Makine *amaç* değil, *araç*tır.

Amaç *insan* olduğuna göre; insanın mutluluğunu hedefleyen *sağlıklı* bir toplumsal düzende, hiç düşünülmeden seçilmesi gereken birinci seçenektir. Böyle bir düzende *işçi çıkarma*ya dayalı bir seçenek, ancak başka alanlarda *işgücü* gereksinmesi olduğunda kabul edilebilir.

Oysa günümüzde, *akıldışı* bir *küreselleşme* buna izin vermiyor. Çünkü *vahşi* bir *rekabet* var. Bu amansız rekabet düzeninde, ne kadar az ücret vererek ne kadar çok üretim yapabilirseniz, o kadar güçleniyorsunuz.

Makine insanın yerini alınca, daha çok *kâr* ediyorsunuz.

İnsanın *amaç* olmaktan çıkıp *araç* durumuna düştüğü böyle bir düzende, bir araç olarak makinenin insanın önüne geçmesi *kaçınılmaz* oluyor...

Böylece, teknoloji geliştikçe işsizlik artıyor. İşsiz kalan ya da iş bulamayan insanlar *mutsuz* oluyor.

İşsizlik arttıkça *suçluluk* artıyor.

Bireysel, *sınıfsal* ya da *etnik* çatışmalar artıyor. Toplumsal barış bozuluyor.

Teknoloji, insana mutluluk ve barış değil, hoşnutsuzluk, düşmanlık, kan ve savaş getiriyor...

Suçlu kim?

Makine mi? Yoksa o makineyi insanın önüne geçiren *akıldışı düzen* mi?

1981'de Fransa'da sosyalist hükümet, haftalık çalışma süresini *1 saat* azaltma kararı alınca kıyamet kopmuştu. Kıyameti *haklı* olarak koparanlar da işverenlerdi.

Çünkü diğer sanayileşmiş ülkeler, aynı yola gitmedikleri için, Fransız sanayicisi rekabette *"dezavantajlı"* duruma düşmüş olacaktı.

Oysa *toplumcu* iktidarın mantığı, *kendi içinde* tutarlı idi.

Yüksek bir üretim düzeyine ulaşılmıştı. Buna karşın yüksek de bir işsizlik vardı... Öyleyse insanlar, daha az çalışmalı ve oradan doğacak boşluk da *yeni işçi* alınarak doldurulmalıydı...

Eğer *akılcı* bir çözüm, bir toplumda uygulanamıyorsa, akılcı çözüm *olumsuz* sonuçlar doğuruyorsa... O toplumdaki düzen *akıldışı* demektir!..

Bugün Avrupa Topluluğu ülkelerindeki *kayıtlı işsiz* sayısı 18 milyonu bulmuş durumda. OECD ülkelerindeki toplam işsiz sayısı ise 36 milyona ulaşıyor; işsizliğin artarak, gelecek yılın ilk yarısında, 2. Dünya Savaşı sonrasının *rekor*unu kıracağı hesaplanıyor.

Uzmanlar -bu gelişmiş ülkelerde bile, toplumsal ve siyasal patlamalardan korkuyorlar.

Üretmeyen, üretemeyen insan mutsuzdur.

Mutsuz insan, ya kendine zarar verir ya da çevresine, toplumuna...

Alkolizmin, uyuşturucu kullanımının, fuhuşun, suçlu-

luğun, saldırganlığın, bireysel ya da toplu şiddetin yaygınlaştığı bir toplumda, kim *huzurlu* olabilir? İşçinin, işverenin, çalışanın, üretenin, kazananın, kendini bu *mutsuz* kesimin yarattığı toplumsal çalkantılardan uzak tutabilmesi olanaklı mıdır?

Boyutları ve yoğunluğu giderek artan bir işsizlik, ırkçılık ve suçluluk...

İşte *liberal düzen*in büyük çıkmazı!

Devletçiliğin çöpe atılması gerektiğini savunan sağcı ve solcu (!) tüm *libo*şlara sunulur...

(Cumhuriyet, 20 Eylül 1993)

"Tarihsel Sentez"e Doğru!

1960'lı yıllarda, çok tartışılan bir *Birleşme Kuramı* vardı.

Bu kuram, kapitalist Batı ile komünist Doğu'nun giderek bir noktada birbirine yakınlaşacağını, hatta birleşeceğini öngörüyordu.

Madem ki toplumsal düzenin biçimlenmesinde temel etken teknoloji idi... Öyleyse, *sanayi toplumu*nun gereksinmelerinin, benzer kurumlar yaratması kaçınılmazdı.

Toplumsal barışı korumak için, Batılı kapitalistler giderek daha *toplumcu* önlemler almak zorundaydılar. Eğitim düzeyi yükselmiş, sağlam bir altyapıya kavuşmuş, temel gereksinmelerini karşılamış komünist ülkelerde ise *özgürlük* ve *demokrasi* gereksinmesi gündeme gelecekti.

Biri toplumculuğa, öteki demokrasiye doğru yönelirken, buluşma noktasının adı belliydi: *Demokratik sosyalizm*, yani *özgürlükçü toplumculuk*...

Kemalizmin 1920'lerde yakalamaya başladığı *sentez* di söz konusu olan!..

O tarihlerde bunu bir tür *ütopya* sayanlar çoğunluktaydı... Kimine göre, bunun gerçekleşeceği kuşkuluydu. Kimine göre de, böyle birşeyi görmeye bizim de çocuklarımızın da ömrü yetmeyecekti.

1970 yılında İstanbul'da CHP Gençlik Kolları'nca düzenlenen *Birinci Demokratik Sol Düşünce Forumu*'nda bu kuramı savunmuştum.... Yadırgandım. tepki aldım.

Ne Marksist sol böyle bir şeyi içine sindirmeye hazırdı, ne de Kemalist sol!..

Ama *"Demokratik sol tarihsel bir sentezdir!"* sözüm, bazı gazetelerin birinci sayfalarına başlık olmuştu... Ve ben, geleceğin egemen ideolojisinin, *sosyalizm* ile *liberalizm*in bir sentezi olmak zorunda bulunduğunu savunmayı sürdürdüm.

Kemalizm ile kopmaz bağlantısını da!..

Bu CHP içindeki bir kanadı çok tedirgin etti. Ünlü Kızılcahamam seminerlerinde ve daha sonrasında konuşmamı engellemek isteyenler çıktı... *"Kafaları karıştırmak"*la suçlandım.

Ama Sayın Ecevit'in desteği sayesinde beni susturamadılar. Her defasında benden sonra söz alıp, söylediklerimin yanlış olduğunu savunmakla yetinmek zorunda kaldılar.

Sayın Demirel'in sözcülerine göre ise, ben zaten *Marksist-Leninist* olmuştum...

Sovyet imparatorluğu çökerken, tek parti diktatörlüğüne karşı oluşmuş tepki birikiminin patlaması yaşandı. Birçok yerde iktidarları *doğal* olarak sağcılar kazandılar.

Ve sağcı yönetimler, geçmiş dönemin kazanımlarının olumlu yanlarının anlaşılmasını kolaylaştırdı.

1992'de Litvanya'da devlet başkanlığı seçimlerini eski komünistlerin adayı kazandı. 1993'te Polonya'da genel seçimleri eski komünistler önde bitirdiler. Macaristan'da geçenlerde yapılan seçimlerde eski komünistlerin başarılı oldukları anlaşılıyor. Doğu Almanya'da bile, eski komünistlerin yeniden güçlenmeye başladıkları görülüyor.

Romanya'dan Orta Asya'ya kadar birçok ülkede zaten eski komünistler iktidardalar.

Ama eski komünistler artık *komünist* değiller.

İsimleri de değişti, ideolojilerinin çerçevesi de... *Demokratik sosyalizm*de buluştular. Batıdakiler ise çoktan oraya gelmişlerdi.

Sovyet imparatorluğu çökerken, sabırsız ve isterik çığlıklardan aklın sesi duyulmaz hale gelmişti.

- *İdeolojiler öldü!*

- *Tarihin sonu geldi!..*

Oysa ne son vardı ne de ölen. Sadece bir *model* tıkanmıştı... Bir ortaçağ toplumunu sanayi toplumuna dönüştüren, ama demokratik gereksinimleri karşılamada yetersiz kalan bir *model*...

Sosyalizm eşittir *üretim araçlarının mülkiyetinin devlette oluşu* propagandası bir çarpıtmaydı. *Amaç* ile *araç*ın karıştırılmasından kaynaklanan bir çarpıtma...

Toplumculukta *amaç*, toplumsal çıkarların bireysel çıkarların önüne geçmesidir... Hakça bir paylaşımdır... Emeğin önceliğidir... Emekçi hak ettiğini alamıyorsa... Kendisiyle uzaktan yakından ilgili kararların oluşumuna etkin bir biçimde katılamıyorsa... Çalıştığı fabrikanın başında bir devlet memurunun ya da patronun adamının oluşu ne fark eder ki?!..

Sosyalizm ölmedi, siyasal ve ekonomik iktidarları tek

elde toplayan model öldü. O model 1917'nin Rusyası'nda gelişmenin *motoru* idi; 1987'nin Rusyasında gelişmenin *ayakbağı* olmuştu.

1917'de bilinçli bir *öncü* güce gereksinme vardı. 1987' de ise, Komünist Partisi üyesi ile sokaktaki adam arasında fark kalmamıştı!

Marx'ın tanımladığı anlamda devrim asıl şimdi yaşanıyor!

Değişen altyapıyı taşıyamayan eski kurumlar yıkılıyor ve özgürlükçü bir üstyapı oluşuyor... *Tarihsel sentez* -iki adım ileri, bir adım geri- gerçekleşiyor...

Türk solu *gaflet* içinde fark etmese de, dünya dönmeyi sürdürüyor!

(Cumhuriyet, 11 Mayıs 1994)

Evet, Atatürk Suçludur!..

Biz, asıl suçluyu bir kenara bırakıp suçsuzlarla uğraşıyoruz!

Evet... Bugünkü ortamın tek suçlusu Atatürk'tür!..

Eğer bugün 60 milyon insanımız, Batı Trakya'daki Türkün durumunda değilse, bunun suçlusu odur!

Eğer 1923'te, kişi başına düşen ulusal geliri 70 dolar olan bir toplum, şimdi 2700 dolara ulaşmışsa; bunun suçlusu odur!

Eğer 1929-39 yılları arasında, bütün dünyada sanayi üretimi yüzde 19 atarken, Türkiye'de yüzde 96 artmışsa; bunun suçlusu odur!

Eğer Türk işçisi, Batı'daki gibi, çocuk yaşta yeraltında günde 14-16 saat çalıştığı dönemler yaşamamışsa; bir oy hakkı için bile, Fransız işçisi gibi, 59 yıl kanlı bir savaşım vermek zorunda kalmamışsa; bunun suçlusu odur!

Eğer Türk kadını; yasal olarak erkeğine eşitse, *köle* değilse, seçme ve seçilme hakkını, Fransız kadınından bile önce elde etmişse; kadınlar bugün Türkiye'de vali, bakan, başbakan bile olabiliyorsa; bunun suçlusu odur!

Eğer 1923'te Darülfünun'daki öğrenci sayısı 2100 olan bir Türkiye'de, bugün yüz binlerce genç üniversitelerde okuyorsa; bunun suçlusu odur!

Eğer açık havadaki klasik müzik konserlerini on binlerce genç izliyorsa; bunun suçlusu odur!

Eğer şeyhülislamlar *fetva* verip Kuran'ın Türkçe basımını engelleyemiyorlarsa; ezanlar düşman bayraklarının gölgesinde okunmuyorsa; bunun suçlusu odur!

Eğer bugün, Köy Enstitülü binlerce köylü çocuğu, kültür yaşamımıza damgalarını vurabiliyorlarsa; bunun suçlusu odur!

Eğer 1923'lerde ortaçağ karanlığında yaşayan bir toplum, bugün 21. yüzyılın aydınlığına bir ölçüde yaklaşabilmişse; bunun suçlusu elbette ki odur!

Atatürk'ün suçları saymakla bitmez.

Bir zamanlar kralların, şahların, cumhurbaşkanlarının, başbakanların Ankara'yı ziyaret için kuyruk olmalarının sorumluluğu da Atatürk'e aittir... Baskı rejimlerinden kaçan yüzlerce Batılı bilim adamının bir zamanlar Kemalist Türkiye'yi seçmesinin sorumluluğu da...

Faşist Mussolini'nin bile Türkiye'yi *Avrupalı* saymasının günahı da...

Ama suçlunun suçlarının iyi anlaşılabilmesi için, suçsuzların suçsuzluklarının da unutulmaması gerekir.

Sokaktaki adamın bile *miras hakkına* dokunulamaz iken... Atatürk'ün vasiyetini çiğneyerek, Türk Dil ve Tarih Kurumlarını devletleştiren, Atatürk'ün miras gelirlerini, devletin atadığı memurlara dağıtan *beş general* suçsuzdur!

"Ben Atatürkçüyüm ve laikim" diyerek, din derslerinin zorunlu olması hükmünü Anayasa'ya koydurtan, Alevi'nin, Hıristiyan'ın, Yahudi'nin, *Sünni inancını* öğrenmesini zo-

runlu hale getiren, Marmaris'teki emekli adam suçsuzdur!

Köy Enstitülerini kapatırken imam-hatip liseleri açanlar... Laik liselerde eğitim görenlerin sayısı son 20 yılda 3 kat artarken, imam-hatip okullarını bitirenlerin sayısının 14 kat artmasını sağlayanlar... Menderes'ten Demirel'e, Özal'dan Yılmaz'a, tüm *Atatürkçü laik* başbakanlar suçsuzdur!

Milli Eğitim Bakanlığı'nı şeriat yanlılarının işgaline terk edenler... Sağlık ve Tarım bakanlıklarını şeriatçılara peşkeş çekenler... İçişleri Bakanlığı'nın yapısını bozup valilerin, kaymakamların, emniyet müdürlerinin şeriatçı olması için kollarını sıvayanlar... Hepsi, hepsi suçsuzdur!

Asıl suç, Harp Okulu'nu şeriatçılara açmamakta direnen Kemalistlerdedir!..

Sokaktaki adama küfreden suçludur; ama Atatürk'e küfreden suçsuzdur!..

Erbakanlar, Mezarcılar, Dicleler... Holding solcuları, numaracı cumhuriyetçi liboşlar... Şeriatçılar, Kürt ırkçıları...

Hepsi de haklılar!

Onların ayaklarının altına halıları kim döşedi?

1950'den beri bu ülkeyi yönetenler değil mi?..

(Cumhuriyet, 2 Mart 1994)

SHP Yol Ayrımında!

Bugün Türkiye'deki siyasal akım ve partileri üçe ayırabiliriz.

Birinci kesimde yer alanlar; dinsel ya da etnik temele dayalı bir devlet düzeni peşindedirler. Bu nedenle de Atatürk'e düşmandırlar.

İkinci kesimde yer alanlar; Atatürk'e saygılı, ama Kemalizme düşmandırlar. Amaçları *bozuk düzen*i korumaktır.

Üçüncü kesimde yer alanlar ise Kemalizmi 21. yüzyılın koşullarına taşıma işlevi ile karşı karşıya olanlardır. Yani Atatürk'e de Kemalizme de *ödünsüz* sahip çıktıkları ölçüde *varlık nedeni* kazanabilecek olanlardır...

Geçmişte Kemalizmi yadsıyan sol, giderek toplum koşullarından soyutlanmıştı. Yitirilen etki umutsuzluğu, umutsuzluk da *şiddet*i getirmişti... Umutsuzluğun yarattığı, *intihar* anlamına gelebilecek bir şiddetti bu...

Bugün Kemalizmi yadsıyarak *sol sapma* olanağı da kalmadı.

Bugün Kemalizmi yadsıyan *sol*un (!) gidebileceği tek yer, *yeni sağ*dır. Bugünkü hastalığın adı da *sağ sapma*dır...

"Atatürk'ü kapının önünde bırakmadan sosyal demokrat olamazsınız" demek; eğer *cehalet*ten kaynaklanmıyorsa, *hıyanet*ten kaynaklanıyor demektir!

*Sol*suz bir *cici demokrasi oyunu* isteyenlere *maşalık*tan kaynaklanıyor demektir!

Sosyal demokratlar Kemalizmden, ancak iki nedenle vazgeçebilirler: Ya Kemalizmin ilkeleri, *çağdaş* sosyal demokrasiye ters düştüğü için ya da Kemalizmin 1990'ların koşullarında Türkiye'de *toplumsal tabanı* kalmadığı için...

Sosyal demokrasi, sosyalizm ile liberalizmin bir *sentezi*dir. Hem demokrasiyi ve özgürlükleri hem de *hakça bir paylaşım* ereğini içerir.

Türkiye koşullarındaki *geri kalmış* bir ülkede ise aynı zamanda sanayileşmeyi ve ekonomik büyümeyi içerir...

Kemalizm de Türkiye'nin 1920'li koşullarını yansıtan, bir sosyalizm-liberalizm sentezidir. Laikliği, ulusçuluğu ve cumhuriyetçiliği Fransız Devrimi'nden -yani liberalizmden- almıştır. Devletçilik, devrimcilik ve halkçılık ilkeleri ise sosyalizmin ürünüdür.

Açın Batılı sosyalist partilerin geçmiş programlarını.. Sosyal ve siyasal haklar dahil, Kemalizm onları birer birer yaşama geçirmiştir.

CHP içindeki *Ortanın Solu* hareketi de daha sonra vardığı *Demokratik Sol* aşaması da... Kemalizmin 1960'lı 70'li yılların koşulları içindeki *doğal* uzantılarıydı..

1990'ların koşulları ise, Kemalizmi eskitmedi, tam tersine *yeniden* güncelleştirdi...

Peki Kemalizm toplumsal tabanını yitirdi mi?

Hayır!

Kemalizmi yeniden güncelleştiren koşullar; toplumsal tabanının daha da genişlemesi sonucunu verdi.

Mumcu'nun arkasından *ayakları ya da düşünceleri ile yürüyen* milyonlarca insanımızın duyarlılığı bunun kanıtıdır... *Sol* (!) partiler sinek avlarken, gençlerin, Kemalizmle ilgili toplantıları, saatlerce ayakta izlemeleri bunun kanıtıdır. Az okuyan ve hele *ciddi* şeyleri hemen hiç okuyamayan bir toplumda Kemalizme saldırılara *bilimsel çaba* ile yanıt vermeye çalışan bir kitabın üç ayda üçüncü baskısını yapar noktaya gelmesi, bunun kanıtıdır.

Çünkü *tarih* Lenin'i değil, Mustafa Kemal'i haklı çıkardı.

Çünkü -yitirme tehlikesi baş gösterince- Türk toplumu, Kemalizmin kendisine kazandırdıklarının anlam ve öneminin *bilincine varmaya* başladı.

Anlamsız ve yanlış bir *slogan Atatürkçülüğü*nün yerini; somut gereksinmelere yanıt veren, duygulara değil *akıl*a seslenen bir Kemalizm alır oldu.

❧

Önder arayışı içindeki SHP, *tarihsel* bir dönüm noktasında.

Ya Mumcu'nun arkasında hareketlenen milyonları doğru bir ideoloji bayrağının altında, doğru bir yapı içinde, *doğru kadro*larla bütünleştirecek... ve *sol*u çıkmazından kurtaracak.

Ya da... Yıkmak istediği *Birinci Cumhuriyet*in yerine *İkinci Cumhuriyet*in değil, ancak *İslam Cumhuriyeti*nin gelebileceğini göremeyenlerin... *"Gaflet, dalalet ve hatta hıyanet"* içinde olanların oyununa gelecek...

Ve de bazı gazetelerin *Özalcı* köşe yazarlarından büyük bir *aferin* alacak!.. *Son* şansını da yitirecek!..

(Cumhuriyet, 8 Ağustos 1993)

SHP Nereye Götürülmek İsteniyor?

Önümde Kültür Bakanı'na yazılmış bir mektubun kopyası duruyor. *Atatürkçü Düşünce Derneği Yönetim Kurulu* adına, Genel Başkan Prof. Özer Ozankaya tarafından imzalanmış.

Mektubun yazılış amacı; *demokratik, laik toplum ve devlet düzenine* karşı olanların ilgili bakanlıkta *kilit önem taşıyan* görevlere getirilmesinden duyulan kaygıyı dile getirmek..

"Tüm meslek yaşamları boyunca demokrasi dışı düşünce ve düzenleri savunagelmiş" kişilere verilen destek de eleştirildikten sonra şöyle deniyor:

"Özellikle bakanlığınızdaki bir bölüm üst düzey görevlere sizin tarafınızdan atanmış olanlar, devlete ait yayın kuruluşlarında, 'Kemalizm modası geçmiş bir resmi ideolojidir', 'Çağın gerisinde kalmıştır, bırakılıp yerine yeni bir yapılanmaya dayalı 2. Cumhuriyet kurulmalıdır' *gibi bakanlığınızın sorumluluğuyla bağdaşmayan sözler söylemektedirler."*

Atatürk'e ve kurduğu partiye inanmış bir grup, Kültür Bakanı'nı ziyarete gidiyor. Bakanın zamanı olmadığı için kendilerini *çok özel danışman* kabul ediyor.

Önce gelenleri dinliyor, birkaç dakika...

Sonra başlıyor, o *geri kafalılara* iyi bir ders vermeye...

Artık *Atatürk'ü, Matatürk'ü* unutmak gerektiğini, *Altı Ok* çöp sepetine atılmadan çağdaş olunamayacağını uzun uzun anlatıyor...

Umutla gelenler, bakanlıktan *dayak yemiş gibi* çıkıyorlar. Düş kırıklığı içinde. Tepkiyle ve öfkeyle.

Olayı ben dolaylı olarak öğrenmedim. *Bizzat* kendilerinden dinledim!..

SHP yeni *sosyal demokrat* programını tartışmak üzere bir toplantı düzenliyor. Partinin düşünen kafaları, bazı bilim adamları ve uzmanlar...

Yani SHP'nin doğrultusuna katkıda bulunulabileceği düşünülen kişiler...

Ve o çeçevede, Kültür Bakanı'nın *çok özel danışmanı*...

Atatürk'ün kurduğu partinin devamı olduğunu yıllardır söyleyip duran bir partinin, nasıl Atatürk'ü ve tüm tarihsel birikimi bir yana bırakması gerektiğini savunuyor.

Toplantıda bulunan ve soğukkanlılığıyla tanınan uzmanlardan birisi de, *hayret*in yerini *sinir*e bıraktığı kişiler arasında... Yanındaki arkadaşına fısıldıyor:

- *Bu adam buraya* "beşinci kol" *olarak mı sokulmuş?*..

Bir yanda bazı *eski* Marksistler, bir yanda din devleti

yanlıları, bir yanda Kürt ırkçıları... Safları giderek sıklaşan bir *cephe* oluşturuyorlar.

Onları bir araya getiren ortak hedef ise Atatürk'ü, Atatürkçülüğü yıkmak!..

Çünkü o hedefi gerçekleştirmeden amaçlarına ulaşamayacaklarının bilincindeler. Bunun için kullanılan yöntemlerden birisi ise Türkiye'de sosyal demokrasi ya da demokratik solu, Atatürkçü birikimden soyutlayıp *çağdaşlaştırma* görünümü altında *Özalcılığa* yamamak!..

Yani, bir tarafta *sağcı Özalcılar* iktidarda, öte tarafta *solcu Özalcılar* muhalefette olacaklar... Ve Türkiye, 21. yüzyılın *büyükleri* arasına girecek...

SHP ya da diğer sol partiler temel seçimlerini *dürüstçe* yapmalılar. Sonra da bunu, oy istedikleri kitlelere açıkça söylemeliler.

Eğer Atatürkçü birikime inanıyorlarsa, Atatürk düşmanlarına aralarında yer vermemeliler ki inandırıcı olabilsinler!..

Yok eğer kendi geçmişlerinden kuşkuları varsa, önce bayraklarındaki *Altı Ok*u çıkarmalılar!..

Bu hem kendine hem de halka olan saygının gereğidir.

Atatürk'e inanmış milyonları, Türkiye'yi *çağ*a mı yoksa *karanlık* bir geleceğe mi götüreceği belli olmayan bir hedefe *Altı Ok*lu bayrak altında götürmeye çalışmak, siyasal *ahlak* ile bağdaşmayan bir siyasal *gaflet*tir!..

SHP ve genel olarak *Türk solu* nereye götürülmek isteniyor?

Bu sorunun yanıtını önce vicdanlarınızda, sonra da halkın önünde *açıklıkla* verecek kadar *dürüst* ve "yürekli" olunuz!..

(Cumhuriyet, 7 Mart 1993)

Danışman, Bakan ve Said-i Nursi

Birinci perde...

Yer: İstanbul'da bir üniversite. Ders: Siyasal Tarih. Öğretim Üyesi: Kültür Bakanı'nın Başdanışmanı.

Sayın *Başdanışman*, her derste, döndürüp dolaştırıp konuyu Atatürk'e ve *Cumhuriyetine* getiriyor. Sert bir biçimde eleştiriyor. Bazen *alay* ediyor. Karşı çıkacak olanları azarlıyor:

"- Resmi tarihin irdelenmesine tahammül göstermek zorundasınız!.."

Saddam'ın *Kürt ulusu*na işkence yaptığını anlatırken bir öğrenci soruyor: *"Kürt ulusu mu, Kürt halkı mı?"*

Başdanışman köpürüyor. Öğrencisinin *"Türkiye'deki yanlış eğitimin etkisi altında"* kaldığını söylüyor.

Ama öğrenci, bir kez daha cesaretini toplayıp, düzeltiyor: *"Ben Almanya'da okudum. Türkiye'ye üniversite için geldim..."*

"- Öyleyse sen, Almanya'nın ırkçı eğitim sisteminin etkisi altında kalmışsın..."

Genç (kız) öğrenci, bu suçlamayı da içine sindiremiyor: *"Hayır"* diyor, *"ben ırkçı falan değilim, Kemalistim!"*

İşte *en büyük* suç!..

"- Kemalistim demeden önce, tarihini bir irdele. Atatürk bilmem kim paşayı gönderip Kürtleri kestirdi..."

Bunun üzerine sınıfta *itiraz* sesleri yükseliyor. Ve sayın bakanın *düşünce özgürlüğünün kanıtı olarak* başdanışmanlığa getirdiğini söylediği 2. *Cumhuriyetçi* bağırmaya başlıyor:

"- Burada patronun kim olduğunu unutmayın!.. Atarım dışarı!.."

Bazı öğrenciler kalkıp, *atılmadan* sınıfı terk ediyorlar...

Ve bakanın *muteber* adamının, o eğitim kurumu ile ilişkisi yıl sonunda kesiliyor...

❧

İkinci perde...

Yer: Gazete sayfaları. Konu: Kültür Bakanlığı'nın verdiği ilanlar.

İnsanları okumaya özendirmek ve Halk Kitaplıkları'na çekmek için düşünülmüş -gerçekten de- *çok güzel* ilanlar bunlar.

İdeolojik bir ayrım gözetmeden, tanınmış yazar ve ozanların fotoğrafları ve yanında da sevimli bir tümce: *"Falanca sizi filanca kitaplıkta bekliyor!.."*

O bekleyenlerden birisi de, Said-i Nursi.

Hani *Risale-i Nur*'un yazarı.

❧

Üçüncü perde...

Yer: Hürriyet gazetesinin sayfası. Soran: Dilek Önder. Yanıtlayan: Aczmendi önderi Müslüm Gündüz.

- Sivas olayında sizin parmağınız olduğu söyleniyor?

"- Aziz Nesin eskiden beri bize kafayı taktı. Ne hikmettir bilemiyorum."

- Geçen 10 Kasım'da *"Sabote etmek isteseydik, yapacak çok şey vardı"* demiştiniz. Şiddet kullanan bir örgüt müsünüz?

"- Efendim yapılabilmesi mümkün."

- Tansu Hanım sizi çağırsa, konuşur musunuz?

"- Konuşmam. Haramdır."

- Amacınız Türkiye'ye şeriatı getirmek.

"- Türkiye'de şeriat 2000 yılına varmaz."

- Türkiye'de toplam kaç Aczmendi var?

"- Toplam ne kadar Risale-i Nur talebesi varsa, o kadar Aczmendi var.."

❧

Dördüncü perde...

Yer: *Münazarat ve Şualar* adlı *risale*. Yazarı: Said-i Nursi. Konu: Mustafa Kemal.

Kültür Bakanlığı'nın, gençleri okumaya çağırdığı *yapıtta*, *Birinci Cumhuriyet*in kurucusu ile ilgili bazı sıfatlar şunlar:

"Nefreti âmmeye layık adam.."

"Günahkâr..."

"Seyyiesiz..."

"İslam'ın en büyük fitne-i diniyelerinden biri..."

"Süfyan..."

"Deccal.." (Yani, *kıyamet*e yakın ortaya çıkacağı söylenen *kötü* adam...)

❧

Başdanışman... Said-i Nursi... Aczmendi... Tarihteki *en*

*büyük kültür devrimi*ni gerçekleştirmiş bir ülkenin Kültür Bakanlığı..

Elbette hep *rastlantı*lar!..

Elbette amaç *düşünce özgürlüğü* (!) ve elbette amaç, insanlarımızın *kul*luktan *bireyliğe terfi* edecekleri *2. Cumhuriyet!*..

Elbette, hangi taşı kaldırsanız altından Atatürk düşmanlığı çıkmasında da bir *kasıt* yok!..

Kimsenin içinde *kötülük* yok; ama ortada bir *yanlışlık* var...

Acaba nerede?!.

(Cumhuriyet, 11 Ağustos 1993)

"Liberal Çiftlik!"

1979'un yaz aylarında bir gece... Gece yarısı üç saat kadar gerilerde kalmış...

Başbakan, Bakanlar Kurulu'nu terk ediyor!

Vurup çıkıyor kapıyı...

Konu, KİT'lere özerklik getirecek, siyasal iktidarların müdahalelerini önleyecek bir tasarı. Amaç, işçiyi *kâra ve sorumluluğa* ortak etmek.

İşçi, işletmenin verimli işleyip işlememesinden doğrudan etkilenecek. Bu nedenle de fazla işçi alımına, savurganlığa, devlet kesesinden *özel kesime* kaynak aktarılmasına, devlet kesesinden kişilerin zengin edilmesine karşı çıkacak.

KİT'ler *arpalık* olmaktan kurtulacak.

Üstelik, uygulamanın önce bir KİT'te *örnek* olarak başlatılması söz konusu. Alınacak sonuçlara göre -ve her defasında Bakanlar Kurulu kararı ile- *model* aşamalı olarak yaygınlaştırılabilecek...

Saptanacak tek bir KİT'te *deneme* yapılmasına bile, CHP hükümetindeki on bir *bağımsız* bakandan ikisi karşı çıkıyorlar.

Başbakan, bu konunun kendisi ve partisi için ne kadar önemli olduğunu uzun uzun anlatıyor. Üzerinde çok düşündüğünü ve çalıştığını söylüyor.

Bunun üzerine, *hayırcı* bakanlardan birisi tavrını değiştiriyor:

"Başbakan'ın bu ölçüde önem verdiği bir konuda, bir bakan için iki seçenek vardır. Ya istifa etmek ya da kabul etmek... Ülkenin içinde bulunduğu koşullarda istifayı doğru bulmadığım için itirazımı geri alıyorum..."

Özel kesimin *güvenilir adamı* olarak bilinen ikinci bakan ise çok rahat:

"Bu komünistliktir, kabul edemem!.. Üstelik ben böyle yaparak Sayın Başbakanı da hükümeti de korumuş oluyorum!.."

İçlerinde bu satırların yazarının da bulunduğu birçok bakan, o tek kişiyi "ikna"ya çalışıyorlar. Bunun *komünistlik* falan olmadığını, tersine komünistlerin bu tür çözümlere karşı olduklarını -Batı'dan örneklerle- anlatmayı deniyorlar.

Saatlerce dil döküyorlar.

Ama adam -herhalde almış olduğu talimata uygun olarak- direniyor. Bütün gece boyu, papağan gibi hep aynı tümceleri yineleyip duruyor.

Ve Başbakan Ecevit'e, kapıyı vurup çıkmaktan başka yapacak birşey kalmıyor...

Özelleştirme ideolojisi, aslında yıllardır oynanan bir

oyunun, sadece *son* perdesi.

KİT'ler sağcı iktidarlar eliyle kötü işletmeler haline getirildiler... Arpalık oldular. Özel kesime kaynak aktarmanın, yeni zenginler yaratmanın aracı oldular... Ucuz siyasal çıkarlar uğruna *işçi deposu* yapıldılar...

Düzeltmek isteyen solcu hükümetler ise *belki başarılı olur* korkusuyla engellendi!..

Ama Özal döneminin ortalarına kadar, gene de kârda oldukları bir gerçekti!

Önce bozdular... Sonra da *"Bakın ekonomiye yük oluyor, özelleştirelim"* diye ortaya çıktılar...

Ve bu oyun, Karabük Demir-Çelik İşletmeleri'nin kapatılma kararı ile büsbütün çirkinleşti.

30 Kasım 1993 günü, işletmeye Ankara'dan gönderilen bir yazı ile *beş trilyon liralık zarar* gösterilmesi emrediliyor. 5 Nisan tarihli ekonomik paketle de ekonomiye bu kadar yük olan bir işletmenin kapatılacağı açıklanıyor.

Oysa 1994'ün ilk üç ayında işletme zararda değil, kârda!

"Geri teknoloji" iddiaları geçerli değil. İşçi sendikaları ise çalışan sayısının ve ücretlerin azaltılmasına razı!

Peki ne gerekçe kalıyor *kapatmak* için?

Demir-çelik üretici ve tüccarlarının oluşturduğu *birliğin* çıkarları!..

Devletin *toplumun genel çıkarları için* devreye girmesine *hayır!*.. Özelleştirmeye *evet!*..

Bu ideoloji Batı'yı son on beş yılda nereden nereye getirdi?

Daha çok işsiz... Daha çok suç... Daha huzursuz, daha mutsuz, daha korkulu bir toplum... Ve daha çok polis, daha çok özel güvenlik gücü, canı ve malı *korumak* için çok

daha büyük bütçe!..

Batı, vahşi kapitalizmin kurallarını, birçok yerde toplumsal barışın gereklerinin önüne geçirmiş... Bedelini ödüyor...

Ve ne yazık ki dolaylı yollardan, bize de ödetiyor!..

(Cumhuriyet, 18 Mayıs 1994)

"Atatürk'e Evet, Ama Yaptıklarına Hayır!"

Özal'ın cenaze törenini "Kemalizmin cenaze töreni" ilan edenler... Atatürk'ün yaptıklarını yıkmadan Türkiye'ye *sivil toplum* ve *demokrasi* gelemeyeceğini savunanlar... Altı ok çöp sepetine gitmeden *sosyal demokrat* olunamayacağını her fırsatta haykıranlar...

Atatürk'ü *tepeden inmeci-militarist* bir devletin kurucusu olarak tanıtmak için yırtınanlar...

SHP'li Kültür Bakanı'nın *baş*danışmanları... Şeriat yanlıları... Solcu eskisi hızlı Özalcılar... Yanlışlıkla ya da *beşinci kol* gibi altı oklu partilere sızıp köşe kapmış numaracı cumhuriyetçiler...

Birden *tavır* değiştirdiler!

Çünkü suskun çoğunluktaki *Atatürk sevgisi*nin -bir tepki birikimi ile- patlaması, onları da şaşırttı. Korkuttu.

Artık *Atatürk iyi,* ama yaptıkları *kötü*...

Tıpkı *"Marksizm kötü, ama* Marx *iyiydi"* der gibi bir şey.

Atatürk'e *evet*, ama Atatürkçülüğe ya da Kemalizme *hayır!*

❧

Bu bir *kurnazlık* değil, *yüzsüzlük*tür.

Kendini fazla *akıllı,* başkalarını aşırı *aptal* sanma enayiliğidir.

Mustafa Kemal'in Anadolu'yu kurtarması doğru da sonraki devrimi mi yanlış?!

Eğer devrimi doğru ise, bugünkü yanlışlıkların nedeni olarak Kemalizmi göstermek, hangi fikir hokkabazlığına sığar?

Geriye kalıyor tek bir olasılık: O devrime yön veren ilkelerin, dünyanın ve Türkiye'nin değişen koşulları içinde *geçerlilik*lerini yitirmiş olmaları!..

*Ulus*u bir *"ortak geçmiş, ortak dil, ortak kültür"* olarak tanımlayan ve *ırk*ı da *din*i de bu tanıma sokmayan bir milliyetçilik anlayışı mıdır geçerliliğini yitiren?

Cumhuriyet'i *katılımcı demokrasi*ye giden bir yol sayan ilke mi koşulların gerisinde kalmıştır?

Eğitimin birliği ilkesini getirmiş olan bir laiklik anlayışına mı karşılar?

Halk-seçkin ikilemini kaldırmaya, *emeğin üstünlüğü*ne dayalı bir halkçılık kavramı mı onları rahatsız ediyor?

Türk Dil Kurumu'ndan Anadolu Ajansı'na ve bugünkü TRT'nin anası olan kuruma kadar, devlet bürokrasisinin olabildiğince uzağında örgütlenmeler için -hem de 1920' lerin koşullarında- çaba gösteren, özel kesime engel değil destek olarak toplumun ortak çıkarlarının gözeticisi olarak düşünülmüş ve uygulanmış bir devletçilik midir düşmanlık nedeni?

Yoksa neden, değişen koşullara göre kurumların da yenilenmesini öngören bir devrimcilik midir?

Bakın, Mustafa Kemal'in *esas evrensel kişiliği* nasıl oluşmuş: *"Ümmete dayalı bir imparatorluktan, bağımsız ve akılcı düşünceye açık bir milli devlet yaratarak..."*

Bunu ben değil, Mezarcı'lara karşı doğan tepkilerden sonra *kendileri* söylüyorlar.

Peki Kemalizmi aradan çekerseniz Mustafa Kemal'in o yaptıklarını nasıl açıklarsınız? Kemalizm, o yaptıklarının dışında bir şey midir? Olabilir mi?

Bu *numaracı cumhuriyetçiler* eskiden daha tutarlıydılar.

"Atatürk yanlış tohumlar attı; şimdi o yanlışlıkların kötü ürünlerini topluyoruz" demeye getiriyorlardı. Ama yükselen Atatürk sevgisi dengelerini bozdu.

Tohuma *iyi* hasata *kötü* derken günahı kime atacaklarını şaşırdılar. *"Kemalizm doğruydu, ama ülkenin son kırk yılına damgasını vuranların Kemalizme ihaneti toplumu bugüne getirdi"* diyemiyorlar.

Diyemeyince de söyledikleri her şey, kendilerini biraz daha acıklı bir konuma sokuyor.

Atalarımız ne güzel söylemişler; *"Zırva tevil götürmez!"* diye...

(Cumhuriyet, 20 Mart 1994)

Kurtulun Artık Şu "Altı Ok"tan!

Gözünüz aydın; *sol*un seçim yenilgisinin nedeni sonunda belli oldu!.. Zafere nasıl ulaşacağının reçetesi de!..

Sol kendini yenileyemediği için yenilmiş. Şimdi artık, seçimden de alınan dersle, kendini yenileme zamanıymış... İlk yapılması gereken şey ise *Altı Ok*lu bayrakları değiştirmekmiş!..

Bunu sağcı kalemler mi yazıyor?

Yoksa ABD'de beslenip de Türkiye'ye akıl satan *büyük* bilim adamlarımız mı söylüyor?

Bilemediniz. İkisi de değil.

Bu düşünce, Atatürk'ün kurduğu partinin bir ileri gidenine (dil sürçmesi işte... *ileri gelen*ine olacaktı!) ait.

Solculuk (!) macerasına DSP'de başlayıp, bir seçim öncesinde hemen SHP'ye sıçrayan... Orada da aradığını bulamayınca, kapağı CHP'ye atan bir *bilim adamı*na...

Yoldaşı olan bilim adamı da aynı yolu izlemiş, ama sonunda -zaman kaybı yerine- kestirmeden gitmeyi seçmişti. Bir açık oturumda Sayın Özal'ın sağ yanına oturup onur-

landıktan sonra, kapağı sağcı partilerin danışmanlığına atıp *huzur* bulmuştu...

Aslında olay yeni değil. Ama Türkiye'deki *sol*un (!) acıklı durumunun nedenlerini anlayabilmek açısından çok öğretici.

İşe *Altı Ok*'taki *devletçilik* okuna kafayı takarak başlamışlardı. Sonunda *"Altı Ok çöpe gitmeden sosyal demokrat olunamaz, hatta demokrat bile olunamaz!"* diye kestirip attılar.

Amaçları Atatürk'ü tarih sayfalarına, Kemalizmi de çöplüğe gömmekti. Böylece ABD destekli, Özal patentli 2. *Cumhuriyet*e yol açılmış olacaktı... (Elbette *federasyon*a ve *"Türk-İslam sentezi"*ne de...)

Bildiğimiz *gericiliğin* adı artık *yeni ilericilik* olmuştu!..

Bu *büyük usta*lar her yerde idiler.

Yüksek tirajlı gazetelerde de onlar vardı, *sosyal demokrat* partilerin baş köşelerinde de... Özel TV ekranları da onlara açıktı, *sosyal demokrat* partilerde önderliğe oynayanların dergileri de...

Rahmetli *vizyon* sahibinin yönettiği toplantılarda da başroldeydiler, bayrağında *Altı Ok* bulunan partilerin toplantılarında da...

Atatürk ve *Altı Ok* düşmanlığını en açıktan yapanını ise SHP'nin hem Kültür Bakanı hem de Genel Sekreteri olan kişi (Bu partide de ne kadar az adam varmış ki, bir kişiye iki iş birden düşüyor!..) *Başdanışman* yapmıştı. Ona müsteşarından da daha çok önem veriyordu. (Ve hâlâ da veriyor!..)

SHP'nin Erdal İnönü sonrasının önder adayları, bu *saygıdeğer* kişilere sevimli görünme yarışı içindeydiler... Birisi -Kemalizmi kastederek- *"Geçmişe bakarak gelecek ku-*

rulmaz!" buyuruyordu. Bir başkası, *"1923'ü yapanlar 1823'e mi bakıyorlardı ki, biz şimdi 1923'e bakalım"* fetvasını veriyordu...

Atatürk'ün kurduğu parti kapılarını yeniden açarken, yeni genel başkanın bir yakın çevresi de *onlar*dı...

Sol bugünkü acıklı noktaya iki günde mi geldi sanıyorsunuz?

❧

Kitlelerin güvenini kazanmak için açık ve tutarlı olmak gerekir. *Ne idüğü belirsiz* partiler, bana bile güven veremiyorlar ki kitlelere verebilsinler!

Bilge kişi ne güzel söylemiş, *"kendini tanı!"* diye.

Kendine *sol* diyen partiler, önce *sol*un anlamını öğrenmeliler. Sonra da, ne olacaklarına artık bir *karar* vermeliler.

Ya oldukları gibi görünmeye ya da göründükleri gibi olmaya çalışmalılar.

Ama önce kendilerini, sonra da halkı aldatmaya çalışmaktan vazgeçmeliler. (Zaten kendi kendilerini aldatsalar bile, halkı bir türlü aldatamıyorlar!)

Çünkü inandırıcılık ve güç, sayıdan doğmaz, tutarlılıktan doğar!..

❧

Evet, kurtulun artık şu *Altı Ok*tan!

Kurtulun ki, *Altı Ok* da sizden kurtulsun!.. Kurtulun ki, halk da sizden kurtulsun!..

Ya *Altı Ok*tan kurtulun ya da *Altı Ok*u düşmanlarından kurtarın!

*Altı Ok*tan vazgeçemiyorsanız, *onlar*dan kurtulun... Eğer beşinci kol değillerse, *onlar* da kurtulsunlar; ve *Doğru*

Yol'u bulsunlar... *Anayol*'a girsinler..

Kurtuluşun yolu *kurtulmak*tan geçiyor. Kimisine göre *Altı Ok*tan, kimisine göre de *Altı Ok* düşmanlarından...

Altı Ok, bir kez daha *mihenk taşı*...

(Cumhuriyet, 8 Mayıs 1994)

"Aydın"lar ve "Entel"ler!

Geçen bayram günlerinde, gazetelerdeki koskoca bir ilan - herkes gibi- benim de dikkatimi çekti. EP dergisinin kapağında şu sözler okunuyordu:

"Demokrasi mücadelesi, Cumhuriyet gazetesindeki bürokratik zihniyet aşılmadıkça çok olumlu adımlar atamaz..."

Yapılan reklam başarılıydı. 1970'lerin -cezaevinden tünel kazarak kaçan- *"Dev-Yol önderi"*nin, nasıl bir akıl yürütme ile bu sava vardığını merak etmemek doğrusu olanaksızdı.

Dergiyi aldım, okudum. Okurken dilimin ucuna gelenleri okurlarımla paylaşmazsam rahat edemeyeceğimi anladım... Ama güncel olayların ağırlığı, çok kişinin gülüp geçtiği bu sava benim "zorunlu yanıt"ımı geciktirdi.

12 Eylül sonrasının hızla çözülen insan değerleri ve onu kolaylaştıran kavram kargaşası içinde; önce *uygar* ile

*medeni*yi ayırmak gerekti. Ama daha da önemlisi, *aydın* ile *entel*i ayırmak bir zorunluluk oldu.

Aydın, kendini toplmundan sorumlu sayan insandır. *Entel* içinse toplum, sadece bir araçtır; amaç, *kendi kendini tatmin*dir...

Aydın gerçeği arar. *Entel* ise *moda olan düşünce*nin peşindedir.

İlhan Selçuk'un *"tatlısu entelleri"* olarak nitelendirdiği -ve çok iyi çözümlediği- bu eskinin *hızlı solcu*su dönekler, acaba hangi düşüncenin peşindeler?

Bir zamanlar Atatürk'ü *sosyalizm kurmadı* ve *Lenin'in izinden gitmedi* diye eleştirirlerdi.

Tarih Lenin'i değil Atatürk'ü haklı çıkarınca, bu kez de hızlı bir özgürlük ve demokrasi yanlısı kesildiler. 1990' larda bile tam olarak kurmakta zorluk çektiğimiz bir demokrasiyi, Atatürk'ün 1920'lerde niçin kurmadığının hesabını sormaya başladılar.

Aydın için düşünce tutarlılığı önemlidir. *Entel* ise *en ileride* (!) görünmek uğruna her şeyi yapabilir.

Örneğin *resmi tarih* anlayışını yıkmak için Fatih Sultan Mehmet'i de sorgulayabilir: *"İstanbul'u aldıktan sonra niçin telefon şebekesi kurmadı"* diye...

*Aydın*ı, çağdaş ve hakça bir düzen isteyenler alkışlarlar.

*Entel*lere destek ise genellikle sağcılardan gelir...

1970'li yıllarda Türkiye'nin ve dünyanın koşullarını yanlış değerlendiren bazı gençler ve onların *düşünce arkadaşları*, büyük bir düş kırıklığı yaşamışlardı.

Kimi yanılgısını çok pahalı ödedi. Kimi de yanılgısını *topluma* çok pahalı ödetti.

Kendi toplumlarındaki gelişmelerle inançları yıkılma-

yanlar; bu kez de dünyadaki gelişmeler üzerine bunalıma düştüler. Ve *entelleştiler*...

Doyumu *para*da ya da Özalcı TV ve gazetelerin baş köşelerinde aramaya başladılar.

Dinci ve *Kürtçü*lerden aldıkları *aferin*lerle de mutluluk buldular.

Ben ise Atatürk'e ve Atatürkçü düşünceleri savunan cumhuriyete yönelik saldırıların *düşünce* temellerini araştırdığımda, genellikle fazla bir şey bulamadım. Ama *ruhsal* temellerinde ciddi bir ortak nokta yakaladığımı sanıyorum:

"Geçmiş 'yanılgı' ve 'yenilgi'lerin acısı!.."

❧

"Demokrasi mücadelesi, Cumhuriyet gazetesindeki bürokratik zihniyet aşılmadıkça çok olumlu adımlar atamaz" suçlamasının yanıtı da içinde gizlidir!

*Bürokratik zihniyet*ten kastın aslında*Atatürkçü bakış açısı* olduğu gözden uzak tutulmadan, sormak gerekir:

Niçin Cumhuriyet gazetesi, okur sayısının çok ötesinde, Türkiye'deki siyasal gelişmeleri bu ölçüde etkileyebilecek bir güce sahip?

Cumhuriyet gazetesi, eğer Atatürkçü çizgiden sapsaydı, bugün *cumhuriyet*i numaralama sevdalılarının *en büyük engel* olarak gördükleri konumunu acaba koruyabilir miydi?

Cumhuriyet gazetesi *doğru çizgi*yi koruduğu için güçlüdür; yoksa güçlü olduğu için savunduğu düşünceler *doğru* görülmemektedir!..

Cumhuriyet tarihi, Kemalizmden kopan solun ne hale geldiğini gösteriyor.

Yanlış bilinç ve onun ürünü olan *yanlış eylem*lerin yarattığı *büyük düş kırıklığı*nın bireyleri bazen nerelere ittiği

de ortada: Kimisi *sol* Özalcı, kimisi *sol* dinci, kimisi *sol* Kürtçü oldu..

Ama Cumhuriyet gazetesi değişmedi. "Entel"lerin değil "aydın"ların gazetesi olma özelliğini korudu. Ve o nedenle de yenik ve güçsüz düşmüşlerin kızgınlığını çekecek kadar *güçlü* kaldı.

Çünkü, düşünceler, ancak doğrulara oturdukları zaman güç kazanırlar!..

(Cumhuriyet, 16 Haziran 1993)

Bu Sese Kulak Verin!

Fısıltılar kesilmişti. Kimse artık yanındaki ile konuşmuyordu. Dikkatler, konuşmasını büyük bir heyecanla sürdüren kişide toplanmıştı.

O sözleri -orada bulunanlardan- bir başkası söylese, bu ölçüde önemsenmeyeceği kesindi. Söyleyenin kimliği söyle-nenin önemini arttırıyordu.

"- Ben eskiden Atatürk'e de, kurduğu partiye de karşıydım. Yaşamımın çok büyük bir kesimi, Kemalizme karşı mücadele ile geçti. Ama son yıllarda dünyanın ve Türkiye'nin tanık olduğu olaylar beni de değiştirdi. Tunus'u gördüm, Cezayir'de olanları izledim. Türkiye'nin nereye götürülmek istendiğini anladım... Ve Atatürk'ün büyüklüğünü kabul etmek zorunda kaldım. Artık ben de -sonuna kadar- sizinle beraberim. Türkiye'nin selamete çıkması için, sosyal demokratlar Kemalizm bayrağı altında birleşmelidirler!.."

Konuşmacının adı Ertuğrul Dayıoğlu idi. Manisa'da *orta sağ* adına iki dönem belediye başkanlığı yapmış olan Dayıoğlu...

Öncü nitelikli kişilerden oluşan toplantının amacı da *solda bütünleşme* idi.

İşte, tatilde, çarşıda pazarda, dolmuşta, falanca devlet dairesindeki kuyrukta... Eski bir dostunuzdan, hiç tanımadığınız birisinden, yıllardır görmediğiniz bir sınıf arkadaşınızdan... Atatürk dönemini görmüş bir yaşlıdan ya da General Evren'in *nutuk*larını bile anımsamayan bir lise öğrencisinden...

Benzer şeyler duyuyorsunuz:

- Atatürk adı eskiden bana heyecan vermiyordu. Değiştiğimi hissediyorum. Neredeyse "fanatik" *bir Atatürkçü kesildim.*

- Kızım duvardaki ünlü şarkıcı fotoğraflarını attı. Şimdi odasını Atatürk'ün resmi ile Uğur Mumcu'*nunki süslüyor...*

- Atatürk'e saldırıları yanıtlayan böyle bir kitabın çıktığının farkında bile değildim. Lisedeki oğlumun elinde gördüm...

- Doğum günlerinde ya da başka vesile ile birbirlerine Atatürk ve Kemalizm ile ilgili kitap armağan edenler var.

Kemalizmin *öz*üne değil de bazı *biçimsel uygulamalarına* sahip çıkanlarla, geçmişte *gardırop Atatürkçüsü* diye dalga geçen kesimden solcu bir dostla konuşuyordum. *"Bazen* 'Ben gardırop Atatürkçüsüyüm! İtirazı olan var mı?' *diye bağırmak geliyor içimden ve yapıyorum"* diyordu..

Türkiye ve Türkiye ile birlikte Türk solu bir yol ayrımında.

Ama kitlelere önderlik etmek isteyenlerin çoğu bunun henüz *tam* ayrımında değil!

Türk solu nasıl kurtulur?

Bunun iki yolu var.

Ya solun doğal *tabanı*nın hangi toplum kesimlerinden oluşması gerektiğini *çıkış noktası* sayarsınız. O tabanı temsil edecek nitelikte bir *örgüt* oluşturursunuz. O tabanın sorunlarına çözüm getirecek bir *program* hazırlarsınız. Ve kendinize, *mesaj*ları kitlelere iyi iletecek bir *önder* seçersiniz.

Bu *tutarlı yapı* sizi mutlaka başarıya götürür. İktidarda olmadığınız zamanlarda bile, ağırlığınızla olaylara yön verme olanağını elde edersiniz...

Ya da... *Tarihsel* bir fırsat çıkar karşınıza... Topluma heyecan veren bir *dava*nın bayrağını taşıma şansını elde edersiniz. Önce bayrağı çekersiniz, sonra o bayrağın altında toplanan milyonların özelliklerine göre bir *yapı* oluşturursunuz.

Kitleler sizi *omuzlarında* iktidara taşırlar. (Hareketin uzun ömürlü olup olmaması, gene sizin oluşturacağınız yapının *tutarlığına* bağlıdır!..)

Bugün *sol*da üç yanlış yapı var. Dolayısıyla da üç başarısız model...

Ama bu şanssızlığın yanında bir de büyük *şans* var.

Milyonlarca kişiyi, Uğur Mumcu'nun arkasında ayakları ya da düşünceleriyle yürümeye iten etken neydi?

Kimdi Uğur Mumcu?

Ödünsüz, yürekli, bilinçli bir Kemalist!..

Alın elinize o bayrağı, inançla dalgalandırın! Solun bölünmüşlüğü de, güçsüzlüğü de sona erecektir!..

❧

9 Eylül'de CHP Atatürk'ün attığı temeli kutlamaya hazırlanıyor.

Üç gün sonra da SHP yeni genel başkanını seçecek.

Bir yıl önce *bazı* 2. Cumhuriyetçilerle yola çıkan Deniz Baykal, siyasal deneyimi ile *yanlışlığı* görmekte gecikmedi. Büyük bir viraj aldı. Kemalizme sahip çıktıkça taban kazanmaya başladı.

SHP'de ise, *çarpık yapılanma* adayları da etkiledi. Yapı düzelebildiği ölçüde, ideolojik yanlışlar da düzelecek...

Türkiye'de Kemalizmden soyutlanan bir sol partinin başarı şansı yoktur!

Kemalizmden soyutlanan sol, geçmişte -kaçınılmaz olarak- kitlelerden de soyutlandı. Yalnızlık umutsuzluğu, umutsuzluk şiddeti getirdi.

Bugün artık *sol sapma* olanağı da kalmadı. Kemalizmden soyutlanan sol (!) için artık tek seçenek *sağ sapma*dır. *Yeni sağ*dır.

Yani 2. *Cumhuriyetçilik*tir... Özalcılık'tır...

Kitleler ayrıntıları ayıramaz.

Kemalizmi çekip alırsanız, *sol particik*lerin ANAP ve DYP'den farkı *"Osmanlı Bankası farkı"* olur.

O zaman da yeni bir parti kurulur, bayrağı alır ve diğerlerini -tüm günahları ile- *tarih*e gömer!..

(Cumhuriyet, 8 Eylül 1993)

Üçüncü Bölüm

LAİKLİK ÜZERİNE

İslam ve Laiklik

Laiklik Nedir?

Laiklik, sadece din ile devlet işlerinin ayrılması demek değildir. Laiklik, toplum ve devlet düzeninin akla ve bilime dayatılmasıdır. Toplumsal yaşamın ve devletin kurum ve kurallarının, dine dayalı olması zorunluğunun bulunmamasıdır.

Laiklik, bazılarının sandıklarının tersine, *din ve vicdan özgürlüğü*nden ibaret de değildir. Sadece din ve vicdan özgürlüğünün tanınmış olması, o toplum düzeninin laik olduğu anlamına gelmez. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu'nda *dinsel hoşgörü* vardı, ama laiklik yoktu. Laik toplum düzeni, bütün din ve inançtan insanların, eşit koşullarla, aynı kurallara uymak durumunda bulundukları, hiç kimseye dinsel ayrıcalık ve üstünlük tanımayan bir toplum düzenidir.

Laik sözcüğü eski Yunancadan geliyor. *Laikus* din adamı olmayanlara verilen addır. Böylece de laiklik, din adam-

larının yönetmediği devlet ve toplum düzeni demek olmaktadır.

Laik bir devlet, dini yadsıyan, dine karşı olan bir devlet değildir. Din adına insanlara baskı yapılmasına izin vermeyen bir devlettir. Laik bir devlette din, kişilerin özel yaşamları ile, özel yaşamlarının düzenlenmesi ile ilgili bir konudur. Laik bir devlet, dinsel kurallara göre düzenlenme zorunluğu bulunmayan devlettir.

Batı'da Hıristiyanlık adına Engizisyon işkenceleri yapıldığı ne ölçüde doğru ise, içindeki Tanrı aşkı yadsınamaz olan bir Hallac-ı Mansur'un derisinin İslam adına yüzüldüğü de bir gerçektir. Laik bir devlette, orucunu tutana, namazını kılana kimse karışamaz. Ama bir din devletinde, oruç tutmayana, namaz kılmayana, başını örtmeyene baskı yapılabilir; hatta bu nedenden dolayı öldürülebilir. Örneğin Suudi Arabistan'da, dinsel kurallara uyumu sağlamak amacıyla, halka baskı yapma, gerektiğinde dövme yetkisine sahip bir *din polisi* bulunmaktadır. Oysa İslam dininin kendisi, din adına baskı yapılmasını yasaklamakta ve şöyle demektedir: *"Eğer Tanrı isteseydi, yeryüzündekilerin hepsi birden inanmış olurdu. Yine de sen, insanlar inansın diye zorlayıp duracak mısın?"*

Laiklik Nasıl Doğdu?

Laiklik, tarihsel gelişim içinde Avrupa'da doğdu. Feodal düzen yıkılmıştı. Tanrısal iradenin ürünü olduğuna inanılan toplumsal ve siyasal kurumlar sona ermişti. Hıristiyan kilisesinin yüzyıllardır yaydığı dogmaların geçersizliği – coğrafi keşiflerin de etkisiyle– yaşanarak görülmüştü. Örneğin dünyanın bir tepsi gibi, yuvarlak ve düz olmadığı anlaşılmıştı. Peşinen, sınanmadan doğru oldukları varsayılan dogmaların yerini, bilimsel nitelikli bilgiler almaya başlamıştı.

13. yüzyılda, bir Hıristiyan düşünürü olan Aziz Thomas, devletin insan aklına uygun olarak düzenlenmesi gerektiğini savunuyordu. Bir yüzyıl sonra, bu kez ünlü bir müslüman bilim adamı olan İbn Haldun, laik düşüncenin gerçek bir öncüsü olarak ortaya çıktı. Devletin varoluşunu ve toplumların evrimini, Tanrısal iradeye değil, toplumsal-ekonomik nedenlere dayandırarak açıkladı. Hatta işi, insanın evrimini hayvanın en gelişmiş türüne, hayvanın evrimini de bitkinin en gelişmiş türüne bağlamaya kadar götürdü.

Yetkisini Tanrı'dan alan bir siyasal iktidar anlayışının yerine, giderek, gücünü toplumdan alan ve topluma karşı sorumlu olan bir siyasal iktidar anlayışı geçti.

Belirli bir süreç içinde; kapalı, kendi kendine yeterli bir tarım ekonomisine dayalı feodal beyliklerin yerini – ticaretin gelişmesinin de etkisiyle– ulusal devletler almaya başlamıştı. Mal alışverişi, bölgeler ve insanlar arasında düşünce alışverişini kolaylaştırmaktaydı. Bölgesel diller Latince ile birleşerek ulusal diller doğmuş, giderek ulusal kültürler gelişmişti. İnsanlar benzer biçimde duyup, düşünüp, davranmaya başlayınca da, ırksal değil kültürel birliğe dayalı uluslar ortaya çıkmıştı.

İşte bu ortamdadır ki; Papa'ya bağlı, tek merkezden yönetilen, Latince ibadeti zorunlu kılan Katolik mezhebinin yerini; yer yer, ulusal dillerle ibadeti öngören Protestanlık aldı. Katoliklerin, bu yeni mezhebi benimseyenlere hoşgörü göstermemesi üzerine; aynı dine bağlı, aynı ulustan insanlar arasında, çok kanlı mezhep savaşlarına tanık olundu. Ve Protestanlığın bir kolunu oluşturan Luther hareketi, giderek din ile devlet işlerini ayıran bir tutuma yöneldi.

Şu nokta unutulmamalıdır: Katolik kilisesi güçlü iken, Hıristiyanlık, kralların yani siyasal iktidarların Papa'ya boyun eğdiği bir yönetim biçimini yaşadı. Oysa Bizans'ta, bu

kez Ortodoks kilisesi siyasal iktidara bağlıydı. Protestanlıkla birlikte harekete geçen bir sürecin sonunda ortaya çıkan din-devlet ayrımı ise, Hıristiyan toplumlarda görülen üçüncü bir "model"dir.

Tarihsel evrim içinde laiklik, iki gereksinmenin ürünü olarak doğmuştur: Birinci gereksinme, değişen koşullara – kilise dogmalarından bağımsız– aklın ve bilimin ışığında çözümler arayabilme yolunun açık tutulmasıdır. İkinci gereksinme ise, farklı inançlara sahip toplum kesimlerinin, barış içinde, bir arada yaşayabilmesidir.

Bir zamanlar Ortadoğu'nun en gelişmiş ülkesi olan Lübnan'ın, bir iç savaş sonucu yok olma tehlikesi ile karşı karşıya gelmesinde, gerçek anlamda laik bir devlet olmayışının rolü büyük olmuştur. Nasıl ki, Sudan'da Animistler ile Müslümanlar arasındaki iç savaş da, Sudan'ın laiklikten uzak, dine dayalı bir devlet oluşunun sonucudur.

Laikliğin, İnsan Hakları Açısından Önemi Nedir?

Düşünce ve inanç özgürlüğü, insan hakları içinde en önem taşıyan özgürlüklerdendir. Laikliği kabul etmeyen, dine dayalı bir devlet düzeninde, gerçek anlamda düşünce ve inanç özgürlüğü olamaz. Demokrasi olamaz. Çünkü düşünce özgürlüğü, düşündüğünü söylemek, düşündüğünü savunmak ve düşüncesini yaşama geçirmek için çaba göstermeyi de içerir. Demokrasilerde sorunların çözümü, farklı düşüncelerin karşı karşıya gelmesiyle, tartışa tartışa oluşturulur. Oysa dine dayalı bir devlette, "tek doğru" vardır. Hatta o "tek doğru"nun, sadece "tek yorumu" geçerlidir.

Örneğin, üçü de Hıristiyan dinine inandıkları halde, bir Katoliğin, bir Ortodoksun, ve bir Protestanın "doğru" kabul ettiği şey aynı değildir. Üçü de, Hıristiyanlığı kendilerinin doğru yorumladıklarına ve doğru uyguladıklarına

inanırlar. Üçü de aynı sınırlar içinde yaşadıkları zaman, devlet hangisinin anlayışına göre yönetilecektir? Laikliğin olmadığı devlette, bu nedenden dolayı demokrasi olamaz. Devlet, inanç gruplarından birisinin anlayışına göre yönetilir.

Böyle bir yönetim biçimi, genellikle, çoğunluk inancına dayalı bir azınlık diktatörlüğüdür.

Batılı ülkeler, ancak din temeline dayalı devlet anlayışından uzaklaştıktan, laikliği kabul ettikten sonra demokratikleşebilmişlerdir. İnsan haklarına dayalı yönetim biçimleri oluşturabilmişlerdir. Bugün, temelde insan haklarını kabul etmiş, demokrasi ile yönetilen tek Müslüman ülkenin Türkiye oluşu bir rastlantı değildir. Çünkü Türkiye, İslam dünyası içinde, açıktan ve kurumsal olarak "laik devlet" anlayışını benimsemiş tek ülkedir.

Laik bir devlette, devlet yurttaşları arasında, dinlerine göre, inançlarına göre bir ayrım gözetmez. Hangi dinden, hangi mezhepten olursa olsunlar, bütün yurttaşlarına aynı kuralları, aynı yasaları uygular. Laik bir devlette, ülkeyi yönetme yetkisi, din adamlarında, ya da din adına konuşma yetkisine sahip bulunanlarda olamaz. Dini, inancı ne olursa olsun, her yurttaşın yönetime aday olmaya hakkı vardır.

İnsanlar arasında, ırklarına, cinsiyetlerine, dillerine ve dinlerine göre ayrım yapılmaması, "insan hakları"nın en önemli ilkelerindendir. Oysa laikliği kabul etmemiş olan devletlerde, farklı inançtan ve –bazen de– farklı cinsten olanlara farklı kurallar uygulanır. Dinin gereği olarak, "eşitlik" kabul edilmez.

Laikliği kabul etmemiş olan İslam ülkelerindeki bazı uygulamalar, laiklikle insan hakları arasındaki bağlantıyı çok iyi gösterecek niteliktedir.

İslam dininin doğduğu dönemin koşullarını yansıtan dinsel kurallara göre; mirasta kadının payı erkeğinkinin

yarısı kadardır. Yargı önünde, iki kadının tanıklığı, bir erkeğin tanıklığına eşittir. Erkekler dört kadınla evlenebilmekte, istedikleri anda da boşayabilmektedirler. Kadınlar, cinsel açıdan "erkeklerin tarlası" sayılmaktadır. Malların yönetiminin kadına verilemeyeceği kuralı getirilmektedir.

Laiklik öncesi Hıristiyanlıkta, kadının tanıklığının hiç kabul edilmediği dönemler vardır. Bu kural, kilise ulularından sayılan Akinolu Thomas tarafından konmuş ve uygulanmıştır.

Bugün İran İslam Cumhuriyeti'nde, saçının tek bir telini gösteren kadına, 74 kez kırbaç vurulmaktadır. Dudağını boyayan kadının, dudakları jiletle kesilebilmektedir. Haklarında idam cezası verilmiş olan bakire kızların, cennete gitmemeleri için, cezanın uygulanmasından önce ırzlarına geçilmesi öngörülebilmektedir. Cezalar, suçu işleyenin erkek ya da kadın oluşuna göre, değişebilmektedir. Dine dayalı bir devlet olma savındaki, Suudi Arabistan ve benzeri bazı ülkelerde, kadının araba kullanması bile yasaktır.

İran İslam Cumhuriyeti'nin kurucusu Humeyni bir konuşmasında şöyle diyordu:

"Gençler, sinemaya gide gide alışırlar ve doğru yoldan saparlar. Müzik de belli etmeden adamı baştan çıkarır, insan beynini uyuşturur. Silin atın müziği kafanızdan! Müzik halka karşı, gençliğe karşı işlenen bir suçtur. Müziği bütünüyle yok edin!"

Bazı İslam ülkelerinde, erkek karısı ve kızlarının yerine oy kullanabiliyor. Moritanya'da, zina yaptıkları öne sürülen kadınlar, ailenin erkekleri tarafından öldürülebiliyorlar.

Din temeline dayalı bir devlet, ister istemez "tek doğru"yu temsil ettiğini öne sürer. Bu nedenle de, o tek doğruyu kendisi gibi anlayıp yorumlamayana bile hoşgörü göstermez. Gösteremez... Örneğin Osmanlı Devleti, başka

dinden olanlara belirli bir hoşgörü göstermiş, kendi dinlerinin gereklerini yerine getirmelerine izin vermiştir. Ama Müslüman Türk halkına aynı hoşgörüyü göstermemiştir. 15. yüzyıl sonlarından başlayarak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Türkçe Kuran "günah" sayılıp yasaklanmıştı. Oysa Türk Müslümanlarının büyük çoğunluğunun bağlı olduğu varsayılan Hanefiliğin kurucusu sayılan İmam-ı Azam Ebu Hanife'ye göre, Kuran'ın çevirisi de Kuran sayılmaktadır. Ve Tanrı Kuran'da şöyle demektedir: *"Sen Arap olduğun için, biz bu kitabı Arapça indirdik. Biz her topluluğa, kendi diliyle seslenen bir görevli gönderdik... Biz bu kitabı siz okuyasınız, anlayasınız diye gönderdik."*

Buna karşın, Müslüman Türk halkı, Kuran'ı Türkçe olarak okuyup öğrenebilme olanağına, ancak "laik" cumhuriyet döneminde sahip olabilmiştir!

Laiklik, dini devre dışı bırakmak anlamına gelmez; din adına baskı yapmak, zor kullanmak isteyenleri devre dışı bırakmak anlamına gelir. Bu nedenle de, özgürlük ve demokrasinin ön koşulu olarak ortaya çıkar. Demokrasinin, ancak birbirlerini dengeleyen güçlerin varlığı oranında gerçekleşebileceğini biliyoruz. Din ve devlet işlerinin tek bir elde toplanması, başka bir deyişle dinsel güç ile siyasal gücün birleşmesi, demokrasiyi zorlaştıran bir etken olarak ortaya çıkar. Batı'da, zaman içinde devletten ayrılan kilisenin, ayrı bir güç olarak siyasal iktidarı sınırlandırmaya yönelmesi, özgürlükçü bir yönetim biçiminin oluşumunu kolaylaştırmıştır. Oysa laikliği kabul etmeyen İslam ülkelerinde, demokrasiye bir türlü yaklaşılamamaktadır.

İslam Laiklikle Bağdaşır mı?

Hıristiyanlık ve Müslümanlık, birbirlerinden çok farklı koşullarda ortaya çıkmışlardır. Hazreti Muhammed'in çağında, Arabistan yarımadasında güçlü bir devlet örgütlenmesi

yoktu. Kabile egemenliğine dayalı bir siyasal yapı söz konusuydu. Oysa Hıristiyanlık, Roma İmparatorluğu gibi çok güçlü bir devletin toprakları üzerinde doğdu. Bu nedenledir ki Hıristiyanlık başlangıçta siyasal iktidar üzerinde hiçbir hak ileri süremezken, Müslümanlık kısa sürede kendi devletini kurdu. Var olan boşluğu doldurmak durumunda kaldı.

İsa, *"Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya, Sezar'ın hakkını Sezar'a veriniz"* ilkesinin, yani –bir anlamda– *"siyaset ayrı, din ayrı"* ilkesinin arkasına sığınmaya çalışırken, Müslümanlık din ile devlet işlerini bütünleştirmekte zorluk çekmedi. Başlangıç koşullarının ürünü olan düzenlemelerin farklılığına bakarak, çözümlemeyi bu noktada bırakmak ve bundan yola çıkarak, Hıristiyanlıkta din-devlet ayrımının olanaklılığına karşılık, Müslümanlıkta din ile devletin ayrılamayacağı sonucuna varmak, yanlış olur.

Elbette ki, ilk Hıristiyanların derdi, öncelikle siyasal iktidarın baskılarından, arenalarda aslanlara yem olmaktan kurtulmaktı. Hazreti İsa'nın *"devlet bana karışmasın, ben de devlete"* anlamına gelen yukarıdaki formülü, böyle bir gereksinmenin ürünüydü. Ama ne zaman ki koşullar değişti ve kilise kendini güçlü hissetmeye başladı, kullanılan mantık da değişti. Hıristiyanlık adına konuşanlar, "ruh bedene üstündür, öyleyse ruha hükmeden dinsel iktidar, bedene hükmeden siyasal iktidara da egemen olmalıdır" demeye başladılar. Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra, sadece "öte dünya"nın işleri değil, bu dünyanın işleri de dinin düzenleme alanına girdi. Papalar krallara taç giydirir oldular. Buna karşılık, Osmanlı padişahlarına da Şeyhülislam kılıç kuşatıyordu. Ama Papa'nın bir krala taç giydirmesi, Tanrı adına ona yönetme yetkisini verme anlamına gelirken, Şeyhülislamın kılıç kuşatma töreni, çoğunlukla göstermelikti. Çünkü aynı padişah, kendisine kılıç kuşatan din adamının başını da kestirebiliyordu.

Laikliğin Hıristiyanlığa özgü bir durum olduğunu ve Müslümanlıkla bağdaşmayacağını öne sürenlerin kullandıkları temel gerekçenin şu olduğunu biliyoruz: *"İslam dini sadece din işlerini değil, devlet işlerini ve özel hukuk alanını da düzenlemektedir. Öyleyse Müslüman bir ülkede laiklik olamaz."*

Oysa bu sav, daha çıkış noktasında, sanıldığı kadar doğru değildir. Müslümanlık, siyasal sistemle (yönetim biçimiyle) ilgili ayrıntılı kurallar getirmediği gibi, özel hukuk alanını da ayrıntılı bir biçimde düzenlememiştir. Kuran'da hukuksal hüküm niteliğinde sadece elli kadar ayet vardır. Gerisi ahlak kurallarıdır. Bu kadar az hukuk kuralının Hz. Peygamber zamanında bile yetmediğini, Kuran dışı birçok yeni kural konduğunu biliyoruz. "Şeriat" denilen din hukuku, sadece evlenme, boşanma ve nafaka gibi konuları, yani aile hukukunu içeriyordu. O konuda bile Kuran, sadece ana hükümleri koyuyor, ayrıntı getirmiyordu.

Üstelik Hz. Muhammed zamanında bile, Kuran'daki hükümlerin aynen uygulanmadığı oluyordu. Örneğin Peygamberin kendisi, bir borcunu öderken, üstüne faiz anlamına gelebilecek bir ek yapmıştı. Hz. Ömer, savaş ganimetlerinin bölüştürülmesi ile ilgili bir Kuran hükmüne uymamıştı. Bu tür davranışların, özellikle Abbasi halifeleri arasında çok sayıda örneği vardı.

Bugün İslam dinini benimsemiş olan toplumlarda, çok sayıda mezhep ve çok daha fazla sayıda tarikat varlığını sürdürmektedir. Bu farklı mezhep ve tarikatlar, farklı bir İslam yorumuna ve farklı kurallara uymayı savunmaktadırlar. Her biri kendi doğrusunun "tek" olduğuna inanmakta ve diğerlerini kabul etmemekte, onların uygulamalarının yanlış olduğuna inanmaktadır. Laikliğe karşı çıkan, İslam hukukunu uygulama savında olan toplumlarda, birbirlerinden çok farklı kural ve uygulamalara rastlanabilmektedir.

Bugün Müslümanlığın ilkelerine ve kurallarına göre yönetildiğini öne süren dört ülke var: İran, Suudi Arabistan, Pakistan ve Sudan. Ama bunların hiçbirisinde de *"şeriat"* tam anlamınayla uygulanmıyor. Uygulanamıyor.

Şeriatı yani "İslam hukuku"nu uygulama savındaki Suudi Arabistan'da, ölen kralın yerine kimin geçeceği şeriata göre belirlenmiyor. Yeni kralın kim olacağına, prensler karar veriyorlar. Suudi bankası, uluslararası alanda tamamen Batılı kurallara göre işliyor. İran'da karısından boşanmak isteyen erkeğin, mahkeme kararı alması gerekiyor. Yargıçlar, şeriat hükümlerini kendi kafalarına göre uygulayamıyorlar. Ancak yasama organınca kabul edilmiş yasalara göre karar verebiliyorlar.

Bu dört ülkenin dördünde de, şeriat dışı bir yönetim biçimi geçerli. Şeriat, ne ekonomide ne siyasette uygulanıyor. Sadece o toplumların "örf ve adet"lerini etkiliyor. Alkol yasağı ve çarşaf zorunluğu gibi, bazı göstermelik uygulamaların ötesine pek geçemiyor. (Üstelik gizli alkol kullanımı ve ülke sınırları dışında açılıp saçılmak gibi bir ikiyüzlülüğü de önleyemiyor.)

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun da altını çizdiği gibi: *"Din bir devlet işi değil, bir vicdan işidir (...) İslamda dinsel bir saltanat (halkın vicdan ve inancı üzerinde) yoktur. İslam dini Allah'tan ve Peygamber'den sonra hiçbir kimseye, başkasının vicdanını denetlemek, inancına egemen ve imanı üzerinde etkili olmak, karışmak yetkisi vermemiştir. Hatta Hz. Peygamber bile, Allah'ın emirlerini ve hükümlerini sadece bildirmek ve gerekirse hatırlatmakla yükümlü idi."*

AÜ İlahiyat Fakültesi'nin yayınladığı, altı bilim adamı tarafından yazılmış "İslam Gerçeği" adlı kitapta şu satırlar var:

"Laiklik, din gerçeğini egoları hesabına kullanmak için Allah'ın iradesini saptırarak 'din' adı altında kendi keyiflerini egemen kılmak isteyen güçlere karşı bir savunma ve 'nefes al-

ma' çaresi olarak keşfedilmiştir. Bu gelişme sayesindedir ki, ilahi iradeyi saptıran din sömürücüsü egoist odakların hiç değilse zulümlerini devletleştirmeleri çığırı kapatılmıştır (...) Türkiye'de laiklik kabul edildiği zaman, andığımız bu 'yozlaştırılmış ve kaynağından uzaklaştırılmış din süreci' en rahatsız edici devresini yaşıyordu (...) Türkiye şu anda, 'kültürel ve hurafeye dayalı dincilik' ile 'Kuran'a dönüş düşüncesi'nin çekiştiği bir atmosferini yaşıyor. Bu süreçte laiklik, Kuran'a dönüş düşüncesinin önemli desteklerinden biri olabilir."

İslam Demokrasi ile Bağdaşır mı?

Acaba laikliği kabul etmemiş bir İslam ülkesinde demokrasi olabilir mi? Köktendinciler bu soruyu "hayır" diye yanıtlıyorlar. Cezayir İslami Selamet Cephesi'nin bir yetkilisi, açıkça "demokrasi dinsizliktir" diyebiliyor. Bir din devletinde, değişmez "tek doğru"ların söz konusu olduğunu vurgulamıştık. Böyle bir çerçevede, elbette ki düşünce özgürlüğüne ve demokrasiye yer olmaması doğaldır. Hatta aynı dinin içindeki farklı yorumlara bile genellikle hoşgörü gösterilmediğini de biliyoruz. Öyleyse laiklik, demokrasinin ve farklı inançta olanların barış içinde bir arada yaşayabilmelerinin, uzlaşabilmelerinin ön koşuludur.

Demokrasi, yönetilenler ile yönetenler arasındaki bir köprüdür. Oysa bugün, Müslümanlığa dayalı olmak savındaki yönetim biçimlerinden hiçbirinde bu köprü kurulabilmiş değil. Ama kitle iletişiminin sınırları aştığı; uydu aracılığı ile dünyanın öteki ucundaki bir olayın anında izlenebildiği; en baskıcı yönetimlerin bile, dünya gerçeklerini halkından "tam anlamıyla" saklayamadığı bir çağda yaşıyoruz. Demokrasi, insan hakları ve özgürlüklerin, toplumların gündeminden sonsuza dek çıkarılmasının olanaksızlığı ortadadır.

İslam ile laiklik ve demokrasinin bağdaşamayacağı savının yanlışlığını Kemalist Türkiye kanıtladı. Türker Alkan'ın şu düşüncesine katılmamak ise çok zor: *"Ortaçağlarda tüm yaşamı denetimi altında tutan Kilise'nin demokratikleşmeye ve laikleşmeye izin vermesi beklenebilir miydi? O çağlar Avrupasına bakıp, 'Demokrasi ile Hıristiyanlık bağdaşmaz' demek ne kadar abesse, şu andaki çeşitli İslam ülkelerine bakıp aynı yargıya varmak da o kadar yanlıştır."*

Petrol zengini Arap ülkeleri, parasal güce dayanarak, bir evrimi kendi içlerinde geciktirebilirler. Bu olanağa sahip bulunmayan Müslüman toplumlarda ise; Mısır'dan Cezayir'e kadar, yolsuzluklara, beceriksizliklere, haksızlıklara karşı bir "kitlesel başkaldırı" kaçınılmaz görünüyor. Durumlarından memnun olmayan kitleler, önce, kurtuluşu dinsel değerlere, "Altın Çağ"ın kurallarına yeniden dönüşte arayabilirler. Ama yaşanacak düşkırıklıkları, demokratik süreçlerin ancak laik bir düzende işleyebileceği gerçeğini çok fazla geçmeden gösterecektir.

Demokrasi ve laiklik, insanların inançlarına göre yaşamalarına, inançlarının gereğini yerine getirmelerine engel değil. Daha önce de belirttiğimiz gibi; laik bir toplumda, insanların ne camiye gitmelerine karışılır, ne kiliseye gitmelerine. Öyleyse köktendinci akımlar, niçin laikliğe ve demokrasiye karşı çıkıyorlar? Bu sorunun da yanıtı çok açık: Bu akımlar kendileri için özgürlük istemiyorlar; başkalarının da kendileri gibi davranmaya zorlanması hakkını istiyorlar. O düzeni bir kez kurduktan sonra da, değiştirilmesine izin vermemeyi "doğal" sayıyorlar.

Türkiye Niçin Farklı?

Laikliğin tarihsel evrim içinde ortaya çıkmasında rol oynayan iki temel gereksinme, bugün için de geçerlidir: 1) Dine dayalı devlet, özgür düşünceyi, bilimsel gelişmeyi, değişen

koşullara uygun yeni kurum ve kuralların konulmasını zorlaştırmaktadır, hatta engellemektedir. 2) Dine dayalı devlet, iktidardaki "tek inanç"ın dışındaki inanç gruplarına aynı hakları tanımadığı için, farklı inançtan toplum kesimlerinin "barış içinde" yaşamaları olanağını büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır. (Din ve mezhep savaşlarını kolaylaştırmaktadır.)

Bu iki neden, sadece Hıristiyanlığın egemen olduğu toplumlar için değil, belirli bir gelişme düzeyindeki "tüm toplumlar" için geçerlidir. Çünkü her iki nedenin de, şu ya da bu dinin içeriği ile doğrudan bir ilgisi yoktur. Bu anlamda laiklik, farklı inaçtan bireylerin –eşit haklara sahip– "yurttaş"lar olabilmelerinin, bir "ulus" oluşturabilmelerinin de ön koşuludur. Bir ulus oluşturmadan çağdaşlaşabilmiş toplum ise yoktur!

Laikliği bir "toplumsal zorunluk" olarak gündeme getiren bu nedenler, diğer İslam ülkeleri için olduğu gibi, Türkiye için de geçerliydi.

Osmanlı Devleti'nin "yükselme" döneminde, dinsel iktidar da siyasal iktidara –yani padişaha– bağlıydı. Ama ne zaman ki durum tam tersine döndü ve siyasal iktidarın güç yitirmesinden yararlanan dinsel güçler etkisini artırdılar; din, toplumun çağa ayak uydurmasını engelleyen bir kurum görünümü kazandı.

Örneğin Gutenberg'den birkaç yıl sonra Türkiye'de de ilk basımevi kurulduğu halde, bunun sadece Museviler ve Hıristiyanlar için kullanımına izin verildi. 1566 yılında, padişahın başçevirmeni Ali Bey, Tevrat ve İncil'i "halk türkçesi"ne çevirdi ve basıldı. Ama Müslüman halkın Kuran'ı kendi dilinden okuyup anlayabilmesi, ancak 1930'lardan sonra –yani laik Türkiye'de– gerçekleşebildi. Müslüman Osmanlıların da basımevini kullanabilmeleri için, Şeyhülislam ancak Gutenberg'den 270 yıl sonra fetva verdi.

İlk gözlemevi, 1580 yılında –Şeyhülislamın fetvası ile– dine aykırı olduğu gerekçesiyle yıkıldı. Şeyhülislam Ebu İshak İsmail Efendi, kitaplıklardaki astronomi ve felsefe kitaplarını, aynı gerekçeyle attırdı. Felsefe Osmanlıda hep zararlı sayıldı. Astronomi ve tıbbın "yararlı bilim" sayılabilmeleri için, 18. yüzyıla kadar beklemek gerekti.

Kopernic güneş sistemini 1543'te aydınlatmıştı. Dinsel güçlerin denetimine girmiş olan Osmanlı devletinde ise, 1800'lerde bile "dünya merkezli güneş sistemi" okutuluyordu.

İstanbul'da Galata'yı İstiklal caddesine bağlayan bir duraklık kısa metro, dünyanın ilk üç metrosundan biriydi. Ama Şeyhülislam "İnsanın ölmeden yeraltına girmesi günah" dediği için, uzun yıllar sadece hayvan naklinde kullanıldı. Padişah 4. Mustafa zamanında, kadınların sokağa çıkmaları yasaklandı. (Devlet ve toplum yaşamında dinsel güçlerin etkisinin artması, "gerileme"yi hızlandırdı.)

Daha önce de değindiğimiz gibi; Osmanlı yönetimi başka dinden olanlara hoşgörülü davrandığı halde, aynı yaklaşım Sünni olmayan Müslümanlara gösterilmiyordu. Örneğin Aleviler, ancak laikliğin kabulünden sonra, belirli bir "huzur"a kavuşabildiler.

Bu nedenler diğer İslam ülkelerinde de geçerli olduğu halde, laiklik niçin Türkiye'de gerçekleşti? Türkiye'yi diğer Müslüman ülkelerden farklı kılan koşullar nelerdir? Yirmibirinci yüzyıla yaklaşırken, Türkiye'dekinin benzeri laik-demokratik bir düzeni, niçin diğer İslam ülkeleri hâlâ gerçekleştiremiyorlar?

Konunun Orta Asya Türk kültürü ile, Anadolu'daki kültür kalıtı ile ve Kemalist devrim ile ilgili yanları var.

Eski Türkler'de, göçebe yaşamın koşullarının katkısıyla da oluşan, ilkel demokratik gelenekler geçerliydi. Savaş ya da sürek avı nedeniyle boylar bir araya gelince, geçici bir "başbuğ" seçiliyordu. Güç doğa koşulları, bir kenarda du-

rup sadece emirler yağdıran bir soylu sınıfın doğmasına izin vermiyordu. Kararların alınmasına herkes katılmakta, yargılamalar topluluk önünde yapılmaktaydı.

Gene aynı dönemde, Türkler arasında Şamanizm dini yaygındı. Şamanizm, örneğin İslam öncesi İranlıların dini olan Zerdüştlükten çok daha hoşgörülü ve eşitlikçiydi. Şamanizm kadını "kutsal" sayarken, Zerdüştler kadını şeytanın yansıması gibi görüyorlardı. İslam öncesi Araplar'da, kadının bir deve kadar bile değeri yokken, Türk kadını erkeğe eşitti. "Emirname"ler, Hakan ve Hatun tarafından imzalanmadan yürürlüğe giremiyordu. Kadınlar elçi, kale muhafızı ve hatta devlet başkanı olabiliyordu.

Gerek Şamanizm ve gerekse din adamları Şamanlar, eski Türklerin toplumsal yaşamında birinci derecede önem taşımıyordu. Önemli olan siyasal güç idi. Bu gelenek, Türklerin İslamı kabul etmesinden sonra da varlığını uzun süre korudu. Örneğin İslam hukukunu yorumlamak ve uygulamak durumunda olanlar, her zaman devletin emrindeydiler. Gerileme dönemine kadar, Osmanlılar halifeliği bile fazla önemsenmemişlerdi. Padişahlık niteliği halifeliğin "belirgin biçimde" önünde olmuştu.

Eski Türklerde, kadınlarla erkeklerin giysilerinde bile ayrım yoktu. Sadece ata daha az bindiklerinden, çizmeleri daha kısaydı. Kızlar kendi eşlerini seçme hakkına sahiptiler. Kadınlarla erkekler birlikte eğlenirlerdi. Toplumda saygın bir yeri olan kadının örtünmesi için de bir nedeni yoktu. (İslamın Arap toplumlarına getirdiği örtünme, kadını korumak, ona saygı gösterilmesini sağlamak amacı güdüyordu.) Tek eşlilik egemendi. Çok kadınla evlenmeyi özendirmemek için, ikinci eş mirastan yoksun bırakılmıştı. Toplumsal yaşamda erkekle eşit konumda olan kadın, gerektiğinde savaşa da katılıyordu.

Oysa Türk kadını erkeğe eşitken, Arabistan'da "Cahiliye" dönemi yaşanıyordu. Kadının insan sayılması bile tar-

tışmalıydı. Bir düzine erkek, bir araya gelip tek bir kadın alabiliyorlardı. Erkekler eşlerini değiş tokuş yapabiliyorlardı. Eşlerini kiralayabiliyorlardı. Bazı İslam topluluklarında bugün de süren, "geçici evlilik" kurumu vardı.

Eski Türklerin kültüründe, demokrasinin temel öğelerinden olan "hoşgörü" önemli bir yer tutuyordu. Türk tarihinin hiçbir döneminde bir "din savaşı" varolmadı. Hatta boyların din adamları olan Şamanlar, Müslümanlığın yayılmaya başlamasından sona, dualarına İslam'dan da bazı öğeler katmışlardı.

Türkler Müslümanlığı kabul ettikten sonra da, bu farklılık sürdü. Örneğin Türkistan'da Hz. Peygamber'den sonra en kutsal kişi sayılan Ahmet Yesevi (1093-1166), "cemiyette ve dergâhta kadın ve erkek birlikteliği"ni savunuyordu. Timurlenk'in 1404 yılında Semerkant'ta verdiği bir şölene, erkeklerin yanı sıra kadınların da katıldığı, Kastilya Elçisi Klaviya'nın anılarında yazılıdır. Türklerde kadının örtünmesi olayı ise, Fatih döneminden sonra, Bizans'ın etkisi ile başladı. Çok kadınla evlilik ve "harem" gibi uygulamalar da, daha çok saray ve saray çevresinde yerleşti.

Bugün Türkiye'de, avukatların yüzde 40'ı, doktorların yüzde 35'i kadındır. Çokuluslu bir kuruluş olan IBM'de çalışanlar arasında kadın oranı bütün dünyada yüzde 20 iken, Türkiye'de yüzde 42'dir. Almanya'da her yüz üniversite öğretim üyesinden ancak birisi kadın iken, Türkiye'de bunun tam 30 katıdır. Orta Asya'dan Kemalist Devrime kadar uzanan bir evrimi göz önüne almadan, bu farklılığı açıklayamayız. Çağdaş bir kadının, babasının ya da ailesinin gücünden dolayı değil, kendi gücü ile başbakan olmasını da açıklayamayız.

Anadolu Selçuklu Devleti, dine dayalı bir yönetim biçimi oluşturmuyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nda da, bir anlamda din ve devlet işleri ayrılmıştı. Din işlerine Şeyhülislam bakarken, devlet işlerinden sorumlu olan kişi Sadra-

zamdı. Osmanlı padişahları "halife" sanını aldıktan, yani Halife olduktan sonra da, bu durum değişmedi. Osmanlı yönetimi, İslam hukukunu sadece aile hukuku ve ibadetle sınırlı tutmuştur. Onun dışındaki konuları, Türk gelenek ve göreneklerine dayalı bir "Örfi hukuk" ile çözmeye çalışmıştır. Osmanlılar her ele geçirdikleri toprakta, oranın "yerel örf"üne uygun yasalar koymaya özen göstermişlerdir. Din hukukunu her tarafa yaymak gibi bir düşünceleri olmamıştır. (16. yüzyıla kadar, Şeyhülislamlar "örfi hukuk" alanına karışmazlardı!)

Osmanlılar –Arap ve İran toplumlarının tersine– hiçbir zaman hırsızın kolunu kesmemişlerdir. Kocasından başka bir erkekle cinsel ilişkiye giren kadını taşlatmamışlardır. İçki içene sopa vurmamışlardır. Faizi yasaklamamış, hatta faiz oranlarını devlet eliyle belirlemişlerdir. (Örneğin I. Ahmet, 1609'da yıllık faiz oranının yüzde 15 olduğunu ilan etmiştir.) Fatih Kanunnamesi'nin hiçbir yerinde "şeriat" lafı yoktur. Osmanlı padişahları Hac'ca gitmezlerdi. Yunanistan'dan heykel, İtalya'dan –Gentile Bellini gibi– ressamlar getirtirlerdi. Ama "Yükselme Dönemi"nde dinsel iktidar siyasal iktidara bağımlı iken, "Gerileme Dönemi" ile birlikte durum da tersine dönmeye başladı. Şeyhülislamlar ve arkalarındaki dinsel güçler, hemen her yeniliğe karşı çıkmak ve engellemek olanağını elde ettiler. Kemalist Devrim'le birlikte gelen laiklik ile birlikte, Anadolu halkının yaşamına, din ile devlet ilişkilerinde "üçüncü model" de girmiş oldu.

Türkler'in Orta Asya'dan beraberlerinde getirdikleri, hoşgörülü, eşitlikçi kültürel özellikler, Anadolu'nun geçmiş kültürü ile de çakışıyordu. Özellikle Hititlerle benzerlik çarpıcıydı.

Hititlerde de kadın-erkek eşitliği vardı. Hitit kadını ticaret yaşamında etkendi. Evlilikler, kadın ve erkek arasındaki yazılı bir sözleşmeye dayanıyordu. Bu sözleşmelerde, tek eşle evlilik temel kuraldı. Boşanma yetkisi, kadın ve er-

keğe eşit olarak tanınmıştı. Boşanma durumunda, mallar da eşit olarak paylaşılıyordu. Çocukların velayeti, ana ve babanın ikisini de aitti.

Hititlerde "Tavananna"nın (Egemen Kraliçe) konumu, Türklerdeki Hatun'u çağrıştırıyordu. Tavananna, devlet yönetiminde krala yakın yetkilere sahipti ve bu durumunu, kocasının ölümünden sonra da –yeni kral döneminde– koruyordu. Uluslararası yazışmalarda ve Kadeş Anlaşması gibi belgelerde, hep Büyük Kral ile Egemen Kraliçe'nin mühürleri yan yana bulunmaktaydı.

Araştırmalar, Hititlerden önce de Anadolu'da kadın haklarının varlığını göstermektedir. Hititler yeni birşey getirmekten çok, kendilerinden önce var olan toplum düzenine uymuşlardır.

Türklerin İslam öncesi kültürel özellikleri, Anadolu'da buldukları çokkültürlü ortam ve bu ortamın doğal sonucu olan farklıya "hoşgörü" geleneği, Türkiye'yi diğer Müslüman ülkelerden farklı kılan en önemli etkenlerdir. Eğer İran ve Arap kökenli tarikatlar "Allah korkusu"na dayanırken, Anadolu kökenli tarikatlar "Allah sevgisi" üzerine kurulu ise, bu bir rastlantı değildir. Kemalist Devrim ve onun ürünü olan laik-demokratik cumhuriyet, işte bu kültür kalıtının üzerine oturduğu için başarılı olabilmiştir.

"Milli İhanet Eğitimi" Genişliyor!

İşte size bir "bayram tebriği":

"Ramazan-ı Şerif Bayramınızı tevhid-i imâniye ve uhuvvet-i İslamiyede ittifaken, tevazu ve telaifle tebrik eder, alemi İslâmâ Malik-i Ebedî'den saadet-i dareyn ve Vahdet-i îtikad niyaz ederim."

Ve iki soru: Bu metin hangi yıllarda kaleme alınmıştır? Altındaki imza kime aittir?

Geçen yüzyılda Şeyhülislam tarafından yazılmış olduğu gibi bir tahminde bulunduysanız, fena halde yanıldınız demektir.

Bu "tebrik" iki ay önceki Ramazan Bayramı nedeniyle çok kişiye yollanmıştır. Altındaki imza da Samsun Terme Sağlık Meslek Lisesi Müdürü Ramazan Türkoğlu'na aittir.

Laik-demokratik cumhuriyet ilkelerine bağlı olduğuna inandığım Sayın Sağlık Bakanı'ndan bir açıklama beklemenin, benim ve tüm okurların bir hakkı olduğunu sanıyorum.

Sayın Bakan, acaba bakanlığında ne tür bir "kadrolaşma"nın olduğunun bilincinde midir? Sağlık meslek lisele-

rinde, örneğin "sosyoloji" derslerini -büyük çoğunluğuyladin dersi öğretmenlerinin verdiğini bilmekte midir?

Yukarıdaki metni, 1993 yılında yüzlerce kişiye yollayan bir eğitimci-yöneticinin, ne kafada kuşaklar yetiştirme çabası içinde olduğunu tahmin edebilmekte midir?

Bu durumu doğal mı saymaktadır? Saymıyorsa, ne yapmayı düşünmektedir?

❧

Her yıl Ankara'da "Liselerarası Matematik Olimpiyatı" yapılıyor. Ankara'daki liseleri kapsayan bu yarışmada da TED Ankara Koleji, mutlaka 1-4 arası bir dereceye giriyor.

Bu yıl öğrencilerinin -ilk kez- dereceye giremediğini gören kurum yetkilileri, bunun nedenini öğrenmek istiyorlar.

İşte iki soru: Bu yılki sonucun farklı olmasının nedeni, okulu temsil eden öğrencilerin bu yıl iyi hazırlanamamış olmaları mıdır? Yoksa diğer okulların onlardan iyi hazırlanmış olmaları mıdır?

Soru ilgililere yöneltiliyor ve şu yanıt alınıyor:

"- Sizin öğrencileriniz, sınava girmeden önce aptes almadılar!.."

❧

"Milli İhanet Eğitimi Bakanlığı mı?" başlıklı yazımın, okuyan çok kişiyi heyecanlandırdığı anlaşılıyordu. Oradaki düşünceleri paylaşan telefon, faks, telgraf ve mektuplar günlerce sürdü (Konu kendileri için zaten bilinen birşey olsa gerek; sadece Milli Eğitim Bakanı ve çevresinden en ufak bir tepki gelmedi. Basın danışmanı bile, *"Acaba bu olay nerede olmuş?"* demek gereğini duymadı.)

Okurlarımın önemli bir kesimi, böylesine ağır bir ya-

zıdan sonra, hakkımda dava açılacağını düşünmüş olmalıydılar. Kimileri, öğretmenlerin aralarında -bana destek vermek için- imza topladıklarını duyuruyorlardı. Kimileri -bir dava açılması durumunda- yargı önünde sergileyebilmem için, somut örnekler verebileceklerini bildiriyorlardı.

Prof. Mustafa Altıntaş ise, bu örneklerin en somutlarından birisini verdi. Önce inanamadım. Telefonda yanlış duyduğumu sanarak, bir kez daha tekrarlamasını rica ettim:

"- İstanbul'da bir özel okul, hafta tatilini cuma günü yapmaktadır!.."

Derste söz İran rejimine geliyor. Bir öğrenci kalkıp, doğrunun "tek" olduğunu, buna ters düşen her şeyin "yanlış" olduğunu savunuyor. Sınıfta homurtular yükseliyor.

Belki de bazı üniversitelerde, bazı yükseköğretim kurumlarında, öğrencilerin bir yarısı öteki yarısına "öfke" ile bakıyor.

Çünkü birilerini "din devleti" istemesi için yetiştiriyoruz.. Birilerini de "laik devlet."

Ayrı iki dünyanın gereklerine göre, ayrı iki insan yetiştiriyoruz. Sonra da -ateş ve barut gibi- ikisini yan yana koyuyoruz.

Onlara bu kötülüğü yapmaya hakkımız var mı?

Her toplum -kendisini sürdürebilmek için- gereksinme duyduğu insanı yetiştirir. Ya *onu* seçer ya *ötekini."*

Ama kardeşi kardeşe "düşman" yapmak için eğiten toplum görülmemiştir!.. (Hele "milli ihanet" suçlamalarına kulak tıkayan bakanlar hiç mi hiç!..)

(7 Haziran 1993 - Bu yazının yazıldığı dönemin Milli Eğitim Bakanı, DYP'li Sayın Köksal Toptan'dı.)

İntihar Eden Devlet!

Çok kibardı. Yol kenarında elini kaldırdığını görünce durmuştum. ODTÜ'ye gidecekti. Konuşmaya başladık.

Bir ara sordum:

- Sizin üniversitede de artık "dinci" *öğrencilerin olduğu söyleniyor. Doğru mu?*

- Evet. Özellikle Eğitim Fakültesi'ni seçiyorlar. Amaçları öğretmen olarak yurdun dört köşesine dağılmak.

- İmam-hatip liseleri dışından gelenler arasında da var mı?

- Doğu'dan gelip, büyük kent ortamında kendilerini yalnız hissedenleri hemen aralarına alıyorlar. Onlara "maddi ve manevi" destek sağlıyorlar.

SBF Kamu Yönetimi Bölümü öğrencileri arasında din eğitiminden gelmiş olanların ne kadar yüksek oranda bulunduklarını anımsadım.

Anadolu'dan gelmiş dar gelirli aile çocuğu bazı öğrencilerimizin nasıl "tarikat" yurtlarında konuk edildiklerini düşündüm. Ve de başlarını "türban" ile örttüklerini.

Her şey -çok iyi planlanmış- bir bütünün parçaları gibiydi!..

Orman Bakanlığı'na ait kuruluşlarda "din eğitimi" kampları düzenleniyor. Polis bu "gerçeği" Vali'den bile gizliyor. "Yalan" bilgi veriyor.

Sivas'ta yanarak ölen karikatürcü Asaf Koçak'ın cenaze namazını kıldırmayı Yerköy'deki imam ve müftü reddediyor.

Ankara'nın göbeğinde bir büyük caminin imamı, Sivas olayında "köktendinci"lerin katkısından söz eden Başbakan Yardımcısı'na verip veriştiriyor.

Sağlık Bakanlığı'na bağlı meslek okullarında, "şeriatçılık" ve "Atatürk düşmanlığı" eğitimin temel ilkeleri haline geliyor.

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulların önemli bir kesimi, "din eğitimi" öğretmenlerinin yönetimine terk ediliyor.

Devleti "dinci güçlerden korumak" için kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı; giderek devleti "dinci güçlerin emrine sokmak" işlevini üstleniyor.

Her yıl, imam-hatip liseleri ile Kuran kurslarında yaklaşık 800 bin kişi "dini eğitim"den geçiyor.

"Bilgili, çağdaş kafalı" din adamı yetiştirmek amacıyla kurulan imam-hatip okulu mezunlarının sadece yüzde 10'u Diyanet İşleri örgütünde görev alırken, valiler, kaymakamlar, emniyet müdürleri, yargıçlar, savcılar, öğretmenler arasında "dinsel eğitim" kökenlilerin oranı hızla artıyor.

Milli Eğitim, Sağlık, İçişleri ve Orman bakanlıklarındaki "dinci kadrolaşma" artık saklanamaz hale geliyor.

Soruyorum:

"Din eğitimi" kampını validen gizleyen polis yetkilileri için ne işlem yapıldı?

Asaf Koçak'ın cenaze namazını kıldırmayı reddeden imamlar görevlerinden alındılar mı? (Ben üniversite öğretim üyesi olarak, falanca falanca öğrencileri düşüncelerinden dolayı derse almıyorum desem, hakkımda hiçbir işlem yapılmayacak mı?)

Başbakan Yardımcısı'nı "cemaat" önünde uzun uzun eleştiren imam, "kamu görevlisi" değil mi? Diğer kamu görevlilerine "yasak" olan "siyaset yapmak", acaba imamlar için serbest mi?

"Milli İhanet Eğitimi" ile suçladığım Milli (!) Eğitim ve Sağlık bakanlıkları, o yazılarımda dile getirdiğim somut örnekler üzerine ne işlem yaptılar?

Bu soruların "inandırıcı" yanıtlarını veremeyen bir devlet, ne yazık ki daha nice "Sivas vahşeti"ne katlanmak zorundadır!

Bir kere yazmıştım, yine yazıyorum.

Bugünün ve yarının kuşaklarına bu kötülüğü yapmaya hakkımız yok!

Gençlerimizin bır kısmını "laik" okullarda, bir kısmını "dinci" okullarda, birbirlerine "düşman" olarak yetiştirmeye hakkımız olamaz!

Ne günahları var o çocukların?!

Bugün aynı sıralarda birbirlerine kızgınlık ve bazen "kin"le bakan o öğrencilerin geldikleri liseleri değiştirin, "cephe"leri de değişecektir.

Ama iki "ayrı köken"den geldikleri sürece, aralarında

"dünyaya bakış" farkı sürecektir. "Zıt"lık sürecektir..

Kendi halkını iki "düşman cephe"ye bölmek için çaba gösteren devlet tarihte var mıdır?

"Bir zincir en zayıf halkası kadar güçlüdür!.."

Devlet, kendini en güçlü sandığı bir anda, bu zayıf halkadan kopabilir.

PKK bu devleti yıkamaz! Ama son yarım yüzyılın sağcı iktidarlarınca bazen "bilinçli", ama çoğunlukla "bilinçsiz"ce izlenen bu yolun ucunda "ışık" değil "karanlık" görünüyor.

Devlet "intihar" ediyor!

Devlet, her iki "taraf"taki insanlarına da kötülük ediyor!..

(Cumhuriyet, 14 Temmuz 1993)

Müslümanlık ve Çağdaşlaşma

Müslümanlığı yeni kabul ettiği günlerdeydi. Uzun bir görüşme sırasında Roger Garaudy'e sormuştum:

- Önce kiliseye bağlı bir gençlik örgütünde etkindiniz. Sonra ünlü bir Marksist düşünür oldunuz. Şimdi de Müslümanlığı kabul ettiniz. Bu çizgide bir çelişki yok mu?

Sorumu biraz gülümseyerek yanıtlamıştı:

- Hayır, yok!.. İslamın "öz"*ü ile o öze uygun olarak 1400 yıl öncesinin koşullarına getirilen* "çözüm"*leri birbirine karıştırmamak gerekir. Ben o* "öz"*ü benimsediğim için Müslüman oldum. Dönemin sorunlarının çözümü için getirilen kuralları ise* "dahiyane" *buluyorum. Ama o kuralların bugünün dünyasında da geçerli olması savının İslama kötülük olduğu kanısındayım!..*

Sayın Garaudy bir yandan bunları söylerken, öte yandan şarabını yudumluyordu. Biraz sonra da, "Türkçe ezan" ve "Türkçe ibadeti" savunacaktı.

Cumhuriyet tarihinde yapılan ilk Din Kurultayı olayı üzerinde durmak gerekir. İlhan Selçuk ne güzel yazmış:

"İslamda içtihat kapısı 11. yüzyılda kapanmıştı; ama Atatürk *devrimiyle kendiliğinden açıldı; artık* 'içtihat kapısı'*ndan geçmek için imamlara gerek yok. İnsanın kendisi, kendisinin imamıdır. Çağımızın Müslümanı, İslamı yorumlamak için başkasının aklına gereksinme duymuyor."*

Keşke öyle olsaydı!

Öyle olsaydı, zaten laikliği korumak gibi bir sorunumuz kalmazdı. O düzeye gelmiş bir Müslüman için laikliğe karşı çıkmanın bir tutarlılığı olabilir mi?

Dünya nüfusunun yaklaşık beşte biri Müslüman. Ama Müslümanların bilim dünyasına ve teknik gelişmelere katkısı neredeyse "yok" düzeyinde. Koca Arap aleminin bilime katkısı ise, küçücük İsrail'in ancak yüzde 4'ü kadar.

Bu olumsuz tabloya ters düşen tek Müslüman ülke, "laik" Türkiye.

İslam dünyasındaki geriliğin nedeni din mi?

Hayır!..

Hıristiyan dünyası ortaçağda "karanlık dönemi" yaşarken, İslam dünyasında birçok önemli bilgin yetişiyordu. Çünkü Hıristiyan dünyasındaki bağnazlık, o dönemdeki İslam dünyasında yoktu. Örneğin İbn Haldun, şu düşünceyi açıktan savunabiliyordu:

"Bitkilerin en yüksek cinsi, hayvanların aşağı olan cinsine yakındır. Bu aşağı tabakadan türeyerek hayvanın türü ve cinsi çoğalmış, aşamalı bir biçimde düşünce sahibi olan insanın oluşumuna kadar yükselmiştir."

Laik Türkiye'de bile, Darwin'in okul kitaplarından çıkarılması kavgasını veren "Özalcı" Milli Eğitim bakanları gördük. Aradan 650 yıl kadar geçtikten sonra, yukarıdaki

düşünceleri "korkmadan" savunabilecek bilim adamları çıkabilir mi, koca İslam dünyasında?..

Geriliğin nedeni din değil, dini baskı aracı yapmanın nedeni geriliktir!..

İslam dünyasında bu gerçekleri gören önemli din adamları hiç mi yok?

Var... Giderek sayıları da, sesleri de yükseliyor.

Eski Diyanet İşleri Başkanı Prof. Said Yazıcıoğlu da bunlardan birisi:

"Dinde değişmeyen, Kuran'da belirtilen, genellikle inançla ilgili temel kavramlardır. Modern hayat karşısında insanlarımızın pek çok problem ve ihtiyaçları söz konusudur. Bunların cevabı, asırlarca önce, o dönemlerin özelliklerine ve şartlarına göre bulunan çözümlerde aranamaz!.."

Müslümanlığın çağdaşlaşması, bir anlamda *"öz"*üne dönmesine bağlı.

Müslümanlık öncesi Arap ve İran kültürünün mirasından arındırılmasına bağlı. Zerdüşt dininin, hatta putperestliğin kalıtlarından kurtarılmasına bağlı.

Türk din adamları, Arap ve İranlı din adamlarının eteklerinden tutarak çağı yakalayamazlar. "Şura" kafasını bir yana bırakıp "kurultay"lar düzenleyebilirlerse, tüm İslam dünyasına hizmet etmiş olurlar.

Bunun için yeterli "akıl"ları olduğuna eminim. Ama yeterli *"yürek"*leri var mı, onu bilemem!..

(Cumhuriyet, 14 Kasım 1993)

Milli Eğitim Bakanı'na Açık Mektup!

Sayın Nahit Menteşe

Milli Eğitim Bakanı;

Çok uzun yıllar sonra, aynı bakanlığın başına bir kez daha gelmiş bulunuyorsunuz.

O zamanlar, çağdışı bazı kafaların eğitimimize yön verebilecek görevlerde bulunmalarına izin vermeme yürekliliğini göstermiştiniz. Böylece de olumlu bir iz bırakmıştınız arkanızda.

İşte o "iz"in verdiği umuttur ki, beni size bu mektubu yazmaya itti..

Bilmem, bıraktığınız bakanlık ile şimdi bulduğunuz arasındaki farkın sizde yarattığı "dehşet"i, yakınlarınıza olsun "itiraf" edebiliyor musunuz?

Sizin bulunduğunuz binada bile, "cuma" günleri saat 11.00'den sonra işlerin durduğunu size söyleme yürekliliğini gösterebilen çalışma arkadaşlarınız acaba var mı?

Bakanlık ana binasından gelen "ezan" seslerini ve onu izleyen takunya gürültülerini duyabiliyor musunuz? Bir

bakanlık binasında ve özellikle de "Milli Eğitim Bakanlığı"nda böyle bir ortamın bulunmaması gerektiğini düşünenlerin; "korku"dan ya da "çevre"nin "manevi" baskısından, seslerini yükseltemediklerinin, düşündüklerini söyleyemediklerinin farkında mısınız?

"Laik düşünce"nin, "inanç ve vicdan özgürlüğü"nün; bakanlığınızın "merkez" binasında bile barınamadığını görebiliyor musunuz?

Sorun bakalım, o "çevre"nin dışında kalabilmiş çok az sayıdaki üst düzey görevlisine.. "Cuma" günleri öğle saatleri yaklaşırken, acaba "Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı" binasına girebiliyorlar mı?

Hani şu Beşevler'deki "kurtarılmış bölge"ye.

Aslında bütün bakanlığınız "kurtarılmış bölge" olma yolunda. Atatürk'ün kurduğu "laik ve demokratik cumhuriyet"ten kurtarılmış!..

Sayın Bakan!

Sayıları 834'ü bulan imam-hatip okullarını bitirenlerin, ancak yüzde 10'unun "din"le ilgili görevler üstlenmesini... geriye kalan yüzde 90'ının ise vali, kaymakam, emniyet müdürü, savcı, yargıç, öğretmen olmaya yönelmesini "doğal" ve "sağlıklı"mı buluyorsunuz?

Bakanlığınızın merkez ve taşra örgütünde, "din eğitimi" kökenlilerin sayısının hızla artması... ve de "yönetici" konumların daha çok o kökenden gelenlere verilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Atatürk'ün "eğitimin birliği" ilkesi, sizce çağın koşulları içinde anlamını ve önemini yitirmiş midir?

Devlet bazı gençlerini "laik" bir toplumun gereklerine göre yetiştiriyor. Bazı gençlerini ise bir "din devleti"nin gereklerini yerine getirecek biçimde eğitiyor.

İkisi de birbirini anlayamıyor. Hoşgöremiyor.

İkisi de "diğeri"nin görüşlerini "yanlış ve zararlı" buluyor.

Birbirlerine düşman kuşaklar yetiştirme görevini üstlenmiş, -Türkiye dışında- bir devlet tanıyor musunuz? Böyle bir "milli eğitim" (!) sisteminin başka bir örneği acaba var mı?

Sizin bakanlık, bazı okullarda "dinsel hukuk"un ve "şeriat düzeni"nin "üstün" olduğuna inandırmaya yönelik bir eğitim veriyor. Birtakım bakanlıklar da o okulları bitirenleri alıp "laik devlet"e kaymakam, vali ve emniyet müdürü, savcı, yargıç yapıyor.

Bunda bir "yanlışlık" olmadığı kanısında mısınız?

Okullar, kamplar, kurslar aracılığı ile Türkiye'de yılda 800 bin kişiye "din eğitimi" verildiğini biliyor musunuz? Fetullah Hoca'nın ya da Said-i Nursi'nin "ilim ve irfan kitapları"nın okutulduğu "öğrenci yurtları" konusunda ne düşünüyorsunuz?

Sayın Bakan!

Toplumumuzun geleceği açısından "en önemli" bakanlığın başında bulunuyorsunuz.

Bunun "onur"u da büyük, "sorumluluğu" da.

Yürekli davranırsanız, "tarihe" geçersiniz.

Sizin koltuğunuzda son yıllarda oturmuş başkaları gibi "durumu idare" ederseniz; "torunlarınıza yaptığınız kötülüğü" ilerki yıllarda "mutlaka" görürsünüz.

Ve "vicdan azabı"ndan kurtulamazsınız!..

Saygılarımla.

(Cumhuriyet, 28 Temmuz 1993)

İmamlaşan Valiler, Kuklalaşan Bakanlar!

Ülke çapındaki büyük bir "tezgâh"ın, Ankara'nın bir mahallesi ölçeğindeki küçük bir "marifet"i bozuldu. Olayı geçen hafta bu köşede okuyanlar anımsayacaklar.

Ümitköy sakinlerinin yıllar süren çabalarıyla bir "temel eğitim" okulu yaptırılıyor. Ama inşaat tamamlandığı halde, "ilgililer" bin bir dereden su getirerek bu yıl açılmasını engelliyorlar.

Çevre çocukları on kilometre uzatlıktaki okullara kaydolunca da binayı "Anadolu İmam Hatip Lisesi" olarak açma kararı alıyorlar.

Öğrencileri başka yerlerden otobüslerle "getirilecek" bir imam-hatip okulu.

Milli Eğitim Bakanı Sayın Nahit Menteşe, olayı köşedeki yazıdan öğrenince, duruma el koyuyor.

"Küçük" tezgâh bozuluyor, ama Türkiye çapındaki "büyük" tezgâh yerli yerinde.

Biliyor musunuz ki Bakan'ın göreve gelir gelmez aldığı ve bakanlığının tüm birimlerine ilettiği bir ilke kararı var:

-Hiçbir yeni imam-hatip lisesi açılmayacak!

Ve bir "rastlantı" olarak olay açığa çıkmasaydı, hem de Başkent'in göbeğinde, yeni bir imam-hatip okulu açılmış olacaktı.

İşte durumun "vahameti" buradan geliyor!

İlçenin "imam-hatip kökenli" Milli Eğitim Müdürü işin içinde. Bakanlığın üst görevlerinden Ankara ili Milli Eğitim Müdürlüğü'ne atlayan "zat" işin içinde. Vali Yardımcısı işin içinde.

Biri öneriyor, biri onaylıyor, biri de "izin" veriyor.

Gerek Milli Eğitim gerekse İçişleri Bakanlığı içindeki güçlerine öylesine güveniyorlar ki.

"İster bakana gidin, basına verin, bu işi engelleyemezsiniz!.." diyebiliyorlar.

Hem de Bakan'ın "kesin talimatı"na karşın.

Bu "iş"i kurcalarken ortaya çıkan acı bir "gerçek" daha var.

Tahmin edin, "yeni" imam-hatip okulları açılması için Bakan'a baskı en çok nereden geliyor?

"Valiler"den!

"Laik devlet"in (!) valilerinden.

Son 20 yılda genel liselerde öğrenci sayısı sadece 3 kat artarken imam-hatip liselerindeki öğrenci sayısı tam 13.4 kat artmış. Bu liseleri bitirenlerin sadece yüzde 10'u Diyanet İşleri'nde görev almışlar.

Gerisi savcı, yargıç, kaymakam, okullarda öğretmen, "milli" eğitimde yönetici... Vali... Madem "din adamı" olmayacaklar, niçin genel liselerde okutulmuyorlar? Madem "laik" bir devlette görev alacaklar, niçin hiçbir zaman kul-

lanmayacakları "din hukuku"nu öğreniyorlar?

Ve de valiler bastırıyor, "Daha çok imam-hatip okulu açalım" diye.

Kim atadı o valileri?

O kararnamelerin altında kimlerin imzası var?

İçişleri ve Milli Eğitim bakanlıklarının "laiklik düşmanları" tarafından ele geçirilişi hangi Başbakanların zamanında hızlandı?

Daha iki yıl önce, imam-hatip çıkışlıların üniversiteye giriş oranları yüzde 5'lerde iken bugün neden yüzde 10'lara ulaştı?

İmam-hatip çıkışlı öğrenciler, niçin ilahiyatı ya da teknik dalları seçmiyorlar da; tercihlerinde birinci sırayı "hukuk", ikinci sırayı da "kamu yönetimi" alıyor?

Genel liselerden esirgenen olanaklar niçin imam-hatip liseleri için "seferber" ediliyor? Niçin imam-hatip çıkışlıların üniversiteye girişte daha başarılı olmaları için "özel" bir çaba gösteriliyor?

Şeriatçı Zaman gazetesinin yayıncısı Gaye Basımevi'nin, M. Eğitim Bakanlığı ihalelerinde aslan payını alması bir rastlantı mı? Zaman gazetesinin DYP Genel Başkanlık yarışında -zamanın Milli Eğitim Bakanı- Köksal Toptan'ı desteklemesi bir rastlantı mı?

Nasıl oluyor da laiklik düşmanlığı -Cumhuriyet'te ayrıntıları ile sergilendiği gibi- ders kitaplarına kadar girme "cüreti" bulabiliyor?

❧

Başkent'in göbeğindeki bir "tezgâh"ı bozmanın, tek bir sivrisineği öldürmekten farkı yoktur.

Bataklık giderek büyüyor.

Valiler giderek "imam"laşıyor.

Altları oyulan bakanlar giderek "kukla"laşıyor.

Ve -üçbuçuk oy için-*"gaflet, dalalet ve hatta hıyanet"* içinde yıllarını geçirmiş ve geçirmekte olanlar, Ankara'nın yüksek tepelerinde oturuyorlar. Oturabiliyorlar.

(Cumhuriyet, 3 Ekim 1993)

Vicdanınız Rahatladı mı Sayın Bakan?

Sayın Milli Eğitim Bakanı, okullarda "Olağanüstü Atatürk Haftası" ilan etmiş.

Sanırım 70 yıllık cumhuriyet tarihinde, ilk kez böyle bir şey oluyor.

En hızlı "Atatürkçü" bakana şimdi sahip olduğumuz için mi? Atatürk düşmanlığı eğitim sistemimizin içinde yerleşip korkulacak boyutlara vardığı için mi?

Atatürkçülüğümüz ile övünüyor muyuz? Yoksa günah mı çıkarıyoruz?

Amaç, yılların verdiği zararı bir haftada telafi mi etmek? Yoksa kızgınlık içindeki kitlelere şirin mi görünmek?

Şimdi Sayın Bakan'a soruyorum:

Sayıları 834'ü bulan imam-hatip okullarını bitirenlerin ancak yüzde 10'unun "din"le ilgili görevler üstlenmesini, geriye kalan yüzde 90'ın ise vali, kaymakam, emniyet müdürü, yargıç, savcı, öğretmen olmaya yönelmesini "doğal" ve "sağlıklı" mı buluyor?

Bakanlığının merkez ve taşra örgütünde, din eğitimi kökenlilerin sayısının hızla artmasını ve "yönetici" konumların daha çok o kökenden gelmiş olanlara verilmesi konusunda ne düşünüyor?

Devlet bazı gençlerini "laik" bir toplumun, bazı gençlerini ise bir "din devleti"nin gereklerine göre eğitiyor. İkisi de birbirini anlayamıyor, hoş göremiyor. İkisi de "diğeri"nin görüşlerini "yanlış ve zararlı" buluyor.

Acaba Sayın Bakan, birbirlerine düşman kuşaklar yetiştirme görevini üstlenmiş -Türkiye dışında- bir devlet tanıyor mu?

Kendi çocuklarından birisini imam-hatipte diğerini laik lisede okutsa aralarında çatışma olmayacağına inanıyor mu?

İstanbul'un ortasında bir özel okulun, hafta tatilini cuma günü yaptığının farkında mı?

Bir yarışma sınavındaki başarısızlığın, jüri üyeleri tarafından "sınavdan önce aptes alınmamış" oluşuna bağlandığını, bazı okullarda, sınavda "Allah" yerine "Tanrı" sözcüğünün kullanılmasının ya da "insanın yaratıcılığı"ndan söz edilmesinin, başarısızlık nedeni olduğunu biliyor mu?

Örneğin, Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürü'nün kadınların elini sıkmamasını, öğretmenleri sık sık toplayıp "dini telkin"lerde bulunmasını, görevinin gereği mi sayıyor?

Sivas'ta yakılarak öldürülen karikatürcü Asaf Koçak'ın cenaze namazını kılmayı reddeden müftünün, Sivas vahşetinde "köktendinci"lerin katkısından söz eden Başbakan Yardımcısı'na camide verip veriştiren imamın, kendine bağlı okullarda eğitilmiş olduğunun bilincinde mi?

Mezarcı'nın gökten zembille inmediğinin, binlerce Mezarcı'nın "laik devlet" (!) eliyle yetiştirildiğinin acaba ayrımında mı?

Sayın Demirel'e birkaç yıl önce sormuştum:

- İslamda kadın imam yoktur. İmam-hatip okullarına niçin kız öğrenci alınıyor?

"Kadın imam olamaz, ama hatip olabilir" diye savunmuştu. Ve 1950'lerden bu yana 40 yılda Türkiye bu noktaya getirildi.

Şu sözler ise Başbakan olmadan önceki dönemde, Sayın Tansu Çiller'e ait: *"Politikaya atılmamın ikinci nedeni, eğitimde düzenli bir şekilde verilmiş olan irticadır. Bu küçümsenecek bir olay değildir. Ben bunu kendi çocuklarımda yaşadım..."*

Bizi yönetenlerin, ya oldukları gibi görünmelerini ya da göründükleri gibi olmalarını istemek hakkımızdır. Üstelik bu demokrasinin de gereğidir.

❧

Bir zincir, en zayıf halkası kadar güçlüdür!

Bugün "demokratik devlet"in en zayıf halkası ise "eğitimdeki ikilik"tir. Ve o ikililiği sürdüren devlet, sadece iki yandaki gençlere değil, aynı zamanda kendi kendisine de kötülük etmektedir.

"Demokratik" devlet, intihar etmektedir!

Önce din devletinin gereklerine göre eğit, sonra "siyasal yaşamda bunları unut" de... Çocukken imam-hatip okulunda başını örttür, genç kız olup üniversiteye gelince başını örtmeyi yasakla...

Atatürk'ün kurduğu cumhuriyetin 70. yılında "milli" (!) eğitimin görünümü bu. Ve bu görünüm ortada iken Sayın Bakan'ın yapabildiği tek şey "Atatürkçülük Haftası" ilan etmek.

Atatürk düşmanlığını eğitimin kopmaz bir parçası haline getirmiş olanlar, bu bir haftada yıllardır yaptıklarının tersini mi yapacaklar?

Eğer amaç "vicdanı rahatlatmak" ise *"Ben bu cinayetin sorumluluğuna katılmıyorum!"* deyip istifa etmek daha dürüst ve tutarlı olmaz mı?!.

(Cumhuriyet, 9 Mart 1994 - Yazının yazıldığı dönemin Milli Eğitim Bakanı, DYP'li Sayın Nevzat Ayaz'dır.)

Yapılacak Şey Çok, Ama Devlet Adamı Var mı?

Olayı, Tufan Türenç çok önceleri köşesinde aktarmıştı.

Çeyrek yüzyıl kadar önce -artık barışmış olan- İsmet İnönü ile Celal Bayar arasında şu konuşma geçer:

Bayar: *"Benim kanaatime göre Türkiye için en büyük tehlike, beynelmilel ihtilalci komünizmdir."*

İnönü: *"Hayır, hayır... Türkiye için en büyük tehlike komünizm falan değildir, irticadır. O konuda daha dikkatli olunması gerekir. Bunu hiç unutmayalım. Komünizm Türkiye' de bir şey yapamaz, ama irtica başımızın her zaman belasıdır."*

Bayar: "Ben sizin gibi düşünmüyorum efendim. Bu kanaatimde ısrar ediyorum."

Ve bu konuşmanın tanığı olup da aktaran kişi, kendi düşüncesini de şöyle özetler:

"O gün ben de Bayar gibi düşünüyordum ve İnönü'nün söylediklerine inanmıyordum. Hatta, ' İnönü de kafasını irticaya takmış' *diye değerlendiriyordum. Ama bugün, rahmetli İnönü'nün ne kadar haklı olduğunu ne yazık ki anladım."*

Bu sözler, yarım yüzyıllık bir siyaset ve devlet adamına, bugün DYP milletvekili olarak Meclis'te bulunan Sayın Münif İslamoğlu'na ait...

❧

Yeşil bayrak çekip, *"Laik diktatörlüğü yıkıp şeriatı getireceğiz!"* diye Taksim'e yürüyenlere karşı polisin Atatürk Anıtı'nı koruduğu noktaya iki günde gelmedik.

Önce *"Siz isterseniz hilafeti bile getirebilirsiniz!"* diyen Bayar-Menderes çizgisi girdi devreye.

Türkçe ezan kaldırılıp, Arapça ezan yeniden geldi. Türkçe gitti, Osmanlıca yeniden geldi. 'Ticani'lerin Atatürk'ün heykellerine saldırmaları dönemi yaşandı. Devrimler, 'halkın kabul ettikleri ve etmedikleri' olarak ikiye ayrıldı.

Arkasından Demirel dönemi başladı.

İmam-hatip okulları çığ gibi Anadolu'ya yayıldı. Tarikatların sırtını sıvazlamak, Said-i Nursi'nin "itibarının iadesi" için kolları sıvamak "siyasal kurnazlık" sayıldı. Demirel, *"Türkiye laikliği dinsizlik olarak anlamış, yanlış tatbikatlar yapmıştır"* diye ilan etti.

Derken 12 Eylül geldi.

"Türk-İslam Sentezi" resmi ideoloji oldu. Devlet "Rabıta" ile işbirliği yapma yoluna girdi. "Zorunlu din dersi" anayasada yer aldı. "Devrim Tarihi" bile, adı da değiştirilerek sağcı ve dinciler tarafından okutulmaya başlandı..

Ve Özal dönemi açıldı.

Bu, aynı zamanda imam-hatiplilere üniversite kapılarının da açılmasıydı; Milli (!) Eğitim, İçişleri, Sağlık bakanlıkları başta olmak üzere, devlet içinde "şeriatçı" kadroların köşe başlarını ele geçirmesiydi; 163. maddenin kalkmasıydı; devletin geçmişte "şapka giymeyenleri astığı" iftirasının, bizzat Cumhurbaşkanı'nın ağzından yapılmasıydı;

"2. Cumhuriyetçiliğin" resmi ideoloji olmasıydı...

Bugün adım adım gelinmiş olan nokta, "Kemalizm"e karşı politikaların iflasıdır!

Menderesçiliğin, Demirelciliğin, Evrenciliğin, Özalcılığın iflasıdır. Kemalizmin haklılığının kanıtıdır.

Bugün Türkiye'de üç endüstri meslek lisesine, iki imam-hatip lisesi düşüyor. Bir sağlık meslek lisesine 3.5 imam-hatip lisesi düşüyor.

Din eğitimi görenlerin sadece yüzde 10'u dinle ilgili görevler üstleniyorlar. Geri kalanlar, hızla "laik" devletin kadrolarına yerleşiyorlar.

Devlet, her yıl daha fazla sayıda genci "din devletinin gerekleri"ne göre yetiştiriyor. Her yıl daha fazlasına, laik devletin iplerini teslim ediyor!..

Henüz iş işten geçmiş değil!

İlk yapılması gereken şey, imam-hatip okullarının sayısını "din adamı gereksinmesi" ile sınırlandırmaktır. Orta kısımlarını tamamen kaldırmaktır. Ve geri kalanlarını da "meslek liseleri"ne çevirmektir.

İkinci yapılması gereken şey de devlet örgütünü, adım adım, "şeriatçı" işgalinden kurtarmaktır.

Toplumun büyük çoğunluğunu, bir azınlığın "dikta"sına terk etmemek için yapılacak çok şey var; ama bunları yapabilecek çapta devlet adamı var mı?

Asıl sorun bu!..

(Cumhuriyet, 7 Nisan 1994)

Cehalet ya da İhanet Bitmedi ki, Savaş Bitsin!

En ilginç yeni yıl kutlaması, bu yıl Suudi Arabistan'dan geldi. Türkiye'de uzun yıllar kalmış yabancı bir dosttan:

"Buraya mutlaka gelmelisin. Atatürk'ün Türkiye için yaptıklarının değerini bin kez daha iyi anlayacaksın. Atatürk gözünde bin kez daha büyüyecek."

Oysa Türkiye'de yaşarken Atatürk'ün öneminin abartıldığını düşünüyordu.

Satırları bana Sayın Ertuğrul Dayıoğlu'nu anımsattı.

Manisa'nın bu ünlü belediye başkanı da bir zamanlar Kemalizme karşıydı. DP'den gelen bir çizginin hep içinde ve yerel olarak önünde yer almıştı.

Günün birinde Tunus'u gördü. Cezayir'i yaşadı. Ve herkesi Atatürk'ün diktiği bayrak altında mücadeleye çağırmaya başladı.

Üstelik ne Tunus ne de Cezayir bir "şeriat devleti" idi. Suudi Arabistan'daki gibi bir "din polisi" yoktu. Ramazanda Türk işçilerinin şantiyeleri basılıp, çaydanlık sıcak mı soğuk mu diye denetlenmiyordu.

❧

Suudi Arabistan'dan gelen mektup, Fransa'dan gelen bir başka mektupla ve 30 DYP'li milletvekilinin ünlü mektubuyla çakıştı.

Fransa'da oturan Sayın Ali Taş, bugünkü düzenin "tek alternatifi"nin İslam olduğuna inanıyor ve şöyle diyor:

"Demokrasi aldatmacasını asla kabul edemeyiz. Demokrasi, Allah'ın susturulup (!), insanların söz hakkına sahip bulunduğu bir sistemdir. Müslüman; laik, demokratik olamaz. Kainatı yaratan Allah'ın, bir devleti idare etmekten aciz olmadığına inanıyorum."

Bana, "zevkleri yok eden ölümü" sıkça düşünmemi salık veren Sayın Taş hemen ekliyor: "Fikrinize saygım yok, ama fikirlerin özgür bir ortamda seslendirilebilmesinden yanayım."

İyi güzel de demokrasi "aldatmacası"nın kabul edilmediği bir düzende, "özgür bir ortam" nasıl olacak?

İran'daki gibi mi? Suudi Arabistan'daki gibi mi?

Ya da daha iktidara gelmeden "Batı müziği plak ve kasetleri"ni yasaklayan, satanları ölümle tehdit eden Cezayir İslamcılarının kafalarındaki gibi mi?

Yoksa bu savunulan, Aziz Nesin'e ve Sivas'taki 37 canlı "meşale"ye tanınan benzeri bir özgürlük mü?

❧

DYP'nin 30 sayın milletvekili de Anayasa Mahkemesi Başkanı'nın "Şeriat yasaktır" sözüne bozulmuşlar.

Sayın Özden'e yolladıkları mektupta, önce "şeriat'"ı övüyor ve "insanları yüceltmeyi amaçladığını" savunuyorlar. Sonra da Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in "İslam, Demokrasi ve Laiklik" adlı kitabından alıntılar yapıyorlar:

"Türkiye laikliği dinsizlik olarak anlamış, yanlış tatbi-

katlar yapmıştır. Din ve vicdan hürriyetinin bir rahatsızlık vesilesi sayılması kadar yanlış birşey düşünemiyorum." Bir "yanlış", Cumhurbaşkanı'nın ağzından çıkınca "doğru" mu olur?

Sayın Cumhurbaşkanı'nın söyledikleri büyük bir "iftira"dır!

Türkiye, hiçbir dönemde, laikliği dinsizlik olarak anlamamıştır. Laiklik yanlıları, hiçbir zaman, din ve vicdan özgürlüğünden rahatsız olmamışlardır.

Bu topluma kötülük edenler laiklik yanlıları değil, laikliği "dinsizlik" olarak karalayanlardır. "Din ve vicdan özgürlüğü" maskesi altında, başkalarının inançları üzerinde baskı kurmaya çalışanlardır.

Ve ettikleri "yemin"e bile saygı göstermeyerek, laiklik karşıtlığını TBMM'ye kadar sokanlardır.

Anayasa Mahkemesi Başkanı ise, anayasanın "şeriata kapalı" olduğunu söylerken sadece bir gerçeği dile getirmiştir.

Eğer anayasanın "şeriat" düzenine açık olduğunu ya da açık olması gerektiğini savunan milletvekilleri varsa, onların da Sayın Özden kadar "açık" ve "yürekli" olmaları gerekir!

Atatürk ve laiklik düşmanları aslında özgürlük istemiyorlar. Kendileri gibi düşünmeyenlerin özgürlüklerini ellerinden almak istiyorlar.

Geçenlerde ölen, Fransa'daki milyonlarca Müslümanın manevi önderi Şeyh Abbas şöyle demişti: "Mustafa Kemal haklıydı! O cehalete karşı savaştı, İslama karşı değil."

Cehalet (ya da ihanet) bitmedi ki, savaş bitsin!

(Cumhuriyet, 16 Ocak 1994)

Demirel ve Ayaz...

Gerekmedikçe eski defterleri karıştırmaktan hoşlanmam.

Geçmiş, bugüne ışık tuttuğu ve daha iyi bir gelecek kurmaya yardımcı olduğu ölçüde önem taşır. Yoksa, sürekli geçmişi yaşayanlar geleceği kuramazlar...

Geçmişte Sayın Demirel'i çok eleştirmiştim. Ama cumhurbaşkanı olduğu zaman, kendisi için yeni bir sayfa açtım kafamda. Beyaz bir sayfa.

Rahmetli Özal'ın tersine anayasanın cumhurbaşkanına çizdiği sınırlar içinde kalıyordu. Zaman zaman, görmüş geçirmiş bilge bir kişi gibi konuşuyordu.

Bunalımlı bir dönemde, *"iyi ki orada"* dedirtebilecek davranışlar sergiliyordu.

Ve ben de *"Fırsatını bulayım da, bu yeni Demirel için bir iki olumlu şey yazayım"* diyordum kendi kendime.

Ama geçmiş günahları bilinçaltını fazla rahatsız ediyor olmalı ki; Sayın Demirel, o günahların altındaki bazı yanlışları, bir "kendini savunma telaşı" içinde yinelemeye başladı.

Neler söylüyor Sayın Demirel:

"- Türkiye laikliği dinsizlik olarak anlamış, ve yanlış tatbikatlar yapmıştır. Din ve vicdan hürriyetinin bir rahatsızlık vesilesi sayılması kadar yanlış bir şey düşünemiyorum..."

"- 1930'lardaki laiklik anlayışının yanlış olduğunu düşünüyorum. Laiklik ateizm (Tanrıtanımazlık) olarak görülmüştü..."

"- Eğer bir kişi Müslüman olduğunu gururla söylüyorsa veya Allah'ın adını anıyorsa, bunda antilaik bir şey yoktur..."

Bu sözlerden çıkan anlam açıktır.

Atatürk döneminde laikliğin "dinsizlik" ve hatta "Allahsızlık" olarak anlaşıldığı öne sürülmektedir. Din ve vicdan hürriyetinin "rahatsızlık vesilesi" olduğu savunulmaktadır.

Bu sözlerin sahibine göre; Kemalist laiklik anlayışı, Müslüman olduğunu "gururla" söylemeye ve Allah'ın adını anmaya engeldir...

Bir kez daha yazmıştım: Cumhurbaşkanı tarafından söylenmiş olması, bir yanlışı "yanlış" olmaktan çıkarmaz. Ama daha sakıncalı bir yanlışa dönüştürür!

Kim laikliği dinsizlik olarak anlamış?

Kim din ve vicdan özgürlüğünden rahatsız olmuş?

Müslüman olduğunu söylemeyi, Allah'ın adını anmayı "anti-laiklik" sayan kim?

Tarihe ve bu cumhuriyeti kuranlara yapılan "iftira" ile elde edilmek istenen nedir? Üç beş oy mu, yoksa kendi geçmiş günahlarını aklamak mı?

Bu topluma kötülük edenler laiklik yanlıları değil, laikligi "dinsizlik" olarak karalayanlardır! "Din ve vicdan özgürlüğü" maskesi altında, başkalarının inançları üzerinde baskı kurmaya, demokrasiyi ve özgürlükleri yok etmeye çalışanlardır!

Ve de, başlarında bulundukları partileri aracılığı ile, ettikleri yemine de saygı göstermeyerek, laiklik karşıtlarını TBMM'ye kadar sokanlardır!..

Solcu gençliği susturmak için "komanda kampları" kurdurtan. 12 Mart'a, 12 Eylül'e giden yolu açan Sayın Demirel'dir. *"Yüzde 99'u Müslüman olan bir halkın, çocuklarına dini öğretmek hakkı vardır" diye,* imam-hatip okullarını tüm yurda yayan. *"Kızlar imam olamaz, ama hatip olabilirler"* diye, bir meslek okulu olarak kurulmuş olan bu okullara kız öğrenci alınmasını savunan. Laik devleti yıkmak isteyenlerin devlet içinde örgütlenmelerinden hiçbir rahatsızlık duymayan. Derslerde Atatürk ve Cumhuriyet düşmanlığı yapılması karşısında sessiz kalan gene Sayın Demirel' dir.

Geçmişte solcu gençlik ile sağcı gençlik birbirine kırdırılmıştı. Şimdi de, laikliğe inanmış gençlik ile laik devleti yıkmak isteyen gençlik karşı karşıya getirildi.

Ulaşılan noktanın sorumlusu, Menderes-Demirel-Evren-Özal *"kafa"*sıdır!

Ve uzun yıllardır ilk kez, bu gidişe *"artık yeter"* diyen bir bakan çıkıyor. *"Milli ihanet eğitimi"*ne göz yumma ihanetini içine sindiremeyen bir bakan.

Onun karşısına çıkanlar ise, "o kafa" sayesinde Meclis'e girmiş olanlar..

"Yapılacak çok şey var; ama onları yapabilecek devlet adamı var mı?" diye sormuştum. Sayın Nevzat Ayaz "var" olduğunu kanıtlama savaşı veriyor.

Ama Demirel, Çiller, Yılmaz gibi "sayın"lar da acaba "gerçek"ten devlet adamları mı?

Göreceğiz!..

(Cumhuriyet, 27 Nisan 1994)

DYP ve ANAP "Gaflet" İçinde!

Bir seçim öncesinde Batılı bir gazeteci ile İsrail'in sağcı Başbakanı İzhak Şamir arasında şu konuşma geçmişti:

"- Sizce dinci oylar hangi partiye yönelecek?

- Elbette bize. Onların birçok isteğini yerine getirdik!"

Seçimler yapıldı ve Şamir'in "sağduyusu" (!) sayesinde artan dinci oylar, ılımlı sağa değil "dinci" sağa gitti.

Dinci seçmen aptal değildi. Kendi düşüncelerini "tam" temsil eden parti varken "yarım" temsil edene oy vermedi.

Nazar falan değmesin, "çok cesur" bir Başbakanımız var. İşçilere karşı çok cesur. Özelleştirmede çok cesur. PKK'ya karşı çok cesur. Hatta Demirel'in göreve getirdiği herkese karşı çok cesur.

Mesut Yılmaz'a saldırırken aslan kesiliyor.

Ama "laiklik" söz konusu olunca bir kuzu.

Laik eğitim görmüş. Laik kafa yapısına sahip. Laiklik-

ten uzaklaşacak bir Türkiye'nin nerelere yuvarlanacağını bal gibi biliyor.

Gel gör ki kendini "çok kurnaz" sanıyor.

Ağzından "Allah" adını düşürmezse, ilahiyatçı profesör bayanın başını bağlamadığı yerde başını bağlarsa, laikliğe karşı propagandayı Terör Yasası'ndan çıkarttırırsa, özel radyo ve TV'lerle ilgili yasaya, laiklikle ilgili madde koydurtmazsa, devlet kurumları içindeki "şeriatçı" örgütlenmeye göz yumarsa.

Oylarını artıracağını sanıyor!

Tıpkı -birkaç gram eksik tarta tarta- zengin olacağını sanırken giderek müşterileri azalan "kurnaz" (!) mahalle bakkalı gibi.

Tıpkı -kendinden önceki "fevkalade" iki kurnaz- Demirel ve Evren gibi.

Akıl hocası Sayın Demirel, sayısız "devri iktidar" yıllarında, önce sivil "komando kampları" kurulmasına göz yumup MHP'yi "ihya" etmek başarısını göstermişti. Arkasından imam-hatip okullarını çığ gibi arttırarak tarikat şeyhlerinin sırtını sıvazlayarak devlet örgütünü "şeriatçılar"a açarak bu kez de Sayın Erbakan'ı "ihya" ederek başarısını sürdürdü.

Ama General Evren, "komünizme karşı İslam" dahiyane formülü ile onu da geride bıraktı. Meydanı -Kemalistler dahil- tüm solculardan temizleyerek devleti Özalcılar ile şeriatçılara teslim etti.

Şimdi bu *"fevkalade siyasal ince hesapları"* yapma sırası Çiller Hanım'la Mesut Beyefendi'de.

ANAP birinci parti olmakla avunuyor. DYP ise RP'nin gerisine düştüğünün "henüz" bilincinde bile değil.

❧

Üniversitelerde artık "mezuniyet mevlidi" okunuyor.

Bazı valilerin illerinde, devlet memurları "Zaman" dışında gazete okumaya korkuyorlar.

Dinci baskılar, artık geri kalmış yörelerden gelişmiş yörelere, küçük kentlerden büyük kentlere yayılma aşamasına gelmiş.

Bu toplumun yetiştirdiği 37 pırıl pırıl insan, saatler boyu süren bir süreç içinde, devletin gözleri önünde, ilan ede ede yakılıyor.

Bir açık oturumda, izleyiciden biri bana şu soruyu yöneltmişti:

"- Seçmek zorunda kalırsanız, demokrasiyi mi seçersiniz yoksa laikliği mi?"

İlk bakışta "kırk katır mı kırk satır mı" ikilemi.

Aslında öyle değil.

Çünkü laiklik olmadan zaten demokrasi olmaz. Eğer laiklik korunuyorsa yitirdiğiniz demokrasiyi bir gün yeniden elde edebilirsiniz. Ama demokrasi adına laiklikten vazgeçmek aymazlığını gösterirseniz ikisini de yitirirsiniz.

Ve gireceğiniz karanlıkta, onları yeniden kazanmak için çok acılı ve uzun bir dönem geçmesi gerekir.

Laik bir devlette isteyen mevlit okutur, isteyen istediği gazeteyi okur. Eğer mevlit kamu kuruluşları adına okutuluyor, dinci olmayan gazeteleri okuma özgürlüğünü ise devletin valisi engelliyorsa.

Bırakın laikliği, orada artık bir din ve vicdan özgürlüğünden söz etme olanağı kalmış mıdır?

Şeriatçılar özgürlük istemiyor, kendilerinden farklı düşünenlerin özgürlüğünü ellerinden almak istiyorlar.

Ve ANAP ile DYP el ele "onlar"ın değirmenine su taşıyorlar!..

(Cumhuriyet, 17 Nisan 1994)

"Gaz Odaları" Bir Düşmüş Meğer!..

Bir buçuk milyon insanın öldürüldüğü, derilerinden abajurlar yapıldığı, saçlarından battaniyeler dokunduğu, kemiklerinden fosfor elde edildiği, bedenlerinin geri kalanlarının da yakıldığı ünlü Auschwitz kampını saatler boyu gezerken gördüklerim bir düşmüş meğer(!)..

Polonyalılar İkinci Dünya Savaşı'nda yerle bir edilen ülkelerini bir yana bırakmışlar. Bütün güçleriyle, hangi "marazi" kafadan çıktığı bilinmeyen "düş ürünü" bir kamp kurmuşlar. "Irksal arındırma" yalanına dayalı öyküler uydurmuşlar. Yahudilerin de yardımı ile milyonlarca isim ve adres icat etmiş, o insanların öldürüldüğüne tüm dünyayı inandırmışlar..

Herhalde Polonya'ya turist çekmek için olacak.

Ve ne gariptir, aynı anda aynı düşünce ile Avrupa'nın birçok yerlerinde Auschwitz benzeri "vahşet kampları" kurulmuş.

Savaş sonrası ekonomik çöküntü içindeki Avrupa'da inanılmaz büyüklükteki bir turistik yatırım zinciri.

Kim söylüyor, Nazilerin savaş sırasında 6.5 milyon insanı gaz odalarında öldürdüklerinin yalan olduğunu?

Önce TV'deki "kırmızı koltuk"ta oturarak belirli bir köktendinci kafa yapısını sergileyen, kara çarşaflı bir bayan. Birgün sonra da, gene TV'de, bu kez Ali Kırca'nın programında konuşan, Batı'daki yeni-Nazilerin önderi durumundaki kişi. (Hani şu Türkleri ve tüm Müslümanları Avrupa'dan kovmak gerektiğini savunanların, Bosna-Hersek'teki "etnik arındırma"yı coşku ile alkışlayanların sözcüsü!..)

Fransızlarda bir söz vardır; "Benzeyenler buluşurlar" derler.

İletişim teknolojisindeki gelişme, aynı yerde buluşamayanları bazen aynı ekranda buluşturuyor.

❧

Çağımızın ünlü düşünürlerinden Roger Garaudy, Müslümanlığı kabul ettikten sonra Türkiye'ye gelmişti. Beş saati aşkın bir süre beraber olup tartışma fırsatı bulmuştum.

İlginç bir çizgisi vardı. Önce Hıristiyan gençlik örgütlerinde etkin görev almıştı. Sonra Fransız Komünist Partisi'nin bir numaralı ideoloğu olmuştu. Ve derken Müslümanlığı seçmişti.

Çelişki yok muydu?

"Hayır" diyordu Garaudy. Ona göre, İslamdaki kuralları ikiye ayırmak gerekirdi. Birinci bölümde, dinin özünü oluşturan kurallar vardı. Kendisi de "öz"ü benimsiyor ve düşünce çizgisinin olgunluk aşamasına yerleştiriyordu.

İkinci bölümde ise, o "öz"den hareketle, bin dört yüz yıl öncesinin sorunlarına çözüm getiren kurallar bulunuyordu. Bu kurallar, o koşullar içinde değerlendirildiğinde "dahiyane" idi. Ama aynı kuralları bugünün koşulları için-

de geçerli saymak, İslamın özüne aykırıydı.

Geçenlerde İstanbul'da yapılan bir toplantıda, Sudanlı din bilgini Prof. Abdullahi Ahmed An-Naim de Garaudy ile hemen hemen aynı şeyleri savundu. Mekke'de inen ayetlerin *"ahlak, adalet gibi genel kavramları içerdiğini, düşünce özgürlüğü ve dinde zorlama olmaması gerektiğini buyurduğunu"* söyledi. Oysa Medine'de Müslümanların kendi devletlerini kurma aşaması başlamıştı. Kadının ikinci sınıflığı, Müslüman olmayanlara eşit haklar verilmemesi, din için gerektiğinde öldürmek o dönemin kurallarıydı.

"Şeriat" Medine'deki kuralları içermiş, onunla çelişen Mekke ayetlerini "geçersiz" saymıştı. Oysa o hükümler "ebedi" değil, tarihsel koşulların ürünüydü. Öyleyse, şimdi yapılması gereken bunun tam tersi idi!..

İnançlı bir İslam bilgini olan An-Naim bu düşüncelerini kendi ülkesinde savunabiliyor mu?

Hayır! (Bırakın savunmayı, kendi ülkesinde yaşayamıyor bile!..)

İslamı 60 yaşından sonra ve büyük bir düşünce birikimine sahip iken seçmiş olan Garaudy, acaba yukarıdaki düşüncelerini bugünün İran'ında ya da Suudi Arabistan'da sergileyebilir mi?

Hayır!

Bu iki "inançlı" Müslüman da, kendi inançlarını, ancak Türkiye gibi laik bir Müslüman ülkede tartışabiliyorlar.

Ve TV'deki kara çarşaflı hanım, Allah ile kul arasına hiç kimsenin giremeyeceği bir din adına, kendisi gibi düşünmeyenleri, Türk halkının büyük çoğunluğunu Müslüman saymıyor.

Tıpkı gaz odalarında öldürülen milyonlarca Yahudi'yi

de insan saymadığı ya da sadece Nazileri sözüne "güvenilir" saydığı gibi.

Dine saygılı olmak başka, kendi dar görüşleri dışındakileri dinsiz sayanlara saygılı olmak başkadır.

Saygısıza saygı duymak ise öyle zordur ki!..

(Cumhuriyet, 27 Aralık 1992)

"Kara Çarşaf" ve Mussolini

Hitler de Mussolini de yasal yollardan, hatta bir ölçüde demokratik süreçleri kullanarak iktidara geldiler. Ama ilk yaptıkları şey, demokrasiyi yıkmak oldu.

Birisi intihar edene, ötekisi de bacağından asılana kadar iktidarı terk etmediler.

Mussolini seçim sistemini "Özalvari" bir "cinlik"le değiştirdi. Oyların üçte birini alarak, Meclis'te üçte ikilik çoğunluk sağladı. O çoğunluğa dayanarak anayasayı değiştirdi. Faşist parti dışındaki bütün partileri kapattı.

Ve faşist rejimi "yasal yollardan" geçerek kurdu.

Eğer çılgınca dış maceralara atılmasaydı, kurduğu insanlık dışı rejim, herhalde en az Franco'nunki kadar uzun ömürlü olurdu.

TV'deki "kara çarşaflı" hanımın son derece "aydınlatıcı" olan düşüncelerinden esinlenerek yazdığım yazının

yankılarının boyutu beni aynı konuya -sıcağı sıcağına- dönmeye zorladı.

"Bir de şeriatçı partiyi denesek ne olur?" diyen öğrencimi sınıfta yanıtlarken de yukarıdaki tarihsel gerçekleri anımsadım.

Elbette ki her düşüncenin serbestçe kendini anlatabilmesi, yandaş toplamaya çalışması demokrasinin gereğidir. Demokrasi, toplumdaki tüm çıkar ve düşüncelerin hakça temsili ölçüsünde gerçeklik kazanır.

Elbette ki çoğunluğun desteğini sağlayanın iktidara ulaşması da demokrasinin temel kuralıdır.

Ama bugünün çoğunluğu, yarının azınlığıdır.

Varsayalım ki "şeriatçı" bir parti oy yoluyla iktidara ulaştı. Kendisine o yolu açan hak ve özgürlüklere iktidarı sırasında saygı gösterebilecek midir? Aynı yoldan iktidardan uzaklaşmayı içine sindirebilecek midir?

"Kara çarşaf" bu soru gündeme geldiğinde, *"Ülkeyi yönetecek olanları din alimleri seçmeli"* diye buyuruyor.

İran'da mollalar, farklı düşünce sahiplerinin kafalarını kesip, ancak kendi İslam anlayışlarını paylaşanlara seçimlere katılma olanağı tanıyorlar.

Suudi Arabistan'da ise ülkeyi yönetecekleri, babadan oğula geçecek biçimde zaten Tanrının belirlemiş olduğu varsayılıyor.

Peki bunların hangisi "şeriat düzeni?"

Hangisinin "gerçek" şeriat düzeni olduğuna kim karar verecek?

"Kişi 18 yaşına gelinceye kadar dinini değiştirebilir; ama değiştirmemiş ise namaz kılmak, oruç tutmak zorundadır. İslamın kurallarına uymazsa zorla uydurulur ve uymaz ise katli vaciptir" diyenler mi?

Yoksa, Tanrının şu sözlerini anımsatanlar mı: *"Eğer Tanrı isteseydi, yeryüzündekilerin hepsi birden inanmış olurdu. Yine de sen, insanları inansınlar diye zorlayıp duracak mısın?"*

Türkçe ezanı, Türkçe ezan okumayı "kâfirlik" sayanlar mı karar verecek? Yoksa, Tanrının şu sözlerine sahip çıkanlar mı: *"Sen Arap olduğun için, biz bu kitabı Arapça indirdik. Biz, her topluluğa kendi diliyle seslenen bir görevli gönderdik."*

Eski devlet bakanlarından rahmetli Ahmet Şener, düzenli biçimde oruç tutar, ama iftardan sonra da rakısını içerdi. Durumu öğrenen başka bazı bakan arkadaşlar kendisini eleştiriyor; günaha girdiğini, hiç oruç tutmamanın böyle bir durumda daha iyi olacağını savunuyorlardı.

Tartışmaya katılıp, konuyu Diyanet İşleri eski Başkanı ve Devlet Bakanı Dr. Lütfü Doğan'a danışmayı önerdim.

Sayın Doğan'ın sözleri bugün gibi belleğimde:

- İçki zararlı bir şeydir. Oruç tutsa da tutmasa da içmemesi gerekir. Ama kötü birşeyden vazgeçemiyor diye niçin iyi birşey yapmasına engel olmak istiyorsunuz?

İran'da, Suudi Arabistan'da, Sudan'da ya da "şeriat" düzeni kurmak iddiasındaki başka bir ülkede olsaydı, herhalde Ahmet Şener'in de Lütfü Doğan'ın da boynunu vururlardı.

Tıpkı Stalin'in, kendisinden farklı düşünen milyonlarca Marksisti öldürttüğü gibi. Troçki'yi ta Meksika'da buldurup "hallettiği" gibi.

Tıpkı İranlı muhaliflerin, Türkiye'de ya da Fransa'da bile mollaların gazabından kurtulamadıkları gibi.

Fransa'da Müslümanların manevi önderi Şeyh Abbas, bakın ne diyordu?

- Atatürk *cehalete karşı savaştı, İslama karşı değil!..*

"Atatürk" adına bile tahammül edemeyen "kara çarşaf"lı kafa, acaba kendi düşüncesine uygun bir yönetimde Şeyh Abbas'ın kafasına tahammül edebilir miydi?

(Cumhuriyet, 3 Ocak 1993)

"Onlar"dan Sorular...

Yerel seçimlerden sonra birşeyler değişti.

Laikliği ve dolayısıyla demokrasiyi yıkmak isteyenler yüreklendiler. Artık kendilerini saklamak ya da olduklarından daha farklı göstermek gereği duymuyorlar.

Eskiden konuşma yaptığını topluluklarda ya bulunmazlardı ya da sadece dinlemekle yetinirlerdi. Şimdi yanıt veriyorlar. Soru soruyorlar. Bazen de susturmaya çalışıyorlar.

Demokratik kurallara uymak koşuluyla, yararlı bir gelişme.

Düşüncelerindeki ya da bilgilerindeki yanlışları düzeltmek fırsatı doğuyor.

"Ne yapalım?" diyen gençlere hep aynı yanıtı veriyorum:

- Okuyun, öğrenin ve örgütlenin! Demokrasiyi yıkmak isteyenler nasıl kapı kapı dolaşıyor, bir kişiyi yanlarına ala-

bilmek için bile büyük çaba sarf ediyorlarsa; siz de aynı şeyi yapın. Onlar giyimleriyle, sakallarıyla topluma bir mesaj vermek, bir baskı mı oluşturmak istiyorlar? Siz de göğüslerinize Atatürk *rozetleri takarak aynı şeyi yapın!..*

Bursa'da kalabalıktan bir genç bu sözlerime sinirlendi: *"Yaptığınız bölücülük değil mi?"* dedi.

Belli ki TV'deki ya da gazete köşelerindeki bazı "abi" lerinden iyi esinlenmişti.

"İnananlar-inanmayanlar" diye toplumu bölecekler, susacaksınız. Atatürk'ü ve laikliği yıkmak için en "adi" yalanlardan bile medet umacaklar, susacaksınız. Devleti adım adım "işgal" edecekler; devlet eliyle, demokrasiye düşman kuşaklar yetiştirecekler; seyirci kalacaksınız.

Bunun adı da "demokratlık" olacak!

"Cehalet"in ya da "ihanet"in adı ne zamandır "demokratlık" oldu ki?!.

Sakallı bir genç soruyor:

- Atatürk döneminde inananlara eziyet edildiği, şapka giymedikleri için Menemen'den İzmir'e kadar binlerce kişinin yol boyu asıldığı yalan mı?

Elbette yalan!

Ama Kemalist devrim sayesinde kurulan Cumhuriyetin en yüce konumuna yükselmiş bir "rahmetli" kişi, çıkıp da Manisa'da *"Bu memlekette şapka giymedikleri için insanlar asıldı!"* demişse. O sakallı gencin o "yalan"a inanmış olmasını kınayabilir misiniz?

SHP'nin, hem Kültür Bakanı hem de Genel Sekreter yaptığı kişinin "Başdanışman"ı, kalkıp da TV'de *"İstiklal Mahkemeleri 30 bin kişiyi öldürttü"* derse. Siz belgelere göre gerçek sayının sadece 350 olduğunu kaç kişiye anlatabilirsiniz?

Atatürk'ün kendisinin kasketli çok sayıda fotoğrafı varken, şapka giymedikleri için insanların asıldıklarını söylemek, Kemalistlere "iftira", tarihe ve bu topluma da "saygısızlık"tır.

Ama Yunan serpuşu "fes" diye alınırken *"Din elden gidiyor!"* diye bağıranların, fes yasaklanırken de *"Din elden gidiyor!"* diye ayaklandıkları doğrudur.

Elbette Türk devriminde de kan döküldü!

Tarihte hangi devrim kansız olmuştur ki? Hangi devlet kendi düzenini yıkmak isteyenlere çiçek vermiştir ki?

Fransız devriminde, sadece oy hakkının genelleşmesi için bile, 59 yıl süren bir savaşım ve on binlerce işçinin ölmesi gerekmemiş midir?

Lenin mi daha az kan dökmüştür, yoksa Humeyni mi?

Kemalist devrim, tarihin rastladığı en kansız devrimdir!..

Kocaeli Üniversitesi'ndeki konuşmamda, sorularına aldığı yanıtlarla güç duruma düşen sakallı bir genç, sonunda bas bas bağırmaya başlıyor:

- Siz ne yaparsanız yapın, şeriat mutlaka gelecek!..

Ve TV'de Sayın Ruşen Çakır, "laikçi"lere çatıyor; "onlar ve bizler" ayrımı yapmanın yanlış olduğunu söylüyor. Pası alan Sayın Mehmet Ali Birand da yapıştırıyor soruyu:

- Biz laikler ne yanlış yaptık?

Bir gerçek bundan güzel tersyüz edilemez!

Ne toplumu ikiye ayırma yanlışlığı laiklik yanlılarına aittir ne de laiklik karşıtı akımın güçlenmesinin sorumluluğu.

Yanlışlık ve sorumluluk, Türkiye'nin son kırk yılına damgasını vuranlardadır! Laiklik ve demokrasi düşmanlarının devleti adım adım "işgal" etmelerine göz yumanlar-

dadır!

Çağdaş devlete düşman bir kuşağı, devlet eliyle yetiştirenlerdedir!

Suçlu ne Erbakan'dır ne de RP. Onların varlığı, demokrasinin bir gereğidir. O görüşleri paylaşan bir kitle varsa, onları temsil eden bir parti de olacaktır, olmalıdır!..

Suçlu, ortamın sonuçlarını değerlendirenler değil, ortamı hazırlayanlar ve de onlara çanak tutanlardır!..

(Cumhuriyet, 1 Mayıs 1994)

RP'nin Önlenebilir Tırmanışı!

RP tırmanışını sürdürüyor.

KONDA'nın son araştırmasına göre, Sayın Erbakan'ın partisi, yarın seçim yapılsa "ana muhalefet"i oluşturacak.

Birinci sırada yüzde 27.7 ile ANAP var, ikinci sırada yüzde 23 ile RP, üçüncü sırada yüzde 20 ile DYP. SHP ile DSP'nin toplamı ise ancak RP'ye ulaşabiliyor.

Solsuz bir demokrasiye ve laikliğe karşı sağa bir kayış mı var? Laikliğin ve solun olmadığı bir demokrasi olabilir mi?

Önce RP'nin hızla artan oylarına sağlam bir "teşhis" koymalı.

KONDA'nın araştırması, ANAP ve DYP'den RP'ye kayış olduğunu gösteriyor. Ama -ne yazık ki- ılımlı sağdan dinci sağa kayanlara, "Niçin" sorusunu yöneltmiyor.

Erbakan'ın başında bulunduğu partilerin, 20 yıldır yüzde 10'larda donmuş olan "dinci" oylarına şimdi eklenen

oyların niteliği nedir?

Türkiye'de bir din devleti kurulmasını mı istiyorlar? Yoksa tepkilerini dile getirmek için mi oylarını "dinci görünümü giderek azalan" bir partiye veriyorlar?

Prof. Ersin Kalaycıoğlu'nun bir araştırmasının da vurguladığı bir gerçek var: RP oylarını köyden değil kentten, daha doğrusu "gecekondu özelliklerine sahip" kent kesimlerinden alıyor.

RP'nin 1989 seçimlerinde İstanbul'da aldığı oy yüzde 11. Ama aynı kentin gecekondu semtlerinden aldığı oy yüzde 38. Aynı seçimlerde Konya köylerinde aldığı oy yüzde 15.4, ama Konya merkezinde aldığı oy yüzde 41.7.

Toprağa dayalı üretim, insanları "kaderci", yani tutucu yapar. Çünkü alacağınız ürün sizin çabanızdan çok "doğa" ya bağlıdır; Tanrıya bağlıdır.

"Gecekondu" insanı ise tutucu olmaktan çok "tepki"cidir.

Köy ile kent arasında bir "geçiş" noktasındadır. Gelenekleri ile kentteki yaşam biçimi ve "ahlak" anlayışı arasında bir bunalım geçirmektedir.

Aile yapısı sarsıntıya uğramıştır. Kent kendisini, "gelir düzeyi" ve "köylülüğü" nedeniyle kabullenmemektedir. Köyde insanlar ve yaşam biçimleri arasında var olmayan uçurum, kentte vardır.

Kırdan ya da küçük kentten gelen insan, "kent"te kendini güçsüz, dayanaksız hisseder. Yitme, kimliğini yitirme korkusuna kapılır. Tutunacak bir "dal" arar.

Gelir dağılımındaki haksızlığa, ahlaksızlığa, yolsuzluğa öfkelenir.

Bu birikim ya "Bu düzen değişmelidir" diyen güçlü bir harekete, desteğe dönüşür. Ya da "yitmemek" ve hiç değil-

se "öte dünya umudu"nu koruyabilmek için geleneklere ve dine sımsıkı sarılmaya...

(Tıpkı Türkiye'de başını örtmeyen kadının Almanya'da başını örtmesi, Türkiye'de camiye gitmeyen erkeğin Almanya'da gitmesi gibi. Bu, kurallarına uyamayacağı, kendini kabul etmeyen bir oyunu reddetmek gibidir.)

Birinci davranış biçimi "sol"u, ikinci çıkış ise "sağ"ı güçlendirir. Eğer bugün "geçiş durumundaki" ya da geçiş umudunu yitirmiş toplum kesimlerinde, sol oylar azalırken dinci sağın oyları artıyorsa bundan çıkan anlam açıktır.

Sol tutarsızlığı ve güçsüzlüğü nedeniyle "tepki" oylarını da kaptırmaktadır. O kitleler için artık tek umut, "adil ve temiz" toplum vaat edenler olmaktadır!..

RP açıktan laikliğe karşı.

RP'nin Genel Başkan Yardımcısı Şevket Kazan, Sivas'ta 37 insanı "din adına" yakanların avukatlığını yargı önünde üstlenmeye soyunuyor.

RP'li belediye başkanları, Atatürk'ün adını taşıyan caddelerin adını değiştirip tarikat şeyhlerinin adını koyuyorlar.

Ve RP'nin "önlenebilir" tırmanışının dört "büyük" sorumlusu var: Demirel, Evren, Özal ve sol partiler.

Sayın Demirel, uzun iktidar yıllarında, RP'nin dünya görüşü yönünde insan yetiştiren "okul"ların sayısını "rekor" düzeye çıkardığı için sorumlu. O kafaların -Milli Eğitim'den başlayarak- devleti işgal etmesine olanak hazırladığı için sorumlu.

General Evren, Kemalistler dahil tüm solcuları ezerek meydanı "dinci" güçlere bıraktığı için sorumlu. Atatürk adına Atatürk'e "ihanet" ettiği için sorumlu.

Rahmetli Özal, tüm toplumsal dengeleri altüst ettiği,

toplumsal uçurumları derinleştirdiği, devletin sağlam kalmış kurumlarını da yıprattığı, eğitimin ve devletin işgalini sürdürdüğü için sorumlu.

Sol partiler ise "düzen değişikliği" bayrağını taşıyamayacak kadar bölündükleri, tutarlılıklarını ve güçlerini yitirdikleri, RP'ye alan boşalttıkları için sorumlular.

Demirel, Evren ve Özal, attıkları adımların kendi amaçlarına değil, "başkaları"na yarayacağını göremeyecek kadar "dar görüşlü" idiler. Sol particikler ise, zaten kendi küçük dünyacıklarına hapsolmuşlar.

(Cumhuriyet, 21 Kasım 1993)

Türkiye'de Humeyni Olmaz, Ancak Erbakan Olur! (1)

The Wall Street Journal Europe, geçen yıl Türkiye ile ilgili bir *"rapor"* yayımlamıştı. Önemli uzmanların hazırladığı bu inceleme, şu öngörü ile noktalanıyordu:

"On yıl sonra, Refah Partisi'nin iktidarda olduğu ve başkentin İstanbul'a taşındığı bir Türkiye!.."

Kimisi güldü geçti. Kimisi kızıp köpürdü. Kimisinin ise endişeleri alabildiğine büyüdü.

Şimdi Türkiye seçimlerin eşiğinde. Ve kamuoyu yoklamaları, RP'nin yüzde 20'lere tırmanabileceğini gösteriyor.

Oylar dağılırsa, "geleceğin başkenti" (!) İstanbul'u "dini bütün" bir belediye başkanının yönetmesi, hiç de sürpriz olmayacak.

Tehlikeyi abartmak da yanlış, küçümsemek de.

Önce bu durumun nedenlerine doğru "tanı" koymak

gerekir.

Olayın dört "iç", iki de "dış" nedeni var:

1) Atatürk'e saygılı, ama Kemalizme karşı iktidarlar, 1950'den başlayarak, "dinci güçler"e sürekli ödün verdiler. Celal Bayar, aslında bir bütün olan Kemalist devrimi, *"halkın kabul ettiği ve etmediği devrimler"* olarak ikiye ayırdı.

Türkçe ezandan vazgeçildi. "Çağdaş din adamı" yetiştirmek amacıyla açılan imam-hatip okulları, laik öğretime rakip olacak biçimde yaygınlaştırıldı.

Milli Eğitim ve İçişleri Bakanlıkları başta olmak üzere, "dinci kadrolaşma"ya olanak hazırlandı.

2) Özal'ın "2. Cumhuriyetçi" politikaları, toplumsal dengeleri daha da bozdu. Türkiye hızla, gelir dağılımı en adaletsiz on ülke arasına kaydı.

"Para"yı "en yüce değer" sayan bir anlayış, toplumsal yozlaşmaya ivme kattı. "Ahlaki değerler" arasındaki uçurumlar derinleşti.

Yozlaşmış bir düzene tepkiler sivrileşti. Düzene en aykırı görünen partilerin, tepkilerin meyvesini toplaması kolaylaştı.

3) Kırdan büyük kente gelen insan, Türkiye'den Almanya'ya giden ailenin karşılaştığının benzeri bir "kültür şoku" nu yaşar oldu.

Baba, çocuklarının kötü yola düşmesinden, ailesini yitirmekten korkmaya başladı. Din, gerisine sığınılacak en doğal kalkan haline geldi.

Eskiden başını örtmeyen, başını örttü. Eskiden camiye gitmeyen, camiye gitti.

4) Ve yüzde 8-12 arasındaki bir "cami oyu"na sıkışmış, giderek diğer partilerin kendisi ile ortaklık kurmak istemediği MNP-MSP-RP çizgisi bir "strateji" değişikliği

yaptı.

"Dinci tepki partisi" olmaktan, "din ağırlıklı" bir kitle partisi olmaya yöneldi. Hoşgörülü ve demokratik bir yüz kazanmaya çalıştı.

Başı açık kadınlar, blucinli kızlar, Osmanlıca'dan uzaklaşmış bir dil, giderek "vitrin"e yerleşti.

Tırmanışın "dış" nedenleri de zaten sır değil. Ama "iç" nedenler kadar da önemli değil.

1) Özellikle İran ve Suudi Arabistan, Türkiye'nin çağdaş, laik-demokratik bir rejimi seçmiş olmasından dolayı rahatsızlar. "Kötü örnek"in etkili olmasından korkuyorlar.

Büyük paraların bu amaçla dışarıdan içeriye aktığını gösteren birçok kanıt var.

2) Leninizmin yıkılışı, "hakça ve insanca" düzen arayışlarını, yeni "umut ışıkları"na yöneltti.

Sorunu daha da ağırlaştıran "ikinci Cumhuriyetçi" çizgi, bu boşluğu dolduramazdı. Irkçı milliyetçiler ise, akıldan çok duygulara sesleniyorlardı.

Solun Kemalist bayrak altında toplanması uzayınca, "dinci ideoloji"ler meydanı boş buldular.

RP oylarının niçin arttığı, başörtülü genç kızların sayısının niçin çoğaldığı belli. Ama bunların belli olması, *"yarın"*la ilgili endişeleri silmeye yetmiyor.

Ben, sorunu yaratan nedenlerle savaşılması gerektiğine ne kadar inanıyorsam; bir başka şeye daha inanıyorum:

Türkiye'de Humeyni olmaz, ancak Erbakan olur!..

(Cumhuriyet, 2 Şubat 1994)

Türkiye'de Humeyni Olmaz, Ancak Erbakan Olur! (2)

Humeyni çizgisindeki Cemalettin Kaplan, Türkiye'ye gelse, düşüncelerini serbestçe savunsa, partisini kursa.

RP'nin yarısı kadar oy toplayabilir mi?

Kıyaslanabilecek bir noktaya bile gelemez. Bir "dehşet" havası yaratır. Kitleleri iter, 12 Eylül öncesinin bazı sivri sol grupçukları gibi kalır.

İçe dönük, kendi üretip kendi tüketen, toplumdan soyutlandıkça hırçınlaşan her grupçuk gibi.

Niçin?

Çünkü her bitki, ancak kendine uygun ortamlarda gelişebilir de onun için.

İngiltere'deki krallık ile Suudi Arabistan'daki krallık aynı mı? Aynı olabilir mi?

Bugünü anlayabilmek için geçmişe gitmek ve bazı gerçekleri -bir kez daha- alt alta sıralamak zorundayız.

İslamiyet öncesi Türklerde kadın-erkek eşitti. Ev ve çocuklar üzerinde de kamu yaşamında da eşit haklara sahipti.

Kadın kale komutanı, elçi, hatta devlet başkanı olabilirdi.

Şamanizm kadını "kutsal" sayıyordu.

Ama aynı dönemde İran'da geçerli olan Zerdüşt dinine göre, kadın "kötü" ve "kirli" idi. Şeytanın yansımasıydı.

Arabistan'da ise kadın deveden bile değersizdi. İnsan olduğu tartışmalıydı. Kız doğuran analar cezalandırılabiliyor, yeni doğmuş kız çocuklar diri diri kuma gömülebiliyordu.

Türklerin Anadolu'da buldukları kültür sentezi de oldukça demokratik ve insancıl öğeler içermekteydi.

Niçin İran ve Arabistan kökenli tarikatlar "Allah korkusu" üzerine kurulmuşken Anadolu'nun bağrında doğanların temelinde "Allah sevgisi" vardır?

Bektaşilik, Mevlevilik, Babailik niçin farklıdır?

İran'ın Şiisi katı ve acımasız iken Anadolu'nun Alevisinin hoşgörülü ve ilerici oluşu bir rastlantı mıdır?

O farklı geçmişin üzerine, Anadolumuz 20. yüzyılda iki büyük farklılık daha ekledi: Kemalist devrim ve o devrimin başlattığı 70 yıllık bir demokratik deneyim.

Mustafa Kemal, Anadolu'da değil de İran ya da Arabistan'da dünyaya gelseydi, "laik-demokratik" bir Aydınlanma Devrimi'ni gerçekleştirebilir miydi?

Hayır!

Tarihin tanıdığı belki de en büyük devrimciydi. Ama gerçekleştiremezdi. Çünkü Anadolu'daki koşullar oralarda

yoktu.

Ve Kemalist devrim, Anadolu'yu diğer Müslüman toplumlardan ayıran farkı çok daha açtı. Kapatılamayacak kadar açtı!..

Sorun bakalım, RP'ye oy vermeye hazırlanan kitlelere, Türkiye'de İran ya da Suudi Arabistan benzeri bir "din devleti" istiyorlar mı?

Sorun bakalım, RP toplantılarındaki başörtülü kadınlara; mirastan erkeğin yarısı kadar pay almaya hazırlar mı?

Kocalarının üstlerine üç kadınla daha evlenip kendilerini de istediği anda boşayabilmesini kabulleniyorlar mı?

Hırsızın elinin kesilmesinden, "zina" yapanın taşlanarak öldürülmesinden, yargı önünde kadının tanıklığının erkeğinkinin ancak yarısı kadar geçerli olmasından yanalar mı?

Bir "din polisi" olmasını, Ramazan ayında evlere, işyerlerine girip oruç tutulup tutulmadığını denetlemesini; kadının araba kullanmasına, yüzünü açmasına, erkeği yanında değilken sokağa çıkmasına engel olmasını istiyorlar mı?..

Ve sonra da dönüp RP'nin sayın yöneticilerine sorun.

Niçin soyut bir laiklik karşıtlığı ile yetiniyorlar da işi birazcık somutlaştırmaktan kaçınıyorlar? Örneğin erkeğin birden fazla kadınla evlenebilmesine olanak verecek bir yasa önerisi hazırlamayı engelleyen bir anayasa hükmü mü var?

İran'daki, Suudi Arabistan'daki "İslami düzenler" le ilgili somut görüşleri nedir?

Sorun ki "olay" da netleşsin, halkın tepkisi de.

Sayın Erbakan, eskiden 10 Kasım, 29 Ekim, 23 Nisan gibi günlerde -her ne hikmetse- bir türlü Ankara'da bulunamazdı. Bulunamadığı için de Anıtkabir'e gitmek kendisine "nasip" olmazdı.

Artık işlerini iyi "ayar"lıyor. Ata'ya saygısını göstermek için herkesten önce koşuyor. "Atatürk yaşasa RP'li olurdu" bile diyor.

Hoca'nın ne dediği önemli değil... Ama niçin dediği, niçin demek gereğini duyduğu önemli!..

(Cumhuriyet, 6 Şubat 1994)

RP, ABD, 12 Eylül ve Ötesi

Bir bakıyorsunuz... Bazı Amerikalı "uzman"lar, bize şu görüşü "aşı"lamaya çalışıyorlar:

- Kemalist model, diğer Müslüman ülkelere "ihraç" *edilemeyecek kadar katı. Daha yumuşatılmış bir laiklik anlayışı gerekli. Dinci güçlerin de katıldığı bir* "demokratik model"*i Türkiye gerçekleştirebilirse İslam dünyasında etkisi artar!..*

Bir bakıyorsunuz, en Amerikancı Türk toplumbilimcisi, Said-i Nursi üzerine kitap yazıyor. Övdükçe övüyor.

Bir bakıyorsunuz. Bazı dinci yazarlar ile Atatürk düşmanı birtakım eski Marksistler *"2. Cumhuriyet"*te birleşmişler.

Ve bir bakıyorsunuz, RP "katı dinci" görünümünden uzaklaşıp "hoşgörülü" bir kitle partisi olma çabasında.

Askeri darbe dönemleri, ABD etkisinin Türkiye'de en üst düzeye vardığı dönemlerdir. Bu çok da doğaldır.

Çünkü bu dönemler, Türkiye'nin dış dünyada yalnızlığa itildiği dönemlerdir. Ekonomik desteğe gereksinmesinin çok arttığı dönemlerdir.

Örgütlü toplum kesimlerinin "demokratik" tepkilerinin bastırıldığı, kamuoyunun tek yanlı oluşturulduğu dönemlerdir.

"Küçük" dost, "büyük" dostun "telkin"lerine karşı elbette ki çok duyarlı olacaktır.

Ne gariptir ki "Atatürkçü" (!) generaller de "dinci güçler"e en çok bu dönemlerde ödün vermişlerdir. Atatürk'ün "laiklik" ilkesine "ihanet" etmekle kalmamış, O'nun "miras hakkı"nı bile çiğnemişlerdir!

Niçin?

Perde önündekilerin kafalarındaki "küçük" niçinlerin önemi yok. Önemli olan, perde gerisindekilerin kafalarındaki "büyük" niçinlerdir.

Ve Türkiye, Avrupa ile bütünleşmeyi değil, Ortadoğu ve Orta Asya ile "bütünleşme" yi kolaylaştıracak bir "model" olmaya özendirilmiştir!

Tıpkı Kemalist devrimden sonra da bir sanayi ülkesi olmak yerine -Batı'nın eksiğini tamamlayacak- bir tarım ülkesi olarak kalmaya özendirildiği gibi.

ABD'nin Türkiye'yi "en çok" sevdiği dönem, "Özal dönemi" idi.

Çünkü askeri dönemler, hem "görüntü" olarak bir sıkıntı oluşturuyor hem de askerlerin "doğa"sından gelen bazı engeller taşıyordu.

Özal dönemi ise ABD'nin "telkin"lerine "en sınırsız" ve "en rahat" uyulduğu dönem oldu.

12 Eylül'cülerin "bilinçsiz"ce attığı "2. Cumhuriyet" tohumlarını, Özal "bilinçli" olarak suladı. Yeşermesi için kol kanat gerdi.

Rahmetli Özal'ın üç "etiket"i vardı.

RP'nin kökeni olan MSP'nin İzmir milletvekili adayıydı. ABD'nin gelmiş geçmiş "en beğendiği" Türk devlet adamıydı "numaracı cumhuriyetçiler"in "en büyük" destekçisiydi.

Ve bu üç etiketin aynı kişide birleşemeyeceğini sananlar aldanıyorlardı.

RP'nin parasal desteği "sınırsız"

RP'nin "maddi" ve "manevi" açıdan gereği gibi donatılan üyeleri tam bir "militan". Canla başla çalışıyorlar. İnsanları "teker teker" etkiliyorlar.

İnsancıl, hoşgörülü ve "yardımsever" olarak.

Kırsal kesimin "dayanışması"ndan kopup, büyük kentte kendini "çaresiz" hissedenlere kucak açarak.

Toplum kesimleri arasındaki "parasal" uçurumdan, "ahlak" uçurumundan yararlanarak. "Kirlenmiş" siyasete "temiz" seçenek sunduğu izlenimini vererek.

"On yıl sonra, RP'nin iktidarda olduğu, başkenti İstanbul'a taşınmış bir Türkiye. Batı'dan uzaklaşmış, İslam dünyası ile bütünleşmiş."

The Wall Street Journal Europe'da bir süre önce yayımlanan araştırmanın vardığı sonuç bu idi.

Mart seçimlerinde Sayın Erbakan ve arkadaşları bu yönde önemli bir adım atarlarsa ne olur?

DYP ile ANAP'ın birleşmesi "çok güçlü" bir biçimde gündeme gelir.

Sol da *"başının çaresi"*ne bakmak zorunda kalır. *"Küçük"* adamlarla *"büyük"* işler yapılamayacağını yaşayarak öğrenir!

(Cumhuriyet, 24 Ekim 1993)

Refah'ın Düzeni...

Toplumda büyük çoğunluğunun değer yargılarına ters düşenler için iki yol vardır.

Ya düşüncelerini ve niyetlerini apaçık ortaya koyarlar. İnsanları "şoke" ederler. Toplumdan soyutlanırlar. Umutsuzluğun verdiği saldırganlıkla "şiddet"e başvururlar.

Ve de yok olurlar. Tıpkı 12 Eylül öncesinin bazı sol grupçukları gibi.

Ya da daha kurnazca davranırlar. Asıl niyetlerini gizlerler. Ilımlı ve hoşgörülü görünmeye çabalarlar. Kendilerini halkın kabul edebileceği bir kılığa sokmaya çalışırlar. Alıştıra alıştıra, aşama aşama amaca ulaşmak ana yöntemleridir.

Ve de toplumu aldatırlar. Gerçek yüzleri ortaya çıktığında, çok kez iş işten geçmiş olur. Tıpkı Mussolini'de, Hitler'de olduğu gibi.

* * *

RP'ye en büyük desteğin Suudi Arabistan'dan geldiği, artık saklanamayacak kadar ortada.

Öyleyse Sayın Erbakan ve arkadaşlarının kafalarındaki *"gerçek"* düzenin ipuçlarını da orada aramak pek yanlış olmaz. Oradaki uygulamaları ve sonuçlarını bilmek de elbette her Türk seçmeninin hakkı olur.

O seçmene "adil düzen"le ilgili somut örnekleri anlatmak da bizim hakkımız olur.

Tanığımız, Suudi Arabistan'da uzun süre çalışmış bir arkadaş. Anlatıyor:

"- Arabamızı kaldırımın kenarına park etmiştik. Bir Suudi Arabistanlı'ya ait araba, yasak olduğu halde U dönüşü yaptı. Hızını alamayarak gelip bize çarptı. Kadının karşısına çıkarıldık. Suçun yarısının onda, yarısının da bizde olduğuna karar verdi. Onun suçu dikkatsizlik, bizim suçumuz ise orada bulunmuş olmaktı."

Kadı kendilerine şöyle demişti:

"- Eğer memleketinizde kalıp buraya gelmemiş olsaydınız, kaza da olmayacaktı. Öyleyse suçun yüzde 50'si de size aittir."

Suudi Arabistan'da içki yasak, uyuşturucu yasak, fuhuş yasak.

Her tezgâhın altında viski var. 100 doları bastırınca şişeniz hazır.

Bütün ana yollarda "Uyuşturucu Kullanmayın!" yazılarının kocaman kocaman yer aldığı tek ülke Suudi Arabistan. Uyuşturucu kullanmanın cezası ölüm. Ama bütün gözlemler, örneğin "esrar" kullanımının ABD'den daha yaygın olduğunu gösteriyor. Zengin şeyhlerin çocukları

uyuşturucu ile yakalandıklarında idare ediliyorlar.

Porno kasetler inanılmayacak kadar yaygın. Fuhuş Kabe'nin yanı başında ve açıktan yapılıyor. Endonezyalı, Malezyalı, Mısırlı "hizmetçi"ler, varlıklı kesimlerde elden ele devrediliyorlar.

Asyalı "hizmetçi"sini (!) bir haftalığına Türk arkadaşına ikram eden konuksever işadamları var.

Namaz dayakla, oruç dayakla. Sol el ile yemek yemek yasak. Ama çatal yerine kullandığı sağ elini, yemek bitince üzerine sürerek temizlemek serbest. Çişini duvar kenarlarına yapmak serbest.

Namaz saatinde sokaklarda dolaşanları yakalayan "din polisi", döverek oracıkta namaz kıldırıyor. Namaz saatlerinde bütün kepenkler iniyor. Ama kepengini indiren kimisi camiye giderken kimisi arkada uyuyor.

Ve kadınların hepsi çarşaflı.

Ancak gözlerini, ellerini ve ayakkabılarını görebiliyorsunuz. Daha fazlasını görmek istiyorsanız yurtdışına çıkmalarını beklemek zorundasınız.

Yabancı havayollarının uçakları havalanır havalanmaz, uçağın tuvaletinin önünde bir çarşaflı kadın kuyruğu. Çarşaflı giren, başı açık ve kısa etekle çıkıyor.

Bu mu "adil düzen?"

Refahlı dostlarımız bu sorunun yanıtını açıklıkla vermeliler. "Evet" ise göğüslerini gererek söylesinler. "Hayır" ise bunu lafı gevelemeden yapsınlar:

"Islamda baskı yoktur. Temizlik esastır. Yasakla değil, ikna ile sonuç almak gerekir. Bunlar yanlış şeylerdir!" desin-

ler.

Dürüst olsunlar ki kendilerine saygı duyalım.

Dürüst olsunlar ki demokrasi bir halkı "aldatma" oyununa dönüşmesin!..

(Cumhuriyet, 16 Şubat 1994)

RP'ye Evet, Ama...

Demokrasinin iyi işlemesinin temel koşulu nedir?

Halkın "doğru" temsil edilmesi!

Yani herkesin kendi çıkar ve görüşlerine uygun partiye oyunu vermesi. Ve partilerin de, toplumdaki destekleri ölçüsünde, siyasal kararların alınması ve uygulanmasında etkili olmaları.

Bu açıdan bakarsanız, Türk demokrasisinin DEP'e de RP'ye de gereksinmesi vardır.. Ama demokrasiye hizmet ettikleri ölçüde geçerli olan bir gereksinmedir bu.

"Doğru" temsilin ilk koşulu, partilerin kendilerini "doğru" tanıtmalarıdır. Seçmeni aldatmamalarıdır.

İkinci koşul, bu "tanıtma" konusunda büyük eşitsizliklerin olmamasıdır. Bir "haksız rekabet"in doğmamasıdır.

Üçüncü koşul, seçmenin seçimini hiçbir "baskı" altında kalmaksızın, özgürce yapabilmesidir.

Ve dördüncüsü... Alınan oy ile çıkarılan temsilci sayısı arasında "önemli" bir dengesizlik bulunmamasıdır.

Eğer bir siyasal parti, "gerçek kimliği"ni seçmenden gizliyorsa. Seçim kampanyası için, "yasal olmayan" yollardan sağlanmış çok büyük parasal kaynaklara sahipse. Seçmene "maddi" ya da "manevi" baskı yapıyorsa.

Ve -seçim sisteminin bozukluğundan dolayı- halktaki desteğinin çok ötesinde bir temsil gücüne sahipse.

O partinin varlığının demokrasiyi güçlendirdiğini değil, zayıflattığını, çarpıttığını söylemek zorundayız!

Hele o parti, demokrasiyi sadece bir geçiş döneminin "aracı" sayıyorsa, varlığı toplumsal barışa hizmet etmez! Toplumsal barış için bir "dinamit" oluşturur!

Şu sözler Sayın Erbakan'a ait:

"- Atatürk *laik rejimi empoze ederek, camilerde ibadeti yasakladı. Camilerin bir kısmı atlara yarış sahası haline getirildi. Peçeyi yasakladı. İslam ilmi ile uğraşanları öldürttü."*

"- Refah, İslami Cihat ordusudur. Bir Müslüman zekâtını götürüp fakire vermez. Zekâtını beytül mala, cihat ordusu karargâhına verecektir. Sen Refah Partisi'ne hizmet etmezsen, hiçbir ibadetin kabul olunmaz."

"- Şuurla çalışan cennete gidiyor. Neden? Çünkü Refah demek, Kuran nizamını hakim kılmak için çalışmak demektir. Sen Refah'tan başkasından oldun mu, yerin cehennemdir."

Bu sözlerin ilki, Mısır'da yayımlanan "Al Anbaa" adlı gazetede 31 Aralık 1993 tarihinde çıktı. İkinci ve üçüncüler ise, Sivas'taki Sıcak Çermik'te yapılmış bir konuşmada yer aldı.

RP'nin Meclis Grup Başkanvekili Şevket Kazan, "laik-

lerin öldürülmesi" gerektiğini açıktan savunan İBDA-C'ye başarı ve kutlama mesajı gönderiyor. RP'nin bir milletvekili, Atatürkçü ve laiklerin "ellerinin kesilmesi" gerektiğini savunuyor.

Ama RP sözcüleri, TV'ye çıktıklarında, demokrasiye saygılı, barışçı, Atatürk'e yönelik eleştiri yapmamaya özen gösteren bir görünüm vermeye çalışıyorlar.

Bu, seçmeni "aldatmak"tır! Gerçek yüzünü "saklamak"tır!

RP "sınırsız" bir para kaynağına sahip.

Yaklaşık bir milyon kişinin, RP adına kapı kapı dolaşarak propaganda yaptığına dair bilgiler var. Bu kişilerin önemli bir kısmına para ödendiği gibi, çalınan kapıların bir kısmına da "hediye"ler dağıtılıyor.

500 bin lira karşılığı, Kuran'a el bastırılarak, bazı ailelerin oyları satın alınıyor.

Nereden geliyor bu derenin suyu?

Suudi Arabistan'dan... Libya'dan... Almanya'dan.. Kurban derilerinden... Zekât paralarından... Büyük bir olasılıkla, Bosna-Hersek için toplanan yardımlardan...

Yani çoğunluğu yasalara aykırı!

Ve Fransız demokrasisinde, bir eski bakan... Seçimlerde, yasaların koyduğu sınırı aşan ölçüde kaynak kullandığı için, istifa etmek zorunda kalıyor.

PKK, seçmeni silahla tehdit ediyor. RP de "din" ile "maneviyat" ile ve "para" ile seçmene baskı yapıyor.

RP'nin dini siyasete alet etmesi, anayasaya da yasalara da aykırı, ama yüzde 20'lerde gezen oylarla bazı kentlerde

yönetimi ele geçirecek olması da, bizim "azgelişmiş" demokrasimizin bir ayıbı.

Demokrasiyi yıkıp şeriat düzenini getirmeyi amaçlamayan partiler açısından yüzde 20'lik "zafer"lerin sakıncası az. Ama RP açısından çok.

Refah Partisi'ne "evet", ama demokrasinin kurum ve kurallarının birer birer yıkılmasına seyirci kalmaya "hayır!"

(Cumhuriyet, 23 Mart 1994)

Dördüncü Bölüm

DEMOKRASİ ÜZERİNE

Demokrasi Nedir?

Demokrasi, günümüzde, azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onlara bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi biçiminde tanımlanabilir. Demokrasi tarihi, insanlar arasında toplumsal kökenli eşitsizlikleri gidermek için verilen savaşımın tarihidir. Demokratik düşüncenin tarihi de, eşitlikçi ve özgürlükçü düşüncenin evrimini yansıtır. Demokratik düşüncenin evrimi, insanın *akıllı* bir yaratık olduğu, kendisi için iyi olanla kötü olanı ayırt edebileceği inancından kaynaklanan, insana saygıya dayalı, iyimser bir dünya görüşünün evrimidir.

Demokrasi üzerindeki ilk yazılı değerlendirmeye, Herodot Tarihi'nin üçüncü cildinde rastlanır. MÖ 5. yüzyılda kaleme alınmış olan bu yapıtta, demokrasi *"halkın yönetimi, yasalar önünde eşitlik, bütün sorunların açık tartışmaya sunulması, yöneticilerin makamlarından hareketle sorumlu tutulmaları"* olarak nitelendiriliyordu.

Gene aynı yüzyılda Atina'da doğan Sofizm de, demok-

ratik kültürün temellerini oluşturmaya çalışan bir akımdı. Sofistler, öncelikle, değişmez ve tek bir *doğru* olduğu inancını yıkmak için çaba gösterdiler. Çünkü doğrunun ve gerçeğin tek olduğunun kabulü, aristokratik düşüncenin uzun yıllar boyu işleyerek topluma kabul ettirdiği değer yargılarının tek doğru sayılması demek olacaktı.

Ünlü sofist Protagoras'ın koyduğu ilkeye göre, *"insan her şeyin ölçütü"*dür. *Gerçek* de, *doğru* da insandan insana değişir. Devlet bilgisi yalnız belirli bir sınıfta değil, tüm yurttaşlarda bulunmalıdır. Her şeyin ölçütü insan olduğuna göre, adalet ve hatta devlet değişmez kurumlar oluşturmazlar.

Sofistlere göre, devlet güçlünün güçsüze zorla kabul ettirdiği düzenin adıdır. Eğer insanın haksızlık etmeye her zaman gücü yetseydi, *"haksızlığa uğramayı ortadan kaldırmak için kimseyle anlaşmaya yanaşmazdı."*

Tukidides Tarihi'nde yer alan, Perikles'in ünlü söylevi de, demokratik düşünceye önemli katkıları olan bir belge sayılır. Perikles bu söylevinde, demokrasinin, birkaç seçkin yurttaşın değil, tüm yurttaşların katkılarıyla var olan bir rejim olduğunu vurgular. Herkesin eşit hak ve yükümlülüklere sahip bulunduğunu, soylu oluşuna göre değil, yeteneklerine ve *kazandığı üne* göre devletteki yerini alabileceğini söyler.

Perikles konuşmasında, demokrasinin özgürlük, hoşgörü ve sorumluluk ilkelerine değindikten sonra, şöyle diyor: *"Devlet işlerine karışmayanlara, kendi işi gücü ile uğraşan sessiz bir yurttaş değil, hiçbir işe yaramayan biri gözüyle bakıyoruz. Bir politikayı ancak birkaç kişi ortaya koyabilir, ama hepimiz onu yargılayacak yetenekteyiz. Biz tartışmaya, siyasal eylemin önüne dikilen bir engel diye değil, bilgece davranmanın vazgeçilmez bir ön hazırlığı diye bakarız."*

Perikles'in söylevinde, çağdaş demokratik düşüncede önem taşıyan bir öğe daha var: Demokrasinin, insanın kişi-

liğini ve yeteneklerini geliştirmeye en elverişli bir rejim oluşu!

Sokrates de, toplumun soylular tarafından değil, bilgisi ve erdemli kişilerce yönetilmesi gerektiğini savunarak, demokratik düşüncenin evrimine katkıda bulunmuştur. Erdemin katılımsal olduğunu ve ancak soylu kişilerde bulunduğunu kabul etmemektedir. Bazı insanlar doğuştan daha akıllı ve yetenekli olabilirler. Ama bilgi ve erdem, öğrenebilen ve öğretilebilen bir şeydir.

Aristo ise, çıkış noktasında eşitsizlikçi bir düşünceye sahip olduğu halde, çoğunluk yönetiminin azınlık bir seçkinler grubunun yönetiminden daha iyi olacağı sonucuna varmıştır. Aristo, halktan kişilerin teker teker "yüksek adamlar"dan daha az niteliklere sahip bulunduklarına inanıyordu. Ama hepsi biraraya geldiklerinde, azınlık olan bu seçkinlerden *daha iyi* olmaları olanaklıydı. Üstelik, *"çokluk bozulmaya azlıktan daha az elverişli"* idi. *"Az miktardaki su, çok miktardaki sudan daha çabuk bozulur"*du. Ama Aristo, halkın yönetici olmasından değil, yasaların yapılmasında ve çok sayıda üyeden oluşan yargı organlarında ağırlık taşımasından yanaydı. Çünkü halkı oluşturan bireyler, teker teker değil, ancak bir araya geldiklerinde seçkinlere üstündüler.

Aristo, servet ile siyasal iktidar arasında yakın bir ilişki kuruyordu. *"İnsanların servetlerinden dolayı egemen sınıf oldukları yerde, ister 'az'lık ister 'çok'luk olsunlar, hükümet biçimi oligarşidir"* görüşündeydi. Demokrasi için, kalabalık bir orta sınıfın varlığını şart görüyordu. Şiddetli toplumsal patlamaları, varlıklı küçük bir sınıfın yanında, çok kalabalık bir yoksul sınıfın bulunmasıyla açıklıyordu. Orta sınıfın zayıf olması, toplumun efendi ve kölelerden oluşması demekti.

Aristo'nun şu sözlerinde, geleceğin çoğulcu demokrasisinin kuramsal temellerini de bulabiliriz: *"Eğer bir devlet*

yaşıyorsa, bunun hikmeti, birliğe doğru gitmekte bir noktadan daha ileri varmamasıdır; devlet bu noktayı aştı mı, ya ortadan kalkar, ya da kötü bir devlet haline gelir. Adeta müzikle uyumun tek ses haline gelmesi veya ritmin tek vuruş haline gelmesi gibi..."

Aristo'nun ilginç bir görüşü de, yöneticinin elindeki silahlı güçle ilgiydi. Yöneticinin elinde belirli bir asker gücünün bulunması, ama bu gücün hiçbir zaman halkın gücünü aşacak düzeye varmaması gerektiğine inanıyordu.

Demokratik düşüncenin ilk kaynaklarının *Eski Yunan*'da doğması bir rastlantı sayılamaz. *Mezopotamya*'da kısa ömürlü olan kent devleti, dağlarla bölünmüş, deniz ticaretine açık *Mora* yarımadasının koşullarında uzun ömürlü olurken, doğrudan demokrasiye elverişli bir ortam da yaratmıştı. Ama kent demokrasinin yıkılmasından sonra, demokrasinin ve özgürlükçü düşüncenin yeniden doğması için yüzyıllar ve hatta çağlar boyu beklemek gerekti. Kaderci düşünceden başkasına ortam hazırlamayan, kapalı tarım ekonomilerine dayalı derebeylik düzeninin (feodalite) yıkılmaya başlamasıyla birlikte, özgürlükçü düşünce de başka bir çerçevede yeniden canlandı.

Aristo'dan yaklaşık iki bin yıl sonra yaşamış olan İngiliz John Locke'a göre, insanlar eşit ve özgür oldukları "doğa durumu"ndan toplumsal yaşama, güvenliklerini sağlamak için geçtiler. Özgürlüklerini koruyabilmek için sadece "güvenlik ve cezalandırma" hakkını, toplumu yönetecek olanlara devrettiler. Eğer siyasal iktidar, koruyacağı yerde halkın doğal haklarını çiğnerse, devrim hakkı doğar. Yasama gücü ile yürütme gücünün ayrı ellerde oluşunun, yurttaşlar açısından bir güvence oluşturduğu görüşüne daha Locke'da da rastlıyoruz.

Montesquieu, kuvvetler ayırımı düşüncesini geliştirdi ve onun etkisiyle, "1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi"nde şu ifade yer aldı: *"Kuvvetlerin ayrılmadığı ve*

özgürlüklerin güvence altına alınmadığı yerde anayasa yoktur. "Ünlü Fransız düşünürüne göre, önünde kendisine engel olabilecek başka bir güç bulunmayan her yönetici, özgürlükleri çiğneyebilir, yetkilerini aşabilir. *"Kuvvet kuvveti durduramazsa, özgürlük olmaz."* Montesquieu, demokratik cumhuriyetin varlığının, yasa yapma, yasayı uygulama ve yasaya göre ceza verme yetkilerinin (yani üç kuvvetin), ayrı toplumsal güçlere (kral, soylular, halk) paylaştırılmasına bağlı bulunduğunu öne sürmüştür.

Locke ve Montesquieu gibi, 18. yüzyılda yaşamış olan Jean Jacques Rousseau ise, her alanda eşitliği ve tam bir demokrasiyi savundu. Ona göre, en iyi çözüm, halkın iktidarını doğrudan kullanmasıydı. Ama mutlaka temsilci kullanmak gerekirse, halk bu temsilcilerini, dilediği zaman görevinden alabilmeliydi. Oysa Montesquieu ve Sieyes gibi, aristokrasi ve burjuvazinin içinden gelen düşünürler, temsilcilerin kendilerini seçenler karşısında bağımsız olmalarını savunmuşlardır. Böyle olunca, halk seçecek, ama gerçekte bu iki ayrıcalıklı sınıfın seçkinleri yönetecektir. Bu nedenle, Rousseau, *"Ulusun vekilleri, onun temsilcileri değil, olsa olsa memurları olabilirler"* demektedir.

Rousseau'ya göre, özgürlüklerin güvence altında olabilmesi, servet eşitliği dahil, insanlar arasında eşitliğin sağlanabilmesine bağlıydı. Böylece güç eşit dağıtılmış olacağı ve kimseye devredilmeyeceği için, bazılarının, diğerlerinin özgürlüklerini ellerinden alma olanağı ortadan kalkacaktı. Ama halk egemenliği, yasaların halk tarafından yapılması anlamına değil, halkın onaylaması anlamına gelmektedir. Çünkü, *"Tek tek bireyler iyinin farkındadırlar, ama onu teper. Halk ise iyiyi ister, ancak onu görmez. Hepsinin aynı şekilde yol gösterenlere gereksinmesi vardır."* Bu, iktidarın, toplumu oluşturan bireylere paylaştırılmış olduğu gerçeğine ters düşmez. *Ulusal egemenlik,* parçaların toplanmasıyla oluşur!

Fransız Devrimi'ni izleyen *Yakın Çağ* ile birlikte, özgürlükçü düşüncenin gelişimi de hızlandı. Benjamin Constant, özgürlükleri kaldıran baskının bir kişiden gelebileceği gibi, kitlelerden de gelebileceğini gördü. Çoğunluğun, azınlıkta olanları köleleştirebileceğini vurguladı. Siyasal iktidarın, vicdan ve düşünce özgürlüğüne, mülk sahibi olabilme özgürlüğüne, kesinlikle karışmaması gerektiğini savundu. Constant'a göre *Kent Demokrasisi*'nde siyasal iktidara doğrudan katılan yurttaş, bunun verdiği mutluluk ve güven uğruna, özgürlüklerine getirilen sınırlandırmalara katlanıyordu. Ama günümüzün temsili demokrasisinde, söz konusu olan çok soyut bir katılma olduğu için, özgürlüklerinin korunması, yurttaş açısından daha büyük önem taşıyordu.

Soylu bir ailenin çocuğu olan Fransız Alexis de Tocqueville, görevli olarak gittiği Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gözlemlerine dayanarak yazdığı*Amerika'da Demokrasi* kitabıyla, demokrasi kuramına önemli katkılar yaptı. Tocqueville'e göre, Amerika'da demokrasinin gelişmesini kolaylaştıran en önemli öğelerden birisi, Avrupa'daki gibi, eski ayrıcalıklı bir sınıfın (aristokrasi) varolmayışıdır. Güçlü bir orta sınıf bu sayede oluşabilmiştir.

Tocqueville, özgürlüklerin korunabilmesi için iki yol öneriyordu: *Yerinden yönetim ve kitle örgütleri*. Yönetim yetkilerinin tek merkezde toplanmasının önlenmesi ve özerk bölgelere dağıtılmasıyla, yalnız siyasal özgürlükler güvence altına alınmakla kalmayacak, aynı zamanda yurttaşların, kendi yörelerinin ortak sorunlarıyla daha yakından ilgilenmeleri sağlanmış olacaktır. Dernekler, birlikler gibi kitle örgütleri aracılığıyla da, yurttaşların sorumluluk duygularının geliştirilmesinin yanı sıra, farklı çıkarların savunulması sayesinde, toplumun baskıcı bir yönetime kayması önlenecektir.

John Stuart Mill, çoğunluğun azınlıkta olanları ezme-

sine engel olacak çözümler arayan bir düşünürdü. Tüm insanlığın bile, bir aykırı düşünceyi susturmaya hakkı olmadığını savunacak kadar özgürlükçüydü. *"Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler"* biçimindeki bir devlet seyirciliğinin yanlış olduğunu, devletin *"özgürlüğün koşullarını yaratmak"* gibi bir görevi bulunduğunu savundu.

Demokrasi kuramının oluşumuna sosyalistlerin yaptıkları katkıları Sosyal Demokrasi'yle ilgili sayfalara bırakarak, demokrasinin evrensel nitelikli üç temel öğesi olduğunu söyleyebiliriz: Seçim, özgürlük ve bağımsız yargı. Demokrasi, azınlıkta olanların da güvence altında olduğu, özgürlüklere saygılı bir çoğunluk yönetimidir. İktidar her siyasal sistemde vardır; ama "muhalefet"in yasal olarak tanındığı ve güvence altına alındığı tek sistem demokrasidir.

Özgürlük ve yargı güvencesi olmazsa, sadece seçim, demokrasiyi değil, olsa olsa "çoğunluk diktası"nı yaratır. Özgürlüklerin içinde de, demokrasinin işlemesi açısından, haber alma, düşünce ve örgütlenme özgürlükleri ön sırada gelir. Özgür bir haber alma ortamı yoksa, insan özgür bir biçimde düşünemez. Düşünme özgürlüğü, öncelikle yönetenlerden farklı düşünebilme özgürlüğüdür. Yoksa yönetenler gibi düşünme özgürlüğü, Hitler ve Stalin yönetimlerinde bile vardı. Kendisine yöneltilen yanlı bir bilgilendirme, düşüncenin çerçevesini çizer ve düşünce özgürlüğünü ortadan kaldırır. Ama tek başına özgür düşünebilmek, anlatım ve örgütlenme özgürlüğü ile birlikte olmadığı zaman, fazla bir ağırlık taşımaz. Bu durumda "özgür muhalefet"in varlığından söz edilemez.

İktidarın sınırlandırılmasının ve bu sınırın bağımsız yargının denetimi ve güvencesi altında olmasının önemi ise açık. Thomas Paine, bu önemi tek cümle ile anlatmak becerisini gösteriyor: *"Hükümet organlarının seçimle işbaşına gelmeleri, seçilen kimseler sonradan sınırsız bir yetkiye sahip olacak iseler, keyfi baskıyı ortadan kaldırmaz..."*

Spinoza'dan beri vurgulanan bir gerçek var: Bir karar organının yapısının demokratik olması kadar, hatta ondan da çok, yaptıklarının demokratik olması önemlidir. Çoğunluğun oylarına dayalı bir sistem, eğer bugün için azınlıkta kalan ve yarın çoğunluk haline dönüşebilecek olanların haklarına saygı göstermiyorsa, bu demokratik bir sistem olmaktan çok bir "çoğulculuk diktası"dır. Bir demokraside, adaletin ve özgürlüğün gereklerinin yerine getirilmesi, yöneticilerin keyfine ya da sağduyularına bırakılamaz. Adaletin ve özgürlüğün gerekleri, kurumsal güvencelere bağlanmak zorundadır.

Seçimin, demokrasi demek olmadığını, çağdaş diktatörlüklerin hemen tümünde seçimlere rastlandığını biliyoruz. Ama seçimin varlığının, o rejimin demokratikliğinin kanıtı olmadığı ne ölçüde gerçekse, seçimsiz bir demokrasinin düşünülemeyeceği de o ölçüde açıktır. Seçim, halkın ülke yönetimine katılmasının ilk ve vazgeçilmez koşuludur. Demokratik seçimin ilk iki önemli koşulu ise, farklı şeyler arasında seçim yapabilme hakkı ile genel ve eşit oy hakkıdır. Sadece benzerler arasında seçim yapabilmeye olanak tanıyan bir rejim, demokratik olmadığı gibi; bazılarının oylarına daha çok, bazılarının oylarına daha az temsil hakkı tanıyan, toplumun bazı kesimlerinin çıkar ve düşüncelerinin temsiline olanak bırakmayan bir rejimin demokratikliği de tartışmalıdır.

Demokrasinin işleyebilmesi için, toplumda farklı çıkarlara ve dolayısıyla farklı görüşlere sahip bulunanların örgütlenebilmeleri ve görüşlerini barışçı yollardan rahatlıkla savunabilmeleri gerekir. Farklı çıkarlar arasında barışçı bir denge, ancak bu çerçeve içinde kurulabilir. Toplumsal barış da, rejimin istikrarı da, bu dengenin kurulabilmesine bağlıdır. Eğer toplumdaki bazı kesimlerin örgütlenebilme ve çıkarlarını barışçı yollardan savunma olanakları kısılırsa, çarpıtılmış, hakça olmayan bir denge ortaya

çıkar. Sonuç, toplumsal huzursuzluklar ve patlamalar olur.

Örgütlenme olanaklarının kısılması, işverenleri değil işçileri, sermaye sahiplerini değil iktisaden güçsüz toplum kesimlerini etkiler. Sendikaların siyasal partileri desteklemelerini önlemek de, ancak dar gelirli toplum kesimlerinin çıkarlarını savunan partilere olumsuz etki yapar. Birkaç varlıklı kişi bir partiyi finanse edebilir, ama birkaç işçi bir partinin masraflarını karşılayamaz.

Bir işveren -tek başına da olsa- belirli bir ekonomik güce ve bu güçten hareketle, önemli bir toplumsal ağırlığa sahiptir. Kendi görüş ve çıkarlarına uygun bir siyasal partiyi desteklemesi durumunda, bu desteğin tek başına bile bir anlam ifade edeceği açıktır. Oysa bir işçinin tek başına, ne ekonomik, ne toplumsal, ne de siyasal bir ağırlığı vardır. İşçi, ancak örgütlendiği ölçüde, kendi görüş ve çıkarlarını savunmada etkili olabilir.

Demokrasi, farklılıkların birlikte yaşama biçimidir. Çoğulculuk, sayıdan çok farklılıktan kaynaklanır. Bu nedenle de, çok partinin varlığı, gerçek bir demokrasi anlamına gelmeyebilir. Demokrasinin amacı, farklılıkları yok etmek değil, uzlaştırmaktır. Pascal, yanlışın, gerçeğin tersi değil, zıt bir gerçeğin unutulması olduğunu söylemişti. *Demokrasi*, zıtların bir arada bulunması zorunluğundan kaynaklanır. Karşıtların birbirlerini yok etmeleri değil, tamamlamaları gerekir. Demokrasi bu nedenden dolayı uzlaşmayı zorunlu kılar. Uzlaşmasız yaşayamaz!

Demokrasi, bir denge ve uzlaşma rejimidir. Denge olmadan uzlaşma zaten olmaz. Ancak birbirlerini dengeleyebilecek güçler, uzlaşmayı zorunlu kılar. Dengelerin en önemlisi ise, para gücüne karşı, sayı ve örgüt gücünün oluşmasıyla kurulabilir. Tarihsel evrim içinde, sendikaların ve kitle partilerinin ortaya çıkışı bu gereksinmeden kaynaklanmıştır. Beş işadamının karşısında parasal bir denge sağlayabilmek için, belki de beş yüz bin işçi ya da kamu

görevlisinin bir araya gelmesi gerekir. Böyle bir şey ise, örgütlenme olmadan gerçekleşemez. Örgütlenmeyi zorlaştırmak, toplumda sağlıklı bir dengenin oluşumunu zorlaştırmak anlamına gelir. Toplumsal patlamaları ise, dengeler değil, dengesizlikler yaratır.

Hak ve özgürlükler, toplumda çatışma çıkmasını kolaylaştırmazlar, varolan çatışmaların yumuşayıp *meşru* bir düzeye aktarılmasına yardımcı olurlar. Örneğin Batı'da *işçi sınıfı,* kendi çıkarlarının savunulmasını kolaylaştıracak yasal olanaklara kavuştukça, şiddete dayalı yöntem ve amaçlardan uzaklaşmış, barışçı bir güç olmuştur. Oy hakkını, örgütlenme özgürlüğünü, grev ve toplu sözleşme haklarını aldıkça, demokratik rejimin güvencesini oluşturan temel güçler arasına katılmıştır. Hak ve özgürlükler, patlamaların nedeni değil, büyük patlamaları önleyecek "güvenlik kapakçıları"dır. Demokrasilerdeki küçük boşalmalar, baskı rejimlerinde rastlanan büyük patlamaların seçeneğidir. (1980' lerin sonunda *Doğu Avrupa* ülkelerinde yaşananlar, bu açıdan çok aydınlatıcı örnekler oluşturuyor.)

Nasıl ki iktidar, siyasal, toplumsal ve ekonomik olmak üzere üç boyutlu ise, demokrasinin de onlara koşut üç boyutu vardır. Siyasal, toplumsal ve ekonomik iktidarlara halkın ne kadar geniş bir bölümü katılabiliyorsa; siyasal, toplumsal ve ekonomik demokrasiler de o ölçüde ileri bir nitelik taşır.

Siyasal demokrasinin ölçütü, seçme ve seçilme hakkından gerçek anlamı ile yararlananların toplum içindeki oranıdır. Bu haklara tarihten getirilen en önemli kısıtlamanın, ekonomik kökenli olduğunu biliyoruz. Ancak belirli bir düzeyde vergi verenlerin siyasal karar mekanizmalarını etkileyebilmeleri, siyasal demokrasinin oldukça ilkel bir dönemini simgeler. Daha sonraki aşamalarda kullanılan belli bir eğitim düzeyine sahip olma koşulu da, aslında sınıfsal kökenli bir sınırlamadır. Son olarak cinsiyet ve yaş

ile ilgili kısıtlamalar, yakın döneme kadar uygulanmıştır; bazı ülkelerde azalan ölçülerde uygulanması ise sürmektedir.

Toplumsal sosyal demokrasinin ölçütü, toplumun çeşitli düzeylerindeki -siyasal ve ekonomik nitelikte olmayan- karar süreçlerine katılabilme ya da etkileyebilme olanaklarıdır. Bu olanaklardan yararlananların toplum içindeki oranı, toplumsal demokrasinin düzeyini belirler. Eğitim kurumlarından başlayıp tüm toplumsal nitelikli kurum ve kuruluşlarda sürecek bir yönetime katılma, demokrasinin toplumsal boyutunun temelini oluşturur. Toplumdaki farklı görüş ve çıkarların serbestçe örgütlenebilmeleri, siyasal iktidarı barışçı yollardan etkileyebilmeleri ise, bu temelin doğal sonucu olması gerekir. *"Dört ya da beş yılda bir oyunu ver ve gerisine karışma"* mantığı, demokrasiyi sadece siyasal boyuttan ibaret sayan, *ilkel* ve *seçkinci* bir demokrasi anlayışının ürünüdür.

Ekonomik demokrasi, üretim ve paylaşımla ilgili kararları alanların toplumsal kökenleri ve toplum içindeki oranları ile bağlantılı olarak değerlendirilir. Toplumsal adaletin sağlanması, sadece siyasal düzeydeki kararlarla gerçekleştirilemez. Çalışanların *birlikte yönetim* biçiminde ekonomik iktidarı denetleyebilmeleri ölçüsünde, ekonomik demokrasi vardır.

Ekonomik demokrasinin bir mülkiyet sorunu olmadığını hemen belirtmeliyiz. Nasıl ki büyük burjuvazinin tüm ekonomik gücü denetleyebildiği bir ülkede, devlet mülkiyetindeki üretim araçlarının da, son değerlendirmede bu sınıfı desteklemek için kullanılması kaçınılmaz ise; üretimde devlet mülkiyetinin egemen olduğu komünist modellerde de, *artı değerin,* devlet adına karar verme yetkisine sahip bir azınlığın yararı gözününde tutularak kullanıldığı da bir gerçektir. Öyleyse önemli olan, üretim araçlarının mülkiyetine kimin sahip olduğu değil, üretim ve paylaşmaya ki-

min karar verdiğidir. Zaten *egemen* toplumsal katmanı belirleyen de işte bu ölçüttür.

Üretim sürecinde özel mülkiyetin egemen olması, ekonomik demokrasinin varlığı halinde, büyük burjuvazinin egemen sınıf olduğu anlamına gelmez. (Başta *İsveç* olmak üzere, *İskandinav ülkeleri* bu açıdan iyi bir örnek oluştururlar.) Siyasal, toplumsal ve ekonomik demokrasinin güçlülüğü oranında, "*egemen sınıf*"ların mülkleri ellerinden alınmadığı halde, egemenlikleri, yani kendi çıkar ve görüşlerini topluma dayatma güçleri, ellerinden alınmış olacaktır.

Demokrasinin temel niteliklerini -Erhan Köksal'ın sınıflandırmasından da yararlanarak- şöyle sıralayabiliriz: (1) Siyasal iktidarın özgür genel seçimlerle oluşması; (2) Gerektiğinde siyasal iktidarın karar ve uygulamalarını da denetleyebilen bağımsız yargı; (3) Farklı toplumsal çıkar ve görüşleri temsil eden siyasal partiler; (4) Farklı toplum kesimlerini temsil eden ve siyasal katılımı kolaylaştıran, dernekler ve sendikalar gibi, kitle örgütleri; (5) Yurttaşların gelişmelerden doğru bilgi edinme haklarını sağlayacak özgür kitle iletişim araçları.

Demokrasinin varolabilmesi için gerekli ekonomik koşullar incelendiğinde, özellikle şu üç nokta dikkati çekiyor: (1) En azından, bireylerin yaşamsal gereksinmelerinin (yeme ve barınma gibi) karşılanabildiği bir üretim düzeyi; (2) Ekonomik yaşamdaki etkililikte, belirli bir sermaye-emek (işçi-işveren) dengesi; (3) Toplumsal sınıflar arasında çok büyük gelir farklarının bulunmaması.

Demokrasinin varolabilmesi için gerekli toplumsal koşulların başında ise şunlar geliyor: (1) Ulusal bütünlüğün sağlanmış olması; (2) Hiçbir toplumsal sınıfın diğerleri üzerinde kesin bir üstünlüğünün bulunmaması; (3) Toplumsal sınıflar arasındaki geçiş akışkanlığının yüksek olması; (4) Toplumda çoğunluğun, kitle iletişim araçlarını

izleyebilecek bir eğitim düzeyinde bulunması; (5) İnsanların eşitlik ve özgürlüğüne, hoşgörü ve uzlaşmaya dayalı bir değerler sisteminin, ulusal kültürde egemen olması.

Bu ekonomik ve toplumsal koşulların gerçekleşmesi ölçüsünde, demokratik bir rejime sahip olma olasılığı artar. Demokrasi, yaşamsal gereksinmelerini yeterince karşılayamamış ve yeterli bir eğitim düzeyine ulaşamamış toplum kesimleri için bir araçtır. Bu kesimlerin, sorunlarının çözümünü kolaylaştırdığı, beklentilerini karşılayabildiği ölçüde demokrasiye sahip çıkmaları doğaldır. Ancak bu sınırın üzerindekiler ve özellikle de aydınlar için, demokrasi sadece bir araç değil, aynı zamanda, insanca yaşamanın vazgeçilmez bir koşulu olarak, amaçtır. Demokrasi, onu amaç olarak benimseyenlerin artması ölçüsünde kökleşir, güçlenir.

(Siyasal Sistemler - Çatışma ve Uzlaşma, 1998, s. 198-207)

Bir Hint Efsanesi

Çok eskilerde Hindistan'da ormanlık bir bölgede iki arkadaş yaşarmış. Birisi aydın bir düşünür, ötekisi güçlü bir oduncu...

Birisi tüm gününü kitaplar arasında yazıp çizerek ötekisi ise ormanda odun keserek geçirirmiş. Birincisinin ince ve anlamlı bir yüzü, ama hareketsizlikten hantal ve yağlı bir gövdesi varmış. İkincisi ise kaba saba başının altında, yaşam biçiminin oluşturduğu adaleli ve biçimli bir gövdeye sahipmiş.

Günün birinde bu iki arkadaş ormanda gezinirken ırmağın ıssız bir kıyısında, gözlerden uzak çırılçıplak yıkanan genç bir kıza rastlamışlar. Kız güzel mi güzelmiş... İkisi de aynı anda vurulmuşlar ona. Kızdan, ikisinden birisini eş olarak seçmesini istemişler.

Güzel kız bir türlü karar verememiş.. Birisinin yüzü, ötekisinin gövdesi güzel. Birisi bilgili ve ince, ötekisi cesur ve güçlü. Nasıl seçsin?

Sonunda iki arkadaş, kılıçlarını çekip vuruşmaktan başka çare bulamamışlar... Kader bu ya; ikisinin de kafası

aynı anda uçuvermiş.

Kız üzgün, perişan, ağlarken derinden gelen ulu bir sesle irkilmiş birden: *"Sana bir şans daha veriyorum"* demiş ses, *"Kafalarını yeniden gövdelerinin üzerine yerleştirince canlanacaklar!"*

Alacakaranlıktan mı, yoksa içindeki gizli istekten mi bilinmez; genç kız güzel başı güzel gövdenin üzerine yerleştirmiş, diğer başı da diğer gövdeye... Sonra da birinciyi kendine eş olarak seçivermiş.

Bitti mi? Hayır! Efsanelerde bile bir gerçekçilik vardır. Zamanla gövdeler başlara uyuvermiş. Güzel başın altındaki gövde, kitaplar arasında geçen hareketsiz günler sonunda şişmanlayıp gevşemiş. Odun kırarak yaşamını sürdürme zorunluğu ise, öte yanda yeni bir güzel gövde yaratmış.

"Kıssadan hisse"ye gelince...

Bu olmamış olaydan çıkarılacak iki sonuç var. Birincisi çok açık ve seçik: Başlarla gövdelerin eninde sonunda uyuştuğunu söylüyor. Olmazı oldurmaya çalışmanın anlamı olmadığını gösteriyor.

İkinci ders ise gözlerden kaçabilecek cinsten. *"O iki arkadaştan hangisi güzeldi?"* derseniz, tek yanıt olanaksız. Zaten genç kızın çaresizliği de oradan geliyor. İkisi de güzel ya da ikisi de çirkin sayılabilir. Çünkü birinin güzel olması, ötekinin güzel olmadığı sonucunu vermiyor.

Bir seçeneğin doğruluğu, öteki seçeneğin yanlışlığını mı kanıtlar?

Solda üç yapı ve üç de baş var.

SHP, bir tepkinin ürünü olarak doğdu. "24 Ocak" mo-

deline, sağın hemen her türlüsüne gösterilen hoşgörüye, solun her dalına gösterilen anlayışsızlık ve katılığa, tek yanlılığın haksızlığına, seçeneksizliğe, 12 Eylül sonrasının dargörüşlülüğüne tepkinin ürünü olarak...

DSP de bir tepkinin ürünüdür.

Baş ile gövde arasındaki çelişkilere, kısa vadeli ve aceleci çözüm yollarının yetersizliğine, 12 Eylül öncesinin çaresizliğine gösterilen tepkilerin ürünü...

SHP, aritmetik bir birleşmenin yetebileceğini, biriken düş kırıklıklarının kendisine iktidar yolunu açacağını, halkın beklentilerinin hızlı hareket etmeyi gerektirdiğini, sabırların tükenmekte olduğunu düşünüyordu.

DSP ise, tutarlı bir yapı ve uzun soluklu bir çalışma olmadan alınacak sonuçların düş kırıcı olacağına, kolaylığın tehlikelerine inanıyordu.

SHP, yapısındaki çelişkileri yansıtan bir *"baş"* oluşturdu. DSP'de ise, *baş* kendisine uygun bir gövde yarattı; kaçınılmaz olarak "tek ses"li bir gövde.

Peki CHP'de ne olacak?

Baş mı gövdeyi belirleyecek, yoksa diğer örneklerden ders alınacak mı?

Önce "sosyal demokrasi"yi taşıyabilecek tutarlı bir yapı oluşturup; sonra bu yapının özelliklerini yansıtan, *"ortak aklın sözcüsü" bir "yönetim biçimi"* mi ortaya çıkacak?

Ya da başların bencilliğinin tutsağı olan gövdeler *cansız* yere serilince; onların kanları ile sulanan topraktan sağlıklı bir yapı mı fışkıracak?

Kökleri derinde ve sağlam, dalları dimdik ve görkemli.

Bir çınar gibi...

(Cumhuriyet, 2 Haziran 1993)

Söz Meclisten Dışarı

İşte size bir pazar bulmacası.

Aşağıdaki seçim vaatleri hangi partiye ait?

"Tekeller kamulaştırılacak... Toptancı ticaretin kârı paylaştırılacak... Büyük mağazalar küçük esnafa kiralanacak... Toprak reformu yapılacak... Üretime katkı yapmadan kazanç sağlayan "mali kapitalizm"e karşı önlem alınacak..."

Elbette ki bunlar bir *sosyalist parti*'nin seçim bildirgesinden. Ama *"nasyonal sosyalist"* bir partinin seçim bildirgesinden...

Adolf Hitler'in, Alman Nasyonal Sosyalist Partisi'nin...

Sol gösterip sağ vurmanın, seçmeni aldatmanın tarihteki en görkemli örneği... Partinin, bu aldatılmayı içlerine sindiremeyen gençlik, örgütü eleman ve önderlerini nasıl bir gecede *temizlediği* de, Nazizmin tarihindeki bir başka *ilginç* sayfa.

Mussolini de -bacağından asılarak noktaladığı yolunasol yumruğunu göstererek başlayanlardandı.

Önce düzene *tepki* duyan kitleleri peşine taktı. Oyların üçte birini topladı.

Tıpkı bizim bir *rahmetli* devlet büyüğümüz gibi, *güzel* bir seçim sistemi sayesinde, üçte bir oyla meclisteki sandalyelerin üçte ikisini ele geçirdi.

•Ve sonunda, o üçte ikilik çoğunluğa dayanarak, anayasayı değiştirdi. Diğer partileri kapattı. Tarihin karanlık bir dönemine damgasını vuracak olan "faşizm"i kurdu.

Her şey yasalara uygundu. Seçimler de, anayasa değişikliği de, yeni çıkardığı yasalar da...

Her şey kitabına uygundu, yasaldı, ama *"meşru"* değildi!..

Nazizmi ve faşizmi yaşayan Avrupa'nın gözleri açıldı.

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde anayasaların çerçevesi değişti. Hak ve özgürlükleri güvence altına almaya özen gösterildi. Anayasayı değiştirmek zorlaştırıldı. Yasaların anayasaya uygunluğu *katı* kurallara bağlandı.

Daha da önemlisi...

Demokrasinin olanaklarından yararlanarak demokrasiyi yok etmenin yolları tıkandı. Özgürlükleri yok etme özgürlüğünün olamayacağı kabul edildi!..

Batı, ateşin maşa ile tutulması gerektiğini, elini yakarak öğrendi. *Akıllı* uluslar da, onların başına gelenlerden ders alarak öğrendiler...

(Tıpkı Kemalizmin -Batı'daki gibi kuşaklar boyu kan döküp telef olmasına gerek kalmadan- Türk işçisine tüm sosyal ve siyasal hakları tanıması gibi!..)

Humeyni, İslam Cumhuriyeti'ni kurmadan önce, Paris'ten İran halkına mesajlar yolluyordu. Hemen tüm top-

lum kesimlerine mavi boncuklar dağıtıyordu.

"Adil ve huzurlu" bir toplum vaat ediyordu.

Şöyle diyordu:

"İslam Cumhuriyeti kurulunca, herkes yasa güvencesi altında olacaktır. Kimsenin güvenliği tehdit altında olmayacaktır. Kimsenin evine girilmeyecektir. Kimse, şüphe üzerine yakalanmayacak, tutuklanmayacaktır."

Ve zaman geçti, İslam Cumhuriyeti kuruldu.

Kendilerinden kuşkulanılan kişiler tutuklanmadılar, çoğunlukla anında kurşuna dizildiler. Yanı başındaki eşi, kuşkulanıldığı için zorla alınıp götürülen bir yabancı işadamı, elçiliğin birkaç gün süren uğraşlarından sonra şu *resmi* yanıtı aldı:

"Eşiniz fahişe sanıldığı için kurşuna dizilmiş. Bu yanlışlıktan dolayı özür diliyoruz."

Hitler komünistleri temizlerken, sosyal demokratlar belki de için için memnundular. Sosyal demokratlar feryat ederken, liberaller kulaklarını tıkamışlardı. *"Bana dokunmayan yılan bin yaşasın"* der gibi...

Sıra liberallere geldiğinde ise sesini yükseltebilecek kimse kalmamıştı zaten...

Tarihte felaket hiçbir topluma birden bire gelmez... Adım adım, haber vere vere gelir.

Tarih yanlışlıkları affetmez! Özür dilemez!

Ve ancak *ders alınmadığı* zaman yinelenir.

Ağaçlarla uğraşmaktan ormanı göremeyenler ise, bu aymazlıklarının bedelini ağır öderler.

Ve ne yazık ki, sadece kendileri ödemekle kalmaz, tüm topluma da ödetirler!..

(Cumhuriyet, 27 Mart 1994 - Bu yazı yerel seçimlerin yapıldığı gün yayımlanmıştır.)

İşçisiz Sol ve Solsuz Demokrasi (!)

12 Eylül Anayasası'nın hazırlandığı günlerdeydi.

Devletin güçlü kişisi General Evren, Akdeniz sahillerinde tatilini geçiriyordu. Peşinden ayrılmayan gazetecilere büyük bir övünçle, okumakta olduğu kitabı gösterdi.

Eflatun'un "Devlet"i idi bu kitap.

Ve Türkiye'nin yakın geleceğine yön verme konumundaki *zatı muhterem*, Eflatun'un demokrasi karşıtı bir düşünür olduğunun farkında bile değildi.

Böylece, *demokrasi kuruyorum* sananlar, sonunda neredeyse demokrasiyi yasaklayan bir ucube çıkardılar ortaya.

"Oyunu ver, gerisine sakın ola karışma" diye halka sopa gösteren bir kafa yapısının ürünü idi bu...

Tam 2500 yıl önce *"Devlet işlerine karışmayanlara, kendi işi gücü ile uğraşan sessiz bir yurttaş değil, hiçbir işe yaramayan biri gözüyle bakıyoruz"* diyen Perikles'in bile gerisine düştüğünü bilemeyen bir kafa yapısının...

Uyarmak bir görevdi.

"Seçimsiz Demokrasi" başlığını taşıyan bir yazı yazdım.

Çünkü anayasa taslağı, sanki sağcı bir partinin programı gibiydi. Solcu bir parti iktidara gelebilse bile o sağcı çerçeveyi aşamayacaktı.

Halka seçim hakkı bırakılmıyordu. Seçimi onun adına General Evren ve arkadaşları zaten *peşinen* yapmışlardı.

Yazıyı yolladığım gazetenin yöneticileri korktular.

Bazı bölümler çıkarıldı. "Seçimsiz Demokrasi" başlığı da "Seçim ve Demokrasi" gibi, ne kokar ne bulaşır bir hale geldi.

İşte bugün o seçimsiz demokrasiyi yaşıyoruz.

"Solsuz demokrasi" olabileceğini sanan bir ilkelliğin bedelini ödüyoruz... İki bacaklı bir insanı tek paçalı pantolonla koşturmaya çalışan bir ilkelliğin...

Ve tek bacakla sekmeye çalışırken düşmemeye çaba gösteren beden de ister istemez koltuk değneği kullanıyor...

İşçi ile işveren, yoksul ile varlıklı arasında *siyasal açıdan* temel bir fark var.

Büyük bir işveren, tek başına bile siyasal dengelerde etkili olabilir. Bir partiye ya da bir adaya verdiği *"tek başına"* destek bile ekonomik gücü nedeniyle önem taşır.

Ama emekçinin tekil desteğinin hiçbir ağırlığı yoktur.

İşçi ya da kamu görevlisi, ancak örgütlenirse, on binlercesi bir araya gelirse, küçük ödentileri üst üste koyarak büyük bir kaynak oluşturabilirse. İşveren karşısında, toplumsal-siyasal bir denge sağlayabilir.

Kitle örgütlerine siyaseti yasaklayan bir anayasa; aslında işçilere siyaseti yasaklarken, işverenlere siyasetin kapılarını *ardına kadar* açıyor demektir...

İşçiye siyaset yasak.
Kamu görevlisine siyaset yasak.
Gençliğe siyaset yasak.
Ama işverene ve din adamına siyaset serbest.

Türkiye'de sol niçin yok oldu? İktidarı ile muhalefeti ile meydan niçin sağa kaldı?

Bu soruları sormanın fazlaca bir anlamı var mı?

12 Eylül -Kemalistler dahil- solu buldozer gibi ezdi geçti. O boşlukta da holding solcuları (!), numaracı cumhuriyetçiler, ırkçı bölücüler, laiklik düşmanları cirit atmaya başladılar.

İşçi sendikalarının üzerine ölü toprağı serpilmiş.

Özgüvenlerini, inançlarını yitirmişler. Oysa kendine güvenmeyeni ne toplum önemser ne de siyasal iktidarlar.

Yumruklarını tek noktaya vurabilseler.. Yürekli bir biçimde sosyal demokrasiye sahip çıkabilseler.. Kendileri için olduğu kadar toplum için de çok şeyi değiştirebilecekler.

İşçi, öğretmen, üretici, gençlik siyasete ağırlığını koyamadığı için Türkiye'de solun esamesi okunmuyor. Solun gücü olmayınca da, işçinin, kamu görevlisinin, üreticinin, ellerindeki ayaklarındaki bağlar çözülemiyor.

Bir kısırdöngü bu.
İşçisiz "sol" olmaz.
Solsuz "demokrasi" olmaz.

Demokrasi olmayınca da "çağdaş" olamazsınız. Ve burnunuz "pislik"ten kurtulmaz...

"Yumurtasız omlet" yapmak isteyen ileri (!) zekâlıların "kefareti"ni hep birlikte ödüyoruz!

(Cumhuriyet, 5 Aralık 1993)

Ecevit ve Türk Solu

Ayrı parti olmanın, ancak üç *haklı* gerekçesi bulunabilir.

Ya toplumsal tabanınız farklıdır... Ya ideolojiniz farklıdır... Ya da yapınız farklıdır.

Eğer bu üç konuda da *"inandırıcı"* farklılıklarınız yoksa, *"ayrı"* olmaya da hakkınız yok demektir.

"Ecevit'le de olmuyor, Ecevit'siz de." diye tepki vermeden önce, üç sorunun yanıtını vermek zorundayız.

Soldaki üç partinin toplumsal tabanları farklı mı?

Evet, farklı.

SHP tabanında, Aleviler ve Kürt kökenliler daha çok.

CHP daha çok orta sınıflara dayanıyor.

DSP tabanı ise, gelir düzeyi düşük kentsel ve kırsal kesim ağırlıklı.

Ama bu farklılıklar, üçünün de ayrı parti olmalarını haklı kılmıyor. Çünkü "çıkarları bağdaşmayan" toplum

kesimleri oluşturmuyorlar. Üçünün tabanında da *sermaye* değil, *emek* belirgin özellik.

Bunlar, doğal olarak sol bir partinin tabanında bulunması gereken toplum kesimleridir. Bu toplum kesimlerinden hiçbirisi için *"sol değil, sağ bir partide bulunması gerekir"* diyemeyiz.

Soldaki üç partinin ideolojileri farklı mı?

Evet, farklı.

SHP'de ideolojik bütünlük daha az. *"Ulus"* kavramına, çağdışı bir *ırkçı* kafa ile yaklaşanlar var.

CHP, Kemalizm'e en açıktan sahip çıkan parti. Ama *"numaracı cumhuriyetçiler"*den (deyim Sayın Hasan Pulur'a aittir) kendisini tamamen soyutlamak yürekliliğini de *"henüz"* gösteremiyor.

DSP ideolojik açıdan en tutarlısı. "Emek", "demokrasi", "laiklik" ve "ulusal sorunlar" dörtgeni, hiçbir çelişki olmadan kucaklanmış.

Ama bu ideolojik farklılıklar, hiçbirisini *sosyal demokrat* ya da *demokratik sol* ideolojinin dışına itmiyor.

Peki, *sosyal demokrasi* ve *demokratik sol* farklı ideolojiler mi?

İsim ne olursa olsun, her ikisi de bir "sentez"i yansıtıyor. Sosyalizm ile liberalizmin sentezini. İkisi de toplumcu, ikisi de özgürlükçü, ikisi de katılımcı. İkisi de toplumsal adaletçi.

İkisi de toplumda *ayrıcalıklı* olmayan kesimlerin ideolojisi.

"Sosyal demokrasi"nin Avrupa'da doğduğu ve Marksist kökenli olduğu, "demokratik sol"un Anadolu'da doğduğu ve "Kuvayı Milliye"den kaynaklandığı, neyi değiştirir?

Çünkü varılan nokta aynı. İçerikler aynı.

Üç partinin de "ana"sı olan Cumhuriyet Halk Partisi -tarihsel evrimi içinde- kendisine *demokratik sol* etiketini seçmişti. Bu nedenle o *özgün* etiketin, üçü tarafından da benimsenmesi daha doğru olur.

Ama bu, bugün aralarındaki ayrılığı haklı gösterecek *ideolojik* bir ayrım olduğu anlamına gelmez.

Soldaki üç partinin yapıları farklı mı?

Evet, farklı.

SHP, sanki toplumdaki mezhepsel ve etnik benzemezliklere dayalı bir *federasyon* gibi.

CHP, sütten ağzı yanmışların deneyimi ile *sandık esasına dayalı* bir örgütlenmeyi gerçekleştirmeye çalışıyor.

DSP ise, tabandan örgütlenme çabası ile *tek merkez* den yönetilme gerçeği arasındaki çelişkinin tutsağı. Parti içi demokrasiden söz etmek çok zor.

Ama bu örgütsel-yapısal farklılıklar da tabanları ve ideolojileri arasında "temel"de ayrım olmayan üç partinin, *"tutarlı"* bir yapıda bütünleşme çabası içine girmemelerini haklı göstermiyor.

Partiler, yararları ve dolayısıyla dünya görüşleri birbirine yakın olan toplum kesimlerini temsil ederler. Görevleri, işlevleri, o toplum kesimlerinin beklentilerini yaşama geçirmektir. Gerçekleştirmektir.

Bunu yapabilmek için *güçlü* olmak zorundadırlar.

Güçlenme olanağı varken buna sırt çevirirlerse. Var oluş nedenlerini unutmuş, var oluş nedenlerini yadsımış olurlar.

Bazı niteliklerine büyük *saygı* duyduğumuz, Türk so-

lunun geçmişindeki damgasından dolayı büyük *sevgi* beslediğimiz Ecevit, niçin tutumunu değiştirmiyor?

Çünkü *çok sesli* bir yapı içinde ikinci-üçüncü adamlarla mücadele etmek istemiyor. Bütün amacı *"hakça"* bir seçim sistemi ile TBMM'de bir grup kurup etkisini arttırmak.

Belki bir koalisyonun*onurlu* küçük ortağı olmak. Belki bu yoldan "dış siyaset"e damgasını vurmak.

Ama -kendi deyimi ile- yüzde 11 oy ile *solun birinci partisi* olsa ne olacak?

Gelir dağılımındaki *korkunç* çarpıklığı düzeltebilecek mi? Devlet bürokrasisinin "imamlaşması"nı engelleyebilecek mi?

Ve daha da önemlisi. Kendi bir gün gidince, geride bir parti kalacak mı?

(Cumhuriyet, 17 Ekim 1993)

Demokrasimizin DEP'e Gereksinmesi Var! Ama...

Uzun boylu bıyıklı adamın arkasında Atatürk'ün resmi ve Türk Bayrağı vardı. Ağır ağır konuşurken, içtenlikli olduğu izlenimini veriyordu:

"Her yerde söylüyorum; yasalar izin verip de Kürt partisi kurulursa, ben HEP'in o zaman da bir Türkiye partisi olarak kalmasından yanayım. Kürt sorunu Türk halkının da sorunudur; Türk halkının sorunu, Kürt halkının da sorunudur."

Bu sözler, daha sonra DEP adını alacak olan HEP'in Genel Başkanı Feridun Yazar'a aitti. Konuyu olabildiğince açık tartışıyorduk.

Sayın Yazar, bazı Kürt "okumuşlar"ının Atatürk'e saldırılarına da karşı çıkıyordu: *"Devletin resmi ideolojisi bence Atatürkçülük değildir; Atatürk, Kürtleri hiçbir zaman inkâr etmemiştir"* diyordu. Atatürk'e haksızlık yapılmaması gerektiğini savunuyordu.

Soruna önerdiği çözüm de bu düşünceleriyle tutarlıydı:

"Birbirimize karışmışız. Kimin ne kadar Kürt, kimin ne kadar Türk olduğu tartışılır biçime dönüşmüş. Doğu'daki insan, orada insani koşullarda yaşama imkânı bulduğu zaman, neden Batı'ya pasaportla gelsin? Bunda ne yararı var?"

Köprülerin altından çok sular aktı.

PKK, Sayın Yazar ve benzerlerinin parti yönetiminden uzaklaşmasını sağladı. *Çocukluk hastalığı* ağır bastı. Keskin sirkeler küpe zarar verdiler.

Adını DEP olarak değiştiren parti, kapatılma noktasına geldi. O bayrak altında toplanmış olan milletvekilleri de kendilerini TBMM çatısı dışında bulma tehlikesi ile karşı karşıyalar.

Ama son zamanlarda yapılan DEP kongrelerinde, artık PKK bayraklarına rastlanmıyor. "Biji Apo" sloganları da yok. Buna karşılık Türk Bayrağı var.

Ilımlı ve gerçekçi olanlar, seslerini yükseltmeye başladılar.

Acaba iş işten geçti mi?

Acaba "kuru" ile" yaş"ı birbirinden ayırmak olanağı tümden yok mu oldu?

Yurtdışında çalmadık kapı bırakmayıp Türkiye'ye olan *"kin"*lerini kusanlar, evlerinde terörist besleyenler, bütün DEP'liler değil ki!..

DEP'in başına bir PKK sözcüsünün getirilişi. DEP kurultayında Türk düşmanı Yunan milletvekillerine tutulan alkış. Durumun gerçekten de umutsuz olduğunu mu gösteriyor?

Aylarca önce gene yazmıştım. Dostoyevski'nin *"Karamazof Kardeşler"*deki bir tümcesi beni hep etkilemiştir: *"Tanrı eğer olmasaydı, onu biz yaratmak zorunda kalırdık"* diyor.

O aylarca önce yazdıklarımı, biraz değiştirerek yinelemek istiyorum.

HEP ya da DEP ya da bir benzeri olmasaydı, onu da sonunda biz yaratmak zorunda kalırdık. Tıpkı Tanrı'ya, dikenli gül yarattığı için kızacağımıza, dikenler arasında gül yarattığı için şükretmeyi öğrenmemiz gerektiği gibi.

Demokrasilerde -her kesimin- her düşüncenin temsilinde iki temel yarar vardır: Birincisi, daha sağlıklı ve dengeli bir karar alınmasına yardımcı olmak. İkincisi, kitlelerin -kendi duygu ve düşüncelerinin yüksek sesle dile getirilmesi sayesinde- rahatlamalarını sağlamak.

İkincisi de en az birincisi kadar önemlidir. Tıpkı, ruh doktorunun kanepesi üzerine uzanmış insanın, sadece anlatarak bile rahatlamasının çok önemli olması gibi...

Oyunu demokrasinin kurallarına göre oynamak zorunda kalanlar, giderek demokratikleşirler!

Nasıl ki, Batılı komünist partiler milyonlarca emekçiyi ve aydını demokratik sistemle bütünleştirmiş ise. Nasıl ki, MNP ve MSP'den RP'ye uzanan çizgide milyonlarca yurttaş, demokratik sistemin dışında kalmaktan kurtarılmışsa. PKK' nın gölgesinden kurtarılmış bir DEP ya da benzeri de, azımsanamayacak bir kitlenin demokratik sistemle bütünleşmesine katkıda bulunacaktır.

Demokrasi, kendinden yararlananlar çoğaldıkça güçlenir; dışladığı insanların sayısı arttıkça zayıflar!..

Demokraside çoğunluk yönetir, ama azınlık susturulmaz. Azınlıkta olanların konuşması ise çoğunluğun sağlıklı

yönetebilmesinin önkoşulu olduğu gibi, aynı zamanda azınlığın demokrasi dışı yollar aramamasının da ön koşuludur.

"Kamu vicdanı"nın affedemeyeceği düzeydeki suçlular elbette cezalarını bulmalı, ama PKK gölgesinden kurtulmuş DEP ya da bir benzeri, demokrasimizde yerini almalıdır!

DEP'i "tüm"den cezalandırmak, demokrasimizi ve hatta bütün toplumu cezalandırmak demek olmayacak mıdır?!..

Demokrasimizin DEP'e ve gerisindeki kitlelere gereksinmesi var... Tıpkı DEP'in ve arkasındaki kitlelerin de demokrasimize gereksinmesi olduğu gibi!..

(Cumhuriyet, 15 Aralık 1993)

PKK Kimi Temsil Ediyor?

PKK'nın kimi ve ne ölçüde temsil ettiği sorusu, çok önemli.

PKK eğer Türkiye'de yaşayan Kürt kökenli yurttaşların çoğunluğunun duygu ve düşüncelerini dile getiriyorsa... Devlet bir yandan şiddet eylemlerine karşı koyarken, öte yandan da eylemcilerin istemleri yönünde adımlar atmak zorundadır.

Ama durum öyle değilse... Yani PKK, ancak bir azınlığın ve bu arada bazı dış güçlerin temsilcisi ise iş değişir. O durumda, PKK'nın istemleri doğrultusunda politikalar saptamak, Kürk kökenli çoğunluğu silahlı bir azınlığın ellerine teslim etmek demek olur...

"Demokratikleştirelim" derken, kitleleri tümden korku ve baskının egemenliğine bırakmak olur. Dış güçlere hizmet etmek olur...

PKK ile HEP arasındaki bağlantı artık bilinmeyen bir şey değil.

SHP, 1991 seçimlerinde -hem kendisini hem de rejimin iyiliğini düşünerek- HEP ile bir seçim işbirliği yaptı. Doğu ve Güneydoğu illerinin aday listelerini -neredeyse tümüyle- HEP'in *takdirine* terk etti.

O bölgedeki seçim kampanyası da HEP'lilerin *uygun* buldukları biçimde yürütüldü.

Bu nedenle, bölgedeki seçim sonuçları, PKK'nın ne ölçüde bir "demokratik kitle desteği"ne sahip olduğunun göstergesidir.

O seçimlerde SHP, şu illerde hiç milletvekili çıkaramadı: Artvin, Ağrı, Van, Bingöl, Gümüşhane, Bitlis, Erzurum (1 ve 2. bölge), Elazığ, Hakkari, Şanlıurfa (1 ve 2. bölge), Bayburt.

CHP'nin geleneksel kalesi Malatya'da altı milletvekilliğinden sadece bir tanesi kazanıldı.

SHP'nin başarılı olduğu Mardin ve Siirt ise, halkın yarıya yakınının Kürt kökenlilerin oluşturmadığı illerdi...

Urfa'daki seçimler, özellikle anlamlı ve önemliydi.

SHP listesi *tamamen* önde gelen HEP'lilerden oluşuyordu. Seçim propagandası, yoğun bir biçimde Kürtçe şarkı ve kasetlerle desteklenmişti.

Ve Urfa'nın en yoksul iki mahallesi olan Yakubiye ve Eyubiye'de; DYP'nin 274 ve RP'nin 252 oyuna karşılık, SHP sadece 16 oy alabildi...

(Bir yıl kadar önce KONDA'nın yaptığı bir araştırma da gösterdi ki PKK'nın Şırnak'ta tabanı var, Urfa'da yok. Çünkü Şırnak insanının umudu yok. Urfa insanı ise GAP'ı şimdiden yaşamaya başladı...)

O seçimlerle görevi sona eren TBMM'de, "Kürt soru-

nu"na en çok sahip çıkan üç milletvekili vardı: M. Ali Eren, Fuat Atalay ve Nurettin Yılmaz. Bu üç milletvekili de yeniden seçilemediler!..

Sorun, bölgenin kötü koşullarından kaynaklanan bir sorun mudur? Yoksa bir *Kürt* sorunu mudur?

Eğer sorun *etnik* kökenli ise, niçin bölgeden göç eden Kürt kökenli yurttaşlarımızdan hemen hiçbirisi Kuzey Irak' taki *Kürt devleti*ne sığınmıyor?

Niçin kendisi ile aynı *kültürel kimliğe* sahip olan insanlarla birlikte olmayı seçmiyor da İstanbul'a, İzmir'e, Ankara'ya, Adana'ya gidiyor?

Eğer bunalım *etnik kimlik* üzerindeki baskıdan kaynaklanıyorsa, bu baskı Şırnak'ta mı daha fazladır? Yoksa -kendinden farklı kültürel kimliklere sahip insanların yoğun bulunduğu- İstanbul'da mı daha fazladır?

Niçin, kuşaklar boyu İç Anadolu'nun kırsal kesiminde toplu halde ya da büyük kentlerde dağınık olarak yaşayan milyonlarca Kürt kökenli yurttaş silaha sarılmadı? Bir *bunalım* yaşamadı?..

Güneydoğu'daki 22 ilin -yeraltı kaynakları dahil- ulusal gelire katkısı, sadece yüzde 7.

Yarı feodal yapı, yer yer varlığını koruyor. Gelir dağılımı adaletsizliği, Türkiye'nin her yerinden daha yüksek. İşsizlik, Türkiye'nin her yerinden daha yüksek.

Can ve mal güvenliği yok. 15 yaşındaki gençler, normal bir hukuk rejiminde yaşamamışlar. Demokrasiyi, özgürlüğü tanımıyorlar.

İnsanlar umutsuz... Ve Suriye, Irak, İran, Ermenistan

komşu...

O yöre, kuşaklar öncesi boşaltılsaydı... Kürtlerin yerine Lazlar, Çerkezler, Boşnaklar, Türkmenler doldurulsaydı... Ne değişirdi?

Bugünkü bunalım gene -bazı ayrıntılarla- yaşanmaz mıydı?..

Evet, sorun "etnik"tir... Ama geniş kitleler için değil, PKK ve bir avuç Kürt okumuşu için!..

Kürt kökenli kitleler ise, *gerçek* ve *demokratik* temsilcilerini bekliyorlar!..

(Cumhuriyet, 7 Kasım 1993)

DEP'li mi, DEP'siz mi?

DEP, yanlışı daha yola çıkarken yaptı.

PKK'nın gölgesinde bir siyasal partiyi, Türk demokrasisinin henüz taşıyacak güçte olmadığını göremedi. Çözümü dış güçlerin desteğinde arayan bir partinin, içerde yeterli demokratik destek bulamayacağını kavrayamadı.

Aynı anda hem silaha hem de demokrasiye evet denemeyeceğini anlayamadı. PKK şiddetine onay vermenin, şiddete karşı daha büyük şiddet kullanılmasını meşrulaştıracağını düşünemedi.

Kendi azınlık değerlerine saygı isteyenlerin, çoğunluğun değerlerine öncelikle saygı göstermesi gerektiğini unuttu.

Dışarda, Türkiye'ye karşı düşmanlıklar oluşturmaya çalışırken, içerde sağlayabileceği demokratik dostlukları yitirdi.

Ve yalın gerçek, sonunda gözler önüne serildi: Ya sila-

hı seçeceksiniz ya demokrasiyi! Çözümü ya içerde arayacaksınız ya dışarda!..

DEP niçin seçimlere girmiyor?

Adayları gözaltına alındığı, yandaşlarına baskı yapıldığı, parti binaları bombalandığı için mi?

Seçimlerden çok kötü sonuç alıp, içerde ve dışarda, bölgeyi *temsil* niteliğinin olmadığı anlaşılacak korkusundan mı?

Ve PKK niçin DEP'in seçimlere girmesini istemedi?

Gerçek hiçbir zaman tek yanlı değildir.

DEP üzerindeki baskıların son zamanlarda artmış olduğunu kim yadsıyabilir! Bazı insanların PKK bağlantıları, DEP'ten aday olmaya karar verdiklerinde mi anlaşılmıştır? Devlet, DEP binalarını ve yöneticilerini korumak için, niçin yeterince istekli davranmamıştır?

Güneydoğu, ekonomik ve toplumsal açıdan günbegün çöküyor. Kürt kökenlilerin bölgeyi terk edip Türk toplumunun geri kalan kesimleriyle daha iç içe yaşamalarına yol açan süreç giderek hızlanıyor.

Bölge insanı, PKK silahı susmadıkça durumunun daha da kötüye gideceğinin bilincinde. PKK, kendi başlattığı şiddet - karşı şiddet tırmanmasının, bağımsızlık istediği bölgede giderek Kürt nüfusunu azaltmaktan başka bir sonuç vermediğini görmenin çaresizliği içinde...

Ve devlet, bu ortamda, DEP'in seçimlere girmemesine hak verdirecek gerekçelere malzeme taşıyor.

Doğru. PKK da diğer partilere karşı şiddet kullanıyor. Hatta seçmenleri tehdit ediyor.

Doğru. DEP'in içinde ve başında PKK'nın sözcüsü gibi çalışanlar var. Türkiye'nin dış düşmanlarıyla işbirliği yapanlar var. Orduyu kışkırtanlar var.

Ama -kırsal kesimde- seçim sandıklarını birleştirerek seçim güvenliğini sağlama yolu da açılmışken... DEP'in seçimlere girerek *gerçek* gücünün ortaya çıkmasını engellemek niçin?

HEP'in -hem de SHP ile güçbirliği yapmasına karşın- 1991 seçimlerinde Güneydoğu'da aldığı sonuç ne çabuk unutuldu? SHP-HEP ittifakı, Ağrı'dan Van'a kadar tam 13 seçim bölgesinde, niçin tek milletvekili bile çıkaramadı? TBMM'de "Kürt sorunu"na en çok sahip çıkan M. Ali Eren, Fuat Atalay ve Nurettin Yılmaz, acaba niçin yeniden seçilemediler?

Yoğun bir biçimde Kürtçe şarkı ve kasetlerle desteklenen seçim propagandasının sonucu niçin Urfa'da tam bir düş kırıklığı oldu?

Devlet de kararını vermeli, Kürt kökenli aydınlarımız da.

Devlet kesin bir çizgi çekmeli: *"Tek bayrak, tek vatan, tek resmi dil!"* Ve buna ters düşmeyen *her türlü* çözüm önerisine özgürce tartışılmasına ve gerektiğinde yaşama geçirilmesine razı olmalı.

Güneydoğu insanını temsil etme iddiasında olanlar da DEP'i PKK'nın gölgesinden kurtarmalılar. Ve çözümü Paris'te, Bonn'da, Waşington'da değil, Ankara'da aramalılar.

Gerçekçi olmalılar.

Batı Halepçe'de, Bosna'da ne yaptı ki iyi kötü demokratik olan bir ülkeye karşı -PKK sözcülerini korumak için- harekete geçsin!

Türk demokrasisinin, PKK'nın Meclis'te temsilci bu-

lundurmasına gereksinmesi yok. Ama PKK'dan soyutlanmış bir DEP'e gereksinmesi var.

Tıpkı DEP'in ve temsil etme iddiasında olduğu bölge halkının da, o beğenilmeyen demokrasiye gereksinmesi olduğu gibi!..

(Cumhuriyet, 16 Mart 1994)

PKK'ya Karşı Ne Yapmalı? (1)

Artık herkesin *terör* olarak nitelendirdiği "siyasal amaçlı şiddet"in, kuralları ve amaçları bellidir.

Çocuk, kadın, yaşlı, silahsız ve savunmasız insanlar niçin *acımasızca* öldürülür?

Tek tek insanlara ve bütün olarak topluma *dehşet* salmak için.

Bireyler korkutulur; *"ihbar"* etmesinler, *"haraç"* versinler, *"yardım"* yapsınlar diye... Toplum korkutulur; *"bu işin sonu yok, isteklerini yerine getirelim de* 'huzur' *bulalım"* düşüncesi egemen olsun diye...

Yapılan "vahşet"in adına "silahlı propaganda" demeleri boşuna değildir.

TV'leri, radyoları, gazeteleri ile basın "acımasız eylemleri" ne kadar büyütürse bu "propaganda" ya da o ölçüde hizmet etmiş olur.

"Ülke yangın yerine döndü" gibisinden manşetler, sadece o yangının daha da büyümesine yararlar... "Daha acımasız" eylemlerin yapılmasını özendirmiş olurlar...

Terörist yüreklenir. Halkta *"panik"* başlar. Güvenlik güçleri, *"Acaba sonuç alamayacak mıyım?"* kuşkusu içine düşer.

Ne yapmalı?

Çok açık..

Önce -çok geniş bir uzlaşma ile- *temel ilkeler* saptanmalı. Sonra da Apo ve yandaşları ne yaparlarsa yapsınlar bu ilkelerde hiçbir değişiklik olmayacağı *"inancı"* yaygınlaştırılmalı...

"Tek yurt, tek bayrak, tek resmi dil!.."

Bu çerçeve, toplumdaki demokratik güçlerin büyük çoğunluğu tarafından *asgari müşterek* olarak kabul edilmelidir.

Hangi siyasal iktidar gelirse gelsin, bu "temel"den ödün verilmeyeceği *kararlılığı* gösterilmelidir.

Ne bölge halkının ne de -sivil ya da üniformalı- *"kamu görevlisi"*nin kafasında, "acaba" ile başlayan sorulara yer kalmamalıdır.

İnsanlar *güçlü ve kararlı* olana yönelirler.

Elbette ki devlet teröristten çok daha güçlüdür. Ama *gücün* üstünlük sağlayabilmesi, *kararlı* olmasına bağlıdır.

O zaman *kitleler* de, *kamu görevlileri* de hesaplarını ona göre yaparlar... PKK'lılar da...

Niçin *"tek yurt, tek bayrak, tek resmi dil?"*

Çünkü bu çerçeve, bu topraklar üzerinde yaşayan insanların "ortak yararı"dır da onun için...

Çünkü bu, yaşadığımız günleri mumla aratacak bir "kardeş kanı" selinin akmamasının "ön koşulu"dur da

onun için...

Güneydoğu'yu *federe* ya da *bağımsız* devlet yapsanız; yurdun her köşesine dağılmış milyonlarca Kürt kökenli yurttaşı ne yapacaksınız?

Kürtçeyi de *ikinci resmi dil* saysanız; başka etnik kökenlerden gelmiş olanlara ne diyeceksiniz? *"Sizin sayınız az, üstelik de teröre başvurmuyorsunuz"* mu diyeceksiniz?

İnsanların birbirlerine bağlayacak "ortak yan"ları, "ortak kültür"ü güçlendirme yerine, farklılıkları kurumlaştıran Yugoslavya'nın bugünkü "acıklı" halinden çıkarılacak hiç mi ders yok?

Ama *"tek yurt, tek bayrak, tek resmi dil"* çerçevesi içindeki her *demokratik* çözüme de açık olmalıyız.

Örneğin, yerel yönetimlerin *"yerel hizmetlerde tam yetkili"* kılınmasını, zaman yitirmeden sağlamalıyız. İnsanların kendi sorunlarını kendilerinin çözmesi, hem *"katılımcı demokrasi"*nin gereğidir hem de sorunlarının çözümü konusunda başkalarını suçlamamalarının ön koşuludur.

"Kul"luktan "yurttaşlık"a geçmenin de belki en kısa yoludur...

PKK'ya karşı izlenecek yolda *toplumsal uzlaşma* ve *kararlılık* sağlanması; savaşımın *olmazsa olmaz* koşulu olarak çok önemli...

Ama elbette ki *yeterli* değil.

Savaşım üç "cephe"de birden yapılmak zorunda: Silahlı saldırıyı *en aza* indirmek için... Dış desteği *en aza* indirmek için... İç desteği *en aza* indirmek için...

O konularda ne yapılması gerektiği de çok açık.

Gelecek yazımda dile getirmeye çalışacağım...

(Cumhuriyet, 18 Temmuz Pazar)

PKK'ya Karşı Ne Yapmalı? (2)

PKK'ya karşı *savaşım* üç cephede, ayrı ayrı düşünülmek ve yürütülmek zorunda.

Silaha "silah"la karşılık vereceksiniz. "Dış"taki desteklerine karşı *gerekeni* yapacaksınız. "İç"teki desteğini *en aza* indirmeye çalışacaksınız.

İç ve dış "destek"leri kuruttuğunuz ölçüde, PKK da biter.

Ama o noktaya ne kadar yaklaşırsanız yaklaşın; "silahlı eylem"i teröriste "çok pahalı"ya mal etmek, terör ile savaşta başarının *ilk* ve *ön* koşuludur!..

Silaha "silah"la karşılık verirken başarı beş etkene bağlı.

Bir, terörist ile savaşacak güvenlik güçlerinizin, *"bu iş için"* özel olarak ve teröristten daha iyi eğitim görmüş ol-

masına. İki, savaşın niteliğine uygun, *yeterli* silah ve donanıma sahip bulunmasına... Üç, haberalma örgüt ya da örgütlerinizin "yaygın"lığı ve "etkili"liğine.

Dört, -gerek haberalma gerekse silahlı güçlerinizin kullanımındaki- "eşgüdüm"ün iyi sağlanmasına.

Ve son olarak; kitlelerin ve öncelikle teröre karşı savaş verenlerin *psikolojik* açıdan gereği gibi hazırlanmasına. Yani, verilen savaşın *haklı ve kaçınılmaz* olduğu; yıllarca sürse de, çok kan dökülse de buna katlanmaktan *başka çözüm* bulunmadığı "inancı"nın yaratılmasına.

İlk dört etkendeki gereklerin yerine getirilmesi "devlet"e bağlıdır. Özellikle de hükümet, güvenlik güçleri ve MİT'e bağlıdır.

Ama -en az onlar kadar önemli olan- beşinci yani *psikolojik* etkenin sorumluluğu, siyasal partilerden basına, bilim adamlarından kaymakamına kadar, hemen "herkes"e düşer!..

"Güneydoğu sorunu"nu elbette ki *dış güçler* yaratmadı.

Ama dış güçlerin *etkili* desteği olmadan; PKK'nın varlığını sürdürmesi çok zordur. Uzak ve yakın "hasım"larımız, var olan bir "yara"yı kaşımakta, kabuk bağlamasını "önleme" ye çalışmaktadırlar.

Alın İngiltere'yi, Türkiye'nin *coğrafi* konumuna yerleştirin. Komşuları denizler değil, İran, Irak, Suriye, Ermenistan, Yunanistan olsun.

Bakın IRA terörü bugünkünün on katına çıkıyor mu, çıkmıyor mu!..

İspanya istediği kadar bölgelere *özerklik* vermiş, "Bask" sorunu için demokratik çözümleri uygulamaya koymuş olsun. Fransa -sınırın ötesindeki- tutumunu değiştirmeseydi,

ETA'ya *destek* verseydi; Bask terörü *bir ölçüde* olsun azalabilir miydi?!.

Terörün dış desteklerine karşı, ikiye ayırarak savaşım vermek zorunluluğu var.

Bazı Orta ve Batı Avrupa ülkeleri; PKK'nın örgütlenmesine, propagandasını yapmasına, yandaş toplamasına ve -en önemlisi- "parasal kaynak" sağlamasına "göz yumuyor"lar. Hatta -bazen de- yardımcı oluyorlar.

Bilinen "yakın komşu"larımız ise *doğrudan ve açık* destek veriyorlar. PKK'yı barındırıyor, bilgilendiriyor, silahlandırıyor, gerektiğinde eğitiyor, yönlendiriyor ve koruyorlar.

Birinci kesimdeki ülkelere karşı yapılması gerekenler ile, ikinci kesimdekilere karşı yapılması *zorunlu* olanlar elbette ki farklı.

Güneydoğu'ya yönelik demokratik adımlar bir yandan, PKK'nın yaptığı "vahşet"ler öte yandan; bazı Batılı ülkelerin tutumları değişebilir. Ama her iki konudaki gelişmeler de günü gününe, bıkıp usanmadan, Batı basınının ve yönetimlerinin "gözüne sokulmalı"dır.

Batı'ya karşı kullanılabilecek başka bir silah da elbette ki "büyük ihale"lerdir!..

Yakın "komşu"larımıza gelince.

Onları "caydırma"nın tek yolu; PKK'ya verdikleri "destek"in kendilerine çok "pahalı"ya mal olacağını göstermektir. Ve bunun için; gereken "risk"leri almaktır.

O, "risk"ler, siyasal, ekonomik ve hatta "askeri" olabilir.

Türkiye'nin *"düşman komşularını yola getirmek"* için ödeyeceği *bedel* -o desteğin sürmesi nedeni ile- bugün ödemekte olduğu, ekonomik, toplumsal ve siyasal bedelin yanında *küçük* kalacaktır.

Eğer elde etmek istediğimiz bir şeyler varsa, bunun bedelini ödemeye de hazır olmalıyız!..

"İç destek"in azalması, bölge koşullarının değişmesine bağlı.

"Korku"nun, "işsizlik"in azalmasına ve "umut"un gelmesine bağlı. O da *zaman* ister.

Ama zamana bırakılamayacak konu; PKK'nın "parasal kaynak"larını kurutma konusudur. Para kesildikçe, PKK'nın damarlarındaki kan da kesilmiş olacaktır.

Diyarbakır'dan İstanbul'a kadar, "haraç ağı"nı çökertmek; PKK'ya karşı silahlı savaş vermekten çok daha kolay, çok daha az tehlikeli, buna karşılık çok daha *verimli ve etkili* bir yoldur.

Üstelik de "para toplayanlar"dan hareketle, tüm "PKK örgüt ağı" ortaya çıkartılabilir.

Her şey olanaklıdır.

Ama o olanakları harekete geçirecek olan "siyasal kararlılık"tır!..

(Cumhuriyet, 21 Temmuz 1993)

Burkay'ın Doğruları ve Yanlışları

Oral Çalışlar'ın, Cumhuriyet'te dokuz gün süresince yayımlanan Kemal Burkay söyleşisini herkes okumalı. Barışçı, demokratik bir çözüme inanan herkes.

Önce, demokratik çözümden yana *Kürt* aydınlarını doğru anlayabilmek için. Sonra da "ortak doğru"ları bulup, *"yanlış"*ların düzeltilmesine katkı yapmak için.

Kafasındaki çözümü devlete silahla kabul ettirmeye çalışana, devlet de elbette silahla karşılık verecek. Ama asker-sivil, yaşlı-çocuk, erkek-kadın ayrımı yapmadan daha çok insan öldürmek nasıl ki çözümden uzaklaştırıyorsa; daha çok PKK'lı öldürmenin de soruna *"temel"* bir çözüm olmadığı belli.

Asıl çözümü, ellerinde *silah* ve kafalarında *şiddet* olmayanlar bulacaklardır.

Aynı zamanda Türkçeyi çok güzel kullanan bir ozan olan Sayın Burkay'ın sözlerinde birçok doğru var.

Örneğin, kendisi gibi yıllardır barışçı çözüm peşinde koşan, silaha her zaman karşı çıkmış birisinin bile devlet tarafından *"düşman"* muamelesi görmesi. Elinden alınmış olan yurttaşlığının hâlâ geri verilmemiş oluşu.

"-Gelsem, gerçekten özgürce çalışabilecek miyim? Görüşlerimi yazabilecek miyim, söyleyebilecek miyim? Toplantılar düzenleyebilecek miyim? Üstelik can güvenliği de yok" diyor.

Haksız mı?

Demokrasilerde, örgütlenmesine izin verilemeyecek *tek* düşünce, başkalarının özgürlüklerini ellerinden almayı amaçlayan düşüncedir. Demokrasiyi, silahlı ya da *silahsız* yıkmayı erek alan düşüncedir.

Oysa, demokrasiye son verme niyetlerini saklamayan *şeriatçı* güçlerin adım adım devleti ele geçirmelerine seyirci kalan devlet, Kemal Burkay ve benzerlerinin, Güneydoğu sorununa yönelik demokratik çözüm önerilerini savunmalarına izin vermiyor.

İnsanlara *barışçı çözüm* umudu vermezseniz, *silah* umut olmaktan çıkar mı?

Amaca silahla varılamayacağını kanıtlasanız bile; eğer başka bir umut ışığı yakmamışsanız, bir tür "intikam ve intihar" amaç olabilir.

Burkay ve benzerlerine izin vermeyenler, Leyla Zana ve benzerlerine izin verdiklerinde; acaba *barışçı* çözüm yolunu mu güçlendirmiş oluyorlar, yoksa "PKK yolu"nu mu?!

Sayın Burkay'a ve onun temsil ettiği siyasal harekete devletin ve özellikle de geçmiş askeri yönetimlerin yaklaşımı yanlış. Ama Burkay'ın, bu yanlışları vurguladıktan son-

ra savunduğu şu düşünce de yanlış:

"- Bir yandan 'Biz PKK'yı muhatap kabul etmeyiz, eşkıya ile masaya oturmayız' *deniyor. Diğer taraftan* 'Kemal Burkay mutedil bir kişidir' *düşüncesi dile getiriliyor. Burada bir tuzak var bence, Kürt hareketini birbirine karşı kışkırtmak. Benim Kürt kamuoyunda suçlanmam için."*

Devlet elbette ki *silahlı çözüm* peşinde koşanlarla masaya oturmamalı. Elbette ki "barışçı çözüm" isteyenleri "muhatap" almalı.

Bunda yadırganacak ne var?

Demokratik bir devlet, bir *hukuk devleti* başka türlü davranabilir mi? Davranmalı mı?

Tersini yaparsa kimi güçlendirmiş olur? Burkay'ı mı, yoksa Apo'yu mu? Demokratik düzeni mi, yoksa silahların düzenini mi?

18 yıllık "barışçı demokratik" savaşımını yadsımadan, kendi kendisini yadsımadan, Sayın Burkay böyle bir şeyi nasıl savunabilir?

Ben ve benim gibi düşünenler, biz "barışçı" düşünceyi savunuyoruz, "silahların yasası"nı değil!..

Kemal Burkay, *"Kürtlerin kendi programlarıyla legal partiler kurmaları"*na izin verilmesi durumunda, "terör"ün sona ereceğini öne sürüyor.

İnanmak zor.

"Terör"ün devamından çıkarı olan dış güçler, bir yandan... "Haraç" ve "dış destek" sayesinde "aylığa bağlanmış" binlerce genç, öte yandan.

Ama gene de, Sayın Burkay Türkiye'ye gelip de partisini kursa, ne olur?

Ellerinde kırmızı kaplı *TC* pasaportu ile Avrupa ve Amerika arasında mekik dokuyup Türkiye'ye *kin ve nefret*

kusan, teröristleri -devletin kendilerine verdiği- konutlarında saklayan bazı PKK sözcüsü milletvekillerinden daha kötüsünü mü yapar?

TBMM, birtakım "PKK amigoları"na açık. Ama Burkay düzeyinde, demokrasiye inanmış, gerçek bir "Kürt aydını"na kapalı.

İşte, "Güneydoğu sorunu"na yönelik *politikasızlığın* bizi getirdiği *acıklı-gülünç* nokta bu.

Sayın Burkay'ın önerdiği *siyasal çözüm* modelinin yanlışlığına inanıyorum ve bu konuyu bir başka yazımda ele alacağım. Ama o "yanlış"ın yasal düzeyde savunulmasının engellenmesinin "daha büyük bir yanlış" olduğuna da en az o kadar inanıyorum!

(Cumhuriyet, 15 Ağustos 1993)

Burkay, Anter ve "Çuvalını Seçmek"

Şu sözler, rahmetli Musa Anter'e ait:

"Ne demek bölünmek? Ben İzmir'i kime bırakıp gideceğim? Benim orada Kürt olarak sermayem var. Amcam var, bacım var, yeğenim var, kardeşim var."

Şu sözler de Sayın Kemal Burkay'ın:

"- Diyelim ki bağımsızlığınızı ilan ettiniz. Dış dünya ile hiç ilişki kurmayacak mısınız? Yolunuz nereden geçecek? Çevreniz düşmanla çevrili: İran ve Türkiye. Ne kara ne deniz yoluyla hiçbir bağlantınız yok. Pasaport verdiğiniz kişi, hangi yoldan dışarı gidip gelecek?"

Kürt kökenli bu iki aydın, bölünmeye karşı.

Ama *siyasal eşitlik* istiyorlar. Burkay'ın *siyasal çözüm* önerisini, birçok -aynı etkin kökenli- okumuştan dinleyebilirsiniz.

Türkiye iki "federe devlet"e ayrılacak. Kürt tarafında Kürtçe, Türk tarafında Türkçe *resmi dil* olacak. Türk tarafında kalan Kürtler için Kürtçe eğitim yapan kurumlar

oluşturulacak. Diğer tarafta yaşamlarını sürdürmek isteyen Türkler için de Türkçe eğitim yapan kurumlar.

Ve *kardeşçe* mutlu bir *beraberlik* sürüp gidecek!

Bu bakış açısını *en uç* noktasına kadar götüren bir Yugoslavya deneyimini yaşamamış olsak, *acaba* diyebilirdik.

"Sorun"un çözümü için *dört* farklı yaklaşım olabilir. Ve bir beşincisi de olamaz.

Birincisi, Güneydoğu'daki bazı illerimizin, *bağımsız bir devlet* oluşturmak amacıyla Türkiye'den ayrılmasıdır.

Böyle bir durumda, diğer yörelerde oturan Kürt kökenlilerin yurttaşlıktan çıkarılmaları ve sınırdışı edilmeleri için *büyük* bir kamuoyu baskısı olacağı açıktır.

İkincisi, gene aynı topraklar üzerinde bir *federe devlet* kurulmasıdır.

Yukarıdaki baskılar gene yapılacaktır. Zengin-sanayileşmiş yörelerden oraya "kaynak aktarılması"na "şiddet"le karşı çıkılacaktır. TBMM ve hükümetteki "Kürt kökenli" lerin oranı *çok* düşecektir.

Yasalar izin verse bile; Türk tarafındaki "Kürt"lere karşı, giderek artan boyutlarda bir *ayrımcılık* uygulanacaktır.

Üçüncüsü, toprakların *siyasal ayrımı* söz konusu olmadan, Türkiye'deki *Kürt* kökenli olanlara "özel hak"lar tanınmasıdır. Örneğin, eğitimin *Kürtçe* yapıldığı okulların açılmasına olanak verilmesidir. Tıpkı, İstanbul'daki "*Rum*" okulları gibi.

Bunun bir tür *azınlık konumu* olacağı açıktır. "Kürt" lerin kültürel açıdan *tüm* hakları ve olanakları olacaktır. Ama kamu ve özel kesimde yükselebilmeleri, yönetici konumlara gelebilmeleri *çok* zorlaşacaktır.

İnsanlar bakkalını, doktorunu, avukatını, partisini, be-

lediye başkanını seçerken *biz* ve *onlar* ayrımı yapmaya başlayacaktır.

Dördüncü yaklaşıma gelince...

Bu, Türkiye toprakları üzerinde yaşayan herkesin, kökenine bakılmaksızın *aynı* haklara sahip olmasıdır. *Kültürel kimlik* üzerindeki baskıların *tamamen* kaldırılmasıdır.

"Yerel hizmetler"deki yetki ve sorumluluğun, *seçilmiş* organlara bırakılmasıdır. (Bu modelde, "vali" ve benzeri "merkezi hükümet temsilcileri"nin yetkileri elbette ki sınırlı olacaktır. O "sınırı" da toplumun *ortak çıkarı* ve *eşgüdüm* belirleyecektir.)

Bu yaklaşım içinde; isteyen Lazca, isteyen Boşnakça, isteyen Zazaca, isteyen Kırmançi, isteyen Sorani *yayın* yapabilir. İsteyen, istediği dili öğretmek için *kurs* açabilir.

Ama bunları *devlet* yapamaz.

Çünkü devlet, toplumu oluşturan *kültürel mozaik* içinde ayrım yapamaz. Birisinin sayısı daha fazla ve *şiddete başvuruyor* diye, ona *ayrıcalık* tanıyamaz.

Üstelik "Kürtçe"ye ayrıcalık tanımaya kalksa; "Hangi Kürtçe" sorusu gündeme gelecek. Japon dilbilimci Goichi Kojima'nın araştırmasına göre; Türkiye'de *anadili* Kırmançi ya da Zazaca olanlar arasında birbirlerini anlamayan *"en az"* bir düzine kadar grup var!..

Ama "kültürel baskı"ların kalkması, "etnik terör"ün ruhsal temellerini yok etmek açısından çok önemli. Ergenlik çağındaki en önemli sorunlardan birisi, "ben kimim" sorusundan kaynaklanıyor. Genç insan bunun yanıtını vermekte zorlanınca bunalıma giriyor.

(Eğer bugün Almanya'daki Türkler arasında *köktendinci* ya da sadece *dinci* akımlar uygun bir *zemin* bulabiliyorsa; bunun nedeni, *kültürel kimlik* üzerindeki *toplumsal*

baskılardır.)

Alain *"Herkes kendi torbasını seçer"* diyor.

Ve o torbanın içinde ne varsa, ona *razı* olur. Olmak zorundadır.

"Ben şu torbayı alıyorum; ama içinden beğenmediklerimi atıp, öteki torbalardan da bazı şeyleri koymak istiyorum" diyemezsiniz.

Ya o, ya ötekisi.

Herkes seçimini *gerçekçi* yapmalı. Ve sonuçlarına da katlanmalı!..

(Cumhuriyet, 25 Ağustos 1993)

"Bask Modeli" Öcü mü, Çözüm mü?

Bazı konular var ki, gecikerek değinmek, hiç değinmemekten iyidir.

"Bask modeli" tartışması da öyle.

İspanya'nın Bask terörüne yaklaşım biçimine *"mucize ilaç"* gibi -ve de sanki yeni bir şeymiş gibi- sarılmak ne kadar yanlış ise. Konunun tartışılmasına bile tepki göstermek de o kadar aptalca.

(Hele Sayın Çiller'in *"Vallahi ben Bask modelini ne bilirim ne de düşündüm"* diyecek kadar panik havasına girmesini anlamak çok zor.)

Elbette ki "elektriği yeniden keşfetmeye gerek yok." Elbette ki "etnik terör" ya da "etnik sorun" ile yıllardır "demokratik" yöntemlerle mücadele eden ülkelerin deneyimlerinden yararlanmalı.

Ama -bunu yaparken- BASK modeli, Korsika modeli, hatta Galler ve İskoçya modelleri arasındaki farkların nereden kaynaklandığı da unutulmamalı.

Her toplum kendi çözümünü, kendine özgü koşulları

gözönüne alarak oluşturmak zorundadır. Hiçbir çözüm -o koşulların aynısına sahip bulunmayan toplumlar için- *"aynen"* geçerli olamaz.

Güneydoğu Anadolu'nun tersine, Bask bölgesi -terörden önce- İspanya'nın en gelişmiş, en varlıklı bölgesiydi. Ayrılıkçı akımları özendiren nedenlerden birisi de kuşkusuz buydu.

Tıpkı -parçalanmadan önceki Yugoslavya'daki- Slovenya ve Hırvatistan'ın eğilimleri gibi.

Çünkü Hırvatistan ve Slovenya'da -Yugoslav Federasyonu içindeki- en gelişmiş, en varlıklı öğelerdi. Kendi ürettiklerinden, *geri kalmış* bölgelere pay aktarılmasını içlerine sindiremiyorlardı.

Daha önceleri de yazdım, yeri geldiğinde de yineledim. Yıllardır devlet, Doğu ve Güneydoğu'ya, bölgenin yarattığından çok daha fazla kaynak ayırıyor.

Kürt kökenli işadamları, bölgeden elde ettikleri gelirleri gelişmiş bölgelere taşırken devlet tersini yapıyor. Birliği korumak için, bilinçli olarak yapıyor.

Ve toplumun hiçbir kesimi de buna itiraz etmiyor.

Ama Güneydoğu'ya *özerklik* verdiğiniz andan itibaren, hiç kuşku yok ki durum değişecektir. Ege'nin, Marmara'nın, Trakya'nın "seçmen"i, *"Benim ürettiğimden oraya pay vermeye hakkınız yok"* demeye başlayacaktır.

İspanya ile Türkiye'nin toplumsal yapıları ve koşulları arasında "benzemezlik"ler o kadar çok ki.

Sınırın öteki yanındaki Fransa, "Bask milliyetçiliği"ne hoşgörü ile baktığı sürece. İspanya "terör"e karşı ne ölçüde

başarılı olabiliyordu?

Bir an için, Suriye'nin, Irak'ın, İran'ın, Ermenistan'ın ve Yunanistan'ın PKK'ya destek vermekten *kesinlikle* vazgeçtiklerini varsayın. Güneydoğu'da *terör*ün boyutları ne duruma gelirdi?

Başka bir nokta.

İspanya'da Basklar -çok ufak bir kesim dışında- Bask bölgesinde yaşıyorlar. Diğer bölgelerde de durum aynı. Her etnik grup, kendi bölgesinde yaşıyor.

Oysa Türkiye'de, Kürt kökenli yurttaşlarımızın en az yarısı yurdun diğer yörelerine dağılmış durumda.

Yarın Güneydoğu'ya özerklik verseniz ne olur?

Diğer bölgelerden insanları, Kürt kökenlilerin oraları terk edip *kendi sınırlarına* çekilmesini istemeye başlarlar. Almanya'daki "yabancı düşmanlığı"nın bir benzeri gündeme gelir.

Çünkü Kürt kökenliler *yabancı* sayılmaya başlarlar!..

Hepsi bir yana...

Sayın Çiller niçin harıl harıl *özerklik* modeli arıyor?

"Terör"ü sona erdirmek için.

Bask bölgesine özerklik -diğer 16 bölge ile birlikte- 1979 yılında verildi. ETA'nın siyasal kolu olan Herri Batasuna'nın oyları bu bölgede yüzde 14'e kadar düştü. Ama aynı dönemde terör 10 katına tırmandı.

Fransa'nın sorunu olan Korsika'da da durum aynı.

İnsan hakları güvence altında. Bir tür özerklik verilmiş. Üstelik 240 bin nüfuslu ufacık bir ada. 1990 yılında, tüm bu koşullara karşın, o küçücük Korsika'da 28 siyasal cinayet işleniyor ve 197 yer bombalanıyor.

Bütün dünyada "terör uzmanları"nın bildiği bir gerçek var: *"Hiçbir ödün teröristi tatmin etmez!.."*

Bugünkü koşullarda Güneydoğu'ya özerklik verilirse ne olur?

Özerk yönetim PKK'nın eline geçer. Bölünme süreci hızlanır. Diğer bölgelerde de bir Türk-Kürt çatışması başlar.

Ama özerklik, bu koşullarda ne kadar sakıncalı ise bugünkü yönetim biçimini korumak da o ölçüde yanlış!

Yerel yönetimlerin "yetki ve sorumluluk"ları bir an önce arttırılmalı. İnsanlar kendilerini çevreleyen sorunların çözümüne daha çok katılmalı. Sorumluluğu daha çok *ortak* edilmeli.

Edilmeli ki suçu devlette arayamasınlar. "Ayrılma"nın çözüm değil, *çözümsüzlük* olacağını görsünler!..

(Cumhuriyet, 20 Ekim 1993)

Terör ve Demokrasi...

Güneydoğu "Türkiye'nin Vietnam'ı" mı? "Cezayir'i" mi?

"Terörü ezeyim" derken Türkiye acaba Kürt kökenli yurttaşlarının "demokratik haklarını" mı eziyor?

İlhan Selçuk, birinci sorunun yanıtını çok güzel bir yazısında vermişti. Ama -ne kadar açık anlatırsanız anlatın- "bazıları"nın bunu anlamasını beklemek fazla bir iyimserlik...

Kıbrıs Türk'ü ezilirken, horlanırken öldürülürken bunu *doğal* sayanlar. bir insanlık dramına son vermek için Kıbrıs'a gitmek zorunda kalan Türk ordusuna "işgal kuvvetleri" demeyi "ilericilik" sanmadılar mı!

Fransa'nın Bröton'ları *etnik terör* başlatsalar. Fransız devletinin silahlı güçlerinin oraya müdahalesini, vaktiyle Cezayir'deki konumuyla aynı saymaya olanak var mı?

Benzer bir durum ABD'nin Latin-İspanyol kökenli yurttaşlarının yoğun olduğu bir bölgede görülse, hemen Vietnam ile arasında bir bağlantı kurmayı deneyen *ileri zekâlılar* çıkar mı dersiniz?

Yazımın başında ikinci soruyu da bir yazısında Emin Çölaşan şöyle yanıtlıyordu:

"Kendi gazetelerinde her gün devlete sövüyorlar, birkaç güvenlik görevlimizi şehit ettikleri zaman zafer çığlıkları atıyorlar. Başkanları Apo *bile bu gazetede yazılar yazıyor. Hangi ülke, böyle bir olaya göz yumardı? Bu açıdan demokrasinin beşiği İngiltere'yi bile sollamış ülkeyiz biz."*

PKK propagandasının Türkiye'de açıktan yapılabildiğini kim yadsıyabilir? PKK'nın temsilcisi niteliğindeki bazı milletvekillerinin, ülke ülke dolaşıp Türkiye aleyhine çalıştıkları yalan mı?

Oysa *insan hakları* konusunda bize ders vermeye kalkan ülkelere bakın...

Avusturya ve İsviçre'de, Nazi propagandası yapmak yasak. Alman hükümeti, Yeni-Nazilerin propagandasını yaptıkları gerekçesiyle sekiz müzik grubunu yasakladı.

Ve kırmızı TC pasaportu ile yurtdışında TC düşmanlığı yapabilen bir hanım milletvekili, *"TBMM'de kendimi yabancı hissediyorum"* diyor. Yunanistan'da, Ermenistan'da, Suriye'de hiç yabancılık çekmediği ise belli...

Kimse kendini aldatmasın.

Silahlı savaşımın tırmandığı bir ortamda demokrasi gelişemez. Tam tersine, demokrasinin olanaklarından teröristlerin ve destekçilerinin yararlandıkları duygusu giderek kitlelere yerleşmeye başlar.

Ülkeyi yönetenler de kitlelerdeki bu tepkinin etkisinden sıyrılamaz olurlar. Teröre karşı -canını tehlikeye atarak- silahlı savaşım verenlerde zaten *doğal* olarak var olan bu duygu, giderek belirleyici olmaya yüz tutar.

Terör ilerledikçe, demokrasi geriler...

Kürt okumuşları eğer "daha çok demokrasi" istiyorlarsa bunun gereğini yapmak zorundadırlar.

En azından kadınlara, çocuklara, bebeklere, yaşlılara, silahsız insanlara, savunmasız sivillere yönelik "vahşet"e karşı çıkmak zorundadırlar...

Hem de lafı gevelemeden. Açıkça. Yüreklice...

Yoksa var olan demokrasiden de gerilemenin kaçınılmaz olacağını bilmelidirler. Demokrasi istiyorlarsa demokrasiye *layık* davranmalıdırlar.

Tarihten ders almalıdırlar!

Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal'in değil, İngilizlerin yanında yer alan Kürt okumuşlarının hatasına düşmemelidirler!

FKÖ terörizmden vazgeçerek yasallık kazandı. Kendi yandaşlarından kaynaklanan terörist eylemleri bile açıktan kınar oldu.

IRA, bir eyleminde sivillerin de ölmesinden dolayı *özür* dilemek zorunda kaldı. Bunun bir "hata"dan kaynaklandığını savundu.

Uluslararası Af Örgütü, ilk kez PKK eylemlerini *"son derece vahşi cinayetler"* olarak değerlendirdi.

Ama Kürt kökenli okumuşlardan ne bir ses ne bir nefes.

Ya o eylemlerde bir *haklılık payı* buluyorlar ya da korkuyorlar. Her iki olasılıkta da *daha çok demokrasi* istemeye hakları var mı?..

"Siyasal Sistemler - Siyasal Çatışma ve Uzlaşma" kitabımın yeni baskısına iki yeni bölüm eklemek gereğini duydum: "Şiddetin Psikolojisi" ve "Terörizmin Sosyolojisi." İşte size o bölümün son tümceleri:

"Terörizm, giderek toplumdaki 'demokratik iletişim kanalları'nı tıkar ve bir kutuplaşmaya neden olur. Mantığın değil, duyguların öne çıktığı böyle bir ortamda, geniş kitleler genellikle devletin yanında yer alır ve 'en sert önlemler'in destekçisi kesilirler. Bu koşullar -özellikle demokrasi deneyimi az olan toplumlarda- baskı rejimlerinin oluşumuna çok elverişlidir."

Falcı olmaya gerek yok ki!

(Cumhuriyet, 17 Kasım 1993)

Yanlışlıklar Trajedisi!..

Başlıktaki sözün aslı "Yanlışlıklar Komedisi"dir. Ama toplum acıklı bir dönemden geçerken, birbiri peşi sıra yapılan yanlışlıklara gülmek çok zor.

Hele o yanlışlıklar, durumu daha da zorlaştırıyorsa...

Hele o yanlışlıkları yapanların bir kısmı, toplumun kendilerinden ışık beklediği insanlarsa...

Ekranda bir adam...

Daha iki gün önce, milyonlarca kişinin dehşetle açılmış gözleri önünde Atatürk'e ve annesine küfretmiş. Belki yeterince anlaşılamamıştır düşüncesiyle, "Altını çiziyorum" diyerek bir kez daha küfretmiş.

Ve karşısında, çağdaş kafalı, birikimli Türkiye'nin önde gelenlerinden dört gazeteci-yazar.

"Adam"a "Sayın" diye hitap etme yarışı içindeler.

Sanki "Adam" büyük, onlar küçük. Sanki programın

amacı, "Adam"a saatler boyu propaganda yapma fırsatı vermek.

Birisi, *"Düşüncelerinize katılmıyorum, ama saygı duyuyorum"* diyor. Ötekisi ekliyor: *"Fransa'da* De Gaulle*'e eleştiriler yapılsa insanlar güler geçer. Bizde ise milyonlarca kişi ayağa kalkıyor..."*

Neredeyse halk adına *"Adam"*dan özür dileyecekler.

Çıksın bakalım bir Fransız milletvekili de, o "Adam"ın Atatürk ve annesi için söylediklerini De Gaulle için söylesin... Fransız parlamentosu ayağa kalkmaz mı? Fransız basını çok ağır bir tepki göstermez mi? Kitle örgütleri harekete geçmez mi?

Demokrasinin bir hoşgörü ve uzlaşma rejimi olduğu doğrudur. Hoşgörü ve uzlaşmanın olabilmesi ise *kendinden farklı* olana, farklı düşünene saygı gerektirir.

Ama sizin farklılığınıza saygı göstermeyene, demokrasiyi yıkmaya çalışana saygı göstermek demokrasiyi güçlendirmez. Demokrasiyi yozlaştırır. Demokrasi karşıtı davranışları özendirir!..

Çoğunlukta olanlar, azınlıkta olanlara saygı gösterecekler. Ama azınlıkta olanlar, çoğunluk değerlerine saygısızlık ettiklerinde hoş göreceksiniz...

Nerede var böyle demokrasi anlayışı? Demokrasi nerede böyle kurulmuş?

Adam savaşa karşı olabilir. Hatta *"Asker kaçaklarını kutluyorum"* da diyebilir.

Eğer o sözlerinin hemen ardına şu tümceyi de ekliyorsa, düşüncesine -katılmazsanız da- saygı duymanız gerekir:

"Ben, PKK'dan kaçıp silahını bırakanları da kutluyorum!.."

Adam, teröristlerin tren istasyonunu bombalamasını da *doğal* sayabilir. Ve siz -demokrasiye inanıyorsanız- bu düşünceye saygı göstermek zorundasınız; eğer terörle savaşanların yaptıklarını da *doğal* sayıyor ve kınamıyorsa!..

Demokratik bir devlette de, milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı kaldırılabilir. Eğer o dokunulmazlığın arkasına saklanarak, devlete karşı şiddet kullananlara *"somut"* destek veriliyorsa; eğer demokrasinin tanıdığı olanaklar demokrasinin yok olması için kullanılıyorsa...

Eğer, düşüncenin özgürce açıklanabilmesi, yaşama etkinliklerinin her türlü baskıdan uzak yürütülebilmesi için sağlanmış olan *dokunulmazlık*; ulusun en saygı duyduğu isim ve değerlere rahatlıkla küfredilebilmesi, saldırılabilmesi için bir araç haline gelmişse...

Somut kanıtlar ortaya konur.

Her milletvekilinin durumu ayrı ayrı incelenir.

Meclis içinde varlıkları demokrasiye yük olmaya başlayan kişilerin dokunulmazlıkları kaldırılır. Kaldırılır ki, bağımsız yargı *asıl* kararı verebilsin!

Düşünceyi saygı ölçüleri içinde anlatmak, *"hoşgörü ve uzlaşma"*yı kolaylaştırdığı için doğrudur. Demokrasiye katkıdır.

Azınlık düşünce ve değerlerine saygı göstermek doğrudur. Toplumsal barışa ve demokrasiye hizmettir.

Ama küfredene saygı göstermek yanlıştır! Azınlık değerleri adına çoğunluk değerlerine saygı göstermeyenlere hoşgörü göstermek yanlıştır!..

Demokrasiyi güçlendirmek için verilmiş olan "yasama dokunulmazlığı"nın, demokrasiyi yıkmak ya da yozlaştırmak için kullanılmasına izin vermemek doğrudur.

Ama, önce "en suçlu"dan başlayıp diğerlerini uyarmak ve adım adım gitmek yerine, toptancı, aceleci bir tutumla, olayda siyasal tercihlerin ağır bastığı izlenimini yaratmak yanlıştır!..

TV ekranından Meclis kürsüsüne... asıl en büyük yanlışlık ise tutumunun sonucunu kestirememektir.

Haklı iken haksız duruma düşmektir!..

(Cumhuriyet, 6 Mart 1994)

Örgüt mü? Halk mı? Para mı?

Okurlarımla bazı düşünceleri paylaşmaktan vazgeçmem çok zor... Düşünceler paylaşıldıkça güçleniyor.

Türkiye -önemli sayılabilecek- bir seçimin eşiğinde. O "seçim"i kimin yapacağı konusunda ise kafalar karışık...

Yeni belediye başkanlarımızı kim seçecek?

Halk mı? Örgüt mü? Para mı?

En iyi seçim, halkın eğilimlerini en iyi yansıtan seçimdir.

Bunun ilk koşulu ise, halkın önüne, onun seçmek istediği adaylarla çıkmaktır. Yoksa bazı adayları seçmeye, onu zorlamak değildir.

Bazı sol partiler bunu, *"Örgüt böyle istiyor"* kalkanına sığınarak *açıktan* yapıyorlar. Bazı sağ partiler ise, *para* gücünü kullanarak, gizliden gizliye.

Bir kararın demokratikliği, o kararı alan organın de-

mokratikliği ile orantılıdır. Bir organın demokratikliği ise öncelikle temsil gücüne bağlıdır.

"Örgüt"ün kararı ne zaman demokratik olur?

Eğer o örgüt, partiye oy verenlerin küçültülmüş *bilinçli* bir modeli ise... Eğer "delege"ler, seçmenin eğilimlerini ve hatta toplumsal özelliklerini iyi yansıtabiliyor ise... Demokratik olur.

Eğer partinin toplumsal tabanı içindeki bir azınlık, örgüt içinde çoğunluk konumundaysa... Siz o "önseçim"in demokratik olduğunu nasıl öne sürebilirsiniz?

Bir okurum (Sayın Enis Uras) haklı olarak soruyor: "Uğur Mumcu *geçmişte aday adayı olsaydı, önseçimlere katılsaydı, acaba listede yer alabilir miydi?*" (Alsa da, kaçıncı sırada alırdı?)

Solda "delege ağaları"nın ikiyüzlülüğü var. Sağda ise, "para babaları"nın...

Ne demokratik olmayan bir örgütün "önseçim"i demokratiktir... Ne de, "para"nın tercihleri etkilemede öne çıktığı bir *ön* ya da *son seçim* demokratik olur...

Büyük sermaye zaten *büyük* basını ele geçirmiş. Yazılı basın da görüntülü basın da, açık ya da gizli bir denetim altında.

Bununla da yetinilmiyor.

"Her parti, TV ve gazeteleri parası kadar kullansın" deniyor. Sınırsız olarak...

Parası olan konuşsun. Parası olmayan sussun!

Ve *halk*, daha çok sesini duyurabileni *daha haklı* sanarak oyunu kullansın. Sonra da bunun adı *demokrasi* olsun!..

Özal *"Parası olmayan da tatil yapmasın"* dememiş miydi? Parası olmayana imam-hatip okulunu, olana ise Bil-

kent'i göstermemiş miydi?

Şimdi sıra demokraside...

"Demokrasi"yi, herkesin parası kadar oynadığı bir "kumar"a dönüştürürseniz... İşadamından haraç istemeyi kınamaya, "İSKİ skandalı" diye nara atmaya hakkınız kalır mı?

Batı'da sermayenin tekelleşmesini, tröstleşmesini önlemek için çok ciddi yasalar var. Bizde yok.

ABD başta, birçok Batılı ülkede, yazılı ve görüntülü basının aynı ellerde toplanması yasak. Bizde değil.

Batı'da sendikaların, kooperatif birliklerinin, derneklerin siyasete karışması, partilerle işbirliği yapması serbest. Bizde yasak.

Batı'da partilerin harcamaları denetim altında. Bizde özgür.

Fransa'da eski kültür bakanı Jacques Lang'ın milletvekilliği, seçimlerde yaptığı fazla harcama nedeniyle düşürülüyor. Bizde ana muhalefetin *çağdaş* (!) önderi, TV'lerdeki paralı propagandaya getirilmek istenen sınırlamaya karşı dişlerini gıcırdatıyor...

Ve DYP'nin İzmir'deki *dinci* adayını seçtirebilmek, RP'nin genel olarak oylarını yükseltebilmek için... Yurtiçinden ve dışından akıtılan paraların toplamı ile ilgili olarak *inanılmaz* savlar var...

Batı, "demokrasi"yi bir dengenin üzerine oturtmuş.

Bir yanda *"para gücü"*nü sınırlıyor. Öte yanda "sayı gücü"nün oluşumunu kolaylaştırıyor. Kitlelerin "örgüt"lü katılımının önündeki engelleri temizliyor...

Biz ise, "demokrasi"yi dengesizliğin üzerine oturtmaya çalışıyoruz.

Parası az, sayısı çok olanları sınırlandırıyoruz. Örgütlenmelerini, siyasete ağırlıklarını koymalarını zorlaştırıyoruz. Bütün kapıları, sayısı az, ama parası çok olanlara açıyoruz.

Demokrasinin bir *denge* rejimi olduğunu unutup "emek-sermaye dengesi"ni daha da bozuyoruz...

"Örgüt"ün bozulması da bundan... "Para"nın bozabilmesi de...

Ve "halk"ın devre dışı kalması da!..

(Cumhuriyet, 9 Ocak 1994)

Ne Olmalı?

Eğer başınıza gelenlerin "niçin"ine doğru tanı koymuşsanız... Geçmişteki tutumunuzu değiştirmezseniz neler olacağını biliyorsanız... Gelecekteki olumsuzlukları önlemek için yapabileceğiniz çok şey var demektir!..

Toplumların bunalım dönemlerinde, hep *sivri* akımlar güçlenir. Ilımlı, demokratik, uzlaşmacı akımlar güç yitirirler.

İşler iyi giderken, düzende köklü değişiklikler yapacağını söyleyenlere yüz veren fazla olmaz. Köklü değişikliklerin, sahip olunanları da tehlikeye atacağından korkulur.

Ama insanlar mutsuzca, umutsuzsa... Hoşgörü yitirilir, bir... Değişiklik umut olur, iki...

"İleri"ye ya da "geri"ye dönük *köktenci* akımlar için gün doğmuş demektir!

Avrupa'da faşizm, büyük dünya ekonomik bunalımının etkisiyle geldi. Avrupa komünizmi ise, İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıntıları üzerinde yükseldi.

Avrupa yaralarını sardıkça, komünistler geriledi. Merdivenleri demokratik sosyalistler tırmanmaya başladı.

Kısadan hisse?

Türkiye'nin bugünkü koşulları, yelpazenin ucundaki akımların güçlenmesini bir anlamda *doğal* kılıyor!

Ama uçtaki partileri, demokrasi kazanında artan buhar basıncının patlamaya dönüşmemesi için, *güvenlik kapakçıkları* olarak değerlendirmek olanağı da var.

Bunun yolu ise, bir yandan demokratik güçlerin bir araya gelmesine bağlı. Öte yandan da, demokrasiyi tehlikeye atan akımlara *devlet eliyle* güç katma aymazlığına son verilmesine!..

Eğer Türkiye önemli bir bunalım döneminden geçiyor olmasaydı; sağın ve solun demokratik kesimlerinin bölünmüşlüğü lüksünü kaldırabilirdi. Türk siyasal yaşamının önderleri, ne yazık ki, yaşanılan bunalımın boyutlarını ve sonuçlarını göremediler.

Fatih İstanbul kapılarında iken, meleklerin cinsiyetini tartışan Ortodoks papazlarına benzediler...

Ne yapmalı?

Demokratik sağ da birleşmeli, demokratik sol da!

Demokratik sağın birleşmesi, bugün için demokratik olmayan sağı iktidar dışı bırakır. Demokratik solun birleşmesi ise demokratik olmayan sağa geleceğin iktidar yollarını kapar!..

Şu anda toplumda en büyük desteğe sahip olan güç *demokratik sağ*... Öyleyse iktidarın sorumluluğunu üstlenip, bunalımın üzerine kararlılıkla gitmeli. (Zaten bu bunalımın doğmasını sorumluluğu da büyük ölçüde ona ait! Onun bu ülkeye vurduğu damgaya ait!..)

Her iktidar yıpranır, zor koşullardaki iktidarlar ise da-

ha hızlı yapranırlar.

Eğer sol -haksız yere- bu yıpranmaya ortak olursa, asıl büyük sakınca ortaya çıkar. Demokratik olmayan sağ, geleceğin iktidarının tek adayı olarak kalır!

Olay bu kadar açık ve yalın!

Demokratik sağın gerisindeki güç "sermaye"dir. Ve -bazı dış güçlerin de yardımı ile- sermaye, er ya da geç, Türkiye'de demokratik sağı birleştirecektir.

Demokratik solun gerisindeki güç ise, kol ve kafa emeğidir. İşçidir, kamu görevlisidir, emeklidir, öğrencidir.

Sendikalar "sol feodalite"nin beylerine karşı, yoğun bir baskı kampanyası açabiliyorlar mı?

Kamu görevlisi, emeklisi, öğrenci genci, sokaktaki adam. Tepkisini sürekli ve olabildiğince örgütlü bir biçimde dile getirebiliyor mu?

Sol partilerin "her düzey"deki sorumluları, halkın içine çıkamaz duruma düşürülebiliyorlar mı?

İşte o zaman sol da birleşir!

Halk 27 Mart'ta olanları bir yıl önceden görmüştü. Üç sol partinin tabanı da birleşmek istiyordu. Sola oy verenler, birleşmeleri için adeta yalvarıyordu.

Eğer bu partiler, gerçekten de demokratik bir yapıda olsalardı, tabandan gelen bu baskı karşısında, bu ölçüde duyarsız kalabilirler miydi?

Şimdi sadece *birleşme* zamanı değil. Aynı zamanda, beyliklerin yıkılıp *demokratik* bir yapının da kurulması zamanı!..

Demokrasi olmayınca *sol* da olmuyor zaten!..

(Cumhuriyet, 6 Nisan 1994)

Sol İyileşirse, Türkiye de Kurtulur!

Bunalım dönemlerinde düzen partileri geriler... Düzen karşıtlığı umut olur...

Sol partilere iktidar yolunun genellikle zor koşullarda açılması da bundandır.

Bunalım, bir anlamda düzenin beklentileri karşılayamaması, yarattığı sorunları çözememesi demektir. Düzenin çarkları iyi işlerken, o çarkları değiştirmeyi öneren ideolojilerin peşinden kaç kişi gider?

Eğer bir toplum ciddi bir bunalımla karşı karşıya ise... Ve düzen partileri gerilerken sol da geriliyorsa, orada bir *yanlışlık* vardır!

Ya sol partiler de *"bozuk düzen"*in bir parçası olup çıkmışlardır; ya da -gerileyen toplum kesimleri- güçsüzlükleri ve tutarsızlıkları nedeniyle onları ciddiye almamaktadırlar!

RP'nin tırmanışının abartılmaması gerektiğini savunurken haklıydım.

Ama o haklılığım; belirli koşullar bir araya gelirse, RP'nin ilerde iktidar bile olabileceğini söylememe engel değil!

Terör nedeniyle hızlanmış olan *kente göç* bir yandan... "Tüketim toplumu"nun -iştahını açtıktan sonra- aç bıraktığı, içine alamadığı kitleler bir yandan... Ağırlığını en çok toplumun en alt katmanları üzerinde duyurması kaçınılmaz olan *ekonomik bunalım* öte yandan...

Hemen tüm koşullar "düzen karşıtlığı"nı umut yapıyor! Ve ortada, düzen karşıtı görüntüsü verebilen tek bir parti var!

Ya insanları köklerinden koparıp her türlü köktenciliğin tutsağı yapabilen *"göç"*ü sağlıklı bir sınıra indireceksiniz... Toplumdaki gelir ve tüketim dengesizliğini gidereceksiniz... "Ekonomik çöküntü"yü önleyeceksiniz...

Ve de bunları *tez elden* yapacaksınız!..

Ya da, "sol"u yeniden topluma ve demokrasiye kazandıracaksınız!..

Birincisi çok zor ve uzun bir yol. İkincisi ise, çok daha kolay ve çabuk sonuç verebilir.

Ecevit'in önderliğindeki CHP, 1970'li yıllarda, çok önemli bir sınıfsal uzlaşmayı gerçekleştirmişti. *Demokratik Sol* hareketin yüzde 40'lara tırmanmasının altında, orta sınıflarla emekçi kesimlerin, gecekonduların birleşmesi yatıyordu.

Aslında orta sınıfların ideolojisi sayılabilecek olan Kemalizm, değişen koşullar içindeki yeni yorumuyla, çok daha geniş bir kesimi kucaklamıştı.

Ecevit'in laiklik ile *dindarlığı* çok iyi bağdaştıran dü-

şünceleri, kahvelerin duvarlarını süslüyordu.

Şimdi bu *tarihsel ittifak* üç partiye bölünmüş durumda: CHP, oyunu orta sınıflardan alıyor. DSP, emekçiye, gecekonducuya, alt sınıflara dayalı. SHP'de ise, etnik ya da mezhepsel *"azınlık* kesimler ön planda...

SHP'nin yapısı, sınıfsal dayanışmaların yerini *azınlık dayanışması* aldığı için sağlıksız.

Orta sınıflarla emekçilerin birliği yeniden sağlansa, SHP tabanında da sınıfsal özellikler *yeniden* ön plana çıkabilir. İdeolojik tutarlılık da yeniden sağlanabilir.

RP'yi iktidara taşıyabilecek olan oylar *"tepki oyları"*dır. Bu oylara *bir ölçüde* ortak olabilen parti ise DSP'dir.

Bu nedenle de, Sayın Erbakan'ın *gerçek* rakibi Sayın Yılmaz değil, Sayın Ecevit'tir!

Niçin bu yarışta Erbakan avantajlı?

Çünkü "güç"lü.

Halk, ayrıntının ayrımına varamaz. "Adil düzen"in saçmalıklarını göremez... Ama gücün kimde olduğunu sezer...

Erbakan, güçlü olduğu için inandırıcı. Ecevit ise, yeterince güçlü olmadığı için, tepki oylarını yeterince toplayamıyor. Halk, söylediklerini yaşama geçirebilecek kadar gücü olmadığını görüyor...

Ekonomik bunalımın kaçınılmaz olarak yoğunlaştıracağı *tepki,* dinci sağı mı iktidara getirecek, yoksa laik solu mu? Türkiye geriye mi gidecek, ileriye mi?

Zarlar henüz atılmadı.

"Tarihsel taban"ın yeniden birleştirilmesi şansı kullanılırsa, sol da kurtulur, Türkiye de!..

(Cumhuriyet, 24 Nisan 1994)

Niçin? Nasıl?

Solun niçin birleşmesi gerektiği açık.

Sağ bölünmüş haliyle de, hem bugünün iktidarı hem de geleceğin. Üstelik bu durum, demokrasiyi de çıkmaza sokmuş, toplumun kendisini de.

Yaşadığımız önemli bunalım bile solu umut yapamıyor.

Çünkü solun bir kesimi *"bozuk düzen"*in bozuk bir parçası olup çıkmış. Diğer kesimini ise, güçsüzlükleri ve tutarsızlıkları nedeniyle toplum ciddiye almıyor.

Sol kendini kurtarabilirse, demokrasi de kurtulacak, toplum da!..

Solun niçin birleşmesi gerektiğini herkes biliyor da, sıra "nasıl" sorusuna gelince, kafalar oldukça karışık. Oysa nasıl birleşebileceğinin ipuçları, birleşmeyi "zorunlu" kılan nedenlerde gizli.

Sol, inandırıcı olabilmek için güçlenmek, güçlenmek için de birleşmek zorunda. Ama çelişkilerin, tutarsızlıkların bir araya gelmesi, ne inandırıcılık getirir ne de güç.

Tavanda kimlerin bir araya geleceğine karar vermek için, önce tabanda hangi toplum kesimlerini bir araya getirmeniz gerektiğine karar vermelisiniz.

Demokrasiyi ve toplumu çıkmazdan kurtarmak için, kimleri aynı bayrak altında toplayacaksınız?

Orta sınıflar ile alt sınıfları. Yani 1977'deki "tarihsel ittifak"ı.

Laiklik ve demokrasi, orta sınıflar için sadece bir *araç* değil, aynı zamanda bir *amaç*tır. Oysa laiklik ve demokrasi, alt sınıflar için, sadece bir *araç* olarak işe yaradıkları ölçüde anlam taşırlar.

Alt sınıflar için halkçılık ve milliyetçilik önemlidir.

Kemalist halkçılık, halk-seçkin ikilemini aşmak ve emekçiyi, üreticiyi güçlendirmek istediği ölçüde alt sınıfların gereksinmelerine yanıt verir. Milliyetçilik ise, ezilmişliğe karşı bilinçaltının yarattığı bir savunma ve dayanışma mekanizması olarak Türkiye'de yeniden gündeme geliyor.

Devletçilik, bu iki kesim için de sadece bir "araç"tır. Zaten Kemalizm için de hiçbir zaman *soyut* bir önem kazanmamıştır. Ya devrimcilik?

Düzenin birçok kurumunun koşulların gerisinde kaldığı böylesine bir bunalım döneminde; toplumun orta ve alt kesimlerinin, çağın gereklerine uygun köklü değişim önerilerine karşı çıkmaları olası mı?..

Sayın Ecevit, emekçinin, gecekonducunun beklentilerine yanıt veriyor. Azerbaycan'dan Bosna'ya, Kıbrıs'tan Güneydoğu'ya, ulusal sorunlarda duyarlı. Düzenin çarpıklıkları, haksızlıkları karşısında etkileyici.

Bu dünyadan umudunu kesmiş, yoksullaşma sürecini

yaşayan kitleler için, *din*in bir *gelecek umudu* olduğunu biliyor.

Dürüst adam niteliği, onu bu kitleler gözünde daha da büyütüyor.

Ama orta sınıflarla barışık değil. Seçkinciliğe karşı haklı tutumu, giderek bir *aydın düşmanlığı* gibi yansıyor. Oysa aydınları kazanmadan, orta sınıfları ve hatta -bir çizginin ötesinde- gençliği kazanmak çok zor.

"Tarihsel ittifak"ın iki tabanının gereksinmeleri çatışmıyor, çelişmiyor. Öyleyse ikisinin sözcülerinin uzlaşmaması için de bir neden yok!..

Bu çerçevede kimlere ve nelere yer olmadığı belli.

Ayrımcılığa hoşgörü göstermeye yer yok. Ulusal bütünlüğe duyarlı olunmamasına yer yok. Laikliğin dine inanmayanlarca savunulmasına yer yok. Numaracı cumhuriyetçiliğe yer yok.

Kurulu düzenin *sol* etiketi altında savunulmasına yer yok.

Yolsuzlukların yıprattıklarına yer yok...

Toplumsal tabanda kimlerin bir araya gelmesi gerektiği bellidir. O tabanın gereksinmelerini yansıtan ideolojik çerçeve bellidir.

CHP'deki *hizip* görünümünün büyük ölçüde yok olduğu, önderinin *iddia*sının azaldığı bellidir.

DSP örgütünün de CHP örgütünün de oldukça sağlıklı öğelerden oluştuğu bellidir. İki tabanın birleşmeyi istediği de bellidir.

Önderin kim olması gerektiği konusunda tartışma bile yoktur...

Taban, ideoloji ve önder tutarlılığı var. Geriye kalıyor tutarlı bir *yapı*.

(Cumhuriyet, 29 Nisan 1994)

Tarihsel Bir Fırsat!

Bazı durumlarda, neyin yapıldığından çok, kimin yaptığı daha önemli hale gelebilir.

Eğer yapana güveniyorsanız, yapılan yanlışlığı da çok zaman görmezsiniz. *"Mutlaka bir bildiği vardır"* deyip geçersiniz. Ama yapana güveninizi yitirmişseniz, yaptığı doğru da olsa ***kuşku*** duyarsınız. Kararın doğru olduğuna inansanız, bu kez de doğru kararın doğru uygulanacağına inanmanız zordur.

Ve ne yazık ki, önemli bir bunalımı "uzun soluk"la göğüslemek durumundaki Türkiye'de şimdi durum budur!

Kendi içinde tutarlı, aldığı her kararı sonuna kadar uygulayabilecek, Meclis'e sunduğu her tasarıyı yasalaştırabilecek güçte bir iktidara gereksinme var.

Ama belli ki Sayın Çiller de Sayın Karayalçın da tüm siyasal geleceklerini bu hükümete bağlamışlar. Hükümet sadece Çiller'i değil, SHP'yi de *şimdilik* ayakta tutuyor.

Üstelik ülkenin bir hükümet bunalımına tahammülü yok!

Bu düzen Kemalistlerin kurduğu düzen değil. Bugünkü bunalımı da *sol* yaratmadı.

Ulaşılan noktadaki *siyasal* bunalımın sorumlusu, son kırk yılın *orta-sağ* iktidarlarıdır. *Ekonomik* bunalımın sorumlusu da son on beş yılınkilerdir.

Mümtaz Soysal bu son on beş yılı çok güzel özetliyor:

"Plansız, programsız, yalnız para hareketlerine ve kör piyasa kurallarına güvenerek, sınıflar ve bölgeler arasındaki uçurumları derinleştirerek, üretimsiz hareketliliği kalkınma sanarak, köksüz yenileşmeyi çağdaşlık sayarak, az gidip uz gidildi, dere tepe düz gidildi. Adriyatik kıyılarından ve Çin setlerinden dolandıktan sonra bugüne gelindi."

Ekonomik çöküntünün daha iyi gözler önüne serdiği bu "dolandırıcılık ve soygun düzeni", birkaç aylık Çiller-Karayalçın ikilisinin marifeti mi?

Elbette değil.

Ama SHP'nin hükümetteki varlığı kafaları karıştırıyor. Tıpkı Özalcı "vizyon"u yıllardır alkışlayan *numaracı cumhuriyetçileri solcu* (!) partilerde baş köşeye oturtanların, kafaları zaten çok karıştırmış olması gibi...

Sokaktaki adam, *ayrıntı*nın ayrımına varamaz. Durum netleşmeli ki, insanlar da yanlışlığı kişilerde değil, izlenen yolda arayabilsinler!

Baş döndürücü boyutlarda bir dış ve iç borçlanma. 1979'da bir varili 40 dolara kadar yükselmiş olan petrol fiyatının 13 dolara kadar inmesi. 12 Eylül'ün üzerinden bir silindir gibi geçip susturduğu toplumsal ve de *siyasal* muhalefet.

Leninist modelin tıkanmasını "toplumculuğun sonu"

diye *müjde*leyen propagandanın kolaylıkla yutturulması.

Özal dönemine kadar büyük ölçüde kâr eden KİT'lerin, kamu bütçesine büyük yük haline getirilişi.

Dışalımın dışsatımdan, parayı işletmenin sanayi kurmaktan daha kazançlı olduğu bir düzen...

Deniz bitti. Takke düştü, kel göründü.

Bu tarihsel bir fırsattır!

Önce, kendini sol olarak tanımlayanların, yeniden *sol* olabilmeleri için bir fırsat. Sonra kitlelerin *sağ çıkmaz*daki gerçeği görmesi ve yeniden solun etrafında buluşması için bir fırsat.

Ne yapmalı?

Sokağı, kirletene temizletmeli!

Ve sık sık kirlenmeyecek bir düzenin bayraktarlığına soyunmalı!

Karışıklık sadece solun da hükümette bulunmasından ve son yıllarda Özalcı ideolojinin temellerini *tek doğru* imiş gibi kabullenir görünmesinden kaynaklanmıyor. Aynı zamanda, ANAP'ın hükümetin dışında kalmasından da kaynaklanıyor.

Birisi *ana iktidar* ötekisi *ana muhalefet* dönemi de bitti. RP'nin varlığı, artık ANAP-DYP tahterevallisine olanak bırakmıyor.

Öyleyse her şey yerli yerine oturmalı!

ANAYOL iktidara. RP düzenin *çağdışı* muhalefetine. Sol da düzenin *çağdaş* muhalefetine.

Bunun gereğine bir kez inanılırsa, hükümet boşluğu olmadan, yumuşak geçişin yolu da mutlaka bulunur.

Eski gericiliği *yeni ilericilik* gibi sunmanın artık kimseye yararı kalmamıştır!..

(Cumhuriyet, 4 Mayıs 1994)

Çocuklardan Ders Almak!..

Muzaffer Şerif'in, bütün dünyada sosyal-psikoloji kitaplarına geçmiş ünlü bir "deney"i vardır.

Deneyin birinci aşamasında, daha önce birbirlerini hiç tanımayan 24 erkek çocuk bir araya getirilir. Üç gün boyunca, bir kampta birbirlerini tanımak ve arkadaşlık kurmak fırsatı bulurlar.

İkinci aşamada, grup ikiye ayrılır. Üç günlük sürede yakınlık kurmuş olanları ayırmaya, ayrı gruplara göndermeye özen gösterilir.

Her iki grup, birbirlerine komşu olan alanlarda kamp yapmaya başlarlar. Kısa zamanda ilişkiler samimileşir. Giderek *biz* ve *onlar* ayrımı yerleşir. İki grup komşu oldukları ve sürekli ilişki içinde bulundukları halde, eski arkadaşlıklar unutulur. Yeni arkadaşlıklar oluşur.

Beş gün süren ve spor rekabeti isteklerinin de karşılandığı ikinci aşamadan sonra, iki grup arasında gerilim ve kızgınlıklar başlar. İlişkiler giderek kötüleşir...

Muzaffer Şerif, iki grup arasındaki gerginliği ortadan kaldırmak ve ilişkileri düzeltmek için, art arda üç yöntem deniyor.

İlkin bir *dış düşman* yaratıp üçüncü bir gruba karşı dayanışmayı sağlamaya çalışıyor. Bunun başlangıçta yarattığı *"sınırlı"* yarar geçici oluyor. Sonunda gerilim daha da artıyor.

Şerif -ikinci yöntem olarak- birlikte yemek, eğlenmek ve dinlenmeyi deniyor. Sonuç tam bir düş kırıklığı. Aynı yerde bile, iki grubun üyeleri kendi aralarında eğleniyorlar. Kaynaşma sağlanamıyor...

Ve ünlü bilim adamı, bu kez üçüncü ve son yöntemi uygulamaya koyuyor.

Gruplardan birinin tek başına başaramayacağı bir girişim başlatıyor... Öyle bir girişim ki, ancak iki grubun sıkı işbirliği başarı getirebilecek...

Giderek ilişkilerin düzeldiği, gerilimin yok olduğu, çatışmanın yerini işbirliği anlayışının ve dayanışmanın aldığı görülüyor!

Kıssadan hisse?

Bu deney hem Türk solunun "çıkmaz"ını açıklıyor hem de çıkmazdan nasıl çıkabileceğini gösteriyor.

Sadece ayrılmanın kendisi bile *ayrılık* yaratıyor. *Biz* ve *onlar* farklılaşmasını getiriyor.

Ayrılmak kolay, birleşmek zor.

Ama *deney* de gösteriyor ki olanaksız değil!

Üstelik, *sol*un önünde şimdi önemli bir fırsat var: İstanbul'da yenilenecek üç belediye seçimi... Hiçbir sol partinin tek başına başaramayacağı açık olan bir seçim bu. Ya birlikte hareket edip en azından başa güreşecekler ya da sol seçmenin düş kırıklığı, umutsuzluk ve kızgınlığının bir kez

daha nedenini oluşturacaklar.

Şimdilik bunu görebilen ya da gördüğünü yüksek sesle söylemekten çekinmeyen tek parti ise SHP... Üstelik tek yanlı bir *destek* istemiyor; akılcı bir *paylaşım* öneriyor.

Bu köşede SHP çok eleştirildi... Ama bu tutumunda haklı. Ve haklı olduğu için de iş işten geçmeden desteklenmeli...

Soldaki "üç yanlış"tan herhangi birine *koşulsuz* destek vermek yanlış! Ama -kimden gelirse gelsin- "doğru"lardan yana tutum takınmak doğru!..

Muzaffer Şerif, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde öğretim üyesiydi. *Solcu* olduğu gerekçesiyle tutuklandı... Amerika'da "konuk profesör"ken üniversitedeki görevine son verildi.

Bütün dünyada ana kaynaklar arasında yer alan kitaplarını hep İngilizce yazmak zorunda kaldı.

Ne ölçüde *solcu* olduğu tartışmalıydı. Ama yaşam öyküsü, Türk sağının ilkelliğinin ölçütü oldu. Yapıtları ise bugünün Türk solunun alması gereken derslerle doldu:

"Örneğin, yiyecek peşindeki bir insan kitlesindeki bir önder veya küçük bir grup, duruma göre belli normları veya sloganları, eyleme rehberlik etmesi için ölçütleştirebilir. Eğer bu kurallar açlığın giderilmesi için yol göstermezlerse, başka önderler veya ilgili taraflar çıkarak başka kurallar veya sloganlar oluştururlar... Bu diyalektik süreç, duruma en iyi uyan kurallar ve sloganlar gelinceye kadar sürer."

Ve elbette, duruma en iyi uyan önderler ve partiler gelinceye kadar da!..

(Cumhuriyet, 29 Mayıs 1994)

Ecevit'in Çıkmazı!

Sayın Ecevit'e kızmak kolay, anlamak zor.

Kızmak kolay... Çünkü -bir kez daha- solda güçlü bir oluşumu engelleyen adam görünümünde.

Oysa şeriatçılar tırmanışta. Gaflet içindeki (*aymazlık* bana daha hafif bir sözcükmüş gibi geliyor) liberal (!) sağ, şeriatçıların kuyruğuna takılmış. Sürüklenip gidiyor.

Sol toplansa, demokrasi de kurtulacak toplum da.

Ecevit'i anlamak ise. Tüm anlatım ustalığına karşın, giderek daha zor. Hem *ortam* anlamayı zorlaştırıyor hem *kendi* tutumu.

Ama *"Ecevit'le de olmuyor, Ecevit'siz de"* noktası henüz aşılamadığına göre, *"Ne hali varsa görsün!"* deme lüksüne de sahip değiliz.

Ecevit niçin, bir kez daha katı bir tutum takındı? Niçin, bir kez daha kapıları kapattı?

Neden, bazılarının öne sürdükleri gibi, gerçekten de bir *intikam duygusu* mudur? 12 Eylül yönetimine karşı savaşımında yalnız bırakılmışlığın, Atatürk'ün kurduğu partinin kapatılması karşısındaki sessizliğin *intikamını* mı almaktadır şimdi?

Sanmıyorum.

Geçmişteki bazı tutumlara kırıldığı, belki de çok kızdığı kesin. Ama ülkenin içinde bulunduğu durumda, her şeyi unutup kişisel duyguları ön plana çıkardığını düşünmek, Sayın Ecevit'e yapılmış büyük bir haksızlık olur.

Neden, kendisinin son zamanlarda fazla yinelediği gibi *farklı* olmak mıdır? DSP'den çok farklı bir SHP ile işbirliği yaparak, kitlelerin *farklılığı* görmesini zorlaştırmak korkusu mudur?

Amaç, SHP'nin "soldaki ipoteği"ni yıkmak mıdır?

Eğer öyle ise niçin 1987 seçimlerinde DSP'nin kendisi SHP'ye seçim işbirliği önermişti? Erdal Bey'in SHP'si, Karayalçın'ın SHP'sinden çok mu farklıydı?

Eğer solun *esenliği* SHP *"ipoteği"*nin sona ermesine bağlıysa. SHP yüzde 30'lardan yüzde 13'lere inerken DSP, niçin yüzde 8-11 sınırlarını kıramadı?

Hitler *"Zamanını aptal milletvekillerini ikna etmekle harcayan bir bakan iş yapamaz"* diyordu.

Acaba Ecevit'in korkusu da *tek adam* olmaktan çıkmak mı? Tek adam olmayı, eskisi gibi "hizipler"le uğraşarak etrafına güçlü isimleri toplayarak "büyüme"ye tercih mi ediyor?

Diyelim ki seçim sistemi değişti ya da DSP'nin oyları biraz daha arttı ve Sayın Ecevit Meclis'e bir "grup"la girdi. Ne olacak? 20-30 milletvekili ile dengeleri altüst mü edecek?

Gerçi geçmişte 15 milletvekili bir TİP örneği var. 15 milletvekili ile *fırtına* gibi esen bir TİP.

Ama o ağırlığın, on beş sayısından değil, on beşin her birinin isminin kamuoyu üzerindeki ağırlığından geldiğini unutabilir miyiz?

Çıkarın Sadun Aren'i, Behice Boran'ı, Çetin Altan'ı, Tarık Ziya Ekinci'yi ve diğerlerini. Bir M. Ali Aybar, arkasında 30 milletvekili de olsa, ne yapabilirdi?

Ve bir de *Ecevit* dışında hiçbir adın kitleler tarafından bilinmediği DSP'ye bakın! Yarın -şu ya da bu nedenle- Ecevit çekilse, geride DSP diye bir partinin kalabileceğine kaç kişi inanıyor?

Sayın Ecevit'in, SHP'nin "yapı"sıyla ve geçmişte kendisine yönelttiği *haksız* suçlamalarıyla ilgili eleştirileri haklı olabilir. Ama bu haklılığın görülebilmesi ve kabul edilebilmesi için hiç değilse, SHP'ye kapattığı kapıyı CHP'ye açması gerekir!

Hizip görünümünden uzaklaşmış, "numaracı cumhuriyetçiler"i gerilere itmiş bir CHP'ye itirazı nedir?

Bir olasılık daha var.

Ecevit şöyle düşünüyor olabilir: *"27 Mart'tan sonra, sol tabanda bana eğitim arttı. Niçin birleşeyim ya da seçim işbirliği ile onların yaşamlarını uzatayım? Herkes bana gelirken istediğimi seçer alırım..."*

Bu yanlış bir hesap!

Büyük parti olmak için *güven* vermek gerekir. Güveni ise sadece önderin kişiliği vermez; etrafındaki *kadro* ve arkasındaki *güç* verir.

Sayın Ecevit, DSP'nin kuruluşundan bu yana gelip geçmiş değerli isimlerin -hiç değilse- bir bölümünü yanında tutabilseydi. SHP'nin *ipoteği* çoktan bitmiş olurdu za-

ten!..

Küçük bir partide *tek adam*, ama ülkede *güçsüz* bir önder mi olacak?.. Yoksa büyük bir partide "ortak aklın temsilcisi", ama ülkede *güçlü* önder mi?

Ecevit'in çıkmazı burada!

Ne yazık ki içinde bulunduğumuz koşullarda, onun çıkmazı ülkede solun ve demokrasinin çıkmazı da oluyor!..

(Cumhuriyet, 5 Haziran 1994)

"Dazlak"lığın Psikolojisi

Türkiye'de de *dazlak* var. Almanya'da ve Bosna-Hersek'te de...

Almanya'daki, "yabancı"ları niçin yakmak ister?

Bosna-Hersek'teki, "komşusu"nun çocuklarını niçin süngüler?

Türkiye'deki, üç yaşındaki çocukları, kundaktaki bebekleri, otobüsten indirdiği silahsız insanları, kendisine kapıyı açan *korunmasız* kadınları, niçin kurşuna dizer? Niçin kendinden farklı düşünenleri yakmaya çalışır?

Koşulları çok farklıdır, amaçları çok farklıdır.

Ama yaptıkları şey, "aynı"dır.

Niçin?

Temel'deki *ortak* olan yan nedir?

Yıl 1936. İspanya iç savaşın eşiğindedir. General Millan Astray, Salamanka Üniversitesi'nde bir konuşma yapmaktadır. Yandaşları, onun çok sevdiği ilkeyi haykırırlar:

"-Yaşasın Ölüm!"

Rektör, ünlü düşünür, Unamuno ayağa kalkar ve şöyle der:

"- General Astray sakat bir insandır. Cervantes de öyleydi. Ne yazık ki İspanya şimdi sakatlarla dolu. Bu tapınağın kutsal niteliğini lekeliyorsunuz. Kazanacaksınız, çünkü elinizde yeterli kaba güç var. Ama hiçbir zaman insanlarda inanç yaratamayacaksınız. Çünkü inanç yaratabilmek için onları ikna etmek gerekir. İkna etmek için de sizde bulunmayan bir şey gereklidir: Akıllı ve haklı bir savaşım verebilmek."

"Kör şiddet"in gerisinde, genellikle "güçsüzlük" yatar.. "Ruhsal sakatlık" yatar...

Güçsüz insan üretemez. Yaratamaz.

İç dünyasındaki *yıkılmışlığı* onarmak, kendisine olan saygısını kazanmak için *yıkmak, öldürmek* gereksinmesi duyar.

Yok ettikçe "eziklik"ten kurtulmayı umar.

"Öç alma" isteğinin en yüksek olduğu toplumlar; ekonomik, toplumsal ya da ruhsal açıdan *en zayıf, en geri* toplumlardır.

İnancı yıkılmış, *umudunu* yitirmiş bir insan da ruhsal açıdan "sakat" bir insandır. Yaşamdan kolaylıkla *nefret* edebilir.

Onun için yaşam kötüdür. İnsanlar kötüdür. Aslında yok ederek, öldürerek, kendisinin de kötü olduğunu kanıtlamaya çalıştığının farkında değildir.

Erich Fromm şöyle diyor:

"Yaşam yaratabilmek, güçsüz insanda bulunmayan birtakım nitelikler gerektirir. Yaşamı yok etmek içinse yalnızca bir tek nitelik -şiddete başvurmak- yeter. Böylece kendisini

yadsıyan yaşamdan öç almış olur. Ödünleyici şiddet, yaşanmamış, sakat bir yaşamın sonunda zorunlu olarak doğan bir şiddet türüdür."

Güçsüz insan, kan akıtarak kendisini *başkalarından üstün* hissetmeye çalışır.

"Güçsüz insan", aynı zamanda *güçlü* olduğuna inandığı bir "kişi" ya da "düzen"e -koşulsuz- bağlanıp boyun eğerek de kendini "güçlü" hissetmeyi deneyebilir.

Verilen "öldürme emirleri"ni yerine getirirken, bağlı olduğu kişi ya da düzeni güçlendirdiğine, dolayısıyle kendisinin de güçlendiğine inanır.

Tıpkı, milyonlarca Yahudi'yi kömür sevk ediyormuş gibi ölüme yollayan Eichmann gibi. Artık öldürdüklerinin insan olduklarını bile düşünemez.

Fromm'un dediği gibi, *"onlardan nefret edip etmediği"* sorusu, söz konusu bile olmaz.

"Dazlak"lara karşı ne yapmalı?

Tanı, tedaviyi de gösteriyor.

"Çocukta yaşam sevgisinin gelişmesi için en önemli koşul, onun yaşamı seven insanlarla birlikte olmasıdır. İnsan enerjisinin çoğu saldırılara karşı savunmak, açlıktan kurtulmak için harcanırsa yaşama sevgisi engellenir, ölüm sevgisi güçlenir."

Yaşamı sevmeyen insan ise öldürür!.. Öldürmenin *kötü* bir şey olduğunu bile anlayamadan öldürür!..

İnsanın yaşamı sevebilmesi içinse üç temel koşul var: *Güvenlik, adalet ve özgürlük.*

Kötülüğü yaratan koşulları değiştirin, *dazlak* da değişecektir!

(Cumhuriyet, 4 Temmuz 1993)

Kadın ve Siyaset

Sayın Tansu Çiller'in *önlenemeyen* tırmanışı, bir yandan kadının -genel olarak- siyasal yaşamdaki yerini, öte yandan da -özel olarak- Türkiye toplumundaki konumunu gündeme getirdi.

Kadın niçin -bütün dünyada- siyasal yaşamda erkeğin gerisinde?

Niçin Türkiye'de, diğer İslam ülkelerinden farklı durumda?

Kadının toplumsal ve siyasal yaşamda geri planda kalışını, fiziksel ve zihinsel *güçsüzlük* ile açıklamak olanaksız.

İlkel yaşam koşullarının paylaşıldığı eski çağlarda, kadın ile erkek arasında, bu iki alanda da önemli farklılıklar yoktu. Kadının -tarihsel koşullar içinde- erkeğe göre zayıf bir konuma düşmesi, ekonomik rolünün değişmesine bağlı olarak ortaya çıktı.

Kadının eve kapanmasını ve sadece ev içi işlerle sorumlu duruma gelmesini doğuran koşullar, erkeğe de evi geçindirme rolünü verdi. Toplumsal ve siyasal yaşamda da, kadının rekabetinden uzaklaştırdı. Bu durum, giderek erkeğin toplumdaki ve aile içindeki konumunu güçlendirdi.

Eski Mısır'da, kadınların ekonomik yaşamda etkili oldukları dönemlere rastlanır. O dönemler, kadının -aynı zamanda- toplumsal yaşamda da üstün bir konumda olduğu dönemlerdi. Sparta'da ise, kadınlar erkeklerle aynı eğitimi görür, aynı işleri yaparken, onlara tam anlamıyla eşittiler.

Dışarda çalışmayan evli kadın, erkeğinden çok daha dar bir çevrede yaşar ve o çevrenin koşullarından etkilenir. Günlük alışverişin ötesine geçen bir boyutta ekonomiyi ve çevresini aşan bir boyutta toplumsal olayları değerlendirmesine olanak bulamaz.

Kadının evreni kocasınınkinden daha dardır. Onun dünyasının koşulları daha ağır değiştiği için, gelenek ve göreneklere daha bağlı, daha tutucudur.

İnsanlar bilmedikleri şeylerden korkarlar. Kadın da, ilgi ve bilgi alanı dışındaki siyasal yaşamda, ne getireceğini bilemediği köklü değişimlere karşı çıkma eğilimi taşır.

Siyasette güçlüye, "istikrar"a, dolayısıyla tutuculuğa meyleder.

Ama, siyaset onun dünyasının dışında kaldığı için de, genellikle kocasının siyasal tercihlerini paylaşır.

Dünyanın en gelişmiş, demokrasisi en eski ülkelerinde bile böyledir bu.

Araştırmalar, kocaları ile aynı partiye oy verenlerin oranının, Norveç'te yüzde 88, Fransa'da yüzde 89 ve Hollanda'da yüzde 92'yi bulduğunu gösteriyor.

Oysa, kadının -genellikle- erkeğinden farklı bir siyasal

tutumu yoksa, parlamentoda *ayrı* bir toplum kesimi olarak temsil edilmesinde de *zorunluk* yok demektir?

İşte bu nedenledir ki, Batılı ülkelerin meclislerinde bile kadın sayısı ve oranı düşüktür.

Niçin Türkiye? Niçin Tansu Hanım?

Anadolu toplumu, öteki Müslüman toplumlardan o kadar farklı ki!

Türklerin İslam öncesindeki dinleri Şamanizm'e göre, kadın "kutsal"dı. Örneğin, İran'daki İslam öncesi Zerdüşt dinine göre ise, kadın *kötülük* simgesi idi.

Eski Türklerde kadın-erkek eşitti. Kadınlar *"hükümdar, kale muhafızı, vali ve elçi"* olabiliyorlardı. Oysa aynı dönemde Arap kadını, deveden bile daha değersiz sayılıyordu. Kız çocukları diri diri gömülebiliyordu.

Ve Atatürk'ün "kadın devrimi", bu farklı geçmişin üzerine eklendi!..

Toplumların geçmişlerinin bugüne yansımasını tam olarak önlemenin olanağı var mıdır?

Niçin İran ve Arap toplumlarında dine saygının temelinde *Allah korkusu* varken; Anadolu'nun İslam anlayışında hep *Allah sevgisi* öne çıkmıştır?

Niçin Anadolu'nun bağrından çıkmış olan tarikatlar (Bektaşilik, Mevlevilik, Babailik), çok daha insancıl, çok daha hoşgörülüdür?

Niçin Anadolu'nun Alevileri ile İran'ın, Irak'ın Şiileri arasında *çok büyük* farklar vardır?

Niçin Atatürk'ten 70 yıl sonra bile, Ortadoğu'nun Müslüman ülkeleri laikliğe hâlâ cesaret edemiyorlar?

Türkiye'nin farkı ortada da... Niçin Tansu Hanım?..

Atatürk'ün Türkiye'sinde kadının önü kapalı değil. Ama kadınla ilgili önyargılar da tümden yok olmuş değil.

Güçsüz sandığınız birinden gelen güç, beklememeniz ölçüsünde gözünüzde büyür. Hele bir de siyasal iktidar, birbirine benzeyenler arasındaki bir "al gülüm, ver gülüm"e dönüşmüş ve değişiklik umutları zayıflamışsa; *değişik* bir fizik bile *umut* olabilir.

Tıpkı *"genç görünüm"*ün bile *umut* olabilmesi gibi!..

(Cumhuriyet, 20 Haziran 1993)

Darbe Olur mu?

Bazı dostlarım vardır. Korkulacak bir şey çıkar diye doktora gitmekten kaçınırlar.

Ve gerçekten de korkulacak bir şeyler olduğunda, durum giderek ağırlaşır. Sonunda da doktorun yapabileceği bir şey kalmaz.

Türkiye'de bir darbe ortamı var mı?

Henüz yok. Ama bazı koşullar da olgunlaşıyor!

Eğer bir ülkede, Genelkurmay Başkanı bazı milletvekillerini açıktan *vatan hainliği* ile suçlamak zorunda olduğunu hissediyorsa. Sosyal demokrat bir Başbakan Yardımcısı, endişelerini yüksek sesle dile getirmek gereğini duyuyorsa... Cumhurbaşkanı, uzun geçmiş deneyimlerinin birikimi ile, uyarılar yapmak, bazı adımlar atmak çabası içindeyse. Ve Başbakan, Genelkurmay Başkanı'nın demecinin gereğini yerine getirmek telaşına kapılmışsa...

Başını kuma sokmanın anlamı kalmamış demektir!

Darbe, üzerinde tartışmakla gelmez! Ona ortam hazırlayan koşulların oluşumuna göz yummakla gelir!

Askeri darbelerin bazı genel, bazı da -her ülkeye göre değişen- özel nedenleri vardır.

Ülke, bağımsızlığını ya da bütünlüğünü tehdit eden ciddi sorunlarla karşı karşıya mı? Sivil kurumlar, bu sorunlarla başedebilecekleri inancını verebiliyorlar mı; yoksa halkın sivil kurumlara güveni kalmamış mı?

Ekonomi önemli bir bunalım içinde mi? Bir baskı yönetimi, bu bunalımdan çıkılmasını kolaylaştırabilir mi?

Sivil güçler, orduyu işe karıştırmamak konusunda görüşbirliği içinde mi? Olası bir darbe, içerden ve dışardan önemli destekler bulabilir mi?

Ordu, kendi içinde birlik mi ve kendisine karşı koyabilecek bir gücün bulunmadığı inancında mı? Ordu, sivil iktidarlara saygı geleneğine mi sahip; yoksa bu gelenek ciddi bir biçimde sarsılmış mı?

Bu soruların yanıtlarını açık yüreklilikle verin. Artıları, eksileri soğukkanlılıkla hesaplayın.

Tehlikenin neresinde olduğumuz ortaya çıkar.

Orta sınıflar, askeri darbelerin önlenmesinde önemli bir işleve sahiptirler.

Örneğin, 19. yüzyılda, İspanyol ordusu Fransız ordusundan daha liberaldi. Ama güçlü bir orta sınıftan yoksun olan İspanya'da, ordu yüzyıl boyunca birçok kereler darbe yaptı. Buna karşılık -bütün 19. yüzyıl boyunca ve daha sonraları- birçok kez fırsat çıktığı halde, Fransız ordusu siyaset sahnesinde görülmedi.

Hatta içinde sağcı eğilimler ağır bastığı halde, solcu hükümetler döneminde de görevini aynı saygı ölçüleri içinde sürdürdü.

Bir uzmanın da dediği gibi *"Demokrasilerin başlangıç dönemlerinde, toplumdaki bölünmeler darbeler yaratabilir. Ama daha sonra güçlü bir orta sınıf oluşunca, ordu kışlasına döner ve kendisi de bu sınıfın bir parçası olmaya başlar."*

Kim, orta sınıfları son on yılda perişan etti? Kimler -orta sınıfların sözcüsü konumundaki- üniversiteleri, bağımsız yargı organlarını, demokratik, kitle örgütlerini susturmak için cansiperane bir savaşım verdiler? Basını büyük sermayenin tekeline altın tabak içinde sunmanın vebali kime ait? Hangi "işbitirici" iktidarlar devlet bürokrasisinin temeline dinamit koydular?

Ekonomik durum, Türkiye'nin konumundaki bir ülkede, darbe nedeni olmaz; ancak darbe ortamını yaratan koşulların oluşumunu kolaylaştıran bir neden olur!

Darbeyi zaten sorunlar da yaratmaz. Sivillerin o sorunlarla başedemeyecekleri, o sorunların yeterince bilincinde olmadıkları inancı yaratır!

Ordu için en önem taşıyan iki sorun ise, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana hiç değişmemiştir: Etnik bölücülük ve laik devlet düşmanlığı.

Bir RP, bir Erbakan, Türkiye'de darbe nedeni olmaz... Eğer güçlü bir Kemalist parti varsa... Eğer -güçlü Kemalist partinin yokluğunda- ANAP gibi, DYP gibi partiler, gaflet içinde değillerse... Eğer üç beş oy uğruna, demokrasiyi ve toplumun geleceğini tehlikeye atacak ödünler vermiyorlarsa!..

Bir DEP, bir Hatip Dicle, Türkiye'de darbe nedeni olmaz. Eğer Kürt kökenli aydınlar, sorumluluklarının bilincinde iseler. Eğer *kışkırtıcı ajan* işlevi gören birisini sahneden indirip, bir Feridun Yazar ya da benzerini yeniden sahneye çıkarabilecek bir sağduyuya sahipseler... Eğer ye-

terince yürekli iseler!..

Ne idüğü belirsiz Mezarcı'lar ve mezar kazıcıları darbe nedeni hiç olmazlar... Eğer sivil kurum ve kurallar, onlara kamu vicdanında hakkettikleri cezayı verebiliyorsa!..

Ancak, kendi kendilerini yönetemeyenler, başkaları tarafından yönetilmeye ya da yönlendirilmeye davetiye çıkarmış demektir.

Darbelerin *mucize* yaratamadıklarını yaşayarak gördük.

Her darbeden askerlerin de sivillerin de aldığı dersler var. 12 Eylül'ün ne denli sakıncalarla dolu olduğu anlaşılan mirası yaşanırken, yeni bir darbeye umut bağlamak olanaksız!..

Ama unutmamamız gereken de bir *gerçek* var.

Şimdiki durumu darbenin yaratacağı durumdan daha sakıncalı görenlerin sayısı arttıkça, darbe olasılığı da artar!

Sivillerin, *"bölücü"* terör ve şeriatçılığın demokratik devleti yıkamayacağı inancını güçlendirmeleri ölçüsünde de, darbe olasılığı gündemden kalkar!

(Cumhuriyet, 27 Şubat 1994)

Suç Askerlerde mi Yoksa Sivillerde mi?

İki gazetecinin askeri bir mahkemede yargılanması, elbette ki demokrasi ile bağdaşmaz...

Milli Savunma Bakanı'nın ve hatta Başbakan dışındaki bütün bakanların, Genelkurmay Başkanı'nın arkasından gelmelerinin de çağdaş demokrasilerde örneği yoktur...

Milli Güvenlik Kurulu'nun Bakanlar Kurulu'na "tavsiye"de bulunmak yerine, aldığı kararları *"bildirme"*si, 12 Eylül Anayasası'nın birçok ayıbından birisidir...

Türkiye'yi sivil bir iktidarın değil, perde gerisindeki askerlerin yönettiği izlenimini vermek, bu topluma yapılmış büyük bir haksızlıktır. Büyük bir yanlıştır...

Ama tüm bunların suçunu askerlere yüklemek de aynı ölçüde büyük bir haksızlıktır!

Tıpkı kapatılan partilerin, düşürülen milletvekilliklerinin suçunu Anayasa Mahkemesi'nde aramak gibi..

Bugünkü anayasa bir büyük yanılgıdır. Ama on yıldır o yanılgıya son vermeyen siviller, bir büyük suçludur!

Babamın sıkça yinelediği bir *mesel* vardı.

Deveye *"Senin boynun niçin eğri?"* diye sormuşlar. *"Nerem doğru ki?"* demiş...

12 Eylül Anayasası içindeki doğruları saymak, eğrilerini saymaktan çok daha kolay. Demokrasi düşmanı Eflatun'un kitabını okumakla övünen bir generalin çapı, elbette ki ancak böyle bir anayasaya elverirdi.

Eflatun'u demokrat sanan kişi, yaptırdığı anayasayı da demokrasi sandı.

Tıpkı, Atatürkçülük yapıyorum sanarak Atatürk'e ihanet etmesi gibi... Tıpkı laikliği güçlendirdiğini sanarak şeriatçıların değirmenine su taşıması gibi...

Bu köşede birçok kez yazdım.

Asker mantığı, tek biçim, uygun adım mantığıdır. Asker mantığında farklılıklara yer yoktur. Farklıya hoşgörü yoktur.

Asker mantığı, kendi alanında kaldığı sürece, çok tutarlı ve saygıdeğerdir. Ama demokrasi ile bağdaşmaz!

Demokrasinin temelinde, farklı olana hoşgörü yatar...

Çoğulcu bir toplumun *sivil* mantığı ile askerlere *talimatname* hazırlasaydınız ne olurdu?

Disiplin yok olur, ordu kargaşa içine düşerdi. Görevini gereği gibi yapamaz, sınırları koruyamaz olurdu.

Tıpkı *"12 Eylül mantığı"* ile yapılanların, Türk siyasal yaşamında yarattığı kargaşa gibi... Türk demokrasisinin önünde oluşturduğu kocaman engel gibi...

Yeğenlerimden birisi, ODTÜ Uluslararası İlişkiler mezunu. Yabancı dil biliyor. İyi bir işin başında.

Daha zamanı olduğu halde, askere gitmek için başvur-

du. Ve kendi isteği ile *komando* yazıldı.

Kimisi *"vah vah"* diyor. Kimisi *"Gerçekten de kendi isteği ile mi seçti?"* diye soruyor. İşin içinde başka nedenler arayan bile var.

Niçin?

Çünkü basının da katkılarıyla çok kötü bir hava yaratmışız. Bu dönemde askere gitmek, hele hele Güneydoğu' ya yollanmayı göze almak *"olacak iş değil"* gibi geliyor birçoklarına.

Oysa ben yeğenimle gururlanıyorum. Ve asker kaçaklarının oranının yüzde 20'ye varmasına üzülüyorum, utanıyorum.

Güneydoğu'da, bu toplumun ortak yararı için, bu toplumun yarını için canlarını tehlikeye atanlara büyük saygı duyuyorum.

Tıpkı, Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlere esir düşüp esaretten döndüğünün ertesi günü dağa çıkan ve "Kuvayı Milliye"cilere katılan babama duyduğum gibi... Tıpkı çocuk yaşında düşmana karşı silaha sarılan amcama duyduğum gibi...

Asker de yanlış yapabilir, sivil de.

Birbirlerinin alanına girdiklerinde, hatalar daha da artar...

Ama 12 Eylül öncesinde, siviller demokrasinin bir *hoşgörü ve uzlaşma* rejimi olduğunu unutmasalardı... Asker, bir boşluğu doldurma *görevi* içinde ortaya çıkabilir miydi? Çıksa da başarabilir miydi?

Bugün askerlerin "yurdun bölünmez bütünlüğü"ne sahip çıkmaları, işlevleri gereği değil mi? Her gün "şehit"ler verirken, bazen sivillerden daha duyarlı davranmaları doğal değil mi?

Ama sivillerin hâlâ 12 Eylül Anayasası'nı değiştirmemiş oluşları yanlış... Sadece teröristle çarpışmayı değil, tüm Güneydoğu sorununu askerlere bırakmış görünmeleri yanlış...

Yaşanan sorunun boyutları ölçüsünde sorumlu davranmamaları yanlış...

Hele hele, kendileri suçlu olanların, suçu başkalarında aramaları, daha da büyük bir yanlış!..

(Cumhuriyet 26 Aralık 1993)

Köy Enstitüleri Yeniden Açılmalı!

Annem ilkokul öğretmeni.

Ben de üniversitede öğretmenim. Ve yaptığım işler içinde en çok öğretmenliğimden kıvanç duyuyorum.

Ama 24 Kasım geldi geçti... Bu konuda iki satır yazamadan...

Şimdi bazı okurlarımın *"İyi güzel de Köy Enstitüleri'nin yeniden açılması da nereden çıktı?"* dediklerini duyar gibi oluyorum. Bazı *"numaracı cumhuriyetçiler"*in ise *"Bu Kemalistler de iyice dinozorlaştı"* diyerek keh keh güldüklerini...

Yıl 1943. Yani yarım yüzyıl öncesi.

Köy Enstitüleri'nin babası Tonguç, yavrularını görmeye gider. Yurt Bilgisi dersinin o günkü konusu. *"Devletin yurttaşlara karşı görevleri"*dir. (*"Yurttaşların devlete karşı görevleri"* değil!..)

Tonguç, öğrencilerden Mahmut Makal'ı kaldırır ve anlatmasını ister. İlerki yıllarda *Bizim Köy* ile uluslararası bir boyut kazanacak olan bu küçük köylü çocuğunun dili tutulur. Onca büyüğün önünde heyecandan konuşamaz.

Ama onun yerine Tonguç öğretmene dönerek konuşur:

"- Bunlar yüzyıllardır susturuldukları için konuşmaları kolay olmaz. Derslerinizde ve derslerin dışında üstünde duracağınız ilk şey, bunların dilinin çözülmesini, konuşmalarını sağlamak olmalıdır..."

Köy Enstitüleri'nde -her cumartesi öğleden sonra- toplantılar yapılır. Okulun, çevrenin ve ülkenin sorunları tartışılır.

Müdürlerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin katıldığı bu toplantıları kim yönetir biliyor musunuz?

Bir öğrenci...

Müdür dahil, konuşmak isteyen herkes o öğrenciden söz ister...

Ve Fakir Baykurt'tan Mahmut Makal'a, Emin Özdemir'den Adnan Binyazar'a, Talip Apaydın'dan Feyzullah Ertuğrul'a, binlerce pırıl pırıl, yaratıcı kafa topluma kazandırılır...

Aradan tam 50 yıl geçti.

Ankara'nın göbeğinde, bırakın ortaöğretimi, yükseköğretimde öğrencilerin soru sormalarının bile yasak olduğu dönemler daha dün değil miydi?

Bacak kadar çocukların -okul ödevlerinde dile getirdikleri- düşüncelerinden dolayı *ağır* biçimde cezalandırılmalarının üzerinden ne kadar geçti?

Üniversite öğrencilerine bile "ikinci sınıf insan" muamelesi yapan bir kişi, bugün YÖK'ün başında oturmuyor

mu?

Ve daha geçen gün, Eskişehir'in ilçelerinden birinde görevli gencecik bir bayan öğretmenin bana ilettiği şu gerçeği, Türkiye'deki onbinlerce öğretmen yaşamıyor mu?

"- Okulda bırakın öğrencileri, ben bile düşündüklerimi söyleyemiyorum. 'Kemalistim' demeye korkuyorum! Atatürk ve laiklik düşmanı bir yöneticimiz var çünkü..."

Bir yarım yüzyıl önceye bakın, bir de bugüne.

Hadi bakalım *"Atatürk'ü yıkmadan çağdaş olunmaz, sivil toplum kurulmaz"* deyin!.. Eğer kişiliğinizi ve utanma duygunuzu tümden yitirmemişseniz elbette...

Türkiye 1920'lerin Türkiyesi değil... Doğru!

Kırsal kesimin yapısının ve toplam nüfustaki oranının çok değiştiği de doğru!

Ama geri kalmışlık kısır döngüsünün kırılmasında neredeyse *mucize* bir çözüm oluşturduğu UNESCO tarafından da kabul edilen, Köy Enstitüleri'ne artık gereksinmemiz kalmadığı doğru değil!..

Doğu ve Güneydoğu'dan İç Anadolu'ya, çağın çok gerilerinde bir yaşam biçimini sürdüren binlerce köyün varlığını kim yadsıyabilir? O köylerde yaşayan onbinlerce çocuğun, yeteneklerini yeterince geliştiremeden yitip gitmeyeceklerini kim öne sürebilir?

Eğer Köy Enstitüleri olmasaydı, yazınımızdan eğitimimize bu topluma çok şey kazandıran bir Köy Enstitülüler kuşağı yitip gitmeyecek miydi?

Köy Enstitüleri'ni kapatıp imam-hatip okullarını tüm yurda yayan "kafa"nın Türkiye'yi getirdiği nokta önümüz-

de...

Atatürk *"Ortaöğretimdeki eğitim ve öğretim yönteminin işe ve uygulamaya dayanması ilkesine uymak kesin olarak gereklidir"* diyordu. *"Düşüncesi özgür, anlayışı özgür, vicdanı özgür"* kuşaklar yetiştirmek istiyordu.

Gerisini Makal'dan dinleyelim:

"Köy Enstitüleri'ndeki özgür düşünme ve tartışma ortamı, öğrencilerin toplum sorunları üstünde düşünmelerine ve kafalarında soruların yığılmasına yol açıyordu. Yeri geldiğinde, çekinmeden düşüncelerini açıklıyorlardı, yazıyorlardı... Köy Enstitüleri gitti, Atatürk devrimleri de neredeyse bitti..."

Hayır bitmedi!.. Ve bitmeyecek!..

Çünkü yaşadığımız tarih onu haklı çıkardı ve çıkarıyor; *"gaflet, dalalet ve hatta hıyanet"* içinde olanları değil!..

(Cumhuriyet, 1 Aralık 1993)

Gençlik ve Siyaset

Sol partiler, gençlerin siyasete ilgisizliğinden yakınıyorlar.

Gençler için düzenlenen toplantılarda, neredeyse genç yok.

Bu aslında bütün siyasal partiler için geçerli. Ama sol partiler için gençliğin özel bir anlamı var. Gençliğe *umut ve heyecan* veremeyen sol parti başarıya ulaşamaz.

Çünkü *sol* demek, *düzende değişiklik* demektir.

Değişikliğin en doğal yandaşı ise gençlerdir.

Gençleri yanına alamayan sol partiler, bunun nedenlerini acaba nerede aramalılar?

İnandırıcı "yapısal değişiklik tasarıları" üretemeyenler, gençliğe *heyecan* veremezler. *Gücü* olmayanlar ise gençliğe *umut* veremezler.

Gençlik eğer siyasete uzak kalıyorsa, bunun üç nedeni olabilir.

Ya sorunu yoktur... Ya sorunlarının çözümü konusunda umudu yoktur... Ya da korkmaktadır...

Gençlerin *sorunsuz* olması olanaksız. Tarihin hiçbir döneminde, hiçbir toplumda olmamış bu.

Öyleyse çözüm umudu mu yok; yoksa siyasetten mi korkuyorlar?

12 Eylül öncesine ilişkin anıların canlılığı bir yandan. 12 Eylül düzeninin ve -bu arada- YÖK'ün sistemli baskıları öte yandan. Gençlerin siyasete *kötü* ve *korkulacak* bir şey gibi bakmalarının sağlandığı bir gerçek.

Ne var ki, sorun bundan ibaret değil. Üstelik de bu *hava* giderek dağılıyor.

Öyleyse sorunun kökenini, onlara *umut* vermeyen partilerde ve genel olarak "siyasal düzen"de aramak daha doğru.

ABD'den Endonezya'ya kadar, hemen tüm ülkeler, 1968'lerin *"gençlik bunalımı"*nı, gençliğe, *"demokratik katılım"* yollarını açarak aştılar.

Üniversite yönetimine *etkin* katılım. İç siyasete *etkin* katılım. Hatta -ABD'de olduğu gibi- dış siyasete *etkin* katılım.

"12 Eylül mantığı" ise toplumdaki bunalımın nedeni olarak *"katılım fazlalığı"*nı gördü: Sadece gençliğe değil, işçiye de, kamu görevlisine de, meslek gruplarına da, giderek tüm kitle örgütlerine de "katılım yolları"nı tıkamayı *ulusal görev* bildi.

"Devlet işleriyle uğraşmayanlara, kendi işi gücü ile uğraşan sessiz bir yurttaş değil, hiçbir işe yaramayan biri gözüyle bakarız" diyen Perikles'ten 25 yüzyıl sonraki bu *ilkel bakış açısı,* bugün toplumumuzun *ayak bağı* olan anayasanın temeline oturmuştur.

Bundan gençlik de payını *fazlasıyla* almıştır.

Kendine en yakın sorunlardan ülkenin genel sorunla-

rına kadar, sesini duyurmak, enerjisini kullanmak olanağı kalmayan genç -toplumdan umudunu yitirdiği için- kendi *başının çaresine* bakmayı, *tek çıkış yolu* saymıştır.

Kapkaççılığa ya da *köşe dönmeceye* dayalı bir dünya görüşünün -böyle bir ortamda- hızla yayılmasının hayret edecek bir yanı olabilir mi?

"İdealizm"in gereği "özveri"dir.

Birey ancak kendi mutluluğunu *daha hakça* bir toplumsal düzende aradığında, özveride bulunabilir. Ondan umudunu kestiğinde ise *idealizm* biter.

Ve elbette genç, *genç olmaktan çıkmış* olur!..

Karamsar mıyım? Hayır!

Çünkü *korku* da geçicidir; herkesin kendi başının çaresine bakabileceği, *köşeyi dönebileceği* düşü de.

Bu hava dağılıyor ve gençler *yeniden genç olmaya* başlıyorlar.

Sadece kendi öğrencilerimde görmüyorum bunu. Ankara'daki başka üniversitelerin, hatta başka kentlerdeki üniversitelerin gençlerinde görüyorum.

Yeniden düşünüyorlar. Yeniden, kendilerini *toplumlarından sorumlu* hissetmeye başlıyorlar. Yeniden, kendi sorunlarının "toplumsal düzen"den soyutlanarak çözülemeyeceğini kavrıyorlar.

Marksizmin "sahneden çekilmesi"nin yarattığı boşluğu, kimisi *dinsel* ya da *Turancı* düşünce ile, kimisi *Özalcılık* ile, ama çoğunluğu *Kemalizm* ile doldurmak arayışı içinde.

Heyecan ve *umut* arıyorlar.

Bunu onlara veremeyen partiler -ve özellikle de sol partiler- "suç"u gençlerde değil, kendilerinde aramak durumundalar.

Önce *yürekli ve inançlı* bir biçimde Kemalizme sahip çıksınlar. Sonra, demokratik solculuğun, Kemalizmin günümüz koşullarındaki uzantısı olduğunu anlatsınlar. Sonra da -*demokratik bir yapı* içinde- bir araya gelsinler ve *güç* olsunlar.

Bakın, dağlara taşlara gene *umut* yazılıyor mu!.. Bakın, *sosyal demokrasi* gençlerin omuzlarında -yeniden- siyasal yaşamımıza damgasını vuruyor mu!..

Önce siz *kendinize inanın* ki gençlik de size inansın!

(Cumhuriyet, 5 Mayıs 1993)

Bu Ne Biçim Sağcılık?

Güzel bir Varşova sabahıydı...

Arkamda korumalar olmadan, dikkati çekmeden yürüyüş yapma keyfini Türkiye'de yitirdiğim bir dönemdi. Fırsatı değerlendirmek istedim.

Yeni Varşova'dan eski Varşova'ya yürüyerek gittik. Bir sayın parti önderimizin adını çağrıştıran *Barbakan* Köprüsü'nden geçtik. Tarihsel yapıların etkileyici havasını içimize sindire sindire dolaştık... Chopin'in evini gezdik...

Ve sonunda, bizi bir salona aldılar. Yirmi dakika kadar süren bir film gösterdiler.

"Her şeye Karşın Varşova!.."

Film tamamen belgeseldi.

Hitler'in Polonya'daki Nazi kuvvetleri başkomutanına yolladığı bir telgrafın ekrandaki görüntüsüyle başlıyordu: *"Varşova'yı haritadan silin!"*

Emir kısa, ama çok açıktı.

Ardından Nazi askerleri belirdi ekranda. Ellerinde alev makineleri ile... Saraylar, tarihsel binalar başta olmak üzere, bütün Varşova yanmaya başladı.

Yangın bitmiş, ama taş binaların çoğu ayakta kalmayı başarmıştı... Bu kez dinamitler devreye girdi.

Ve Varşova bitti.

Gördüklerimizin bizi şaşkına çevirdiğini söylemek çok hafif kalıyordu... Çok başarılı bir bilim kurgu filmi mi izliyorduk? Yoksa biraz önce o sokaklarda dolaşırken düş mü görmüştük?

Sık sık durarak seyretmek gereğini duyduğumuz o binaların birer birer nasıl yok olduklarını, beyaz perdede izliyorduk. Hem de en küçük ayrıntılarına kadar...

Almanların belge merakı... Bütün olanları kendileri filme almışlardı...

Derken filmin son bölümüne geldi sıra.

Polonya'nın Nazi işgalinden kurtuluşu... Ve dondurucu soğuk kış aylarında, yüzbinlerce Varşovalının *yıkıntı kente* yeniden dönüşü...

Planlamacıların önerisi açık: *"Çağdaş bir kent kuralım!.. Hem daha hızlı hem daha ucuza yaparız..."*

Ama halkın bu öneriye yanıtı da aynı ölçüde kısa ve açık: *"Hayır!.. Biz Varşova'yı eskisi gibi, tek çizgisini değiştirmeden, yeniden kuracağız!.."*

Ve Varşova, "rölöve"lere bakılarak, eski resim ve fotoğraflara bakılarak *yeniden* yapılıyor.

Gördüklerimiz bizi müthiş etkilemişti. Sokağa çıktığımızda karşılaştığımız insanlara artık bir başka gözle bakıyorduk.

Saygıyı da aşan bir "hayranlık"la...

O filmi getirip TV'de göstermek istedim... Halk görsün

ki *milliyetçilik* nasıl olur, *tarihine sahip çıkmak* nasıl olur, anlasın!..

Film gelmesine geldi. Ama tam o sırada biz hükümetten ayrılmıştık... Sayın Demirel'in *milliyetçi-muhafazakâr* hükümeti, filmi gerisin geriye postalamayı ilk yapılması gereken işlerden saydı...

Ve ben, geçen gün, Atatürk Ankarasının simgelerinden olan Saracoğlu Mahallesi'nin yıkıma açılma haberini okurken bunları anımsadım.

Bana Atatürk Kültür Merkezi'nin yeri olarak önerildiğinde hiç düşünmeden reddettiğim o güzelim mahalle, yerini gökdelenlere bırakacaktı.

Mimari özelliğiyle çağdaş kentleşme anlayışıyla *örnek* sayılabilecek bir *iyi* daha yok olacaktı... Ankara bir simgesini daha yitirecekti...

Kimlerin çabalarıyla?

Milliyetçi-muhafazakâr DYP-ANAP milletvekillerinin çabalarıyla... CHP'li Hasan Basri Eler'in *umutsuzca* çırpınışlarına karşın...

O lojmanlar boşaltıldıktan sonra, SİT alanı olmaktan çıkarılıp "yap-sat"çıların dozerlerine terk edileceğine devletin büyük kiralar ödediği hizmet binaları haline sokulamaz mı?

Hayır! Çünkü bu beyler "milliyetçi-muhafazakâr"lar!..

"Tarih"ine sahip çıkma bilincinde olmayan bir *milliyetçilik*... "Kötü"yü koruyan, "iyi" yi yıkan bir *muhafazakarlık*...

Bunlar *adam gibi* sağcı olmayı bile beceremiyorlar!..

(Cumhuriyet, 25 Mayıs 1994)

Cumhurbaşkanı'na Açık Mektup!

Sayın Turgut Özal

Cumhurbaşkanı;

Bu mektubu, vereceğiniz *kabul resmi* ile ilgili davetinizi niçin kabul etmediğimi size ve kamuoyuna açıklamak için yazıyorum.

Bir Cumhurbaşkanı tarafından davet edilmek, hangi ülkede olursa olsun, onur verici bir olaydır. Oysa ben tersine, bu çağrıyı kabul edersem onurumun zedeleneceği duygusunu taşıyorum.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine yapmak istediğiniz atamanın, yasalara aykırı olması nedeniyle karşılaştığı tepkiye katılanları *Şer Cephesi* ve bu konuda köşe yazısı yazmış olanları da *kıytırık kalemler* olarak nitelendirdiğiniz, genel anlatım düzeyinize çok uygun değerlendirmeyi gazetelerden okudum.

Ben de bu yüksek övgülerinizden payını alan kişilerden birisi olarak, doğrusu kıvanç duydum. Arkasından da size iktidar ve Çankaya yolunu *yeşil halı* döşeyerek açmış olan 12 Eylülcü dostlarınızın *zaptettikleri* Türk Dil Kuru-

mu'nun, o kahramanca ele geçiriliş olayından çok öncesi yayımlamış olduğu sözlüğe baktım.

Arapça kökenli *şer* sözcüğünün karşısında *kötülük* yazıyor. *Kıytırık* sözcüğü ise, herhalde *uyduruk* olduğu için olacak, sözlükte yer almamış. Ama *döküntü, süprüntü* falan gibi bir anlama geldiği, çok aydınlatıcı pırıltılar taşıyan sözlerinizin bütününden çıkarılabilir.

Sözcüklerin kendi başlarına ağırlıkları yoktur. Kimin ve nasıl söylediğine bağlı olarak ağırlık kazanırlar!..

Doğrusu, General Evren'in devlet başkanı iken "Aydınlar Dilekçesi"nin altına imza atan bizleri *vatan haini* ilan ettiğindeki kadar olmasa bile azıcık onur duydum.

Ama sonra tıpkı General Evren gibi sizin de bu *iltifatları* bizi onurlandırmak için sıralamadığımızı düşündüm. Öyleyse bu Çankaya'ya davet işinde bir yanlışlık olmalıydı.

Örneğin General Evren bu konuda çok tutarlıydı. "Vatan hainleri"ni değil konuk etmek, Çankaya'nın çevresinden bile geçirtmezdi. Sizin de en az onun kadar *tutarlı* olduğunuza inandığım için bu işte danışmanlarınızın bir hatası olduğu kanısına vardım.

Zaten danışmanlar deyince aklıma geldi: onları da pek iyi seçmiyorsunuz hani. Kimisi -tıpkı beşinci kol gibi- çağrılacaklar listesine "Şer Cephesi"nden isimleri de sokuşturuyor. Kimisi ise çok daha ileri gidip, bizzat *kötülük* cephesine katılıyor. Bakın emekli olduklarından sonra kendilerini onurlandırıp danışman yaptığınız iki eski Anayasa Mahkemesi Başkanı, Sayın Orhan Onar ve Semih Özmert ne diyorlar:

"Prof. Süleyman Arslan, *kanunda istenilen 15 yıllık öğretim üyeliği süresini tamamlamamıştır. Kanunda aranılan nitelikleri taşımayan bir hakimin dahil bulunduğu kurulun vereceği kararlar çürük olacaktır."*

Kötülük cephesinin Çankaya'ya kadar girdiği çok açık. Bu sizi sırtınızdan hançerlemek değil de nedir?

İşin daha kötüsü, siz halkı uyarmak için "Şer Cephesi" nin varlığını açıkladıktan sonra, "kötülük"ün sanki propagandası yapılmış gibi oldu. Yayıldıkça yayılıyor. Önce Barolar Birliği, Türk-İş, arkasından DİSK, derken üniversite öğretim üyeleri, birbirleri ardından, "Şer Cephesi"ne girmek için yarışmaya başladılar.

Rahmetli Prof. Ahmet Şükrü Esmer şöyle derdi: *"Bakıyorum da ABD nereye gidip sağcıları desteklese, komünistler kazanıyor. Ben yerlerinde olsam bir de komünistleri desteklemeyi denerdim, belki de bu kez sağcılar kazanırdı."*

Acaba en iyisi siz de "Şer Cephesi"ne mi dahil olsanız? Bakarsınız siz gidince cepheden kaçanlar olur...

Sayın Cumhurbaşkanı! Size Çankaya'yı o kötülük cephesi mensuplarından temizlemek konusunda başarılar diliyor, *"hiç değilse bir tanesi eksik olur"* düşüncesiyle de çağrınıza gelmiyorum.

Ve parlamenter sistemin *sınırlı yetkili* devlet başkanı olarak yaptıklarınıza bakıp, her akşam yatarken Tanrı'ya şükrediyorum: Ya bir de dostunuz Corc Buş gibi *tam yetkili* başkan olsaydınız!

Bana kalırsa sizin de yatıp kalkıp şükretmeniz gerekli. *Kıytırık* yetkileriniz varken "Şer Cephesi"ni bu kadar büyüttünüz; bir de Pembe Köşk'ün "Beyaz Saray"a dönüştüğünü düşünebiliyor musunuz?

Mektubuma son verirken Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanlığı makamına saygılarımı sunarım.

(*Cumhuriyet*, 17 Ocak 1993)

Elbette Olmalı!

Elbette ki, Sayın Demirel Cumhurbaşkanı olmalı!

Bunun tersini söylemek, eskilerin deyimi ile "abesle iştigal"dir. (Afedersiniz, galiba yanlış oldu. Onu eskiler değil de, her zaman taptaze olan Çankaya'nın gelecek günlerdeki "yeni" sakini söylerdi.)

Çankaya'daki kişi, tüm toplumu temsil etmeli.

Bugünkü çoğulcu Türkiye halkını, Sayın Demirel'den daha iyi temsil edebilecek bir kişi daha gösterebilir misiniz?

Kimisi işçiyi, kimisi işvereni; kimisi köylüyü, kimisi toprak ağasını, kimisi dar gelirliyi, kimisi para babasını temsil eder. Kimisi kadın haklarından yanadır, kimisi erkek... Kimisi askeri ister, kimisi sivili...

Ama Sayın Demirel hepsini birden temsil eder. Hepsinden yanadır. Hepsini de ister.

Var mı bunun bir benzeri daha?

Bırakın Türkiye'yi, isterseniz tüm "cihan"ı araştırın.

"Benim memurum, benim işçim, benim çiftçim, benim emeklim" diye alanlarda haykıran da odur; işveren kuruluşlarını avucunun içinde tutan da.

Bir zamanlar Türk ırkçılarının silalı çetelere dönüşmesini sağlayan da odur; "Kürt realitesi"ni tanıyan da..

Aynı tümce içinde *neşvü nema* ile *prosedür*ü arka arkaya sıralayabilen de odur; karşısında gençleri görünce *olanak* ve *olasılık*sız konuşmayabilen de.

Başına "Yüce" sıfatı eklemeden Atatürk'ün adını ağzına almayan da odur; Atatürk'ün ve *laik* devletin açık düşmanı Said-i Nursi'ye *iade-i itibar* etmeyi hükümetin en önemli görevleri arasında sayan da.

"Laik hukuk devleti"nin sahibi de odur; her köye her mahalleye bir imam-hatip okulu açmanın yararına inananların da.

Aziz Nesin'le konuşurken *sosyalist*; işverenle konuşurken *kapitalist*; tarikatçı ile konuşurken *muhafazakâr*; gençlerle konuşurken *ilerici*; sizinle konuşurken *Siz*; bizimle konuşurken *Biz* olmak kolay iş midir?

Bir *Allah'ın kulu* da çıkıp, *"Demirel beni temsil etmiyor"* diyebilir mi?

Toplumumuzun son otuz yılının çelişkilerini, *zikzak*larını ondan daha iyi temsil edebilecek birisini bulabilir misiniz?

Sonra işin çok *hassas* bir noktası daha var.

Sayın Demirel'in Çankaya'ya çıkarken çok büyük bir *özveri* gösterdiğinin de farkında değil misiniz?

Yetkileri çok sınırlı olan Cumhurbaşkanlığı'nı *kabul* buyururken; Başbakanlık ve DYP Genel Başkanlığı gibi ağırlıklı iki görevi boşalttığı ne çabuk unutuluyor!

Zaten *"Kendim için bir şey istiyorsam namerdim"* diyen

de o. Kendisi için değil, birilerinin önünü açmak için Çankaya'ya çıkıyor.

Aslında yolu rahmetli Özal açmıştı. Şimdi Sayın Demirel bunu *demokratik* bir gelenek haline getiriyor.

Bu sayede, her yedi yılda bir, iktidar partisinin önderi değişmiş olacak. "Lider sultası" diye tutturanlar, bakalım bundan sonra nasıl bir nakarat bulacaklar?

Ah! Bir de şu Cumhurbaşkanlığı'nın sayısı arttırılabilse. Demokratikleşme sürecine böylece SHP, RP gibi partiler de girebilirlerdi. Hatta belki *sol* bile birleşebilirdi!..

(DSP'nin zaten böyle bir gereksinmesi yok. Önderi giderse *başsız* kalır.)

Görüyorsunuz ki; neresinden bakarsanız bakın, Sayın Demirel'in Cumhurbaşkanı olmasının yararları çok açık.

Ama açık olmasına açık da, *şer güçler* gene boş durmuyorlar.

Yok neymiş; Demirel Cumhurbaşkanı olursa, durup dururken bir *hükümet sorunu* çıkar ve ülkenin çok *ivedi* sorunlarının çözümünde iki ay yitirilirmiş.

Yok Demirel, *"Bu ülkenin sorunlarını ancak ben çözerim"* diye seçmenlerden destek istemiş. Hatta "ödünç oy"a razı olmuş. Oysa şimdi her şeyi yarı yolda bırakıp, kapağı Çankaya'ya atıyormuş.

Yok efendim, daha taptaze *"İLKSAN dosyası"*nın hesabı bile verilmeden Çankaya'ya *şaibeli* bir biçimde çıkılması yakışık almazmış.

Neymiş; rahmetli Özal ANAP'a dayanarak Cumhurbaşkanı seçilirken, Sayın Demirel *"Cumhurbaşkanı mı seçiyorsunuz, yoksa ANAP'a grup başkanvekili mi?"* demişmiş. Oysa bugün kendisi -hem de partisinin sandalye sayısı çok daha az olduğu halde- aynı şeyi yapıyormuş.

Yok "uzlaşma" yolunu seçmemiş de *"Beni seçmezseniz kimseyi seçemezsiniz ve de Meclis fesholup yeni seçimlere gidilir"* diyerek aba altından sopa göstermiş. Tehditle Cumhurbaşkanı mı olunurmuş?..

Bunların hepsi *safsata... Resmi ideoloji* ve de *1. Cumhuriyet* yanlılığı... Üstelik de *"statükoculuk"*... (Ah şu Kemalistler yok mu!..)

Şarkının dediği gibi: *"Olmalı mı, olmamalı mı?"*..

Aşığa Bağdat sorulur mu: *"Olur, olur, bal gibi olur!.."*

Kalemleri ellerinde, rahleleri koltuklarında gözyaşı dökenlerin gözü aydın!.. *"Dün dündür, bugün bugündür"* incisini bir zamanlar *"en büyük diyalektik özdeyiş"* diye alkışlayanlar, silin gözyaşlarınızı.

Korkmayın! Çankaya'nın kapıları size *gene* açık kalacak!..

(Cumhuriyet, 2 Mayıs 1993)

Evet, Atatürk Suçludur!..
Eğer Türk işçisi, Batı'daki gibi, çocuk yaşta yeraltında günde 14-16 saat çalıştığı dönemler yaşamamışsa; bir oy hakkı için bile, Fransız işçisi gibi, 59 yıl kanlı bir savaşım vermek zorunda kalmamışsa bunun suçlusu odur!
Eğer Türk kadını yasal olarak erkeğine eşitse, "köle" değilse, seçme ve seçilme hakkını, Fransız kadınından bile önce elde etmişse; kadınlar bugün Türkiye'de vali, bakan, başbakan bile olabiliyorsa bunun suçlusu odur!
Eğer açık havadaki klasik müzik konserlerini onbinlerce genç izliyorsa bunun suçlusu odur!
Eğer 1923'lerde ortaçağ karanlığında yaşayan bir toplum, bugün 21. yüzyılın aydınlığına bir ölçüde yaklaşabilmişse bunun suçlusu odur!
Atatürk'ün suçları saymakla bitmez.
"Ben Atatürkçüyüm ve laikim" diyerek, din derslerinin zorunlu olması hükmünü anayasaya koydurtan, Alevi'nin, Hıristiyan'ın, Yahudi'nin, "Sünni inancı"nı öğrenmesini zorunlu hale getiren, Marmaris'teki emekli adam suçsuzdur!
Sokaktaki adama küfreden suçludur, Atatürk'e küfreden suçsuzdur.

ISBN 975-533-086-0
9 789755 330860